

พิธีไหว้ครูดนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลปบุรี

นางวราภรณ์ จ้อยวงษ์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)
เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR)
are the thesis authors' files submitted through the University Graduate School.

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาดุริยางค์ไทย ภาควิชาดุริยางคศิลป์

คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2559

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

WAI KRU RITE IN THAI CLASSICAL MUSIC AT LOPBURI COLLEGE OF DRAMATIC ARTS

Mrs. Waraporn Juywong

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Arts Program in Thai Music

Department of Music

Faculty of Fine and Applied Arts

Chulalongkorn University

Academic Year 2016

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	พิธีไหว้ครูดนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี
โดย	นางวราภรณ์ จ้อยวงษ์
สาขาวิชา	ดุริยางค์ไทย
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	ศาสตราจารย์ ดร.บุษกร บิณฑสันต์

คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทมหาบัณฑิต

..... คณบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.ศุภกรณ์ ดิษฐพันธ์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.วิชาญ พรประสิทธิ์)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ศาสตราจารย์ ดร.บุษกร บิณฑสันต์)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ภัทรวิดี ภูชฎาภิรมย์)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรประพิตร เผ่าสวัสดิ์)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัทรระ คมขำ)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ พิเชิต ชัยเสรี)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ปกรณ์ รอดช้างเผื่อน)

วราภรณ์ จ้อยวงษ์ : พิธีไหว้ครูดนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี (WAI KRU RITE IN THAI CLASSICAL MUSIC AT LOPBURI COLLEGE OF DRAMATIC ARTS) อ.ที่ปรึกษา
วิทยานิพนธ์หลัก: ศ. ดร.บุษกร บิณฑสันต์, 283 หน้า.

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา บริบทที่เกี่ยวข้องในการจัดพิธีไหว้ครูดนตรีไทย ขั้นตอนการจัดพิธีไหว้ครูและการบรรเลงของวงปีพาทย์ประกอบในพิธีไหว้ครูของวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพในการสืบค้นและรวบรวมข้อมูล ผลการศึกษาพบว่า พิธีไหว้ครูดนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี เริ่มจัดให้มีขึ้นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2526 มีอาจารย์มนตรี ตราโมท เป็นผู้ประกอบพิธีเป็นท่านแรกนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2526-2532 ได้มีการผลัดเปลี่ยนผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยและผู้ช่วยประกอบพิธีในแต่ละปีซึ่งเป็นบุคคลที่มีคุณวุฒิและคุณสมบัติจากวิทยาลัยนาฏศิลป์และสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ที่ได้รับมอบเื่องการไหว้ครูจากอาจารย์มนตรี ตราโมท รวม 8 ท่าน ในด้านบริบทที่เกี่ยวข้องพบว่าบริเวณที่ใช้ในการจัดพิธีในปัจจุบัน คือ หอประชุมวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี พร้อมทั้งมีการตั้งเครื่องบูชากลางแจ้งสำหรับบูชาเทวดาผู้ดูแลเขตพระราชฐานชั้นนอกของวังนารายณ์ตามความเชื่อในท้องถิ่น แบบแผนในการสืบทอดและขั้นตอนการประกอบพิธีไหว้ครูในปัจจุบันยังคงรักษารูปแบบตามที่ได้รับมอบเื่องการไหว้ครูจากอาจารย์มนตรี ตราโมท ทุกประการ พิธีไหว้ครูดนตรีไทยเริ่มขึ้นในช่วงเย็นวันพุธ มีการบรรเลงถวายมือของศิษย์เก่าจากสำนักการสังคีตและสถาบันต่าง ๆ มาร่วมบรรเลงถวายมือเพื่อบูชาพระคุณของครูและเข้าวันพฤหัสบดีภายหลังจากการทำพิธีไหว้ครูสามัญ วงดนตรีที่ใช้ประกอบพิธีเป็นวงปีพาทย์พิธีที่บรรเลงโดยนักดนตรีซึ่งเป็นบุคลากรภายในสังกัดที่มีอาวุโสและได้ครอบเพลงหน้าพาทย์องค์พระพิราพ (เต็มองค์) ทั้งผู้ประกอบพิธี ผู้ช่วยประกอบพิธี ผู้บรรเลงเพลงหน้าพาทย์ และผู้เข้าร่วมพิธีจะต้องมีการเตรียมเครื่องบูชา ชันกำนล และเตรียมความพร้อมทางร่างกายและจิตใจเพื่อความเป็นสิริมงคลต่อตนเองและผู้อื่นโดยสมบูรณ์

ภาควิชา ดุริยางคศิลป์

ลายมือชื่อนิสิต .....

สาขาวิชา ดุริยางค์ไทย

ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก .....

ปีการศึกษา 2559

5786736535 : MAJOR THAI MUSIC

KEYWORDS: WAI KRU RITE / RITE AND BELIEF / COLLEGE OF DRAMATIC ARTS / LOPBURI

WARAPORN JUYWONG: WAI KRU RITE IN THAI CLASSICAL MUSIC AT LOPBURI COLLEGE OF DRAMATIC ARTS. ADVISOR: PROF. BUSSAKORN BINSON, Ph.D., 283 pp.

This research aims to study the history and context of the organization of the Wai Kru rite in Thai classical music, its different stages of organization and the performing method of the Pipat orchestra to accompany the Wai Kru rite of Lopburi College of Dramatic Arts. The research methodology was qualitative, consisting of searching for and collecting information. The study found that the Wai Kru rite in Thai Classical music at Lopburi College of Dramatic Arts was first organized in 1983, with Ajarn Montri Tramote performing the rite. He continued performing the rite until 1989. After that, the performers of the Wai Kru rite and the assistants were changed every year but all of them, eight persons in all, were qualified figures, both in terms of their academic qualifications and their personal attributes, from the College of Performing Arts and the Bundhit Phatthanasilp Institute, who had been taught about Wai Kru recitation by Ajarn Montri Tramote. In terms of its context, it was discovered that the current venue for the Wai Kru rite is the auditorium of Lopburi College of Dramatic Arts. In accordance with local belief, an outdoor set of offerings was placed in homage to the guardian deities of the outer court of Narai Palace. Currently, the format and the stages of the rite have meticulously continued to follow what the performers were taught by Ajarn Montri Tramote. The rite begins on Wednesday afternoon, with sacrificial musical performances by the alumni of the Office of Music and of other institutions as an act of respect to music teachers. This is repeated on Thursday morning after the general Wai Kru ceremony. The orchestra playing at the rite is the Pipat orchestra, consists of senior personnel of the College who have undergone and been blessed with the Na Phat Ong Phra Piraph music (at full length). The performers of the rite, the assistants and the players of the Na Path music must prepare sacrificial offerings and a bowl containing the fee to be paid to the music master and they must prepare themselves to be physically and spiritually ready to bring good fortune upon themselves and others.

Department: Music

Student's Signature .....

Field of Study: Thai Music

Advisor's Signature .....

Academic Year: 2016

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัย เรื่อง "พิธีไหว้ครูดนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลปชลบุรี" เป็นผลงานที่เกิดจากการดำเนินการศึกษาสืบค้นรวบรวมข้อมูล ประวัติความเป็นมาพิธีไหว้ครูดนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลปชลบุรี ซึ่งผู้วิจัยได้รับความอนุเคราะห์ข้อมูลจาก อาจารย์ณรงค์ฤทธิ์ คงปิ่น อาจารย์ลิขิต สุนทรสุข อาจารย์วิทยา จัวยวงษ์ อาจารย์พลณศักดิ์ ทรัพย์บางยาง อาจารย์สุพิชชา ผดุงสุทธิ อาจารย์ไพเราะ แสงเปล่ง ในการให้ข้อมูลสัมภาษณ์ อำนวยความสะดวกต่าง ๆ แนะนำช่วยเหลือด้านข้อมูลเอกสารผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ขอกราบขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย อาจารย์ปิ๊บ คงลายทอง ที่ให้คำสัมภาษณ์ตลอดทั้งให้ข้อมูลความรู้กับผู้วิจัย อาจารย์ดนตรี ตราโมท ผู้ช่วยผู้ประกอบพิธีไหว้ครู่ในการให้คำสัมภาษณ์ข้อมูลต่าง ๆ จากมูลนิธิอาจารย์มนตรี ตราโมท ผู้ทรงคุณวุฒิประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลปชลบุรีในปีต่าง ๆ ที่ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ทำให้งานวิจัยในครั้งนี้สำเร็จ ลุล่วงไปด้วยดี ผู้จัดการ ผู้อำนวยการ โรงเรียนราชินีบนที่มอบทุนการศึกษาให้ผู้วิจัย และ “ทุนอุดหนุนวิทยานิพนธ์สำหรับนิสิต” บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในการศึกษาระดับปริญญาโท ในครั้งนี้

ลูกขอกราบขอบพระคุณดวงวิญญาณของคุณพ่อตรี คุณแม่สังวร จันทรินทร์ ผู้ให้กำเนิดลูก คอยอบรมสั่งสอนให้ลูกเป็นคนดี มีความมานะ ขยัน อดทน ส่งลูกเรียนทำให้ลูกเจริญก้าวหน้ามีความรู้ไว้พัฒนาตนเองและได้ดีจนถึงทุกวันนี้ ครอบครัวที่อบอุ่น อาจารย์วิทยา จัวยวงษ์ เด็กชายวชิษฐ์พล จัวยวงษ์ สามีและลูกชายที่อยู่เคียงข้างเป็นกำลังใจคอยช่วยเหลือทุกอย่างจนงานวิจัยสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิ ศาสตราจารย์ ดร.บุษกร บินตสันต์ อาจารย์ที่ปรึกษาในงานวิจัยครั้งนี้เป็นอย่างสูง ที่ท่านเสียสละเวลาช่วยชี้แนะแนวทางแก้ไขข้อมูล มอบความรู้ความเข้าใจช่วยเหลือ ตลอดจนให้ความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขในข้อบกพร่องต่าง ๆ ส่งผลให้งานวิจัยเล่มนี้สำเร็จลุล่วงสมบูรณ์ไปด้วยดี ผู้วิจัยสำนึกในพระคุณของท่านเป็นอย่างสูง

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิ รองศาสตราจารย์พิชิต ชัยเสรี รองศาสตราจารย์ ปกรณ์ รอดช้างเผื่อน รองศาสตราจารย์ ดร.ภัทรวดี ภูชฎาภิรมย์ รองศาสตราจารย์ ดร.ข้ามคม พรประสิทธิ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรประพิทร์ เผ่าสวัสดิ์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัทรช คมขำ ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทความรู้ในทุกรายวิชา ช่วยแนะนำ แก้ไข ให้คำปรึกษาทำให้งานวิจัยสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ขอขอบพระคุณญาติพี่น้อง เพื่อนพ้องน้องพี่ เพื่อนครูราชินีบน ที่ส่งกำลังใจมอบสิ่งดี ๆ มาให้ ตลอดเวลา พี่นงิยา อ่อนทอง จิราภรณ์ เกื่อนนกลัด ชลิตตา จิตรเมตตา วราภรณ์ ปานอรุ้ง อนุวัฒน์ บิสสุริ ชัยทัต โสพระขรรค์ ช่วยตรวจทานแก้ไขคำผิดทำให้งานวิจัยในครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญภาพ	ฎ
สารบัญแผนภาพ	ด
สารบัญตาราง.....	ต
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	3
1.2.1 งานวิจัย	3
1.2.2 หนังสือ	6
1.2.3 บทความ.....	8
1.3 วัตถุประสงค์และขอบเขตของการวิจัย	9
1.4 วิธีการดำเนินการวิจัย.....	9
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	11
บทที่ 2 บริบทที่เกี่ยวข้อง	12
2.1 ความสำคัญของพิธีไหว้ครู	12
2.2 ความเชื่อที่เกี่ยวกับพิธีไหว้ครูคนไทย	17
2.3 องค์ประกอบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพิธีไหว้ครูคนไทย	22
2.3.1 เครื่องบูชา	22
2.3.2 อุปกรณ์เครื่องบูชาที่ใช้สำหรับประกอบพิธี	24

2.3.3 เครื่องใช้สำหรับผู้อ่านโองการหรือผู้ทำพิธี.....	28
2.3.4 พิธีสงฆ์.....	30
2.3.5 บุคลากร	31
2.3.6 การเตรียมสำหรับผู้รับการครอบครู	31
2.3.7 ครูผู้ประกอบพิธี	33
2.3.8 คนตรีประกอบพิธีไหว้ครูและลำดับในการบรรเลง	35
2.3.9 เพลงหน้าพาทย์	35
2.3.10 ขั้นตอนการประกอบพิธี.....	36
2.3.11 การครอบครู.....	37
2.3.12 ลำดับขั้นตอนการจัดพิธีไหว้ครู	38
2.3.13 คำกล่าวบูชาครู.....	38
2.3.14. ลำดับการปฏิบัติในการบรรเลงเพลงหน้าพาทย์ในพิธีไหว้ครูดนตรีไทย.....	41
2.3.15 วงดนตรีไทยที่ใช้ในพิธีไหว้ครูดนตรีไทย	43
บทที่ 3 บริบทของพิธีไหว้ครูดนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลปบุรี.....	45
3.1 ประวัติจังหวัดลพบุรี.....	45
3.2 ประวัติการก่อตั้งวิทยาลัยนาฏศิลปบุรี	46
3.3 ประวัติความเป็นมาของพิธีไหว้ครูดนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลปบุรี	50
3.4 ประวัติศิระษะครูวิทยาลัยนาฏศิลปบุรี	52
3.5 ประวัติและลำดับผู้อ่านโองการในอดีตจนถึงปัจจุบันพิธีไหว้ครูดนตรีไทยของวิทยาลัยนาฏศิลปบุรีจำนวน 8 ท่าน ปี พ.ศ.2526 – 2559	64
3.5.1 ประวัติความเป็นมาของผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลปบุรี ปี พ.ศ. 2526 – 2559.....	64
3.5.1.1 อาจารย์มนตรี ตราโมท ผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลปบุรีเป็นท่านแรก เริ่มประกอบพิธีไหว้ครูตั้งแต่ปีพ.ศ. 2526 – 2533	64

3.5.1.2 อาจารย์ศิลป์ ตราโมท ผู้ประกอบพิธีไหว้ครุดนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลป์ ลพบุรี ปี พ.ศ. 2533 – 2534.....	69
3.5.1.3 อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ ฟ้าจ่างรุณ ผู้ประกอบพิธีไหว้ครุดนตรีไทยวิทยาลัย นาฏศิลป์ลพบุรี ปี พ.ศ. 2535 – 2546 2548 – 2552 และ 2554	73
3.5.1.4 อาจารย์นัฐพงศ์ โสวัตร ผู้ประกอบพิธีไหว้ครุดนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลป์ ลพบุรี ปี พ.ศ. 2553	82
3.5.1.5 อาจารย์บุญช่วย โสวัตร ผู้ประกอบพิธีไหว้ครุดนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลป์ ลพบุรี ปี พ.ศ. 2547 และ พ.ศ. 2555.....	85
3.5.1.6 อาจารย์ลายอง โสวัตร ผู้ประกอบพิธีไหว้ครุดนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลป์ ลพบุรี.....	88
3.5.1.7 อาจารย์เอนก อางมังกร ผู้ประกอบพิธีไหว้ครุดนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลป์ ลพบุรี ปี พ.ศ. 2556 และ 2558.....	90
3.5.1.8 อาจารย์ปبيب คงลายทอง ผู้ประกอบพิธีไหว้ครุดนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลป์ ลพบุรี ปี พ.ศ. 2559	94
3.5.1.9 อาจารย์ดนตรี ตราโมท ผู้ช่วยผู้ประกอบพิธีไหว้ครุดนตรีไทยวิทยาลัย นาฏ ศิลป์ลพบุรี พ.ศ. 2559.....	96
3.6 การเตรียมงานพิธีไหว้ครุดนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี	99
3.6.1 การจัดพิธีสงฆ์	99
3.6.2 สถานที่ประกอบพิธีไหว้ครุดนตรีไทย	100
3.6.3 อุปกรณ์	106
3.6.4 บุคคลากร.....	107
3.6.5 เครื่องสังเวทและเครื่องบูชา	108
3.6.6 การเตรียมตัวผู้รับการครอบ.....	109
3.7 ขั้นตอนพิธีไหว้ครุดนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี.....	109
3.8 ความเชื่อความสำคัญและความหมายของเครื่องสังเวทพิธีไหว้ครุดนตรีไทย.....	118

3.8.1 ความเชื่อพิธีกรรมไหว้ครู	118
3.8.2 ความสำคัญของพิธีไหว้ครูดนตรีไทย	124
3.8.3 ความหมายของเครื่องสังเวย	127
3.9 บริบทที่เกี่ยวกับสถานที่และการเตรียมงาน	129
3.9.1 อาคารที่ใช้ประกอบพิธี	129
3.9.2 การจัดเตรียมงานในพิธีไหว้ครูวิทยาลัยนาฏศิลปบุรีตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน	129
3.9.3 ความแตกต่างของพิธีไหว้ครูในอดีตและปัจจุบัน	130
3.10 เครื่องดนตรีที่ใช้ในพิธีไหว้ครูดนตรีไทย	131
3.11 การจัดการงบประมาณ	131
3.12 การดำเนินงานเกี่ยวกับบุคคลผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลปบุรี	131
3.12.1 อาจารย์ ดร.ศิริชัยชาญ พิทักษ์บุญ ผู้ประกอบดนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลปบุรี ปี พ.ศ. 2535 – 2546 2548 – 2552 และ 2554	132
3.12.2 อาจารย์นัฐพงศ์ โสวัตร ผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลปบุรี ปี พ.ศ. 2553	146
3.12.3 อาจารย์บุญช่วย โสวัตร ผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลปบุรี ปี พ.ศ. 2547 และ พ.ศ. 2555	152
3.12.4 อาจารย์ลำยอง โสวัตร ผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลปบุรี ปี พ.ศ. 2557	153
3.12.5 อาจารย์เอนก อัจฉกร ผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลปบุรี ปี พ.ศ. 2556 และ พ.ศ. 2558	159
3.12.6 อาจารย์ป๊อบ คงลายทอง ผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลปบุรี ปี พ.ศ. 2559	169
3.12.7 อาจารย์ดนตรี ตราโมท ผู้ช่วยผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลป ลพบุรี ปี พ.ศ. 2559	178
3.12.8 ผู้เข้าร่วมพิธีไหว้ครู	183

3.12.9 คุณสมบัติของผู้ที่เข้าร่วมพิธีไหว้ครูและการครอบครู	186
3.12.10 ผู้บรรเลงปี่พาทย์ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย	187
บทที่ 4 วิเคราะห์เพลงหน้าพาทย์ในพิธีไหว้ครูดนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลปบุรี	196
ทำนองทางซ็องเพลงตระพระปรคนธรรพ	200
ทำนองทางซ็องเพลงเสมอเถร	203
ทำนองทางซ็องเพลงพราหมณ์ออก	206
4.1 วิเคราะห์องค์ประกอบทำนองหลัก เพลงตระพระปรคนธรรพ เพลงเสมอเถร เพลง พราหมณ์ออก	209
4.1.1 โครงสร้างและบันไดเสียงเพลงตระพระปรคนธรรพ.....	209
4.1.2 โครงสร้างและบันไดเสียงเพลงเสมอเถร	212
4.1.3 โครงสร้างและบันไดเสียงเพลงพราหมณ์ออก	214
4.2 วิเคราะห์ลักษณะมือซ็องเพลงหน้าพาทย์เปรียบเทียบกับมือซ็องพื้นฐาน.....	216
4.2.1 วิเคราะห์ลักษณะมือซ็องเพลงตระพระปรคนธรรพเทียบกับมือซ็องพื้นฐาน	216
4.2.2 วิเคราะห์ลักษณะมือซ็องเพลงเสมอเถรเทียบกับมือซ็องพื้นฐาน	219
4.2.3 วิเคราะห์ลักษณะมือซ็องเพลงพราหมณ์ออกเทียบกับมือซ็องพื้นฐาน.....	221
บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ	225
5.1 อภิปรายผล	226
5.2 ข้อเสนอแนะ	226
รายการอ้างอิง	228
ภาคผนวก.....	233
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	283

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 3.1 ตราประจำจังหวัดลพบุรี.....	46
ภาพที่ 3.2 แผนที่จังหวัดลพบุรี.....	46
ภาพที่ 3.3 แผนที่ตั้งวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี.....	49
ภาพที่ 3.4 รูปสถานที่ตั้งวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี.....	49
ภาพที่ 3.5 ตราวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์.....	50
ภาพที่ 3.6 การตั้งศิระบูชาครูที่อาคารดนตรีชั้น 3 และภาควิชาดุริยางคศิลป์ วิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี.....	52
ภาพที่ 3.7 ศิระพระอิศวร.....	54
ภาพที่ 3.8 ศิระพระนารายณ์.....	55
ภาพที่ 3.9 ศิระพระพรหม.....	56
ภาพที่ 3.10 ศิระพระปัญจสีขร.....	57
ภาพที่ 3.11 ศิระพระวิสสุกรรม.....	58
ภาพที่ 3.12 ศิระพระปรคนธรรพ.....	59
ภาพที่ 3.13 ศิระพระฤาษี.....	60
ภาพที่ 3.14 ศิระพระพินาศ.....	61
ภาพที่ 3.15 ศิระพิราพ.....	62
ภาพที่ 3.16 ตำแหน่งลำดับการตั้งศิระครูวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี.....	63
ภาพที่ 3.17 อาจารย์มนตรี ตราโมท.....	65
ภาพที่ 3.18 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานครอบอาจารย์มนตรี ตราโมท ณ ศาลาดุสิดาลัย พระราชวังดุสิต ปี พ.ศ. 2528.....	67
ภาพที่ 3.19 อาจารย์มนตรี ตราโมท อายุ 90 ปี พ.ศ. 2533 ได้รับพระมหากรุณาธิคุณให้เข้าเฝ้าที่พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน.....	67

ภาพที่ 3.20 ตำราอ่าน้องการของ อาจารย์มนตรี ตราโมท	68
ภาพที่ 3.21 อาจารย์มนตรี ตราโมท ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย.....	68
ภาพที่ 3.22 อาจารย์มนตรี ตราโมท ทำพิธีครอบเพลงตระโหมโรง ปี พ.ศ.2532.....	69
ภาพที่ 3.23 อาจารย์ศิลป์ ตราโมท	69
ภาพที่ 3.24 อาจารย์ศิลป์ ตราโมท รับมอบจาก อาจารย์มนตรี ตราโมท.....	71
ภาพที่ 3.25 ตำราอ่าน้องการของ อาจารย์ศิลป์ ตราโมท	71
ภาพที่ 3.26 อาจารย์ศิลป์ ตราโมท เป็นประธานประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย	72
ภาพที่ 3.27 อาจารย์ศิลป์ ตราโมท ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย โรงเรียนราชวินิตมัธยม วันที่ 6 มิถุนายน พ.ศ. 2545	72
ภาพที่ 3.28 อาจารย์ ดร. สิริชัยชาญ ฝักจรรย์ (ศิลปินแห่งชาติ).....	73
ภาพที่ 3.29 อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ ฝักจรรย์ ทำพิธีครอบเพลงโหมโรงกลางวัน ปี พ.ศ.2535.....	74
ภาพที่ 3.30 อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ ฝักจรรย์ ทำพิธีครอบเพลงตระโหมโรง ปี พ.ศ. 2536.....	75
ภาพที่ 3.31 อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ ฝักจรรย์ ทำพิธีครอบตระโหมโรง ปี พ.ศ. 2538.....	75
ภาพที่ 3.32 อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ ฝักจรรย์ ทำพิธีมอบให้กับนักศึกษา อนุปริญญา ปี 2 พ.ศ. 2540.....	76
ภาพที่ 3.33 อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ ฝักจรรย์ ผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย ปี พ.ศ. 2542.....	76
ภาพที่ 3.34 อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ ฝักจรรย์ ผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย ปี พ.ศ. 2548.....	77
ภาพที่ 3.35 ดร.สิริชัยชาญ ฝักจรรย์ ผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย ปี พ.ศ. 2548.....	77
ภาพที่ 3.36 อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ ฝักจรรย์ ผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยปี พ.ศ. 2548.....	78
ภาพที่ 3.37 อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ ฝักจรรย์ ผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย ปี พ.ศ. 2549.....	78
ภาพที่ 3.38 อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ ฝักจรรย์ ครอบเพลงสาธุการ ปี พ.ศ. 2549	79
ภาพที่ 3.39 อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ ฝักจรรย์ ผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย ปี พ.ศ. 2551.....	79
ภาพที่ 3.40 อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ ฝักจรรย์ ผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย ปี พ.ศ. 2551.....	80

ภาพที่ 3.41 อาจารย์ ดร.ศิริชัยชาญ พักจำรูญ ผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย ปี พ.ศ. 2552.....	80
ภาพที่ 3.42 อาจารย์ ดร.ศิริชัยชาญ พักจำรูญ ผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย ปี พ.ศ. 2552.....	81
ภาพที่ 3.43 อาจารย์ ดร.ศิริชัยชาญ พักจำรูญ ผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย ปีพ.ศ. 2554	81
ภาพที่ 3.44 อาจารย์ ดร.ศิริชัยชาญ พักจำรูญ ผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย และ อาจารย์ ภาควิชาดุริยางคศิลป์ วิทยาลัยนาฏศิลปพบุรี ปี พ.ศ. 2554.....	82
ภาพที่ 3.45 อาจารย์นัฐพงศ์ โสวัตร.....	82
ภาพที่ 3.46 อาจารย์นัฐพงศ์ โสวัตร ผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย ปี พ.ศ. 2553	84
ภาพที่ 3.47 อาจารย์นัฐพงศ์ โสวัตร ผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย ปี พ.ศ. 2553	84
ภาพที่ 3.48 อาจารย์บุญช่วย โสวัตร.....	85
ภาพที่ 3.49 อาจารย์บุญช่วย โสวัตร ผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย ปี พ.ศ. 2547.....	86
ภาพที่ 3.50 อาจารย์บุญช่วย โสวัตร ผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย ปี พ.ศ. 2547.....	87
ภาพที่ 3.51 อาจารย์บุญช่วย โสวัตร ผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย ปี พ.ศ. 2555.....	87
ภาพที่ 3.52 อาจารย์ลำยอง โสวัตร.....	88
ภาพที่ 3.53 อาจารย์ลำยอง โสวัตร ผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย ปี พ.ศ. 2557	89
ภาพที่ 3.54 อาจารย์ลำยอง โสวัตร ผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย ปี พ.ศ. 2557	90
ภาพที่ 3.55 อาจารย์เอนก อัจฉกร.....	90
ภาพที่ 3.56 อาจารย์เอนก อัจฉกร พรมน้ำมันต์พิธีไหว้ครูดนตรีไทย ปี พ.ศ. 2558.....	92
ภาพที่ 3.57 อาจารย์เอนก อัจฉกร ทำพิธีมอบให้กับนักศึกษาปริญญาตรี วิทยาลัยนาฏศิลปพบุรี พ.ศ. 2558	92
ภาพที่ 3.58 อาจารย์เอนก อัจฉกร ทำพิธีครอบเพลงบาทสกุณี พ.ศ. 2558.....	93
ภาพที่ 3.59 อาจารย์เอนก อัจฉกร ผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย และ อาจารย์ ภาควิชา ดุริยางคศิลป์วิทยาลัยนาฏศิลปพบุรี พ.ศ. 2558.....	93
ภาพที่ 3.60 อาจารย์ป๊อบ คงลายทอง	94
ภาพที่ 3.61 นักศึกษาวิทยาลัยนาฏศิลปพบุรีบรรเลงปี่พาทย์พระสวดมนต์เย็น	109

ภาพที่ 3.62 นักเรียนศิษย์ปัจจุบันบรรเลงถวายมือ	110
ภาพที่ 3.63 ศิษย์เก่าจากสำนักการสังคีต บรรเลงถวายมือ	110
ภาพที่ 3.64 อาจารย์ดนตรี ตราโมท อาจารย์ป๊อบ คงลายทอง และอาจารย์สมบัติ แก้วสุจริต ชมการบรรเลงถวายมือ.....	111
ภาพที่ 3.65 รองอธิการบดี ดร.สมชาย ฟูอนราตี จุดเทียน รูป บุษบาพระรัตนตรัยพิธีสวดมนต์เช้า..	111
ภาพที่ 3.66 - 3.67 พิธีสวดมนต์เช้าพระฉันเช้า.....	112
ภาพที่ 3.68 สัมภาษณ์อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ ฝึกจรรูญ (ศิลปินแห่งชาติ).....	132
ภาพที่ 3.69 ตำราอ่านโองการที่ได้รับมอบจาก อาจารย์มนตรี ตราโมท	133
ภาพที่ 3.70 ตำราที่เขียนเองของ อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ ฝึกจรรูญ	133
ภาพที่ 3.71 อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ ฝึกจรรูญ พรมน้ำมนต์	140
ภาพที่ 3.72 อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ ฝึกจรรูญ เจิมหน้าผาก.....	141
ภาพที่ 3.73 ภาพอาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ ฝึกจรรูญ แต่งชุดขาวสไบเฉียงแบบพันหน้า	142
ภาพที่ 3.74 สัมภาษณ์อาจารย์รัฐพงศ์ โสวัตร	146
ภาพที่ 3.75 สัมภาษณ์อาจารย์บุญช่วย โสวัตร	152
ภาพที่ 3.76 สัมภาษณ์อาจารย์ลำยอง โสวัตร	153
ภาพที่ 3.77 ตำราอ่านโองการของ อาจารย์ลำยอง โสวัตร	154
ภาพที่ 3.78 สัมภาษณ์อาจารย์เอนก อาจมังกร	159
ภาพที่ 3.79 ตำราอ่านโองการที่ได้รับมอบจาก อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ ฝึกจรรูญ.....	161
ภาพที่ 3.80 ตำราอ่านโองการที่อาจารย์เอนก อาจมังกร เขียนไว้ด้วยลายมือของตนเอง	162
ภาพที่ 3.81 ตำราอ่านโองการ อาจารย์ป๊อบ คงลายทอง	170
ภาพที่ 3.82 อาจารย์ป๊อบ คงลายทอง พรมน้ำมนต์.....	173
ภาพที่ 3.83 อาจารย์ป๊อบ คงลายทอง เจิมหน้าผาก.....	175
ภาพที่ 3.84 สัมภาษณ์อาจารย์ดนตรี ตราโมท.....	178

ภาพที่ 3.85 นายพงษ์คนัย จิตรสม ผู้เข้าร่วมพิธีไหว้ครู	183
ภาพที่ 3.86 นายยุทธศักดิ์ เชื้อพราหมณ์ ผู้เข้าร่วมพิธีไหว้ครู	184
ภาพที่ 3.87 สัมภาษณ์อาจารย์ณรงค์ฤทธิ คงปิ่น	186
ภาพที่ 3.88 วงปี่พาทย์บรรเลงเพลงหน้าพาทย์	188
ภาพที่ 3.89 ชนกำนลวงผู้บรรเลงเพลงหน้าพาทย์	189
ภาพที่ 3.90 สัมภาษณ์อาจารย์ลิขิต สุนทรสุข	190
ภาพที่ 3.91 สัมภาษณ์อาจารย์พลณศักดิ์ ทรัพย์บางยาง	191
ภาพที่ 3.92 สัมภาษณ์อาจารย์สุพัสชา ผดุงสุทธิ	194

สารบัญแผนภาพ

	หน้า
แผนภาพที่ 2.1 แผนผังการจัดตั้งเครื่องบูชาและเครื่องสังเวद्यพิธีไหว้ครุดนตรีไทย วิทยาลัย นาฏศิลป์ลพบุรี.....	24
แผนภาพที่ 2.2 แผนผังวงดนตรีบรรเลงเพลงหน้าพาทย์ประกอบพิธีไหว้ครุดนตรีไทย วิทยาลัย นาฏศิลป์ลพบุรี.....	44
แผนภาพที่ 3.1 แผนผังตำแหน่งลำดับการตั้งศิระศครูวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี.....	63
แผนภาพที่ 3.2 แผนผังลำดับการรับมอบโองการไหว้ครูของผู้ประกอบพิธีไหว้ครุดนตรีไทย วิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี	99
แผนภาพที่ 3.3 แผนผังการตั้งศิระศ.....	101
แผนภาพที่ 3.4 ลักษณะการตั้งศิระศ 2 แบบ	102
แผนภาพที่ 3.5 ผังการตั้งศิระศ เครื่องสังเวद्य และ ที่นั่งประธานผู้ประกอบพิธี	103
แผนภาพที่ 3.6 แผนผังเครื่องบูชาของประธาน	104
แผนภาพที่ 3.7 ผังบริเวณผู้ประกอบพิธีไหว้ครุดนตรีไทย	105
แผนภาพที่ 3.8 แผนผังวงดนตรีประกอบพิธีไหว้ครุดนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี	188

สารบัญตาราง

ตารางที่ 3.1 ตารางลำดับปีและรายนามผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี	98
ตารางที่ 4.1 ตารางแสดงระดับบันไดเสียงดนตรีไทย 7 ทาง	198

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พิธีไหว้ครูดนตรีไทยเป็นวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยโบราณเพื่อแสดงความระลึกถึงพระคุณครูตามความเชื่อว่ามีคุณกตัญญูต่อครูจะมีความก้าวหน้าในอาชีพการงาน พร้อมกันนี้ยังก่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลแก่ตนเองด้วยสำหรับผู้ที่ผ่านพิธีไหว้ครู พิธีครอบ หรือรับมอบจากครูแล้วนั้นจะถือว่าเป็นผู้ที่มีความสมบูรณ์ทางด้านความรู้และสามารถถ่ายทอดให้กับลูกศิษย์และผู้อื่นได้

ความเชื่อทางพิธีกรรมนั้นเป็นสิ่งที่ควบคู่มากับการเรียนดนตรีและผู้เรียนต้องปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีที่เกิดขึ้นในพิธีไหว้ครูดังที่ ศาสตราจารย์ ดร.บุษกร บิณฑสันต์ ได้กล่าวว่า

การเรียนรู้ด้านดนตรีนั้นมีการถ่ายทอดกันในลักษณะที่เป็นมุขปาฐะทั้งสิ้น และความรู้ที่มีการถ่ายทอดสู่กันมิใช่เพียงความรู้ทางดนตรีเท่านั้น แต่ยังมีความรู้ด้านพิธีกรรมที่เป็นสิ่งควบคู่มาความรู้ด้านดนตรีด้วย ผู้เรียนจะต้องทำความเข้าใจและยอมรับขนบปฏิบัติในด้านพิธีกรรมนี้ตั้งแต่เริ่มเรียนเลยทีเดียว (บุษกร บิณฑสันต์, 2554: 15)

สุมิตร เทพวงษ์ (2548: 1-2) ได้อธิบายถึงความสำคัญของประเพณีไหว้ครูว่าเป็นการแสดงออกถึงการเคารพครูบาอาจารย์ทางด้านดุริยางคศิลป์ไทย ที่สั่งสอนและให้การฝึกหัดอบรมในเรื่องของการไหว้ครูนับเป็นวัฒนธรรมไทยแบบหนึ่ง เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามในส่วนที่เกี่ยวกับกิริยามารยาทสัมมาคารวะ และมีส่วนที่จะโน้มน้าวจิตใจมนุษย์ให้รักษาคุณความดี ทั้งยังจงใจให้เป็นผู้ที่มีนิสัยอ่อนโยนไม่แข็งกระด้าง นอกจากนี้สุมิตร เทพวงษ์ (2548: 3) ได้ให้นิยามสำหรับคำว่า การไหว้ครูหมายถึง การแสดงออกถึงความเคารพกตเวทิตที่มีต่อบุรพจารย์ทั้งหลาย ทั้งเป็นเทพ เป็นมนุษย์ ทั้งที่มีชีวิตอยู่หรือล่วงลับไปแล้ว ซึ่งประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ไว้ให้ รวมถึงครูพักลักจำและผู้ที่เกี่ยวข้องในการเรียนการสอนต่าง ๆ

ในการประกอบพิธีไหว้ครูทางช่างนั้น พิณจ สุวรรณะบุญ (2549: 49) ได้อธิบายไว้ว่าพิธีไหว้ครูทางช่างศิลป์แสดงความเคารพต่อผู้มีคุณานุภาพการทั้งหมด 6 ลำดับขั้นคือ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เทพยดา ฤาษี พระอริยสงฆ์ ตลอดจนจตุรคัมภีร์ทั้งที่มีชีวิตอยู่ หรือล่วงลับไปแล้วสู่ปรโลก

แล้วก็ตาม ส่วนพิธีไหว้ครูดนตรีไทยถือเป็นพิธีกรรมอย่างหนึ่งของชาติไทยเราที่ได้ปฏิบัติสืบทอดต่อกัน มาหลายชั่วอายุคนแล้วถือเป็นพิธีที่ศักดิ์สิทธิ์ของคนไทยเรา โดยเฉพาะนักดนตรีไทยให้ความสำคัญ เป็นอย่างมากเรื่องการน้อมรำลึกถึงพระคุณครู และแสดงความเคารพต่ออริยบุคคลและพระคุณครูใน พิธีไหว้ครูทั้งหมด 6 กลุ่มเช่นกัน ดังที่ อาจารย์มนตรี ตราโมท ได้อธิบายไว้ว่า “วิชาดนตรีเป็นวิชาที่เป็นศิลป์ การกระทำกตเวทิตคุณยังแผ่ออกไปถึงเทพเจ้าที่วิชานั้นถือว่าเป็นครูบาอาจารย์และเป็นผู้มี อนุคุณต่อวิชานั้นด้วย เพราะฉะนั้นศิษย์ที่เรียนวิชาศิลป์จึงยังมีกตเวทิตคุณอย่างหนึ่งที่เรียกกันว่า ‘ไหว้ครู’” (มนตรี ตราโมท, 2545: 1)

ในอดีตพิธีไหว้ครูจะจัดขึ้นที่บ้านของครูที่ได้รับการนับถือและมีลูกศิษย์จำนวนมากเช่น บ้าน ครูจางวางทั่ว พาทยโกศล บ้านครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) เมื่อดนตรีไทยได้รับการ บรรจุไว้ในหลักสูตรเป็นวิชาเอกระดับอุดมศึกษาจึงได้มีการจัดพิธีไหว้ครูดนตรีไทยในสถาบันการศึกษา ทั่วประเทศ โดยเริ่มต้นในระยะแรกที่วิทยาลัยนาฏศิลปกรมศิลปากร ปัจจุบันวิทยาลัยนาฏศิลปมี ทั้งหมด 12 วิทยาลัย แต่ละวิทยาลัยมีพิธีไหว้ครูประจำปีของการศึกษา ดังที่อาจารย์ประสิทธิ์ ถาวร ได้กล่าวถึงความสำคัญของการจัดพิธีไหว้ครูดนตรีทุกปีไว้ว่า

การไหว้ครูจัดเป็นพิธีใหญ่ถือเป็นประเพณีที่ต้องปฏิบัติเป็นประจำทุกปี มี การประกอบพิธีเป็นขั้นตอนกระทั่งยึดถือเป็นแบบแผนมาจนถึงปัจจุบัน การ บรรเลงปี่พาทย์ในพิธีไหว้ครูก็เช่นกัน โบราณจารย์ท่านได้กำหนดเพลงและ ระเบียบวิธีบรรเลงไว้แล้วอย่างพอเหมาะสมควรมีหลักมีเกณฑ์ เพื่อให้เกิดความ ศักดิ์สิทธิ์และเป็นสิริมงคลกับชีวิตของศิษย์ ซึ่งได้รับการสืบทอดต่อ ๆ กันมา (ประสิทธิ์ ถาวร, 2558: 43)

วิทยาลัยนาฏศิลปลพบุรี เป็นสถานศึกษาสังกัดสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวง วัฒนธรรม จัดพิธีไหว้ครูขึ้นครั้งแรกในปีการศึกษา 2526 ในขณะนั้นสถานที่เรียนตั้งอยู่ในบริเวณ โรงเรียนช่างไม้(เก่า) เป็นอาคารเรียนชั่วคราวที่มีเนื้อที่คับแคบ อีกทั้งจำนวนของนักเรียนมีน้อยจึงต้อง จัดพิธีรวมกันทั้งฝ่ายดนตรีและนาฏศิลป์ไทย และในปีต่อมาก็จึงย้ายมาทำการเรียนยังที่ปัจจุบันการจัด พิธีไหว้ครูจึงมีรูปแบบตามที่กรมศิลปากรได้กำหนดไว้ โดยแยกพิธีออกเป็น 2 ฝ่าย คือดนตรีไทยและ นาฏศิลป์ไทย (ฉัตรพร ดวงสร้อย, 2551: 24)

พิธีไหว้ครูของวิทยาลัยนาฏศิลปลพบุรีมีผู้ประกอบพิธีเป็นหลักที่เรียกว่า “ผู้ประกอบพิธี” ซึ่งบุคคลนี้จะได้รับการเลือกสรรตามแบบโบราณ ตามลำดับได้แก่ อาจารย์มนตรี ตราโมท อาจารย์ ศิลป์ ตราโมท อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ ฝักจำรูญ ศิลปินแห่งชาติ อาจารย์นัฐพงษ์ โสวัตร อาจารย์บุญ

ช่วย โสวัตร อาจารย์ลำยอง โสวัตร อาจารย์เอนก อัจฉกร สำหรับปีการศึกษา 2558 สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์จะเป็นผู้กำหนดให้แต่ละวิทยาลัยนาฏศิลป์ประชุมการจัดพิธีไหว้ครูขึ้นในเดือนเมษายนของทุกปี เพื่อกำหนดผู้ประกอบพิธีตามความเหมาะสมของแต่ละวิทยาลัยนาฏศิลป์ทั่วประเทศ ซึ่งในปีการศึกษา 2559 ผู้ที่ได้รับการคัดเลือกให้มาทำพิธีไหว้ครูดนตรีไทยของวิทยาลัยนาฏศิลป์พลพบุรีคือ อาจารย์بيب คงลายทอง และครูผู้ช่วยผู้ประกอบพิธีคืออาจารย์ดนตรี ตราโมท (วิทยา จัวยวงษ์, สัมภาษณ์, 25 ตุลาคม 2558.)

องค์ประกอบของพิธีไหว้ครูประกอบด้วยผู้ประกอบพิธีไหว้ครู ผู้ช่วยผู้ประกอบพิธี ผู้เข้าร่วมพิธี โองการเพื่ออัญเชิญเทพและครูต่าง ๆ เข้าสู่พิธี วงปี่พาทย์ที่ทำหน้าที่บรรเลงเพลงหน้าพาทย์ประกอบพิธีอ่านโองการ เครื่องสังเวท เครื่องบูชากระยาบวช เพื่อบูชาครูจนกระทั่งบริบทต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการจัดทำพิธีไหว้ครู ได้แก่ การบรรเลงเพลงหน้าพาทย์ วิทยาลัยนาฏศิลป์พลพบุรีจัดพิธีไหว้ครูดนตรีไทยเป็นประจำต่อเนื่องกันมาทุกปี ซึ่งพิธีไหว้ครูดนตรีไทยของวิทยาลัยนาฏศิลป์พลพบุรีนั้น ยังไม่มีผู้ใดได้ศึกษาขั้นตอนพิธีไหว้ครูดนตรีไทยไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ในด้านประวัติความเป็นมาบริบทต่าง ๆ ในการจัดพิธี ตลอดจนระเบียบในการบรรเลงเพลงหน้าพาทย์

ผู้วิจัยเป็นผู้ศึกษาวิชาด้านดุริยางค์ไทย อีกทั้งเป็นศิษย์เก่าของวิทยาลัยนาฏศิลป์พลพบุรี จึงมีความประสงค์ที่จะศึกษาเรื่องของพิธีไหว้ครูดนตรีไทยของวิทยาลัยนาฏศิลป์พลพบุรี เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและบริบทที่เกี่ยวข้องในการจัดพิธีไหว้ครูดนตรีไทยตลอดจนระเบียบการบรรเลงของวงปี่พาทย์ประกอบในพิธีไหว้ครูของวิทยาลัยนาฏศิลป์พลพบุรีไว้เป็นลายลักษณ์อักษรให้กับอนุชนรุ่นหลังได้เรียนรู้และสืบทอดต่อไป

1.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.2.1 งานวิจัย

นัฐพงศ์ โสวัตร (2538) ได้ศึกษาเรื่องบทบาทและหน้าที่ของเพลงตระโหว้ครูในพิธีดนตรีไทยโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ความหมายและรายชื่อของเพลงตระโหว้ครูดนตรีไทย โครงสร้างของเพลงตระโหว้ครูดนตรีไทย ลักษณะของพิธีไหว้ครูดนตรีไทยและวัฒนธรรมดนตรีไทยที่เกี่ยวข้องกับเพลงตระโหว้ครูดนตรีไทยผลการวิจัยพบว่ามีเพลงตระโหว้ครูในดนตรีไทยทั้งหมด 33 เพลง ลักษณะเฉพาะของเพลงตระโหว้ครูดนตรีไทยที่ได้ศึกษามามี 9 ประการด้วยกันคือ สำนวนเพลงตระ กลุ่มเสียง กระชั้นถี่ ช่วงระดับเสียงในฆ้องวงใหญ่ ลูกที่ 5-13 วิธีการรัวคู่สอง ประโยคถาม-ตอบ ประโยคเท่า เชื่อม ประโยคขึ้นจังหวะ หน้าทับ (ไม้เดิน ไม้ลา) เพลงรัวท้ายเพลงตระ องค์ประกอบของเพลงตระ

ไหว้ครูดนตรีไทยมีลักษณะสำคัญ คือ ทำนองหลักและจังหวะ ลักษณะที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมของเพลงตระโหว้ครูดนตรีไทยมีอยู่ด้วยกัน 4 ประการคือ วงดนตรี นักดนตรี เพลงดนตรีและพิธีกรรมความเชื่อ

ชิงชัย วิชิตกุล (2550) ได้ศึกษาภาพสะท้อนของพิธีกรรมไหว้ครูในแง่มุมของวัฒนธรรม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสัญลักษณ์ที่ใช้ในการประกอบพิธีไหว้ครูเพื่อทำความเข้าใจของวัฒนธรรมความเชื่อประเพณีผ่านไปยังความรู้สึกความเข้าใจจากการทำพิธีไหว้ครูโดยแบ่งการศึกษาเป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญ 2 หัวข้อด้วยกัน คือสัญลักษณ์ขององค์ประกอบพิธีไหว้ครูและสัญลักษณ์ที่ปรากฏในขั้นตอนของพิธีไหว้ครูผลการวิจัยพบว่า พิธีไหว้ครูดนตรีไทยเป็นวัฒนธรรมที่ประกอบไปด้วยระบบสัญลักษณ์ที่องค์ประกอบแต่ละส่วนมีความหมายและสื่อความหมายด้วยกันคือ สัญลักษณ์ที่ปรากฏในองค์ประกอบของพิธีไหว้ครูดนตรีไทยคือ สัญลักษณ์เทพสังคีต ชั้นกำนล เครื่องสังเวศ และวันพฤหัสบดี สัญลักษณ์ที่ปรากฏในขั้นตอนของการประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยคือ บาตรน้ำมนต์ การเจิม ผ้าหน้าโขน วัฒนธรรมการจัดตำแหน่งสิ่งของต่าง ๆ พิธีกรรมและดนตรีที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม สัญลักษณ์ที่ปรากฏทั้ง 2 ส่วน นับว่าเป็นพิธีกรรมที่ใช้สัญลักษณ์ความหมายที่ลึกซึ้งกว้างขวางกว่าสิ่งใด ๆ ที่เราไม่สามารถมองเห็นได้ด้วยตาของเราเอง จึงทำให้สะท้อนไปถึงวัฒนธรรมไทยในเรื่องของวิถีคิด วิถีชีวิต การอบรมทางจริยธรรมและสิ่งที่ควรและไม่ควรในการปฏิบัติของเราในสังคม

อัจฉิมา สวัสดิ์ชีวิน (2550) ได้ศึกษาการสืบทอดภูมิปัญญาพิธีไหว้ครูและครอบครูโขนละคร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิธีการรูปแบบการประกอบพิธีไหว้ครูและครอบครูโขนละครในภาคกลาง และพิธีครอบเทริดโนราในภาคใต้ ศึกษากระบวนการถ่ายทอดและขั้นตอนในการประกอบพิธีไหว้ครูและครอบครูโขนละครในสมัยรัชกาลที่ 4 จนถึงรัชกาลที่ 9 ในภาคกลาง ศึกษาความคิดเห็นและความเชื่อของผู้ที่เข้าร่วมในพิธีไหว้ครูและครอบครูโขนละครในภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคใต้ และภาคอีสานผลการวิจัยพบว่า พิธีกรรมไหว้ครูครอบครูโขนละครนั้นมาจากความเชื่อในเรื่องของการแสดงความกตัญญูที่ศิษย์มีต่อครูถือเป็นพิธีกรรมที่งดงามอีกพิธีกรรมหนึ่งในด้านของวัฒนธรรมและประเพณีเป็นพิธีที่มีประโยชน์ในการสร้างจิตสำนึกของมนุษย์ต่อหน้าที่ในการยกย่องเคารพผู้ที่มีพระคุณ จากการศึกษาข้อมูลในแบบสอบถามพบว่าประชาชนมีความเชื่อในพิธีกรรมมากที่สุดใคร่ที่ได้เข้าร่วมในพิธีไหว้ครูนั้น จะมีครูเป็นผู้ปกป้องดูแลรักษาทำให้ผู้ที่เข้าร่วมในพิธีประสบความสำเร็จและมีความเชื่อว่าถ้าลบหลู่ครูนั้น จะทำให้ชีวิตเกิดความวิบัตินอกจากพิธีกรรมไหว้ครูแล้วยังมีความเชื่อในการบูชาองค์พระพิฆเนศและการรับมอบกรรมสิทธิ์จากครูในการทำพิธีไหว้ครูทั้งวันของการประกอบพิธีที่ตรงกับวันพฤหัสบดีจึงควรที่จะอนุรักษและสืบทอดให้เป็นมรดกทางด้านวัฒนธรรมของชาติไทยสืบต่อไป

ฉัตรพร ดวงสร้อย (2551) ได้ศึกษาความหมายเครื่องสังเวทเครื่องบูชากระยาบวชในพิธีไหว้ครูดนตรีและนาฏศิลป์ไทย กรณีศึกษาวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาส่วนประกอบและความหมายของเครื่องสังเวท เครื่องกระยาบวช บายศรีปากชามและอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ในพิธีกรรมไหว้ครู ความเชื่อของผู้ที่ศึกษาวิชาดนตรีนาฏศิลป์ที่เข้าพิธีไหว้ครู ผลการวิจัยพบว่าการไหว้ครูดนตรีและนาฏศิลป์ไทยนั้น เป็นพิธีกรรมของความเชื่อเพื่อแสดงความเคารพบูชาครู อาจารย์ผู้ที่มีพระคุณและบวงสรวงด้วยเครื่องเช่นสังเวทเทพเจ้าแห่งดุริยศาสตร์และนาฏยศาสตร์ เนื่องจากท่านเป็นครูสร้างสรรค์ประสิทธิ์ประสาทวิชาให้ความเชื่อนี้จึงมีความสำคัญต่อการศึกษาและดำรงชีวิตของวงดนตรีและนาฏศิลป์เป็นอย่างมาก แสดงถึงความนอบน้อมต่อครูที่ไม่ใช่มนุษย์แต่เป็นเทพเจ้าชั้นสูงและดวงวิญญาณของครูที่เสียชีวิต แสดงถึงความเชื่อในอำนาจของสิ่งเหนือธรรมชาติของคนในสังคมการดนตรีและนาฏศิลป์ที่ปรากฏออกมาโดยการประกอบพิธีกรรมที่ผสมผสานคติความเชื่อในศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธ ความหมายของเครื่องสังเวท คืออาหารที่สุกและดิบ เครื่องกระยาบวชคือ อาหารที่ไม่ปรุงด้วยของคาว บายศรีปากชามคือ เครื่องเชิญขวัญที่ประดิษฐ์จากใบตองใช้สักการะเทพเจ้าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ชั้นสูง ส่วนสิ่งของที่ใช้ในการประกอบพิธีคือ ศิระชะเทพเจ้าชั้นสูง ภาพถ่ายครูที่ถึงแก่กรรม โดยการจัดหาสิ่งที่ตีมาถวายสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพเชื่อถือ เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตัวเรา และช่วยสืบทอดภูมิปัญญาเผยแพร่ไปยังบุคคลทั่วไปให้เห็นถึงความสำคัญและรักษาสืบทอดวัฒนธรรมของชาติสืบต่อไป

ชลิตา จันทร์แก้ว (2552) ได้ศึกษาวัตรปฏิบัติผู้อ่านโองการไหว้ครูตามวัฒนธรรมดนตรีไทยแนวอนุรักษ์กรณีศึกษา ครูสุบิน จันทร์แก้ว มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของครูสุบิน จันทร์แก้ว ศึกษาวัตรปฏิบัติของผู้อ่านโองการไหว้ครูตามวัฒนธรรมดนตรีไทยแนวอนุรักษ์ของครูสุบิน จันทร์แก้ว ศึกษาความสอดคล้องแห่งคุณสมบัติของผู้อ่านโองการไหว้ครูที่มีความสัมพันธ์กับพุทธธรรมผลการวิจัยพบว่า ลักษณะการอ่านโองการของครูสุบินจะมีลักษณะเป็นรูปแบบของการอนุรักษ์ตามแบบแผนของการไหว้ครูแบบโบราณ ได้ศึกษาพบว่ามีการปฏิบัติที่ตรงตามมีความเคารพและมีความกตัญญูต่อครูบาอาจารย์เป็นอย่างสูง ครูสุบินนั้น ท่านเป็นผู้ที่เชื่อในความศักดิ์สิทธิ์ของครูท่านยังเป็นผู้ที่มีความมุ่งมั่นและตั้งมั่นสูงในขณะที่เป็นผู้อ่านโองการไหว้ครูว่าท่านจะต้องทำพิธีให้เสร็จสมบูรณ์แบบที่สุด อีกทั้งท่านยังเป็นผู้ที่มีอุปนิสัยการปฏิบัติตนกับครอบครัว ความสมบูรณ์ทางการศึกษาดนตรี และมีชีวิตของการเป็นนักดนตรีที่ดี ทำให้ครูสุบิน จันทร์แก้ว ประสบความสำเร็จผู้อ่านโองการพิธีไหว้ครูที่สมบูรณ์แบบท่านหนึ่ง

สุวิชา พงษ์เกิดลาภ (2556) ได้ศึกษาพิธีไหว้ครูดนตรีไทยสายพระยาเสนาะดุริยางค์ (แช่ม สุนทรวาทีน) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสืบทอดการอ่านโองการไหว้ครูจากพระยาเสนาะดุริยางค์ (แช่ม สุนทรวาทีน) ศึกษาระเบียบปฏิบัติในการประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยสายพระยา

เสนาะ (แหม่ม สุนทรวาทีน) ในการประดิษฐานศิระชะครุ การตั้งเครื่องสังเวย การลำดับพิธีการ การจัดตั้งพื้นที่ประกอบพิธี เพลงหน้าพาทย์ที่ใช้ในพิธีไหว้ครุของสายพระยาเสนาะดุริยางค์ (แหม่ม สุนทรวาทีน) ผลการวิจัยพบว่าพระยาเสนาะดุริยางค์เป็นบรมครูในด้านดนตรีไทยที่มีฝีมือเยี่ยมเป็นที่ยอมรับในหมู่ของนักดนตรี ท่านมีลูกศิษย์มากมายและท่านได้มอบสิทธิ์พิธีไหว้ครุให้กับครุมี ทรัพย์เย็น และครูสอน วงฆ้อง เป็นผู้ที่ทำให้พิธีไหว้ครุต่อจากท่าน

1.2.2 หนังสือ

หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) (2482) ได้อธิบายเรื่องการไหว้ครุไว้ว่า อาจมีบางท่านที่เห็นเป็นการเชื่ออย่างเหลวไหล แต่พวกนักดนตรีทุกคนทราบดีถึงผลของการไหว้ครุเพราะเป็นการประกันความเชื่อมั่นในความเคารพจงรักภักดีต่อครู ได้ผลในการอบรมจรรยาอย่างมาก ศิษย์ที่ดีจะไม่กล้าทรยศต่อครูของตนเลย เป็นการขอรักโทษในระหว่างครูกับศิษย์ แม้ว่าจะมีข้อผิดพลาดมองใจ ก็เป็นอันให้อภัยซึ่งกันและกันเมื่อศิษย์ผู้นั้นมาทำการเคารพในพิธีไหว้ครุ เป็นการสมานความสามัคคีในระหว่างเพื่อนศิษย์ด้วยกัน ปลูกความเชื่อมั่น มีจิตใจเข้มแข็งเชื่อภูมิความรู้และความสามารถของตน ด้วยเหตุนี้การไหว้ครุดนตรีไทยจึงไม่ควรที่จะละเว้นถึงจะปฏิบัติได้เพียงปีละครั้งก็จะทำให้ผู้ที่ปฏิบัตินั้นมีความสบายใจมีความเจริญรุ่งเรืองในกิจการงานของตนเป็นที่นิยมนับถือของคนทั้งหลาย

มูลนิธิหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) (2530) บรรยายเรื่องการไหว้ครุศิษย์นักดนตรีจะประกอบกิจกรรมใด ๆ ก็ตามก็จะมีพิธีไหว้ครุประกอบด้วยกันทั้งนั้น อาจกระทำต่างกันตามฐานะเวลาและโอกาสการไหว้ครุดนตรีไทยนั้น ก็มีหลายอย่างเช่น ก่อนนอนเราสวดมนต์ไหว้พระแล้วเราก็ไหว้ครุบาอาจารย์ด้วย แบบนี้เป็นการไหว้ครุโดยปกติวิสัย แต่ถ้าจะมีการประกอบพิธีไหว้ครุที่เป็นพิธีรีตองก็จะต้องมีการจัดเครื่องสังเวย มีครูผู้เป็นหัวหน้าอ่านโองการตามแบบแผนและจะต้องทำในวันพฤหัสบดีเท่านั้น เพราะถือว่าวันพฤหัสบดีเป็นวันของครูทุก ๆ วิชาทุกแขนง ถ้าบ้านใดมีผู้บรรเลงดนตรีเป็นหมู่คณะหรือมีวงดนตรีก็จะจัดพิธีไหว้ครุเป็นประจำทุก ๆ ปี

มนตรี ตราโมท (2545) บรรยายเรื่องพิธีไหว้ครุดนตรีไทยว่าเป็นพิธีที่แสดงถึงความเคารพบูชาระลึกถึงพระคุณครูมาตั้งแต่สมัยโบราณกาลโดยเชื่อว่าคนไทยสมัยโบราณนับถือเจ้าและผีกันอยู่บ้าง พิธีไหว้ครุของไทยเราได้แบบอย่างมาจากอินเดียเพราะเชื่อในเทพเจ้าทุก ๆ องค์ที่มาจากตำราแห่งศาสนาพราหมณ์ทั้งสิ้น พิธีไหว้ครุนั้นเกิดขึ้นเพื่อแสดงถึงการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีของไทยให้ยืนยงยาวนานแสดงออกถึงความกตัญญูตถะเวทที เป็นการบำรุงขวัญของผู้ที่ได้เข้าร่วมพิธีไหว้ครุและยังช่วยให้เกิดความสามัคคีในบรรดานักดนตรีมีการพบปะสังสรรค์ในหมู่คณะของนักดนตรีด้วยกัน

อุทิศ นาคสวัสดิ์ (2530) เขียนเรื่องการไหว้ครูดนตรีไว้ว่าการไหว้ครูเบื้องต้นคือ ผู้ที่จะฝากตัวเป็นศิษย์จะต้องนำดอกไม้ธูปเทียนมาเคารพครูในวันพฤหัสบดีหรือวันอาทิตย์ซึ่งถือกันว่าเป็นวันครู ครูจะรับดอกไม้ธูปเทียนจากศิษย์และจุดบูชาครูเทวดาอีกชั้นหนึ่งและอ่านคาถาให้ผู้ที่เป็นศิษย์ว่าตาม เพื่อให้ครูประสาทพรให้เกิดสติปัญญาเฉลียวฉลาดในวิชาที่จะเล่าเรียน ต่อจากนั้นครูก็จะจับมือศิษย์ให้บรรเลงเครื่องดนตรีที่ประสงค์จะเรียน การไหว้ครูขั้นที่สองคือการไหว้ครูตามพิธีและขั้นตอนศิษย์ที่สามารถบรรเลงดนตรีได้ดีจนสามารถออกงานได้แล้วหรือเป็นนักดนตรีแล้ว จะต้องเข้าร่วมในพิธีไหว้ครูประจำปีซึ่งจะเป็นพิธีไหว้ครูศิษย์จะต้องช่วยกันจัดหาเครื่องกระยาบวชมาเช่นสรวงเทวดาให้ครบถ้วนการไหว้ครูดนตรีนั้น มีทั้งการไหว้ครูมนุษย์ ตลอดถึงบิดามารดา ครูอาจารย์ พระรัตนตรัย และครูเทวดาต่าง ๆ ตลอดถึงพระฤๅษีทั้ง 7 องค์ ตลอดไปจนกระทั่งถึงบรรดาเทวดาที่ได้บำเรอพระจุฬามณี บำเรอกรมหรสพ การดีดสีตีเป่า ขับร้อง ฟ้อนรำ กังสดาล บัณเฑาะว์ดุริยางคนดนตรีในสรวงสวรรค์พร้อมกันไปทั้งหมด

บุษกร บิณฑสันต์ (2554) ศึกษาเรื่องพิธีกรรม ความเชื่อ และวัฒนธรรมการถ่ายทอดความรู้ภาคใต้ ว่าเป็นวัฒนธรรมในการเรียนรู้ซึ่งสิ่งนี้ไม่สามารถที่จะแยกออกจากกันได้ เพราะวัฒนธรรมนั้นจะส่งต่อจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง เป็นกระบวนการถ่ายทอดและสืบทอดทางด้านวัฒนธรรมเพื่อความรู้ การที่ผู้เรียนยอมรับและปฏิบัติตามขนบพิธีกรรมจึงเป็นการสืบทอดความเชื่อในพิธีกรรมต่าง ๆ กล่าวได้ว่าพิธีกรรมที่เกิดขึ้นมีผลมาจากความเชื่อที่ตกทอดมาจากสมัยบรรพบุรุษ ความเชื่อที่นี้อาจได้รับอิทธิพลมาจากหลายปัจจัยเช่น พื้นฐานความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ ผีสาง เทวดา หรือความเชื่อทางศาสนา เป็นต้น

ข้าม พรประสิทธิ์ (2556) เขียนถึงแนวการจัดเครื่องสังเวยในพิธีไหว้ครูดนตรีไทยของครูกำนันสำราญ เกิดผล (ศิลปินแห่งชาติ) ไว้ว่า ในการจัดเครื่องสังเวยนั้นผู้ที่จัดจะต้องจัดให้เกิดความศรัทธาจะต้องทำให้สวยควรจัดให้เต็มที่ ต้องทำด้วยความเคารพบูชาครูอย่างแท้จริง ครูก็จะอวยพรให้เราประสบความสำเร็จในทุก ๆ สิ่งตามที่เราปรารถนา

เดชน์ คงอิม (2545) เขียนเรื่องเพลงหน้าพาทย์ไหว้ครูโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประกอบการค้นคว้าและวิจัยเชิงวิชาการ การที่จะมีผู้กล่าวถึงในการเผยแพร่ที่ไม่เหมาะสมเนื่องมาจากการศึกษาโดยการอ่านเพลงจากโน้ตทางดนตรีไทยไม่นิยมที่จะปฏิบัติ ผู้ที่จะเรียนรู้เพลงหน้าพาทย์นั้นควรที่จะเรียนรู้จากครูผู้รอบรู้ทางเพลงโดยตรงตามขั้นตอนในการเรียนรู้เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตัวเองการบรรเลงเพลงหน้าพาทย์นั้นเพื่อประกอบพิธีทางทำทางสมมุติของเทพเจ้าองค์ใดองค์หนึ่งที่ผู้ทำพิธีอ่านโองการกล่าวเชิญเพื่อแสดงว่าเทพเจ้ากำลังเสด็จลงมาตามเสียงเพลงที่บรรเลงเรียกว่ากิริยาสมมุติเพลงที่ใช้ในพิธีไหว้ครูดนตรีไทยทั้งหมด จะบอกความหมายของเพลงหน้าพาทย์

หน้าทับที่ใช้ในเพลงหน้าพาทย์ โอกาสที่จะนำเพลงหน้าพาทย์ไปใช้ในพิธีการต่าง ๆ และชื่อผู้แต่งเพลงหน้าพาทย์แต่ละเพลง

เดชน์ คงอิม (2546) ได้เขียนถึงพิธีไหว้ครูดนตรีไทยไว้ว่า เป็นการรักษาประเพณีอันดีงามให้คงอยู่ ศิษย์ทุกคนที่มีโอกาสเข้าศึกษาในสาขาวิชาศิลปะที่มีการประกอบพิธีไหว้ครู ย่อมจะต้องได้รับการอบรมสั่งสอนให้มีกิจกรรมารยาทที่สุภาพเรียบร้อยไม่ว่าจะเป็นการนั่งการยืนและการพูดจาเป็นการระลึกถึงพระคุณของครูอาจารย์เพื่อแสดงถึงความกตัญญูทเวทอันเป็นเครื่องหมายของคนดี และเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับอนุชนรุ่นหลัง เป็นการให้ศิษย์ได้มีโอกาสขอขมาอภัยที่ได้ล่วงล้ำก้ำกรายทั้งกาย วาจาใจต่อหน้าครูและศิษย์ใหม่ เพื่อเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจให้กับผู้ที่ได้เข้าร่วมในพิธีไหว้ครู เป็นการเสริมสร้างความสามัคคีในหมู่คณะของศิลปินด้วยกัน ในการไหว้ครูประจำปี เพื่อให้บรรดาศิษย์สำนักต่าง ๆ ที่มาร่วมกันได้พบปะสังสรรค์และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

1.2.3 บทความ

ประสิทธิ์ ถาวร (2558) ได้เขียนบทความพิธีไหว้ครูดนตรีไทยถึงเพลงหน้าพาทย์ในวงการโขนละครดนตรีปี่พาทย์นั้นถือเป็นเพลงที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นสัญลักษณ์แทนองค์เทพผู้ศักดิ์สิทธิ์ซึ่งนับเป็นครูแห่งศิลปินเมื่อศิลปินจะร้องจะรำหรือจะบรรเลงเพลงหน้าพาทย์จะทำการเคารพด้วยการนอบน้อมก่อนทุกครั้งเทพแต่ละองค์จะมีเพลงประจำองค์ จะอัญเชิญเทพองค์ใดก็จะบรรเลงเพลงประจำองค์เทพนั้น ๆ และกำหนดหมายรู้จักเพลงที่กำลังบรรเลงว่าองค์เทพกำลังเสด็จมา ณ บริเวณพิธี ได้กล่าวถึงความหมายของเพลงหน้าพาทย์ในพิธีไหว้ครูและการฟังเพลงหน้าพาทย์ของผู้ที่เข้าร่วมในพิธีไหว้ครูถึงความรู้สึกของเพลงหน้าพาทย์เป็นเพลงที่มีทำนองไพเราะ มีลีลาเข้มข้นซาเนิบนาบ เต็มไปด้วยความโอ้อ่า งามสง่างาม เหมาะกับสภาพแห่งเทพแห่งครู

บุญช่วย โสวัตร (2558) ได้เขียนเรื่องคุณสมบัติของผู้บรรเลงในพิธีไหว้ครู ผู้ที่จะบรรเลงเพลงหน้าพาทย์ได้นั้นจะต้องเป็นผู้ที่บวชเรียนมาแล้ว มีความสามารถอยู่ในระดับที่มีความเป็นกันเองในวงปี่พาทย์ เป็นผู้ที่มีความรู้ครบถ้วนตามกระบวนการ เป็นผู้ที่มีการสั่งสมบารมีในสถานการณ์เพียงพอ เป็นผู้ที่มีจริยวัตรและความประพฤติดีงาม และได้รับอนุญาตจากครูผู้สอนให้เป็นผู้สมควร และสามารถบรรเลงได้ อาจารย์บุญช่วย โสวัตร ยังได้กล่าวถึงการปฏิบัติตนของผู้เข้าร่วมในพิธีไหว้ครูดนตรีไทยคือ การเตรียมใจและศรัทธาให้ถึงพร้อมในพิธีไหว้ครูการเตรียมตัวด้านสุขภาพและร่างกาย การเตรียมความรู้พื้นฐานในกระบวนการเข้าพิธีไหว้ครู

ศรัทธา จันทมณีโชติ (2547) ได้เขียนเรื่องภูมิปัญญาความเชื่อเรื่องอาหารที่นำมาจัดเป็นเครื่องสังเวยในพิธีไหว้ครู เครื่องสังเวยคือสิ่งของที่เป็นอาหารทั้งคาวและหวานเพื่อนำมาเช่นสรวงบูชาครูเทวดาครุมนุชย์และอื่น ๆ ที่เข้ามาในปะรำพิธี เครื่องสังเวยบูชาครูนั้นจะต้องจัดให้ครบถ้วนตาม

แบบแผนที่โบราณกาลกำหนดไว้ อาหารหวานคาวในการจัดเครื่องสังเวจจะไม่ตายตัว แต่จะต้องจัดเป็น 2 ชุด คือชุดหนึ่งถวายครูเทพดาและครูมนุษย์โดยจัดเป็นอาหารสุกทั้งหมด อีกชุดหนึ่งคือ สักการะสังเวจครูพระพิราพเทพอสูรจะจัดเป็นอาหารดิบทั้งหมดเพราะท่านเป็นครูยักษ์ เครื่องสังเวจ นอกจากที่กล่าวมาแล้วยังมี บายศรีปากชาม หัวหมู พร้อมขาทั้งสี่และหาง เป็ด ไก่ กุ้ง ปู และปลา ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกำลังทรัพย์ของเจ้าภาพในการจัดพิธีไหว้ครู เครื่องสังเวจจะต้องจัดเป็นทั้งสุกและดิบ ส่วนของหวานก็จะเป็นขนมต่าง ๆ เช่น ขนมต้มแดง ต้มขาว ขนมคันหลาว หูช้าง เป็นขนมที่ทำมาจาก แป้ง และผลไม้ เช่น มะพร้าว กล้วยน้ำว้า เป็นต้น

พินิจ สุวรรณะบุญ (2549) ได้เขียนเรื่องพิธีไหว้ครูทางศิลปะนั้นมีลักษณะอันสูงส่ง เพราะการประกอบพิธีไหว้ครูกับพิธีครอบครูคือพิธีประสิทธิ์ประสาทวิชาแก่ศิษย์ ถือว่าเป็นพิธีที่สำคัญ ศักดิ์สิทธิ์ยิ่งใหญ่ประจำปีผู้ที่ได้เข้าในพิธีครอบแล้ว จะนับว่าเป็นช่างศิลป์สามารถไปประกอบอาชีพทางศิลปะได้อย่างสมบูรณ์พิธีไหว้ครูยังจัดขึ้นเพื่อเรียกขวัญกำลังใจและความเป็นสิริมงคลให้กับตนเอง อย่างแท้จริง ประเพณีไหว้ครูนิยมจัดในวันพฤหัสบดีตอนเช้า และจะต้องทำพิธีให้เสร็จสิ้นก่อนเที่ยงวัน

1.3 วัตถุประสงค์และขอบเขตของการวิจัย

- 1.3.1 เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของพิธีไหว้ครูดนตรีไทยของวิทยาลัยนาฏศิลปพบุรี
- 1.3.2 เพื่อศึกษาบริบทที่เกี่ยวข้องในการจัดพิธีไหว้ครูดนตรีไทยของวิทยาลัยนาฏศิลปพบุรี
- 1.3.3 เพื่อศึกษาขั้นตอนการจัดพิธีไหว้ครูและระเบียบการบรรเลงของวงปี่พาทย์ประกอบในพิธีไหว้ครูของวิทยาลัยนาฏศิลปพบุรี

1.4 วิธีการดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้จะใช้ระเบียบวิจัยเชิงคุณภาพโดยจะมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1.3.1 ขั้นเตรียม

เก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้อง โดยการค้นคว้าเอกสาร บทความทางวิชาการ ตำรา วิทยานิพนธ์และหนังสือต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องดังนี้

- หอสมุดแห่งชาติ
- ห้องสมุดสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล
- สำนักงานวิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- ห้องสมุดสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์
  - ห้องสมุดวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี
  - สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
  - ห้องสมุดคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
  - ห้องสมุดคณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
  - หอสมุดดนตรีไทย สำนักบริหารศิลปวัฒนธรรม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
  - ห้องสมุดจีว๋ บางซื่อ
  - ห้องสมุดศาสนสถาน
- สืบค้นข้อมูลพิธีการไหว้ครูของวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี
จากวีดิทัศน์ และข้อมูลดิจิทัล

1.3.2 ขั้นตอนการวิจัย

สัมภาษณ์ผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยของวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรีดังนี้

- อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ พักจำรูญ ศิลปินแห่งชาติ อธิการบดี สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์
กระทรวงวัฒนธรรม
- อาจารย์นัฐพงศ์ โสวัตร อาจารย์ประจำภาควิชาดนตรีไทยคณะศิลปนาฏดุริยางค์ สถาบัน
บัณฑิตพัฒนศิลป์ กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม
- อาจารย์บุญช่วย โสวัตร ผู้เชี่ยวชาญดนตรีไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- อาจารย์ลำยอง โสวัตร ผู้เชี่ยวชาญดนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์
กระทรวงวัฒนธรรม
- อาจารย์เอนก อัจฉกร ดุริยางคศิลป์นักร้องพิเศษ สำนักการสังคีต กรมศิลปากร
- อาจารย์ป๊อบ คงลายทอง ผู้เชี่ยวชาญดนตรีไทย สำนักการสังคีต กรมศิลปากร
- อาจารย์ดนตรี ตราโมท ข้าราชการบำนาญ สำนักการสังคีต กรมศิลปากร แผนกดุริยางค์
สากล
- สัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมในพิธีไหว้ครูดนตรีไทยของวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี
- สัมภาษณ์ผู้บรรเลงดนตรีไทยเพลงหน้าพาทย์ที่ประกอบพิธีไหว้ครูของวิทยาลัยนาฏศิลป์
ลพบุรี
- ทำการถอดข้อมูลสัมภาษณ์และวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ จัดพิมพ์เพื่อเสนอข้อมูล
- ทำการศึกษาขั้นตอนพิธีไหว้ครูดนตรีไทยของวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี

- เข้าร่วมสังเกตการณ์ในพิธีไหว้ครูดนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลปบุรี แบบมีส่วนร่วม โดยผู้วิจัยได้เข้าร่วมในพิธีไหว้ครูดนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลปบุรี เมื่อวันที่พฤหัสบดี ที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2559 ณ หอประชุมวิทยาลัยนาฏศิลปบุรี

1.3.3 สรุปผลการวิจัย

- นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และเรียบเรียงเป็นลายลักษณ์อักษร
- สรุปผลการวิจัย และดำเนินการเสนอแนะ
- จัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับสมบูรณ์

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1.4.1 ทราบประวัติความเป็นมาของการไหว้ครูดนตรีไทยของวิทยาลัยนาฏศิลปบุรี
- 1.4.2 ทราบบริบทที่เกี่ยวข้องในการจัดพิธีไหว้ครูดนตรีไทยของวิทยาลัยนาฏศิลปบุรี
- 1.4.3 ทราบขั้นตอนการจัดพิธีไหว้ครูและระเบียบการบรรเลงเพลงหน้าพาทย์ประกอบในพิธีไหว้ครูของวิทยาลัยนาฏศิลปบุรี

บทที่ 2

บริบทที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้จะกล่าวถึงบริบทที่เกี่ยวข้องกับพิธีไหว้ครูดนตรีไทยในด้าน ความสำคัญและความเชื่อตลอดจนองค์ประกอบต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับพิธีไหว้ครูดนตรีไทย รวมถึงวงดนตรีที่ใช้ในพิธีไหว้ครูดนตรีไทย

2.1 ความสำคัญของพิธีไหว้ครู

งานวิจัยเรื่องพิธีไหว้ครูดนตรีไทย วิทยาลัยนาฏศิลปลพบุรี ผู้วิจัยได้ศึกษาในบริบทต่าง ๆ ของพิธีไหว้ครู คือ ความสำคัญของพิธีไหว้ครู ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับพิธีไหว้ครู องค์ประกอบในพิธีไหว้ครู วงดนตรีที่ใช้ในพิธีไหว้ครู ซึ่งพิธีไหว้ครูดนตรีไทยมีความสำคัญดังที่ ปราณี วงศ์เทศ ได้กล่าวถึงความหมายของพิธีกรรมไว้ว่า

พฤติกรรมที่เป็นรูปธรรมของศาสนา ความเชื่อ พิธีกรรมที่ปฏิบัติในสังคมไทย ในแต่ละปี จะมีอยู่ด้วยกัน 3 ประเภทคือ 1) พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการทำมาหากิน 2) พิธีกรรมที่เกี่ยวกับชีวิต 3) พิธีกรรมที่เกี่ยวกับชุมชนและสังคม พิธีกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ ทำให้เกิดเทศกาลต่าง ๆ ที่สำคัญเกิดขึ้นและมีแรงผลักดันให้เกิดการละเล่นต่าง ๆ เกิดขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับพิธีกรรมที่สอดคล้องกับความเชื่อทางศาสนา มีการบวงสรวงเช่นไหว้บูชาสิ่งศักดิ์ ทำบุญ ทำทาน มีการกินเลี้ยง มีงานรื่นเริงสนุกสนาน ที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม (บุษกร บินทสันต์, 2554: 16)

การไหว้ครูดนตรีไทยเป็นประเพณีมาตั้งแต่โบราณ จนกระทั่งทุกวันนี้เพราะเหตุถือกันว่าเครื่องดนตรีทุกชนิดมีครู โดยปกติทั่วไปก่อนที่จะบรรเลงเป็นเพลงได้ถูกต้องนั้นต้องได้รับการฝึกฝนรำเรียนจากครู แม้ว่ามีได้มีครูเป็นผู้สอน แต่ใช้ปัญญาจดจำเอานำมาฝึกฝนด้วยตนเองจนบรรเลงได้นั้นซึ่งเรียกวิธีการนี้ว่าครูพักลักจำ ถือว่ามีวิธีการเทียบเท่ากับครูโดยปกติและมีความเคารพในวิชาที่ได้จดจำมานั้นเช่นเดียวกัน การเรียนดนตรีไทยในสมัยก่อนไม่มีสถานศึกษาโดยเฉพาะ ดังเช่นในปัจจุบันซึ่งผู้ที่ต้องการเรียนต้องเสาะหาครูที่ต้องการไปเรียนด้วย โดยนำดอกไม้ธูปเทียนและเงินกำนัลไปคำนับครู และถ้าครูเห็นว่าผู้นั้นมีอุปนิสัยดีมีพรสวรรค์ในทางดนตรี จึงรับเป็นศิษย์และสั่งสอนให้โดยมิได้คิดเงินทองสิ่งของอย่างใดอีก ผู้เชี่ยวชาญในการดนตรีไทยในอดีตได้ถ่ายทอดองค์ความรู้ในบริบทของดนตรีไทยไว้เป็นอันมาก บรรดาศิษย์ซึ่งต้องการแสดงความกตัญญูรู้คุณของครู เมื่อมีโอกาสมา

ประชุมพร้อมใจกันกระทำในสิ่งที่แสดงการระลึกถึงครูและคุณความดีของครูที่ล่วงลับไปแล้ว ไม่มีโอกาสแสดงความกตัญญูนั้น ๆ ได้ จึงทำพิธีบวงสรวงขึ้นเรียกว่าพิธีไหว้ครู คือสรรเสริญคุณของครู และขอศีลขอพรจากครูอีกด้วยดังที่ อัมภวภู สาคริก ได้กล่าวไว้ว่า

พิธีไหว้ครูได้กระทำสืบต่อ ๆ กันมาช้านาน โดยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงทำพิธีไหว้ครูมาแล้ว ครูใหญ่ ๆ ของดนตรีสมัยนั้นเป็นเทพยดา คือ พระวิษณุกรรมกล่าวว่าเป็นผู้สร้างดนตรีต่าง ๆ พระปัญจสิงขร เป็นครูในทางเครื่องดีดสี ปณคนธรพ เป็นครูตะโพนซึ่งถือว่าเป็นบรมครู พระสัพ-พาลี เป็นครูระนาด พระนาคพิภพ เป็นครูฆ้อง พระลีลมชาย (บางทีก็เรียกพระลี-ลมเอื่อย) เป็นครูปี่และเครื่องเป่าต่าง ๆ พระศรีสุนันเป็นครูกลอง (อัมภวภู สาคริก, 2541: 15-16)

นับได้ว่าครูเป็นผู้ที่มีพระคุณในด้านการให้ความรู้ การปฏิบัติตน และข้อปฏิบัติอื่น ๆ ในการประกอบสัมมาอาชีพพรองจากบิดามารดา การไหว้ครูจึงเป็นประเพณีที่มีความสำคัญและนักดนตรีไทยโดยทั่วไปถือปฏิบัติสืบต่อกันมา และหาโอกาสจัดให้มีพิธีไหว้ครูสำหรับผู้เป็นเจ้าของวงดนตรี หรือเข้าร่วมพิธีไหว้ครูตามวงดนตรีที่ตนเองร่วมบรรเลงอยู่เป็นประจำทุกปี ซึ่ง อาจารย์ประสิทธิ์ ถาวร ได้กล่าวไว้ว่า

ครู เป็นผู้ที่มีพระคุณควรแก่การเคารพบูชา เป็นปูชนียบุคคลมีความสำคัญเป็นลำดับที่สองรองจากบิดามารดา วิธีแสดงออกซึ่งความกตัญญูต่อครูที่เห็นได้ชัดคือการแสดงความเคารพ หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า “การไหว้ครู” การไหว้ครูจัดเป็นพิธีใหญ่ถือเป็นประเพณีที่ต้องถือปฏิบัติเป็นประจำทุกปี สืบทอดกันมาช้านาน โดยเฉพาะวิชาศิลปะโขนละครดนตรีปี่พาทย์ มีการประกอบพิธีเป็นขั้นเป็นตอน กระทั่งถือเป็นแบบแผนมาจนถึงปัจจุบัน การบรรเลงปี่พาทย์ในพิธีไหว้ครูก็เช่นกัน โบราณจารย์ท่านได้กำหนดเพลงและระเบียบวิธีบรรเลงไว้แล้วอย่างเหมาะสมมีหลักมีเกณฑ์ เพื่อให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์และเป็นสิริมงคลแก่ชีวิตของศิษย์ ซึ่งได้รักษาและสืบทอดกันต่อ ๆ มา (ประสิทธิ์ ถาวร, 2558: 43)

พิธีกรรมไหว้ครูเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีที่สำคัญ ฉะนั้นการเรียนการสอนในเบื้องต้นนั้นต้องมีพิธีไหว้ครูและครอบครู โดยเป็นการเริ่มต้นในการเรียนดนตรีอย่างถูกต้องและเป็นทางการเพื่อเป็นสิริมงคล ขวัญกำลังใจ และแรงบันดาลใจให้กับตัวเองดังที่ อาจารย์พิชิต ชัยเสรี ได้กล่าวว่า

ดนตรีเป็นทิพยสมบัติ ในการเรียนดนตรีตามขนบธรรมเนียมของไทยเรามาตั้งแต่สมัยโบราณมาต้องมีการครอบครู ไหว้ครูเสียก่อน ถ้าเราเรียนโดยไม่ได้ทำพิธีไหว้ครูหรือครอบครูดังกล่าวแล้ว อาจส่งผลให้ไม่เป็นสิริมงคลกับตัวเอง ซึ่งเป็นการขอโอกาสป้องกันจากเทวดาให้ปกป้องรักษาตัวเรา และเราก็จะเรียนด้วยความสวัสดิ์ ถือว่าการครอบครู และการไหว้ครูเป็นความศักดิ์สิทธิ์ในด้านการเรียนดนตรี (พิชิต ชัยเสรี, สัมภาษณ์, 24 มกราคม 2559)

การไหว้ครูดนตรีไทยยังเป็นสถานที่ชุมนุมของนักดนตรีที่มาจากหลากหลายภูมิภาคด้วยกัน เพราะผู้ที่ต้องการเป็นนักดนตรีอาชีพต่างแสวงหาครูที่ดี เพื่อฝึกฝนวิชาชีพของตนเองให้มีความสามารถตอบสนองความต้องการและรับใช้สังคมได้อย่างสมบูรณ์ โดยอาจารย์ป๊อบ คงลายทอง ได้กล่าวถึงพิธีไหว้ครูไว้ว่า

พิธีไหว้ครูเป็นวันที่บรรดาลูกศิษย์ซึ่งต่างกลับไปประกอบอาชีพที่ตนเองถนัดคือดนตรีไทยตามภูมิลำเนาของตนเอง ได้มีโอกาสนัดหมายมาประชุมร่วมกัน ได้พบปะกันรุ่นพี่ รุ่นน้อง พี่ป้าน้ำอา และเดินทางมาเพื่อเข้าร่วมพิธีไหว้ครูเพื่อเป็นสิริมงคล และในขณะเดียวกันได้มีโอกาสขอสมอภัยในสิ่งที่ผ่านมาในรอบปีต่อครูที่เราได้เคยล่วงเกิน เช่น มีการบรรเลงผิดพลาด หรือพูดจาไม่ดี ล่วงเกินต่อครู เป็นต้น ซึ่งอะไรที่ไม่ดีไม่เหมาะสมไม่ควรเราก็จะได้มีโอกาสได้มาขอสมอภัยต่อครูในวันนั้น ๆ และเป็นการพบปะศิษย์ต่างสถาบัน เช่น วิทยาลัยนาฏศิลป์ในแต่ละจังหวัดได้มาพบเจอกัน เป็นโอกาสได้สร้างความสนิทสนมกัน ได้มีการทักทายพูดคุย โดยเฉพาะการสร้างสามัคคีในหมู่ศิลปินด้วยกัน เป็นการนึกถึงครูบาอาจารย์ที่ล่วงลับไปแล้ว ที่ท่านได้เสียชีวิตไปแล้วเช่นครูหลวงประดิษฐ พระยาเสนาะ พระยาประสาน ที่ได้ล่วงลับไปแล้วเป็นการรำลึกถึงท่าน ในขณะเดียวกันพิธีไหว้ครูก็เป็นการรำลึกถึงครู มีการนำเครื่องบูชาต่าง ๆ มาถวายครู ก็เหมือนเป็นพิธีของพราหมณ์ เหมือนการไหว้ผี ไหว้เจ้า นั่นคือเป็นเรื่องของการไหว้ครู แต่อีกส่วนหนึ่งเป็นการทำบุญ มีพระมาสวดมนต์เย็นมาฉันเช้าตามศาสนาพุทธแต่การบวงสรวงก็จะเป็นอีกพวกหนึ่ง แต่จะต้องเสร็จภายในก่อนเที่ยง หลังจากเที่ยงไปแล้วก็ถือว่าจะไม่ครบ ครูก็เหมือนพระภิกษุ โดยครูจะต้องเสวยก่อนเที่ยง (ป๊อบ คงลายทอง, สัมภาษณ์, 19 เมษายน 2559)

จากข้อมูลข้างต้นในเรื่องความสำคัญในพิธีไหว้ครูของอาจารย์بيب คงลายทอง มีความสอดคล้องกับอาจารย์ไชยยะ ทางมีศรี ได้กล่าวถึงความสำคัญของพิธีไหว้ครูไว้ว่า

เป็นช่วงเวลาของศิษย์รุ่นพี่รุ่นน้องได้มาพบปะเจอกัน ถ้าไม่มีพิธีไหว้ครู ก็จะไม่ได้มาพบปะสังสรรค์กัน จะไม่ได้มีการมารวมตัวกัน โดยวัตถุประสงค์ของพิธีไหว้ครูนั้น แบ่งได้เป็น 4 ส่วนด้วยกัน 1. เพื่อแสดงความกตัญญู 2. เพื่อเป็นการขอขมาลาโทษครู 3. เพื่อเป็นการขอพรจากครู 4. รุ่นพี่รุ่นน้องได้พบปะกันรู้จักกัน และพิธีไหว้ครูเป็นส่วนทำให้เกิดความใกล้ชิดสนิทสนมกัน ของคนที่มาร่วมในพิธีไหว้ครู (ไชยยะ ทางมีศรี, สัมภาษณ์, 19 เมษายน 2559)

การไหว้ครูเป็นวัฒนธรรมไทยแบบหนึ่งซึ่งคงเอกลักษณ์ ขนบธรรมเนียมอันดีงามเกี่ยวกับการมีสัมมาคารวะ กิริยามารยาท ความกตัญญูทเวทิตี และมีส่วนที่จะโน้มน้าวจิตใจมนุษย์ให้รักษาคุณความดี รักษาวิทยาการสืบเนื่องไปด้วยดี ทั้งยังจงใจให้เป็นผู้มีนิสัยอ่อนโยนไม่แข็งกระด้าง และเป็นการแสดงถึงความเคารพกตัญญูทเวทิตีต่อบุรพจารย์ผู้ล่วงลับไปแล้ว ตลอดจนครูอาจารย์ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาให้กับศิษย์ ไม่ว่าในฐานะครูตามหน้าที่ หรือครูผู้สอนตามจิตวิญญาณของความเป็นครูโดยแท้นั้น ต่างก็มีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือ ให้ลูกศิษย์ของตนเป็นผู้ที่มีความรู้ เป็นคนดี มีศีลธรรม สามารถนำไปพัฒนาให้เกิดความก้าวหน้าได้ ซึ่งบรรดาลูกศิษย์ต่างพร้อมใจกัน ปวารณาตนรับการถ่ายทอดวิชาความรู้ด้วยความวิริยะอุตสาหะมานะอดทน เพื่อจะได้เป็นความรู้ติดตัวนำไปประกอบอาชีพ และสร้างความเจริญรุ่งเรืองให้แก่ตนเองและสังคมในภายภาคหน้า

ประเพณีไหว้ครูดนตรีไทยเป็นแบบแผนที่มีมาแต่โบราณ การไหว้ครูเป็นการแสดงถึงความเคารพในองค์ความรู้ และคุณธรรมของครูท่านนั้น ๆ ซึ่งคุณสมบัติของครูทั้ง 2 ประการ เป็นพลังในการขับเคลื่อนกระบวนการเรียนการสอนให้ดำเนินไปได้ด้วยดี และกลั่นกรองความสามารถตลอดจนคุณธรรมด้านต่าง ๆ ของลูกศิษย์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ พิธีไหว้ครูนอกจากจะเกิดขึ้นในหมู่นักดนตรีไทยแล้วก็มีปรากฏในด้านนาฏศิลป์อีกด้วยดังที่ สุมิตร เทพวงษ์ ได้กล่าวไว้ว่า

โขนและละครว่าเป็นศิลปะที่ถือเอากระบวนการเต้นกระบวนการรำเป็นสำคัญ เพราะการเล่นโขนเล่นละครเป็นศิลปะที่ประณีตมาก จะต้องฝึกหัดกันนาน ๆ จึงจะเล่นเป็นตัวดีได้ บรรดาศิษย์ที่เข้ารับการฝึกได้จึงหัดกันมาแต่เด็ก ๆ เมื่อหัดรำเพลงช้าและเพลงเร็วได้แล้วก็นับว่ารำเป็นพอจะออกเล่นออกแสดงเป็นเสนาหรือนางกำนัลได้ จึงกำหนดให้ทำพิธีไหว้ครู ถ้าหัดปีพาทย์เมื่อบรรเลงเพลงโหมโรงได้จบก็นับว่าดีเป็นพอที่จะออกงาน เช่น สวดมนต์เย็น ฉันทน์เข้าได้ก็ให้ไหว้ครู

เช่นกัน และเมื่อครูอาจารย์เห็นว่าศิษย์เหล่านั้นเด่นรำทำเพลงได้ดีแล้ว ครูจึง “ครอบ” ให้เท่ากับอนุญาตให้เป็นโขนละครได้ นับตั้งแต่นั้นมาก็เป็นเสมือนว่า ศิษย์นั้น ๆ ได้ประกาศนียบัตรประกาศความเป็นโขนละครแล้ว นี่เป็นแบบแผนมาแต่โบราณ (สุมิตร เทพวงษ์, 2548: 3-4)

ตามที่กล่าวข้างต้นถึงพิธีครอบครูนาฏศิลป์ ต้องมีพิธีครอบครูให้เป็นไปตามระเบียบโขนละคร นอกจากนั้นยังกล่าวอีกว่าหากยังไม่ได้ทำพิธีไหว้ครูหรือครอบครูก่อน ครูอาจไม่กล้าที่จะถ่ายทอดวิทยาการความรู้ทางด้านนาฏศิลป์ ด้วยความเชื่อที่ว่าจะเกิดผลร้ายกับครูผู้สอนและศิษย์เองด้วย

การไหว้ครูนั้นไทยเรามักจะปฏิบัติกันในทุกสายอาชีพ ไม่ว่าจะประกอบกิจกรรมใด ๆ ต่างยึดมั่นในความกตัญญูต่เวที ต่อบุพการี และครูบาอาจารย์ การกระทำที่เป็นการเทิดทูนพระคุณของครูบาอาจารย์นั้น กระทำการต่าง ๆ ได้ตามฐานะและโอกาส เช่น ช่วยเหลือด้วยแรงกายหรือช่วยเหลือด้วยทรัพย์สินเงินทอง เพื่อเชิดชูเกียรติของครู เป็นต้น แม้ครูได้สิ้นชีพไปแล้วลูกศิษย์สามารถทำบุญอุทิศส่วนกุศลตามพิธีและความเชื่อของศาสนาพุทธ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิชาที่เกี่ยวข้องกับศิลปะในแขนงต่าง ๆ เช่น ดนตรี นาฏศิลป์ ช่างศิลป์ และศิลปะการต่อสู้ของไทย ครูบาอาจารย์เปรียบเสมือนผู้มีพระคุณต่อวิชาชีพ การทดแทนพระคุณของครูบาอาจารย์นั้นลูกศิษย์จึงได้จัดให้มีพิธีการรำลึกถึงพระคุณของครูผู้ประสาวิชาโดยมีลำดับขั้นตอนในการรำลึกถึงครู จึงได้จัดให้มีพิธีที่เรียกว่า “พิธีไหว้ครู” เป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูต่เวทีคุณ ที่ลูกศิษย์พึงกระทำได้ดังที่ กชภรณ์ ตราโมท ได้กล่าวไว้ว่า

CHULALONGKORN UNIVERSITY

การไหว้ครูตามปกตินั้นมีหลายอย่างเช่น การสวดมนต์ไหว้พระก่อนนอน เป็นการระลึกถึงพระพุทธรูปคุณและ ครูบาอาจารย์พร้อมกันไปด้วย แต่ถ้าเป็นการประกอบพิธีไหว้ครู มีเครื่องสังเวมามีครูผู้เป็นหัวหน้าอ่านโองการตามแบบแผนนิยมปฏิบัติในวันพฤหัสบดี เพราะถือว่าพระพฤหัสบดีเป็นครูทั่วทุกวิชา บ้านใดมีเครื่องเป่าพาทย์ผู้บรรเลงเป็นหมู่คณะ มักจะประกอบพิธีไหว้ครูเป็นประจำทุกปี นอกจากนี้พิธีไหว้ครูเมื่อจะเริ่มต้นเรียนนั้นมักกระทำเป็นอย่างย่อ เพียงแต่เคารพภูกฎหรือถวายตัวเป็นสานุศิษย์แห่งเทพเจ้าผู้เป็นครู ส่วนการไหว้ครูประจำปีนั้นโดยมากจะทำกันเป็นพิธีใหญ่ (กชภรณ์ ตราโมท, 2545: 1-2)

นับได้ว่าพิธีไหว้ครูดนตรีไทยเป็นประเพณีที่สืบทอดกันมา เพื่อเป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูต่เวทีต่อครูบาอาจารย์ ที่ท่านได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ให้กับลูกศิษย์ ทั้งที่ยังมีชีวิตอยู่

ครูที่เป็นเทพเจ้า และครูที่เสียชีวิตล่วงลับไปแล้วลูกศิษย์จึงควรมีการจัดพิธีไหว้ครูเพื่อแสดงความเคารพและระลึกถึงพระคุณของครูเพื่อสืบทอดต่อไป

2.2 ความเชื่อที่เกี่ยวกับพิธีไหว้ครูคนไทย

ความเชื่อเป็นสิ่งที่มนุษย์ได้ยึดถือและปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยอดีตกาล มีพิธีบูชาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนได้เคารพตามวัฒนธรรมและศาสนาของท้องถิ่นนั้น ๆ เพราะมนุษย์มีความเชื่อว่าทุกสิ่งที่เกิดขึ้นบนโลกใบนี้ล้วนแล้วแต่ได้รับพรมาจากเทพเจ้าเป็นผู้สร้างโลก ดังเช่น ในศาสนาพราหมณ์ฮินดูเชื่อว่าพระพรหมเป็นผู้สร้างโลกใบนี้ สรรสร้างสรรพสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในโลกา มนุษย์เมื่อเกิดเหตุร้ายหรือต้องการในสิ่งที่ตนปรารถนาต่างก็วิงวอนโดยการจัดตั้งพิธีบูชาเพื่อเป็นการสื่อสารต่อเทพเจ้ามีการทำพิธีตามลำดับขั้นตอน และเมื่อตนสมปรารถนาในสิ่งที่วิงวอนต่อพระเจ้าก็จะมีการรำลึกถึงพระคุณของพระผู้เป็นเจ้าของเจ้าที่เชื่อว่าเป็นผู้ประทานพรให้แก่มวลมนุษย์ ดังที่ ทศนีย์ ทานตวนิช ได้กล่าวไว้ว่า

ความเชื่อของมนุษย์ เกิดขึ้นเนื่องจากมนุษย์แต่ละท้องถิ่นมีปัญหาในการดำรงชีวิตประจำวัน เช่น เมื่อถึงคราววิบัติ เกิดโรคภัยไข้เจ็บ เกิดภัยธรรมชาติ ปัญหาเหล่านั้นเกินความสามารถที่คนธรรมดาจะแก้ไขได้ มนุษย์จึงคิดว่าน่าจะมีอำนาจอันลึกลับเหนือธรรมชาติบันดาลให้เป็นเช่นนั้น อำนาจเหล่านั้นอาจจะเป็น ภูตปิศาจ วิญญาณ หรือเทพเจ้า เป็นต้น ดังนั้นเพื่อป้องกันภัยพิบัติที่เกิดขึ้น มนุษย์จึงวิงวอนขอความช่วยเหลือจากอำนาจลึกลับโดยเชื่อว่าถ้าบอกกล่าวหรือทำให้อำนาจเหนือธรรมชาติพอใจจะช่วยให้ปลอดภัย และเมื่อพ้นภัยก็ยินดีแสดงความกตัญญูตเวทีด้วยการเช่นสรวงบูชาหรือประกอบพิธีต่าง ๆ (ทศนีย์ ทานตวนิช, 2523: 106)

ความเชื่อเป็นสิ่งที่มนุษย์นั้นได้สั่งสมและถ่ายทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่นและยึดถือปฏิบัติตามที่บรรพบุรุษได้กระทำไว้มีลำดับขั้นตอน ความเชื่อนั้นเกิดจากแรงศรัทธาและจินตนาการความคิด ความรู้สึกผสมผสานกันจนเกิดมาเป็นพิธีกรรม ดังที่ ศาสตราจารย์ ดร.บุษกร บินทสันต์ ได้กล่าวความหมายของความเชื่อไว้ว่า

ความเห็นพ้องอันเกิดจากความศรัทธาในสิ่งใดสิ่งหนึ่งของมนุษย์บรรพบุรุษ
ในสังคมนั้น ได้สืบทอดความเชื่อต่อมาจนถึงลูกหลาน โดยการถ่ายทอดความคิด
ความรู้สึกละจินตนาการ ประกอบกับประสบการณ์ที่ปรากฏขึ้นกับตนหรือผู้อื่น
จากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง (บุษกร บิณสันต์, 2549: 98)

ในสังคมไทยหลักในการดำเนินชีวิตล้วนมาจากความเชื่อในเรื่องศาสนา การรำลึกถึง
พระคุณของเทพเจ้า บุพการี และการรำลึกถึงพระคุณของครูบาอาจารย์นั้นเป็นสิ่งที่สำคัญสูงสุดในการ
ดำเนินชีวิต แม้ว่าท่านได้ล่วงลับจากโลกนี้ไปแล้วนั้น คนไทยจะจัดพิธีในการรำลึกผู้วายชนม์ตาม
ความเชื่อของศาสนาพุทธ มีพิธีการทำบุญต่าง ๆ เพื่ออุทิศให้แก่บรรพชนที่ล่วงลับ ครูบาอาจารย์ถือเป็น
ผู้มีพระคุณสูงสุดรองลงมาจากบุพการีผู้ให้กำเนิด การรำลึกถึงพระคุณของครูบาอาจารย์ก็เป็น
ภาพสะท้อนหนึ่งของความเชื่อดังกล่าว

สรรพวิชาทางด้านดุริยางคศิลป์ไทย เป็นศาสตร์ที่ต้องจำเรียนและฝึกฝนจากครูบาอาจารย์
โดยการถ่ายทอดจากครูสู่ลูกศิษย์ปฏิบัติตามในสิ่งที่ครูได้พร่ำสอนปฏิบัติสืบทอดกันมา บุคคลที่จะทำ
การเรียนดนตรีไทยจะต้องไปฝากตนเป็นศิษย์ของครูที่บ้านหรือสำนักนั้น ๆ และจะต้องไปใช้ชีวิตอยู่ที่
บ้านของครูท่าน ทั้งกินและนอนอาศัยอยู่ในอาศรมนั้นเป็นเวลานานนับปี ครูจึงเปรียบเสมือนบุพการีที่
คอยพร่ำอบรมสั่งสอนเพื่อให้ได้วิชาไปประกอบอาชีพหาเลี้ยงตน จึงถือได้ว่าครูดนตรีไทยนั้นมีพระคุณ
ต่อศิษย์เป็นอย่างยิ่งเมื่อครูท่านได้ล่วงลับไปแล้วในฐานะศิษย์ที่พึงกระทำคือการทำบุญและรำลึกถึง
พระคุณของครูผ่านพิธีกรรมความเชื่อที่เรียกว่า “การไหว้ครู” ดังที่ อาจารย์ไชยยะ ทางมีศรี กล่าวว่า

มีความเชื่อว่าพิธีไหว้ครูนั้นเรามารับมิ่งมงคลจากครูบาอาจารย์ ถ้าใครได้
มาร่วมในพิธีไหว้ครูก็จะได้ความเป็นสิริมงคลกลับไป แสดงความกตัญญูต่อครู
อาจารย์ซึ่งเป็นความเชื่อที่สืบทอดต่อกันมา เป็นการน้อมหมายปีละครั้งที่จะมีพิธี
ไหว้ครู (ไชยยะ ทางมีศรี, สัมภาษณ์, 19 เมษายน 2559)

ความเชื่อเป็นการปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาเพื่อแสดงความกตัญญูต่อครูบาอาจารย์สอดคล้องกับ
อาจารย์ป๊อบ คงลายทอง ได้กล่าวว่า

นอกจากพ่อแม่แล้ว ครูบาอาจารย์คือผู้ที่ให้ความรู้และให้ความอบรมสั่งสอน
สำนักสำคัญที่ปฏิบัติพิธีไหว้ครูกันมาตลอดก็เช่น บ้านวัดกัลยา บ้านครูจางวางทั่ว
บ้านครูหลวงประดิษฐ์ เป็นสำนักใหญ่ที่จะมีการไหว้ครูในแต่ละปี ซึ่งหลังๆ ก็จะมี
บ้านครูรวมราชบุรีที่เป็นสำนักใหญ่มีการไหว้ครูประจำปีทุก ๆ ปี และวัดพระพิเรน
ทร์ที่จะมีการไหว้ครูรวบกันหมด นอกจากสำนักใหญ่ ๆ แล้ว ก็มีวิทยาลัยนาฏ

ศิลปะแต่ละที่ ที่มีไหว้ครูประจำปีเป็นความเชื่อที่สืบทอดกันมา เพื่อแสดงความกตัญญูต่อครูบาอาจารย์ที่ได้ล่วงลับไปแล้ว (ปีบ คงลายทอง, สัมภาษณ์, 19 เมษายน 2559)

การเรียนรู้ทางด้านดนตรีไทยมีลักษณะการถ่ายทอดเป็นมุขปาฐะ คือการถ่ายทอดรุ่นสู่รุ่น นอกจากนี้แล้วยังมีความเชื่อทางด้านพิธีกรรมที่ตกทอดมาจากบรรพบุรุษ ซึ่งมนุษย์เรายึดเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจเป็นแนวทางในการปฏิบัติตนเพื่อการดำรงชีวิตดังที่ ศาสตราจารย์ ดร.บุษกร บิณฑสันต์ ได้กล่าวไว้

พิธีกรรมที่เกิดขึ้นมีผลมาจากความเชื่อที่ตกทอดมาจากบรรพบุรุษ ความเชื่อของมนุษย์ในระยะแรกมีความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ ซึ่งมนุษย์ยึดเป็นที่พึ่งให้หายจากการหวาดกลัวเนื่องจากมนุษย์เองนั้นไม่สามารถควบคุมธรรมชาติได้ การเคารพบูชาผีต่าง ๆ ตามความเชื่อทำให้เกิดความมั่นใจว่ามีผู้คอยคุ้มกันและตนนั้นจะอยู่รอดปลอดภัย ทั้งนี้ต้องมีการปฏิบัติตอบแทนในทางที่เป็นการเอาใจสิ่งเหนือธรรมชาติเพื่อเพิ่มความเชื่อมั่นว่าจะได้รับการคุ้มครองป้องกันให้แคล้วคลาดจากสิ่งชั่วร้าย และหากปฏิบัติไม่ชอบหรือไม่ถูกใจก็อาจส่งผลร้ายต่อตนและสมาชิกในสังคมได้ แม้ความเชื่อดังกล่าว ไม่สามารถพิสูจน์ได้ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์แต่มนุษย์ก็ยังยึดถือปฏิบัติตามขนบธรรมเนียม และมีการสืบทอดต่อความเชื่อนั้น ความเชื่อดังกล่าววิวัฒนาการกลายเป็นลัทธิหรือศาสนา มีผู้ยอมรับนับถือในวงกว้างขึ้นในเวลาต่อมาซึ่งมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตมนุษย์ ดังนั้น สิ่งที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิต เช่น ขนบประเพณีต่าง ๆ จึงมีรูปแบบพิธีกรรมสะท้อนถึงความเชื่อของคนในสังคมซึ่งถูกสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น (บุษกร บิณฑสันต์, 2554 : 15-24)

ในการประกอบพิธีไหว้ครูนั้น ส่วนใหญ่จะยึดถือเอาวันพฤหัสบดีเพราะเป็นวันครูตามคติความเชื่อที่สืบทอดต่อกันมา อาจารย์ไชยยะ ทางมีศรี ได้กล่าวไว้ว่า ท่านจะไม่เลือกทำพิธีไหว้ครูในวันหยุด จะไหว้ครูวันพฤหัสบดี ตามแนวทางของอาจารย์มนตรี ตราโมท ไว้ว่า

แต่ถ้าเราไม่สะดวกวันพฤหัสบดี เราก็สามารถไหว้วันอาทิตย์ได้ แต่จะครอบครูหรือจับมือตีเพลงหน้าพาทย์ไม่ได้ จะต้องครอบและจับมือได้ก็คือวันพฤหัสบดีเท่านั้น และที่ไหว้ครูวันอาทิตย์ ครูมนตรีได้พูดติดตลกว่า “วันอาทิตย์เป็นมิตรกับครู ไหว้ครูต้องไหว้วันพฤหัสบดี เพราะฉันไม่ได้ไหว้มิตรแต่ฉันไหว้ครู” และก็หัวเราะ แต่คนส่วนใหญ่ จะนิยมไหว้ครูวันพฤหัสบดีมากกว่าวันอาทิตย์ การไหว้

ครูวันพฤหัสบดีนั้นเป็นจารีตประเพณีมาแต่โบราณ ครูมนตรีได้พูดไว้กำลังวันที่
สูงสุดถือว่าวันพฤหัสบดีเป็นวันครู ไหว้ครูในวันครูเป็นคำพ้องต้องกัน แต่ถ้าไม่
สะดวกก็ไหว้ครูวันอาทิตย์ตามความสะดวกและความเหมาะสม ปัจจุบันก็จะนิยม
ไหว้ครูในวันอาทิตย์ วันที่ควรงดเว้นในพิธีไหว้ครูคือ วันพระ วันแรมแค้น วันโกน
วันพระใหญ่ เพราะครูบาอาจารย์ท่านก็ถือศีลอยู่แล้ว เช่นเดียวกับการถวายของ
ครูเรายังถวายไม่ให้เกินเที่ยงวัน ครูก็คือพระเช่นเดียวกัน (ไชยยะ ทางมีศรี,
สัมภาษณ์, 19 เมษายน 2559)

วันและเวลาในการจัดพิธีไหว้ครูในปัจจุบันของโรงเรียนทั่วไปนั้นมีการปรับเปลี่ยนไปตาม
นโยบายของผู้บริหารสถานศึกษาซึ่งพบว่าในบางโรงเรียนได้จัดพิธีไหว้ครูดนตรีและนาฏศิลป์ไทยขึ้นใน
วันอาทิตย์ดังที่ อาจารย์ป๊อบ คงลายทอง กล่าวไว้ว่า

ปัจจุบันผู้บริหารสถาบันการศึกษากลัวนักเรียนเสียการเรียนจึงย้ายจาก
วันพฤหัสบดี มาเป็นวันอาทิตย์ ด้วยงบประมาณและเหตุผลต่าง ๆ ที่ผู้ใหญ่ไม่เห็น
ด้วยเป็นต้น เลยเกิดมีการไหว้ครูวันอาทิตย์เกิดขึ้น ครูผู้ใหญ่บอกว่าไหว้ครูวัน
อาทิตย์เป็นการถวายกับข้าวครูเฉย ๆ ถ้าไหว้ครูวันอาทิตย์จะไม่มีกรับมือตี
จะต้องจับมือตีในพิธีไหว้ครูวันพฤหัสบดีเท่านั้น การไหว้ครูในวันพฤหัสบดีถ้าตรง
กับวันพระ ผู้ทำพิธีจะเลื่อนเพราะเหตุว่าการทำพิธีแบบนี้เป็นการใช้ชีวิตสัตว์ เช่น
หว่าม ปลูก ไก่ ที่จะต้องมาทำในพิธี เป็นการทำบาป จึงเลื่อนไปทำในวันพฤหัสบดี
ที่ไม่ตรงกับวันพระ นิยมจัดพิธีไหว้ครูในเดือนคู่ข้างขึ้น (ป๊อบ คงลายทอง, สัมภาษณ์
, 19 เมษายน 2559)

ในพิธีไหว้ครูดนตรีไทยนับได้ว่าเป็นการรวมศาสตร์และศิลป์ผนวกไว้กับความเชื่อและจิตใจ
ที่จะสามารถทำให้พิธีนั้นสามารถสำเร็จลุล่วงได้ การแสดงออกถึงความกตัญญูทักท้วงต่อครูบาอาจารย์
ผู้มีพระคุณ พิธีไหว้ครูนั้นสอดแทรกภูมิปัญญาและอุบายการสอนในเรื่องศีลธรรมและจริยธรรมที่
งดงามของสังคมไทยไว้ ดังที่ ศรัทธา จันทมณีโชติ ได้กล่าวไว้ว่า

นักดนตรีไทยถือว่าพิธีไหว้ครูดนตรีไทยมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง แสดงถึง
เอกลักษณ์ของชาติไทย ในพิธีไหว้ครูดนตรีไทยนั้นเชื่อว่าหากปฏิบัติได้ครบถ้วน
แล้ว จะเป็นสิริมงคลกับทุก ๆ คนที่มาร่วมงาน ดังนั้นเมื่อจะจัดพิธีไหว้ครูดนตรี
ไทยในแต่ละครั้ง ผู้ที่ร่วมกันจัดงานทุกคนจึงตระหนักในความเชื่อเรื่องนี้เป็นอย่างดี
และจะต้องระมัดระวังในข้อผิดพลาดต่าง ๆ ระหว่างที่กำลังประกอบพิธีอยู่ทุก

ขณะ ซึ่งความเชื่อนี้แสดงให้เห็นถึงความเฉลียวฉลาดของภูมิปัญญาไทย ในอุบายวิธีสอน สอนให้มีสมาธิจากการบรรเลงเพลงหน้าพาทย์ประกอบพิธี หากผู้บรรเลงไม่ใช้สมาธิในการบรรเลงแล้ว ก็จะเกิดความผิดพลาดในการบรรเลงได้ ซึ่งก็จะมีผลต่อการทำพิธีอีกเช่นกัน หรือการสอนให้รู้จักการทำงานเป็นหมู่คณะ เพราะพิธีไหว้ครูนั้นมีเชื่อว่าจะทำให้ขึ้นมาด้วยคนคนเดียวได้ แต่จะต้องมีการร่วมมือกันหลายๆ ฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นนักดนตรีที่บรรเลงเพลงหน้าพาทย์ประกอบพิธี ครูผู้อ่านโองการ ผู้ที่จัดการเรื่องสถานที่ประกอบพิธี ผู้จัดการเรื่องอุปกรณ์ประกอบพิธี ผู้จัดการเรื่องเครื่องสังเวทบูชาครู ฝ่ายประชาสัมพันธ์ ฝ่ายติดต่อประสานงาน และฝ่ายอื่น ๆ อีกมากมาย ซึ่งแต่ละฝ่ายเหล่านี้ก็จะต้องมีการทำงานร่วมกันตลอดเวลา ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในการวางแผนและเตรียมการต่าง ๆ รวมถึงการได้รู้จักและพบปะกันระหว่างรุ่นพี่รุ่นน้อง หรือผู้อื่น ๆ จากนอกสำนักที่ได้เชื่อใจเข้ามา สิ่งเหล่านี้ล้วนพบเห็นได้จากการประกอบพิธีไหว้ครูในแต่ละครั้ง ซึ่งภูมิปัญญาไทยได้สร้างขึ้นอย่างมีคุณค่า น่าหวงแหน และเป็นสิ่งที่คนรุ่นหลังสามารถเรียนรู้และสัมผัสได้ ฉะนั้นพิธีไหว้ครูจึงมีใช้เพียงการไหว้ครูกันธรรมดาๆ เท่านั้น แต่ยังมีสิ่งอื่น ๆ ที่น่าเรียนรู้และนำศึกษาอีกมากมายที่คนไทยโบราณได้แฝงภูมิปัญญาของตนไว้ในพิธีไหว้ครูดนตรีไทย (ศรีทธา จันทมณีโชติ, 2546: 60)

จากความสำคัญของพิธีไหว้ครูและบริบทต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในพิธีไหว้ครูดังกล่าวนี้ พิธีไหว้ครูดนตรีไทยจึงเป็นพิธีกรรมที่แสดงถึงภูมิปัญญาอันทรงคุณค่ายิ่งพิธีหนึ่ง ที่ได้ปฏิบัติสืบต่อกันมาและถือว่าเป็นพิธีอันศักดิ์สิทธิ์ของคนไทยเรา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มนักดนตรีไทย ที่เห็นความสำคัญเป็นอย่างมาก และถือปฏิบัติกันสืบมาอย่างเคร่งครัด เพราะผู้เข้าร่วมในพิธีไหว้ครูนั้นมีโอกาสได้น้อมรำลึกถึงพระคุณครูผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ ทั้งครูในปัจจุบัน ครูผู้ล่วงลับแล้ว และครูที่เป็นดุริยางค์ต่าง ๆ โดยยังเป็นประโยชน์ต่อตัวผู้เข้าร่วมพิธีทั้งทางตรงและทางอ้อม กล่าวคือเป็นการสร้างความสามัคคีในหมู่คณะนักดนตรีด้วยกัน แสดงถึงความกตัญญูทเวทิตะของศิษย์ต่อครู และความรักความเมตตาของครูต่อลูกศิษย์ ตลอดจนการเสียสละด้านกำลังทรัพย์ กำลังกาย และแรงใจ สะท้อนให้เห็นถึงความละเอียดอ่อน ประณีตในทางจิตใจ ตลอดจนแฝงคติธรรม คุณธรรมในด้านต่าง ๆ เช่น ความเสียสละ อดทน ความมั่นคงในสมาธิ การขอขมาลาโทษ และการอโหสิกรรม เป็นต้น

2.3 องค์ประกอบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพิธีไหว้ครูดนตรีไทย

คนไทยเรามีธรรมเนียมมั่นในความกตัญญูกตเวทิต่อบุพการีเป็นอุปนิสัย โดยเฉพาะครูบา-อาจารย์ไม่ว่าจะเป็นวิชาใด เรามักจะเคารพบูชาระลึกถึงคุณานุคุณและถ้ามีโอกาสก็จะตอบแทน พระคุณเสมอ เช่น ในสมัยก่อน บิดามารดา จะพาบุตรเข้าโรงเรียนก็จะให้บุตรนำดอกไม้ ธูป เทียน เข้าไปกราบครูใหญ่ของโรงเรียนนั้น ๆ เพื่อแสดงความเคารพและฝากเนื้อฝากตัว ซึ่งปัจจุบันนี้ไม่ทราบ ว่าวัฒนธรรมอันดีงามสิ่งนี้สูญหายไปที่ใด ดนตรีไทยก็เช่นกัน ก็ต้องมีการแสดงความเคารพและฝาก เนื้อฝากตัวโดยการไหว้ครู ซึ่งสามารถกระทำได้หลายอย่าง เช่น ก่อนนอนเราสวดมนต์ไหว้พระแล้วก็ ไหว้ครูบาอาจารย์ซึ่งกระทำเป็นประจำทุกวัน หรือถ้าจะประกอบพิธีไหว้ครูให้เป็นพิธีรีตองซึ่งใน ปัจจุบันนิยมกระทำกันนั้น มักจะประกอบพิธีกันในวันพฤหัสบดี เพราะถือว่าพระพฤหัสบดีเป็นครูของ ทุกวิชา แต่ในปัจจุบันถือเอาวันสะตอกเป็นหลัก ซึ่งมักจะเป็นวันอาทิตย์และจะต้องมีการเตรียมการ

ก่อนที่จะมีพิธีการไหว้ครูจะต้องมีพิธีสงฆ์สวดมนต์เย็นและมีการถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ ดังที่ มนตรี ตราโมท ได้กล่าวไว้

เนื่องจากไทยเราเป็นพุทธมามะกะ พิธีไหว้ครูจึงมักเริ่มด้วยพิธีสงฆ์ก่อน คือ ในวันพุธตอนเย็นก็จะมีพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ รุ่งเช้าวันพฤหัสบดีถวาย อาหารบิณฑบาต เมื่อพระสงฆ์เสร็จภัตกิจแล้วจะเริ่มพิธีไหว้ครู แต่พิธีสงฆ์นี้ไม่ได้ อยู่ในระเบียบว่าจะต้องมี บ้านใดหรือคณะใดไม่สะตอกจะมีหรือไม่มีก็ได้ คือเริ่มที่ การไหว้ครูในวันพฤหัสบดีที่เดียว ซึ่งจะต้องทำในตอนเช้า (มนตรี ตราโมท, 2551: 25)

2.3.1 เครื่องบูชา

พิธีไหว้การไหว้ครูจะต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญที่ขาดไม่ได้ดังที่ อาจารย์พิชิต ชัยเสรี ได้ กล่าวไว้ว่า

เครื่องบูชาที่สำคัญในพิธีไหว้ครูที่ขาดไม่ได้เลยคือ 1) เครื่องดนตรี 2) เครื่อง ตั้งที่บูชาเศียรศิวะครุ พ่อแก่ตะโพน 3 สิ่งนี้สำคัญมาก ถ้าขาด 3 สิ่งนี้ก็ทำอะไร ไม่ได้ในพิธีไหว้ครู 3) พิธีกรผู้ทำพิธีอ่านโองการที่ได้รับมอบหมายมาจากครูให้มา ทำพิธี (พิชิต ชัยเสรี, สัมภาษณ์, 24 มกราคม 2559)

องค์ประกอบในพิธีไหว้ครูมีความสำคัญทุกอย่างจะขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งไม่ได้ต้องให้ถูกต้อง ตามแบบแผนดังที่ อาจารย์بيب คงลายทอง ได้กล่าวไว้ว่า

ทุกอย่างสำคัญหมด พระพุทธรูป การทำเครื่องสังเวการจัดตั้งจะต้องให้สวยงาม ขาดอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ได้ ผู้ทำพิธีจะได้ทำพิธีอย่างมีสมาธิไม่กังวลกับสิ่งที่ขาดหายไป ควรทำให้ถูกต้องตามแบบแผน สถาบันไหนที่ไม่เคยจัดพิธีไหว้ครู ควรที่จะให้ผู้ที่เคยทำพิธีมาช่วยจัดให้เพื่อให้พิธีถูกต้องตามแบบแผน ผู้ที่ทำพิธีจะได้ทำพิธีได้อย่างสบายใจ ไม่ขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (ปืบ คงลายทอง, สัมภาษณ์, 19 เมษายน 2559)

พิธีนตรี นิตยสุทธิ ได้บันทึกองค์ประกอบที่สำคัญของพิธีไหว้ครูไว้ดังนี้

1) พระพุทธรูปพร้อมเครื่องบูชา เพื่อใช้ในพิธีสงฆ์ในเย็นวันพุธหรือเช้าวันพฤหัสบดี ควรตั้งไว้ให้สูงกว่าหน้าโขน

2) ชั้นกำนล คือสิ่งของที่ศิษย์จะนำไปฝากเนื้อฝากตัวหรือเข้าพิธีครอบ ประกอบด้วยชั้นล้างหน้า, ดอกไม้, ธูป, เทียน, ผ้าขาวหรือผ้าเช็ดหน้า, เงินกำนล ซึ่งโบราณกำหนดไว้ 6 บาท

3) เครื่องดนตรี นำมาจัดวางตั้งให้สวยงาม ไม่ต้องตั้งเป็นวง แต่จะต้องมีตะโพนลูกหนึ่งตั้งอยู่ด้วย เพราะในทางดนตรีไทยถือว่าแทนองค์พระปรคนธรรพ และเครื่องดนตรีของศิษย์ที่จะเข้าร่วมพิธี

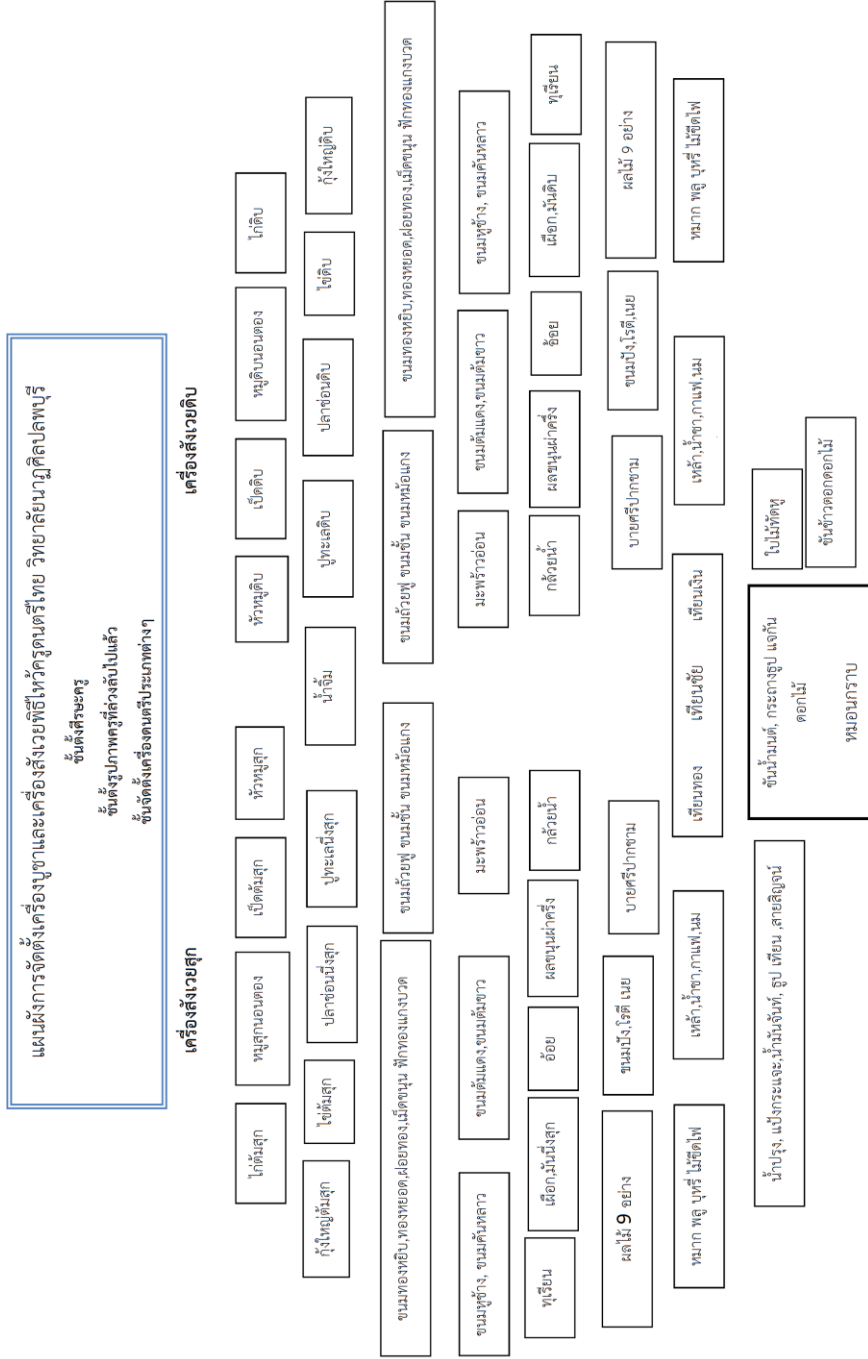
4) หน้าโขน ที่ควรจะต้องตั้งคือหน้าฤๅษี, พระปรคนธรรพ, พระวิษณุกรรม, พระปัญจสิขร, พระพิราพ, เพราะถือว่า พระฤๅษี, พระปรคนธรรพ เป็นครูชักร่อง ฟ้อนรำ พระวิษณุกรรมเป็นผู้ประดิษฐ์เครื่องดนตรี พระปัญจสิขรเป็นนักดนตรี (ดีดพิณ) พระพิราพเป็นปางหนึ่งของพระอิศวร (ในเรื่องรามเกียรติ์ เป็นยักษ์ตนหนึ่ง มีบทบาทไม่มาก) ถ้าจะเพิ่มหน้าพระพิราพ พระนารายณ์ พระพรหม พระคเณศ อีกด้วยก็ยิ่งเป็นการดี

5) เครื่องกระยาบวช เป็นเครื่องใช้สังเวการเทวดา ถ้าพิธีนั้นไหว้พระพิราพ ต้องจัดเครื่องคิบบอกชุดหนึ่ง เหมือนกับเครื่องสูก

6) วงปี่พาทย์ไม้แข็ง ใช้ในพิธีใหญ่เมื่อครูผู้อ่านโองการ (ผู้ทำพิธี) เชิญครูเทวดา ก็จะใช้ปี่พาทย์ทำเพลงหน้าพาทย์รับตามที่ครูผู้อ่านโองการจะเรียก ถ้าทำพิธีอย่างย่อก็ไม่ต้องมี ถ้าจะใช้วงปี่พาทย์ ต้องเตรียมชั้นกำนลให้ครูปี่พาทย์ให้ครบทุกคน รวมทั้งครูผู้อ่านโองการด้วย

7) ซอชัยพฤกษ์ ทำจากยอดหญ้าแพรกห่อด้วยใบเงิน ใบทอง ใบนาก ทัดหูศิษย์เวลาเจิมหน้าพรมน้ำมันต์ (พิธีนตรี นิตยสุทธิ, 2531 : 1-2)

2.3.2 อุปกรณ์เครื่องบูชาที่ใช้สำหรับประกอบพิธี

แผนภาพที่ 2.1 แผนผังการจัดตั้งเครื่องบูชาและเครื่องสังเวยพิธีไหว้ครูดนตรีไทย วิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี

ในด้านสถานที่นั้นควรมีบริเวณกว้างขวาง อากาศถ่ายเทได้สะดวก เหมาะกับการจัดตั้งเครื่องประกอบพิธี และมีที่นั่งพอเพียงสำหรับผู้ร่วมพิธี ซึ่งต้องมีการจัดเวทียกพื้นลดหลั่นกันเพื่อให้เกิดความเหมาะสมของการจัดวางพระพุทธรูป ศีรษะครู เครื่องดนตรี ตลอดจนรูปบูรพาจารย์ที่ล่วงลับไปแล้ว และเครื่องสังเวย

อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ต้องเตรียมเพื่อใช้ในการประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย ประกอบด้วย

1. โต๊ะเตี้ยเพื่อยกพื้นทำเวทิตั้งพระพุทธรูป ศีรษะครู เครื่องดนตรี เครื่องสังเวย ผ้าขาว (ปริมาณมากพอที่จะปูลาดวางเครื่องประกอบพิธี)
2. โต๊ะหมู่เครื่องประกอบบูชา กระถางธูป เชิงเทียน แจกันดอกไม้ พระพุทธรูปควรใช้พระพุทธรูปทรงเครื่องปางมารวิชัย
3. ศีรษะครู ประกอบด้วย พระอิศวร พระนารายณ์ พระพรหม พระพิฆเนศ พระวิฆณุกรรม พระปรคนธรรพ พระปัญจสิงขร พ่อครูฤาษี และพระพิราพ
4. รูปบูรพาจารย์ที่ล่วงลับไปแล้ว
5. เครื่องดนตรี ปี่พาทย์ เครื่องสาย
6. เครื่องสังเวย

6.1 หัวหมูสุกพร้อมเท้าหาง	1	หัว
6.2 หัวหมูดิบพร้อมเท้าหาง	1	หัว
6.3 เป็ดสุกพร้อมเครื่องใน	1	ตัว
6.4 เป็ดดิบพร้อมเครื่องใน	1	ตัว
6.5 หมูนอนตอสูง	1	ชิ้น
6.6 หมูนอนตอดิบ	1	ชิ้น
6.7 ไก่สุกพร้อมเครื่องใน	1	ตัว
6.8 ไก่ดิบพร้อมเครื่องใน	1	ตัว
6.9 กุ้งใหญ่สุก	4	ตัว
6.10 กุ้งใหญ่ดิบ	4	ตัว
6.11 ไข่ต้มสุก	4	ใบ
6.12 ไข่ดิบ	4	ใบ
6.13 ปลาช่อนสุก	1	ตัว
6.14 ปลาช่อนดิบ	1	ตัว
6.15 ปูนึ่ง	4	ตัว
6.16 ปูดิบ	4	ตัว

6.17 น้ำจิ้ม	2	ถ้วย
6.18 ขนมทองหยิบ	2	ที
6.19 ขนมทองหยอด	2	ที
6.20 ขนมฝอยทอง	2	ที
6.21 ขนมเม็ดยี่สิบ	2	ที
6.22 ฟักทองแกงบวด	2	ที
6.23 ขนมถ้วยฟู	2	ที
6.24 ขนมชั้น	2	ที
6.25 ขนมหม้อแกง	2	ที
6.26 ขนมหุซ้าง	2	ที
6.27 ขนมคั้นหลาว	2	ที
6.28 ขนมต้มแดง	2	ที
6.29 ขนมต้มขาว	2	ที
6.30 มะพร้าวอ่อน	2	ผล
6.31 ทุเรียน	2	ผล
6.32 เผือกนึ่ง 2 หัว	1	ที
6.33 เผือกดิบ 2 หัว	1	ที
6.34 มันนึ่ง 2 หัว	1	ที
6.35 มันดิบ 2 หัว	1	ที
6.36 อ้อยควั่น	2	ที
6.37 ขนุน	2	ชิ้น
6.38 กลัวยี่สิบ	2	หัว
6.39 ผลไม้ตามฤดูกาล 9 อย่าง (ห้ามมังคุด ละมุด น้อยหน่า มะไฟ ลูกพลับ พุทรา)	2	พาน
6.40 ขนมปัง โรตีสีนอย	2	ที
6.41 บายศรีปากชาม ยอดเสียบไข่ต้ม	1	คู่
6.42 หมาก พลุ	2	ที
6.43 บุหรี่ ไม้ขีดไฟ	2	ที
6.44 เหล้า น้ำชา	2	ที
6.45 กาแฟ นมสด	2	ที

- 6.46 เทียนทอง เทียนชัย เทียนเงิน
 6.47 น้ำปรุง แป้งกระแจะ น้ำมันจันทร์ รูป เทียน สายสิญจน์
 6.48 ชั้นน้ำมันต์ กระจกทรงรูป แจกันดอกไม้ หมอนกราบ
 6.49 ใบไม้ทัดหู ชั้นข้าวตอกดอกไม้

จะเห็นได้ว่าเครื่องสังเวทมีหลากหลาย ทั้งอาหารดิบสุก ของหวานและสิ่งบูชากระยาบวช อาจารย์ป๊อบ คงลายทอง กล่าวถึงความเชื่อในเรื่องเหตุที่ต้องจัดเครื่องสังเวทหลายชนิดไว้ว่า

ควรจัดเครื่องสังเวทให้เข้ากับครูและจัดไว้เพื่อให้ครูที่ชอบตั้งแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน เช่น ปัจจุบันครูสมัยนี้ท่านขนม นม เนย กาแฟ ขนมปัง เราก็ควรจัดให้ตามที่ครูต้องการ เพราะครูบางท่านก็จะไม่ฉันทผลไม้ เช่นพระพิฆเนศท่านจะฉันทแป้ง นม เนย ถั่ว งา เราควรจัดไว้เพื่อให้ครูหลายๆ ท่าน บายศรี กล้วย อ้อย แม้กระทั่งโรตีมะตะปะ เพราะเรามีครูแขก หรือบางที่มีปลาร้า เพราะมีครูลาวเป็นต้น (ป๊อบ คงลายทอง, สัมภาษณ์, 19 เมษายน 2559)

ข้อมูลของอาจารย์ป๊อบ คงลายทอง มีความสอดคล้องกับข้อมูลที่อาจารย์ไชยยะ ทางมีศรี ได้กล่าวเกี่ยวกับเครื่องสังเวทที่ใช้ในพิธีไหว้ครูไว้ว่า

การจัดเครื่องสังเวทควรจัดเพื่อไว้ให้ครูหลายๆ ท่าน ให้เกินไว้ดีกว่าขาด เพราะครูบางท่านฉันทไม่เหมือนกัน ทั้งครูโบราณและครูปัจจุบัน จัดให้อย่างได้ขาด นึกถึงครูให้ทั่ว ๆ เปรียบเทียบนึกถึงครูสมัยก่อนและปัจจุบันในการทาน จัดเพื่อไว้เกินดีกว่าขาด ควรจัดทำเครื่องสังเวทตามกำลังทรัพย์ของผู้จัดพิธี (ไชยยะ ทางมีศรี, สัมภาษณ์, 19 เมษายน 2559)

ระเบียบในการปฏิบัติและกฎข้อห้ามเกี่ยวกับการจัดตั้งเครื่องสังเวทที่ห้ามมิให้มีการบูชาในพิธีไหว้ซึ่งอาจารย์พิชิต ชัยเสรี ได้กล่าวว่า

ในเรื่องนี้เป็นความเชื่อ เช่น มังคุดไม่ควรใช้ในพิธี ไม่สักก็ไม่ควรนำมาใช้ในพิธีไหว้ครู เพราะความหมายคือสักแต่ว่า ไม่เป็นมงคลจึงไม่ควรนำมาใช้ในพิธี แต่บางคนบอกไม่ศักดิ์สิทธิ์ แต่ถ้ามีการเถียงกัน สิ่งนั้นควรเลิกที่จะนำมาในพิธีไหว้ครู แต่อยู่ที่ความเชื่อความเข้าใจ จริง ๆ ครูหรือเทวดาท่านไม่ได้มารับประทานหรือเป็นความเชื่อกันไปเองและอยู่ที่ใจ ถ้าใจเราน้อมนอบแล้วใจเราก็ประเสริฐสุดเพราะครูท่านคือเทวดา (พิชิต ชัยเสรี, สัมภาษณ์, 24 มกราคม 2559)

ข้อห้ามในการจัดตั้งเครื่องสังเวทไหว้ครุ นั้น ยังมีผลไม้ที่ไม่ควรนำมาไหว้ครุ ซึ่งอาจารย์ ปืบ คงลายทอง ได้กล่าวไว้ว่า มังคุด ละมุด มะไฟ มะเฟือง ลูกพลับ ที่ห้ามนำมาในพิธีไหว้ครุ (ปืบ คงลายทอง, สัมภาษณ์, 19 เมษายน 2559)

สรุปไว้ว่าองค์ประกอบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพิธีไหว้ครุดนตรีไทย ประกอบด้วย เครื่องบูชา ได้แก่ พระพุทธรูปพร้อมเครื่องบูชา ชันก้านล เครื่องดนตรีตั้งบูชา หน้าโขน เครื่องกระยาบวช วงปี่พาทย์ไม้แข็ง ซอชัยพฤกษ์ การจัดเครื่องสังเวทจะต้องจัดให้สวยงามถูกต้องตามแบบแผนจารีตประเพณีที่สืบทอดกันมา เครื่องบูชาถวายครูแบ่งเป็น 5 กลุ่มคือ 1. เครื่องบูชาประเภทอาหาร ประกอบด้วยอาหารคาว 2. เครื่องบูชาประเภทอาหารหวาน 3. เครื่องบูชาที่เป็นผลไม้ประกอบด้วยผลไม้ 9 ชนิด 4. เครื่องบูชากระยาบวชคืออาหารหรือสิ่งของที่ไม่วางของสดและของคาว 5. เครื่องบูชาที่ไม่ใช่อาหารประกอบด้วย เหล้า บุหรี่ หมาก พลู น้ำ บายศรีปากชาม เหตุที่ต้องจัดเครื่องสังเวท 2 ที่ เนื่องจากครุมีทั้งครุที่เป็นเทพและครุที่เป็นนอสุร เครื่องสังเวทจะมีทั้งสูงและตบ การจัดเครื่องสังเวท มีการจัดสองอย่าง คือจัดเครื่องคู่และเครื่องเดี่ยว มีสองงานเรียกว่าเครื่องคู่ แต่ถ้ามีอย่างละหนึ่งงานเรียกว่าเครื่องเดี่ยว

ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าการจัดเครื่องสังเวทที่หลากหลาย น่าจะปฏิบัติตามความเชื่อว่า ครูเทวดานั้นรับประทานอาหารเฉกเช่นมนุษย์ ดังนั้นมนุษย์มีความชอบอาหารหลากหลายอย่างก็ย่อมมอบถวายอาหารครูให้มีความหลากหลายเพื่อที่ว่าครูสามารถเลือกรับประทานสิ่งที่ท่านชอบได้ เป็นการทำให้ครูมีความพึงพอใจ ความเชื่อที่ว่าครูเทวดาชอบอาหารชนิดใดนั้นชนิดนี้ก็เป็นการปฏิบัติตามคำบอกเล่าสืบทอดกันมาจะเห็นว่ามันดนตรีก็ให้ความแตกต่างกันไปในเรื่องนี้

2.3.3 เครื่องใช้สำหรับผู้อ่านโองการหรือผู้ทำพิธี

ผู้อ่านโองการนับได้ว่าเป็นบุคคลสำคัญที่สุดในพิธีไหว้ครุ ต้องเป็นผู้ที่ได้รับกายอมรับนับถือในวงดนตรีไทย และเป็นผู้ที่ได้ผ่านการทำพิธีรับมอบเป็นผู้อ่านโองการโดยจะมีการแต่งกายในชุดขาว ซึ่งมีองค์ประกอบในการทำพิธีสำหรับผู้อ่านโองการตามที่ พูลผล อรุณรัถกถาวร ได้บันทึกข้อมูลไว้ดังนี้

- 1) ผ้าขาวปูแทนนั่งสำหรับประธาน ผ้าปูรองนั่ง 1 ชั้น 1 เมตร ผ้านั่งพิธีกร 3 เมตร ผ้าห่มพิธีกร 4 เมตร ผ้าปูรองตะโพน 1 เมตร ผ้ารัดดอกตะโพน 2 เมตร
- 2) บาตรน้ำมนต์ พร้อมเครื่องทำน้ำมนต์ประกอบด้วย เทียนขี้ผึ้งแท่งหนัก 1 บาท โดยมีไส้เทียน 32 เส้น 1 เล่ม ใบเงิน ใบทอง ใบนาค ใบมะตูม ผลมะกรูด 3 ผล มัดหญ้าคาสำหรับพรมน้ำมนต์
- 3) โถเจิมบรรจุแป้งกระแจะ น้ำปรุงร้ง น้ำอบไทย
- 4) กระจ่างรูป พร้อมรูปหอม 1 ห่อ เทียนชนวนพร้อมเชิงเทียน ไม้ขีดไฟ
- 5) แจกันดอกไม้ 1 คู่
- 6) เชิงเทียนชัย พร้อมเทียนขี้ผึ้งแท่งหนัก 9 บาท เชิงเทียนเงินพร้อมเทียนขี้ผึ้งแท่งปิดเงินหนัก 6 บาท เชิงเทียนทองพร้อมเทียนขี้ผึ้งแท่งปิดทองหนัก 6 บาท
- 7) ชั้นก้านลสำหรับประธานผู้ประกอบพิธีไหว้ครู ชั้นน้ำขนาดใส่น้ำล้างหน้า เส้นผ่านศูนย์กลางไม่ต่ำกว่า 6 นิ้วฟุต บรรจุผ้าขาว 1 เมตร กระถางดอกไม้ รูปเทียน เงินก้านล (จำนวนเงินแล้วแต่พิธีกรผู้เป็นประธานจะเรียก)
- 8) ชั้นก้านลสำหรับนักดนตรีที่บรรเลงจำนวน 9 ชั้น เครื่องประกอบเหมือนของพิธีกร เงินก้านล 36 บาท (เพิ่มจากเดิม 6 บาท เป็น 36 บาท เพราะค่าของเงินเปลี่ยนไปจะได้สะดวกต่อผู้บรรเลงที่จะนำไปทำบุญใส่บาตร)
- 9) สายสิญจน์จับมงคลสวมศีรษะ (ปกติพิธีกรจะต้องจัดเตรียมมา)
- 10) ช่อมงคลพิธี (ใบไม้มงคลทัดหู) ประกอบด้วย ใบเงิน ใบทอง ใบนาค ใบมะตูม หญ้าแพรกมัดรวมกันเหมือนม้วนพลุ โดยใช้หญ้าแพรกเป็นไส้กลาง จำนวนเท่ากับศิษย์ที่รับการครอบ
- 11) ผ้าหน้าโขนสีแดงหรือสีชมพู สีเหลืองผืนผ้าขนาดความกว้าง 1 นิ้วฟุต ความยาว 2 นิ้วฟุต มีเชือกเป็นหูคล้องสำหรับพิธีกรใช้คล้องจอนหู ศีรษะครู และคล้องทำขวัญเครื่องดนตรี
- 12) ข้าวตอกดอกไม้ใส่พานสำหรับพิธีกรโปรย ประกอบด้วย ข้าวตอก ดอกมะลิ ดอกบานไม่รู้โรย ดอกกุหลาบมอญสีแดง ดอกดาวเรือง
- 13) พวงมาลัยจำนวนมากพอที่จะใช้คล้องจอนหูศีรษะครู เครื่องดนตรี และรูปภาพบูรพาจารย์ (พุลผล อรุณรักถาวร, 2550: 26-30)

สรุป เครื่องใช้ของผู้อ่านโองการประกอบด้วย ผ้าขาว บาตรน้ำมนต์ กระจกธูป เริงเทียน ธูป เทียน โถใส่แป้งกระแจะ แจกันดอกไม้ สายสิญจน์ ขึ้นกำนลของผู้ประกอบพิธีเส่นผ่านศูนย์กลางไม่ต่ำกว่า 6 นิ้ว บรรจุผ้าขาว 1 เมตร กระจกดอกไม้ ธูปเทียน เงินกำนล ใส่เงิน 360 ขึ้นกำนลผู้บรรเลงดนตรี 9 ขึ้นใส่เงินกำนล 36 บาท พร้อมดอกไม้ ธูป เทียน ไปไม้มงคลทัดหู ผ้าหน้าโขน มีสีแดงหรือสีชมพู ซึ่งนำมาใช้ในขั้นตอนการประกอบพิธีไหว้ครูแต่ละครั้ง เมื่อประกอบพิธีเสร็จสิ้นผู้อำโองการจะนำขึ้นกำนลไปถวายพระเพื่อทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ครูผู้ล่วงลับต่อไป

2.3.4 พิธีสงฆ์

คนไทยมีความเชื่อเกี่ยวกับศาสนาไม่ว่าจะทำการงานใด ๆ จะต้องมีการพิธีสงฆ์เข้ามาเกี่ยวข้องเพื่อความเป็นสิริมงคลกับตนเองและเพื่ออุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้กับบรรพบุรุษ ครูบาอาจารย์ที่ได้ล่วงลับไปแล้ว ดังที่ พูลผล อรุณรักถาวร ได้กล่าวไว้ว่า

เนื่องจากคนไทยเราเป็นพุทธศาสนิกชน นับถือพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ จะทำการมงคลใด มักจัดให้มีพิธีสงฆ์เกี่ยวข้องเสมอ การจัดงานไหว้ครูดนตรีไทยก็เช่นกัน เมื่อกำหนดวัน เวลา สถานที่ ที่จะประกอบพิธีเรียบร้อยแล้ว จะมีการอาราธนานิมนต์คณะสงฆ์ 9 รูป มาเจริญพระพุทธมนต์เย็น ถวายอาหารบิณฑบาต ฉันทภัตตราหารเสียก่อน เพื่ออุทิศส่วนบุญส่วนกุศลแก่บุพการีชนและครูอาจารย์ทางดนตรีไทย แล้วจึงเริ่มประกอบพิธีไหว้ครู ฉะนั้นเมื่อจัดมณฑลพิธีเสร็จต้องจัดเตรียมอาสนะสงฆ์ เครื่องดื่มที่ภิกษุรับประทานได้ในตอนเย็น เช่น น้ำผลไม้ ชากาแฟ น้ำร้อนน้ำเย็น และเตรียมสำหรับภัตตาหารเช้า อาหารสำหรับใส่บาตร ปิ่นโตเพื่อคณะสงฆ์จะได้นำกลับไปฉันเพลที่วัดอีกชุดหนึ่ง

เครื่องใช้สำหรับพิธีสงฆ์

- 1) เสื่อยาวสำหรับปูรองอาสนะพระ, อาสนะพระ 9 ชุด
- 2) กาน้ำร้อน เข็มน้ำเย็น แก้วพร้อมจานรอง ถ้วยน้ำชา กระจก กระจกดาบ เข็มมือ
- 3) บาตรพร้อมชารองบาตร ปิ่นโต
- 4) บาตรน้ำมนต์ บรรจุน้ำสะอาด เทียนขี้ผึ้งแท่งหนัก 1 บาท ไล่ 32 เส้น 1 เล่ม เทียนขนวน พร้อมเชิงเทียน ไม้ขีดไฟ
- 5) สายสิญจน์ 1 กลุ่ม สำหรับบวงรอบฐานพระประธานและรอบปริมณฑลพิธีพานรองสายสิญจน์ (พูลผล อรุณรักถาวร, 2550: 26-30)

2.3.5 บุคลากร

ผู้ที่จะมาทำพิธีในการอ่านโองการจะต้องเป็นผู้ที่ได้รับความเคารพนับถือในวงการดนตรีไทย เป็นผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่แล้ว ได้รับการมอบในการทำพิธีอ่านโองการ และเป็นผู้ที่อยู่ในศีลในธรรม จะต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า 30 ปี ดังที่พุลผล อรุณรัถการ ได้กล่าวไว้ว่า

เมื่อกำหนดวันเวลาและสถานที่ประกอบพิธีไหว้ครูแล้ว ต้องติดต่อหาบุคคลที่จะเป็นประธาน อ่านโองการประกอบพิธีไหว้ครู ซึ่งต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถประกอบพิธีไหว้ครูได้ถูกต้อง ครบถ้วน มีผู้เคารพเลื่อมใส อายุไม่ต่ำกว่า 30 ปี เป็นผู้มีความสามารถด้านดนตรี บรรเลงเพลงหน้าพาทย์ชั้นสูงได้ถูกต้องครบถ้วน เป็นผู้ปฏิบัติตนอยู่ในระเบียบศีลธรรมประเพณีที่ดีงาม ได้รับมอบหมายจากครูผู้ใหญ่ให้เป็นพิธีกรประกอบพิธีไหว้ครูได้ เมื่อหาผู้เป็นประธานประกอบพิธีไหว้ครูแล้ว ต้องจัดหาผู้บรรเลงปี่พาทย์ประกอบพิธี โดยบุคคลเหล่านั้นต้องเป็นผู้เล่าเรียนเพลงหน้าพาทย์ และสามารถบรรเลงได้ถูกต้องทุกเพลงตามที่ประธานจะเรียกบรรเลง (พุลผล อรุณรัถการ, 2550: 26-30)

2.3.6 การเตรียมสำหรับผู้รับการครอบครู

ในการเรียนดนตรีไทยนั้นมีพิธี "การครอบครู" ถือเป็นพิธีการประกาศสถานะของผู้เรียนแต่ละระดับ ซึ่งเป็นความเชื่อที่สืบทอดต่อกันมาจากโบราณจารย์ พิธีนี้มักจะถูกรวมไว้ในพิธีไหว้ครูดนตรีไทย เมื่อพิธีไหว้ครูใกล้จบจะมีการทำพิธีครอบครูแก่ผู้เรียน ขั้นตอนในการเตรียมตัวสำหรับผู้รับการครอบครู พุลผล อรุณรัถการ กล่าวไว้ว่า

ศิษย์ผู้มีความประสงค์ที่จะขอรับการครอบเพื่อเรียนวิชาดนตรีไทย หรือต่อเพลงหน้าพาทย์จะต้องเตรียมตัว ดังนี้

- 1) เมื่อคณะสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์เย็น และรับอาหารบิณฑบาตฉันอาหารเช้า ศิษย์จะต้องเข้าร่วมพิธีรับศีล ฟังคณะสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ ปฏิบัติดูแลให้การต้อนรับคณะสงฆ์
- 2) เครื่องกำนลสำหรับเข้ารับการครอบ ชั้นน้ำล้างหน้าขนาด เส้นผ่านศูนย์กลางไม่ต่ำกว่า 6 นิ้วฟุต ภายในบรรจุผ้าเช็ดหน้าขาว 1 ผืน กระจกดอกไม้รูปเทียน เงินกำนล (6, 12, 24, 36 บาท) แล้วแต่พิธีกรผู้เป็นประธานจะกำหนด
- 3) ขั้นตอนสำหรับผู้เข้าเรียนวิชาดนตรีไทย (ปี่พาทย์)

1. ครอบเริ่มเรียนดนตรีไทย (เป็พาทย์) ประธานจะจับมือให้เริ่มตีเพลงสาธการ เพื่อฝึกเป็นคริยงคคิลป์สืบไป
2. ครอบเรียนเพลงตระโหมโรง ประธานจะจับมือตีเพลงตระหญ้าปากคอก
3. ครอบเรียนเพลงโหมโรงกลางวัน ประธานจะจับมือตีเพลงตระบองกัน
4. ครอบเรียนเพลงหน้าพาทย์ชั้นสูง ประธานจะจับมือตีเพลงบาทสกุณี
5. ครอบเรียนเพลงหน้าพาทย์พิเศษ คือ เพลงองค์พระพิราพ ซึ่งผู้รับการครอบระดับนี้ ต้องผ่านการเรียนเพลงหน้าพาทย์ทั้ง 4 ชั้นตอนจบแล้ว มีความรู้ความสามารถบรรเลงเพลงดังกล่าวได้ถูกต้อง แม่นยำ ผ่านการอุปสมบท มีอายุครบ 30 ปี มีวิยวุฒิ คุณวุฒิเหมาะสม มีความประพฤติดี เป็นที่ยอมรับในหมู่คริยงคคิลป์ด้วยกัน (พุลผล อรุณรักถาวร, 2550: 2630)

ผู้ที่เข้าร่วมในพิธีไหว้ครูหรือครอบครูจะต้องเตรียมขันล่างหน้า ผ้าขาว ดอกไม้ รูปเทียน เงิน 12 บาท ตามที่อาจารย์ไชยยะ ทางมีศรี และอาจารย์ป๊อบ คงลายทอง ได้กล่าวไว้ว่า

จะมีผ้าขาว ดอกไม้รูปเทียน หญ้าแพรก ข้าวตอก ดอกมะเขือ ดอกเข็ม เงินค่ากำนล หกสลึง หกบาท สิบสองบาท ตามฐานะเศรษฐกิจ เงินกำนลจะต้องนำไปทำบุญให้ครูต่อไป ครูไชยยะ กล่าวว่า ที่ใช้ขันและผ้าเช็ดหน้าในพิธีไหว้ครูนั้น ก็เพื่อนำมาล้างหน้าครู และเช็ดหน้าครู สิ่งอื่นที่นำมาคือของที่เป็นมงคลเพื่อความแตกฉานของผู้ที่เข้าพิธี เช่น หญ้าแพรก ข้าวตอก ดอกมะเขือ สิ่งเหล่านี้เป็นพืชมงคลที่นำมาในพิธีไหว้ครู เทียนที่ใช้ในพิธีจะต้องมีเทียนชัย 9 บาทสูงใหญ่ เทียนเงิน เทียนทอง 6 บาท เทียนทำน้ามนต์ 1 บาท (ไชยยะ ทางมีศรี, สัมภาษณ์, 19 เมษายน 2559)

อาจารย์ ป๊อบ คงลายทอง ได้กล่าวว่า สมัยก่อนผู้ที่เข้าในพิธีไหว้ครูจะต้องเตรียมขันกำนลมาเอง นำเงินกำนลใส่ขัน ผ้าขาว ดอกไม้ รูปเทียน ผู้ที่จะนำขันมาไหว้ครูก็ต้องเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องทางด้านดนตรีไทยเพื่อมาขอครอบหรือเจิม ไม่ใช่ใครจะมาครอบก็ได้ ส่วนเงินกำนลในขันนั้น ครูป๊อบได้กล่าวว่า ครูเคยบอกว่า ให้นำไปทำบุญ แต่ครูที่ทำพิธีสามารถนำเงินนั้นไปใช้ได้ เช่น 6 บาท ครูผู้ทำพิธีนำไปใช้ได้ 2 บาท อีก 4 บาทนำไปทำบุญให้ครูแบ่งแยกเป็นส่วน ๆ ได้ (ป๊อบ คงลายทอง, สัมภาษณ์, 19 เมษายน 2559)

สรุปพิธีไหว้ครูดนตรีไทยตามขนบนั้นจะต้องมีพิธีสงฆ์สวดมนต์เย็นและสวดมนต์เช้า เพื่ออุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้ครูบาอาจารย์ที่ล่วงลับไปแล้ว ผู้อ่านโองการจะต้องเป็นบุคคลที่ยอมรับในวงการดนตรีไทยเป็นที่เคารพนับถือและมีอายุไม่ต่ำกว่า 30 ปี ผู้ที่จะเข้ารับการครอบครูจะต้องเข้าร่วมในการฟังพระสวดมนต์เย็นและสวดมนต์เช้าเพื่อรับศีลรับพรจากพระ และต้องนำขันกำนลประกอบด้วย ขันล้างหน้า ผ้าขาว ดอกไม้ ธูป เทียน เงินกำนล 36 บาท การครอบนั้นแสดงถึงลำดับชั้นในการเรียนซึ่งตามธรรมเนียมที่ปฏิบัติกันนั้นมี 6 ขั้นตอน คือ ครอบฉิ่ง ครอบสาธูการ ครอบตระโหมโรง ครอบโหมโรงกลางวัน ครอบบาทสกุณี ครอบองค์พระพิราพ เป็นการเรียงตามลำดับชั้นของความรู้จากน้อยไปมากกล่าวคือจากผู้เริ่มเรียนไปจนถึงผู้ที่มีความรู้ระดับสูง

2.3.7 ครูผู้ประกอบพิธี

แม้ว่าจะมีผู้กล่าวถึงผู้อ่านโองการว่าควรมีอายุไม่ต่ำกว่า 30 ปี บริบูรณ์ดังที่กล่าวมาแล้ว แต่ก็มีกรกล่าวถึงข้อกำหนดเรื่องอายุที่มากกว่าว่าผู้ที่จะมาทำพิธีการอ่านโองการนั้นจะต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า 50 ปี เพราะถ้าอายุต่ำกว่า 50 ปีจะถือว่ายังไม่เป็นผู้ใหญ่ ดังที่อาจารย์พิชิต ชัยเสรี ได้กล่าวว่า

พิธีกรผู้อ่านโองการที่จะมาทำพิธีจะต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า 50 ปี เพราะถ้าต่ำกว่า 50 ปีถือว่ายังไม่เป็นผู้ใหญ่พอที่จะเป็นผู้ทำพิธี ยังไม่เหมาะสมที่จะให้คนอื่นมานั่งไหว้เรา รับมอบได้ แต่ต้องรอให้อายุเกิน 50 ปีเสียก่อน และต้องรอให้ครูที่รับมอบเสียชีวิตลงก่อน ครูผู้นั้นถึงจะทำพิธีไหว้ครูดนตรีไทยได้ ครูมนตรี ตราโมท ก่อนที่ท่านจะทำพิธีไหว้ครูจะต้องชำระร่างกายให้สะอาดก่อน โดยการถือศีลก่อน 7 วัน จะต้องทำตัวให้สูงส่งเพื่อที่จะให้คนมากราบไหว้ในพิธีไหว้ครู ไม่ใช่เป็นปุถุชนธรรมดาที่จะมาทำพิธีไหว้ครูเพื่อให้คนมากราบไหว้ เป็นเสียดแก่ตัวเอง จะต้องทำตัวให้บริสุทธิ์ให้สมกับที่คนจะมากราบไหว้เพราะผู้ทำพิธีไหว้ครูใหญ่ที่สุดในพิธีไหว้ครู ผู้คนจะมากราบไหว้ด้วยความเคารพนับถือ ถ้าผู้ทำพิธีไหว้ครูไม่ชำระตัวให้ดี ก็จะทำให้เกิดความวิบัติกับตัวเอง จะต้องธรรณสาร วางตัวให้ดีไม่พูดในสิ่งที่ไม่ดีกับผู้อื่นทำให้ผู้อื่นไม่นับถือ นี่คือคุณสมบัติของผู้ทำพิธีไหว้ครู (พิชิต ชัยเสรี, สัมภาษณ์, 24 มกราคม 2559)

ผู้ที่จะมาทำพิธีไหว้ครูดนตรีไทยนั้นจะต้องเป็นคนที่อยู่ในศีลธรรม เป็นผู้ที่ได้รับอนุญาตและได้รับมอบมาจากครูเสียก่อน จึงจะเหมาะสมตามคุณสมบัติที่โบราณจารย์กำหนด ดังที่ อาจารย์ ป๊อบ คงลายทอง ได้กล่าวว่า

ผู้ที่ทำพิธีได้คือเป็นคนดี ไม่เป็นภัยต่อสังคม จะต้องได้รับอนุญาตและรับมอบจากครูเสียก่อน ต้องชำระจิตใจ มานั่งฟังพระสวดมนต์เย็นก่อนที่จะทำพิธี ในสมัยก่อนจะมีคนทำพิธีไหว้ครูคือพระยาประสาน ครูหลวงประดิษฐ์ ที่มีคนเคารพนับถือเป็นที่รู้จักในหมู่คณะนักดนตรี ครูป๊อบได้กล่าวอีกว่าผู้ที่ทำพิธีไหว้ครูได้นั้นจะต้องถูกคัดเลือกให้ทำพิธีได้ เพื่อช่วยแบ่งเบาภาระจากผู้ที่ทำพิธีคนอื่น ๆ บ้าง เพราะพิธีไหว้ครูมีหลายที่เพื่อช่วยเหลือครูท่านอื่น ๆ จะต้องเป็นผู้ที่บวชเรียนมาแล้ว ส่วนใหญ่ผู้ที่มาทำพิธีไหว้ครูจะต้องเป็นครูปี่พาทย์ ครูเครื่องสายจะไม่ค่อยนิยมเท่าไร เพราะถือว่าครูปี่พาทย์นั้นได้ต่อเพลงหน้าพาทย์ชั้นสูงมาแล้ว (ป๊อบ คงลายทอง, สัมภาษณ์, 19 เมษายน 2559)

คนที่ทำพิธีไหว้ครูดนตรีไทยจะต้องเป็นผู้ที่มีความศรัทธาเลื่อมใสของคนในวงการดนตรีเป็นที่ยอมรับและมีความอาวุโสสอดคล้องกับอาจารย์ไชยยะ ทางมีศรี ได้กล่าวว่า

ผู้ที่ทำพิธีไหว้ครูได้นั้นจะต้องเป็นผู้ที่มีความศรัทธาเลื่อมใสของคนในหมู่คณะของนักดนตรีด้วยกัน เป็นที่รู้จักเลื่อมใส จะต้องมีความอาวุโสมากกว่า มีวัยอันสมควร มีคุณสมบัติทางดนตรี ได้เครื่องดนตรีชิ้นหนึ่งเป็นชิ้นเอกและต้องได้รับอนุญาตจากครูผู้มอบตำรา (ไชยยะ ทางมีศรี, สัมภาษณ์, 19 เมษายน 2559)

ในวัฒนธรรมของดนตรีไทย ผู้ที่จะประกอบพิธีได้นั้น จะต้องเป็นผู้ที่ได้รับสืบทอดให้เป็นผู้อ่านโองการ โดยจะต้องเป็นศิษย์ที่ครูบอาจารย์ได้สั่งสอน อบรม จนเป็นที่แน่ใจว่า มีความรู้ความสามารถ ความประพฤติ และปฏิบัติตนเหมาะสม ที่จะเป็นครูได้ต่อไป ซึ่งก็ได้มีการกำหนดกฎเกณฑ์ดังนี้คือ

1. ต้องได้รับการบวชเรียนมาแล้ว (ต้องบวชเต็มพรรษา) หรือหากไม่ได้บวชเรียน ก็ต้องเป็นผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 35 ปีขึ้นไป
2. เป็นผู้มีความรู้ ความสามารถทั้งในการบรรเลงและความรู้ทางด้านทฤษฎี และมีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานดนตรีไทย
3. เป็นผู้มีคุณประพฤติดี ไม่ข้องเกี่ยวกับอบายมุขทั้งหลาย
4. เป็นที่ยอมรับของสังคมในวงการดนตรีไทย ว่าเป็นผู้มีคุณสมบัติเหมาะสม

เมื่อมีคุณสมบัติครบถ้วนดังกล่าวมาแล้วและครูผู้ใหญ่เห็นว่ามีความเหมาะสม ก็จะได้รับมอบโองการไหว้ครู เพื่อนำมาประพาศปฏิบัติ จากนั้นครูผู้ใหญ่จะมอบให้เป็นผู้ประกอบพิธี โดยครูจะไปกำกับดูแลด้วย 2 ถึง 3 ครั้ง เพื่อตรวจสอบว่าปฏิบัติได้ถูกต้องหรือมีข้อบกพร่องอย่างไรหรือไม่ เมื่อเห็นว่ามีความถูกต้องเรียบร้อยดีแล้ว ก็จะไว้วางใจให้เป็นผู้ประกอบพิธีได้ต่อไป

2.3.8 ดนตรีประกอบพิธีไหว้ครูและลำดับในการบรรเลง

ในการเริ่มพิธีนั้นจะเริ่มต้นด้วยการบรรเลงสาธการ ดังที่ คุณหญิงชื่น ศิลปบรรเลง กล่าวว่

เมื่อพิธีกรหรือแขกผู้มีเกียรติรับเชิญ เริ่มจากจุดธูปเทียนบูชาพระพุทธรูป ดนตรีบรรเลงเพลงสาธการ เพลงสาธการมีประวัติว่า เมื่อพระอรหันตสัมมาสัม พุทธเจ้าพระองค์แรกทรงอุบัติขึ้นในโลก ทรงพระนามว่า “ตณหงักร” ก็มีผู้ เลื่อมใสมาเคารพบูชาเหมือนการปฏิบัติตามลัทธิของศาสนาพราหมณ์กันเป็น จำนวนมาก รวมทั้งเทพทั้งหลายด้วย พระมหาพรหมซึ่งศักดานุภาพมากก็สงสัยว่ จะมีผู้อื่นใดเก่งยิ่งกว่าพระองค์ จึงใคร่จะทดลองคำเลื่องลือนั้น พระพรหมจึงไปท้า พนันกับพระพุทธเจ้า โดยให้ผลัดกันช้อนหา พระพุทธรูปเจ้าทรงรับคำท้า ให้พระ พรหมผู้ท้าไปช้อนก่อน ไม่ว่าพระพรหมจะไปช้อนที่ใด ๆ พระพุทธรูปเจ้าทรงเส็งเห็น ได้ทุกแห่ง พอถึงคราวพระพุทธเจ้าทรงช้อนบ้าง พระพรหมหาทั่วโลกสวรรค์ มนุษย์ก็ได้พบ จึงทูลขอยอมแพ้ พระพุทธรูปเจ้าให้พระพรหมยื่นพระหัตถ์ขึ้นไปบน เคียรของพระพรหมเอง ก็จับถูกข้อพระบาทของพระพุทธเจ้า เป็นอันว่าพระ พรหมก็หมดทิฐิ เทวดาทั้งหลายที่ไปประชุมก็สาธการขึ้นพร้อมกัน พร้อมทั้ง บรรเลงเพลงดนตรีด้วย จึงเรียกเพลงนั้นว่ สาธการ (แต่คงไม่ใช่ทำนองอย่างของ มนุษย์ที่ใช้บรรเลงอยู่นี้) ตั้งแต่นั้นมาก็ใช้เพลงสาธการในการเคารพนมัสการในพิธี สงฆ์เป็นอันดับแรกตลอดมา เช่น ก่อนพระเทศน์ (ขึ้น ศิลปบรรเลง, 2530: 16 - 17)

เพลงสาธการจึงมีความหมายในการบูชาพระสัมมาสัมพุทธรูปเจ้าจากตำนานความเชื่อ ดังกล่าว และเป็นเพลงสำคัญในการเริ่มต้นของพิธีไหว้ครูดนตรีไทย

2.3.9 เพลงหน้าพาทย์

อาจารย์พิชิต ชัยเสรี ได้กล่าวว่ได้รับครอบครุมมาจากครูพริ้งครอบได้ถึงบาทสกุณี ซึ่ง ท่านสามารถครอบครูให้แก่ผู้เรียนได้ แต่ไม่สามารถจะไปประกอบพิธีไหว้ครูได้ อาจารย์พิชิต ชัยเสรี กล่าวถึงความแตกต่างของพิธีไหว้ครูและครอบครุมว่

ถึงแม้ว่าฉันจะเรียนได้ถึงองค์พระพิราพก็ตาม แต่ฉันไม่ได้รับมอบในการอ่าน โอองการมา ผู้ที่จะทำพิธีไหว้ครูได้จะต้องได้รับมอบหมายมาจากครูในการอ่าน โอองการได้ เพราะฉะนั้นการไหว้ครูและครอบครุมจึงมีความแตกต่างกันในด้านการ รับมอบมาในทางเฉพาะของผู้รับมอบมาจากครู (พิชิต ชัยเสรี, สัมภาษณ์, 24 มกราคม 2559)

สอดคล้องคำสัมภาษณ์ อาจารย์ปีบ คงลายทอง ได้กล่าวว่า

คือพิธีเดียวกันการครอบครูนั่นมาจากพิธีครอบครูโขนละคร ถ้าทางดนตรี การครอบคือการใช้ฉิ่งครอบกับผู้เรียนเครื่องสาย ส่วนผู้ที่เรียนปี่พาทย์คือการ จับมือตี และมีการเจิมหน้า (ปีบ คงลายทอง, สัมภาษณ์, 19 เมษายน 2559)

สอดคล้องกับอาจารย์ไชยยะ ทางมีศรี ได้กล่าวว่า

การครอบครูคือการนำสิ่งที่เป็นมงคลมาครอบให้กับตัวเราให้มีความสุข ความเจริญ (ไชยยะ ทางมีศรี, สัมภาษณ์, 19 เมษายน 2559)

เพลงหน้าพาทย์เป็นเพลงที่สำคัญและศักดิ์สิทธิ์ผู้ที่เรียนเพลงหน้าพาทย์ได้นั้นจะต้อง มีใจรักไม่ใช่ใครนี่ก็อยากจะเรียนก็มาเรียนได้ดัง อาจารย์พิชิต ชัยเสรี ได้กล่าวว่า

ถ้าพูดในด้านการเข้าหาทางวัฒนธรรม เพลงหน้าพาทย์ของไทยถือว่าเป็น งานศิลปกรรมชั้นยอดไม่แพ้เดี่ยวกราวในหรือทยอยเดี่ยว แต่เป็นเพลงทาง พิธีกรรม เพราะฉะนั้นศิลปกรรมชั้นยอดการที่จะให้เป็นสาธารณะเป็นเรื่องที่ไม่ ควรจะเป็น คนที่จะมาเรียนเพลงหน้าพาทย์นั้นจะต้องมีทั้งใจและมีมือประกอบกัน เราจะต้องคัดคนที่จะมาเรียนเพลงหน้าพาทย์ไม่ใช่จะให้ใครมาเรียนก็ได้ จะต้อง มีหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ที่จะมาเรียน ไม่ใช่ใครนี่ก็อยากจะมาเรียนก็มาเรียนได้ ผู้เรียนจะต้องผ่านการเรียนโหมโรงกลางวัน หรือโหมโรงเช้ามาก่อน เพื่อให้เกิด ความศักดิ์สิทธิ์ในการเรียนเพลงหน้าพาทย์ต่อไป (พิชิต ชัยเสรี, สัมภาษณ์, 24 มกราคม 2559)

สรุป เพลงหน้าพาทย์ถือว่าเป็นเพลงที่สำคัญและมีความศักดิ์สิทธิ์ที่สูงที่สุด ผู้บรรเลง จะต้องเป็นผู้ที่บวชเรียนมาแล้วอายุไม่ต่ำกว่า 30 ปี จะต้องใจรักและมีความเคารพในบทเพลง ไม่ใช่ ใครจะมาบรรเลงก็ได้ ผู้ที่บรรเลงจะต้องได้รับมอบถึงเพลงองค์พระพิราพ (เต็มองค์) ถึงจะเป็นผู้ที่ บรรเลงเพลงหน้าพาทย์ได้

2.3.10 ขั้นตอนการประกอบพิธี

พิธีไหว้ครูดนตรีไทย เป็นพิธีการที่ประกอบด้วยการตั้งเครื่องพิธี มีพระรัตนตรัย เทพเจ้า เครื่องดนตรี เครื่องบูชากระยาบวช (อาหารคาวหวานต่าง ๆ) ดอกไม้ ธูปเทียน โดยมีครูผู้ประกอบพิธี เป็นผู้อ่านโอองการนำไหว้ครู เริ่มต้นจากการบูชาพระรัตนตรัย และอัญเชิญเทพยดา เทพเจ้าทางดนตรี เทพเจ้าอสูร ฤๅษี ยักษ์ จากนั้นจึงถวายเครื่องบูชากระยาบวช และลาเครื่องบูชากระยาบวช โปรย

ข้าวตอกดอกไม้ และประพรมน้ำมนต์ เครื่องดนตรีที่จัดไว้บนเครื่องบูชา จากนั้นจึงเป็นพิธีครอบตั้งที่ อาจารย์พิชิต ชัยเสรี ได้กล่าวว่า

การตั้งเศียรศีรษะครูนั้น ตั้งเพื่อความสวยงาม สิ่งสำคัญคือขวาลำคัญกว่า ข้าย สูงสำคัญกว่าต่ำ หน้าสำคัญกว่าหลัง จะต้องให้ถูกต้องและเหมาะสม จะต้องให้มีสมดุลกัน เช่น พ่อแก่จะต้องตั้งอยู่ทางขวามือเพราะเป็นนักพรต พ่อครูจะต้องอยู่ทางซ้ายมือ จะสลับที่กันไม่ได้ ถ้าในพิธีมีพระพุทธรูปด้วย จะต้องตั้งอยู่สูงสุด สูงกว่าตะโพนเพราะเป็นพระพุทธรูปเจ้า (พิชิต ชัยเสรี, สัมภาษณ์, 24 มกราคม 2559)

2.3.11 การครอบครู

การครอบครูแสดงถึงฐานะทางฝีมือของผู้ที่จะครอบว่าจะได้เลื่อนชั้นความรู้ให้สูงไปอีกระดับหนึ่งดังที่ ศิรินทิพย์ นิมิตรมงคล ได้กล่าวไว้ว่า

การครอบครู เป็นสิ่งแสดงถึงฐานะทางฝีมือของศิษย์ ว่ามีความสามารถจะได้เลื่อนชั้นความรู้สูงขึ้นไปอีกระดับหนึ่ง หมายความว่า จะได้รับการต่อเพลงที่สูงขึ้น โดยเฉพาะเพลงหน้าพาทย์ แต่ในปัจจุบันมักเข้าใจผิดกันว่า การครอบนั้นจะต้องทำทุกครั้งในพิธีไหว้ครู ซึ่งที่จริงแล้วการนำดอกไม้ ธูปเทียน ไปบูชาครูทำสมาธิและร่วมพิธีด้วยความตั้งใจจนจบพิธี ก็ถือว่าเป็นมงคลแก่ชีวิตอย่างยิ่งแล้ว (ศิรินทิพย์ นิมิตรมงคล, 2554: 7)

ผู้ที่มาร่วมในพิธีไหว้ครูจะต้องมาร่วมฟังพระสวดมนต์เย็นเพื่อชำระล้างจิตใจให้บริสุทธิ์และมาช่วยดูแลเลี้ยงพระในตอนเช้าดังที่ อาจารย์ป๊อบ คงลายทอง ได้กล่าวว่า

ผู้ที่มาร่วมพิธีไหว้ครูในสมัยก่อนจะต้องมานั่งฟังพระสวดมนต์เย็นก่อนถึงจะได้มาเข้าร่วมในพิธีไหว้ครูได้ ต้องมาชำระจิตใจเสียก่อน ทั้งผู้ที่เข้าร่วมและผู้ทำพิธีไหว้ครู ไม่ใช่ใครนึกอยากจะมาเข้าร่วมในพิธีไหว้ครูก็เข้ามาได้ และยิ่งคนที่จะมาครอบองค์พระพิราพจะต้องมาฟังพระสวดมนต์เย็นมาร่วมพิธีสงฆ์ตอนเช้าช่วยเลี้ยงพระถึงจะครอบได้ (ป๊อบ คงลายทอง, สัมภาษณ์, 19 เมษายน 2559)

โดยมีความสอดคล้องกับอาจารย์ไชยยะ ทางมีศรี (สัมภาษณ์) ได้กล่าวว่า

ผู้ที่เข้าร่วมในพิธีไหว้ครูนั้นจะต้องมีการชำระจิตใจและต้องมาร่วมฟังพระสวดมนต์เย็น ทำบุญเลี้ยงพระในตอนเช้า ไม่ใช่อยากจะทำก็มา ไม่ได้มาชำระจิตใจ

ก่อน ประโยชน์และความศักดิ์สิทธิ์ก็จะได้น้อย (ไชยยะ ทางมีศรี, สัมภาษณ์, 19 เมษายน 2559)

การไหว้ครูวิชาดนตรีนั้นไหว้รวมกันเป็นหมู่ใหญ่ผู้เรียนดนตรีจากครูต่าง ๆ ก็มาร่วมพิธีกันได้ตลอดจนนักดนตรีสำนักต่าง ๆ ที่คุ้นเคยนับถือก็มักจะมารวมกัน พิธีไหว้ครูใหญ่นี้ไม่จัดพร่ำเพรื่อ โดยมากจะจัดเพียงปีละ 1 ครั้งตามฐานะทางเศรษฐกิจเพราะต้องจัดหาเครื่องเช่นสังเวจย เรียกว่าเครื่องกระยาบวข สังเวจยสำหรับบูชาถวายครูที่เป็นเทพและครูที่มีชื่อเสียงที่มีศิษย์มากที่ได้ล่วงลับไปแล้ว เครื่องกระยาบวขสังเวจย นั้นปรากฏในการศึกษาเรื่องการจัดไหว้ครูของอาจารย์นิ่ม โปธิ์เอี่ยม ในการทำพิธีไหว้ครูจะต้องมีพิธีกรผู้อ่านโองการ ซึ่งได้แก่ครูที่มีศิษย์มากเป็นผู้อาวุโส และคุณวุฒิ และความประพฤติดี

2.3.12 ลำดับขั้นตอนการจัดพิธีไหว้ครู

ผู้ที่เรียนดนตรีไทยเป็นครั้งแรกจะต้องเตรียมดอกไม้ ธูป เทียน เพื่อไปมอบให้กับครูผู้สอนเพื่อนำไปไหว้ครูเทวดา เพื่อขอมอบตัวเป็นศิษย์ ดังที่ คุณหญิงชื่น ศิลปบรรเลง กล่าวไว้ว่า

ผู้จะเรียนดนตรีครั้งแรกจะต้องมีดอกไม้ ธูปเทียนไปให้ผู้สอนบูชาครู (เทวดา) เรียกว่าเป็นการไหว้ครูขั้นที่ 1 แล้วจึงเรียนเพลงจากง่ายไปถึงยากพอสมควรจนสามารถบรรเลงร่วมวงกับผู้อื่นได้ (เทียบเท่าชั้นประถม 1 ถึง มัธยม 6) ต่อไป ขั้นที่ 2 เมื่อมีความรู้และฝีมือดีแล้วก็จะเรียนเพลงยากๆ ขึ้นไปจนถึงเพลงเดี่ยวที่ไม่ยากเกินไป (เทียบเท่าอุดมศึกษา) ขั้นที่ 3 มีความสามารถทำการสอนผู้อื่นได้ ซึ่งครูผู้สอนจะอนุญาตหรือรับรองได้ (เทียบเท่าปริญญาตรี) ผู้รับมอบให้เป็นครูต้องมีเครื่องกระยาบวขสังเวจย และดอกไม้ ธูปเทียน บูชาครูเทวดาด้วย (จัดไม่ต้องใหญ่โตอย่างการไหว้ครูประจำปี) ขั้นที่ 4 เพื่อขอรับอนุญาตเพื่อจัดทำพิธีไหว้ครูให้แก่ศิษย์ได้ ขั้นนี้ต้องจัดทำเครื่องสังเวจยตามรูปแบบการไหว้ครูใหญ่ทุกประการ ซึ่งจะเรียกตามภาษานักดนตรีว่า ขอรับการประสิทธิ์ประสาทเป็นครูผู้ทำพิธีอ่านโองการ แล้วจึงสามารถเป็นพิธีกรอ่านโองการในพิธีไหว้ครู และครอบศิษย์ที่มีวิชาความรู้ดีประพฤติดี ให้เป็นผู้นำพิธีไหว้ครูประจำปีได้ต่อไป (ชื่น ศิลปบรรเลง, 2530 : 16)

2.3.13 คำกล่าวบูชาครู

คาถาในการกล่าวคำอ่านโองการในพิธีไหว้ครูดนตรีไทยได้เค้ามาจากพราหมณ์ ในคำกล่าวจะมีการออกนามของครูที่เป็นเทพ ดังที่ คุณหญิงชื่น ศิลปบรรเลง ได้กล่าวไว้

คำกล่าวบูชาครู หรือคาถาอ่านโองการในพิธีไหว้ครูคนไทยนี้ได้เค้ามาจาก พิธีพราหมณ์ เมื่อไทยนำมาปฏิบัติก็เพิ่มพิธีทางพระพุทธศาสนาเข้าด้วย ต้องเริ่ม ด้วยอาราธนาคำนมัสการคุณพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ก่อน แล้วจึงเชิญเทพ เจ้าต่าง ๆ ซึ่งในคำอ่านโองการจะมีออกพระนาม เช่น พระอิศวร พระนารายณ์ โดยเฉพาะศุภเทพ 3 พระองค์ คือ พระวิษณุกรรม พระปัญจสิงขร พระพรคนธรรพ ซึ่งนักดนตรีเคารพว่าเป็นอาจารย์ใหญ่ฝ่ายปีพาทย์ และ พระพิราพ ซึ่งเป็นที่เคารพของพวกฝ่ายนาฏศิลป์ เพราะว่าดนตรีและนาฏศิลป์ นับถือเทพทั้ง 2 องค์ พระพรคนธรรพ และพระพิราพ เช่นเดียวกัน ในการเชิญครูเทพทั้งหลายเข้าสู่ บริเวณพิธีจะมีดนตรีประกอบด้วยเรียกว่าหน้าพาทย์ต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมีการ เชิญพระฤๅษีอีก 7 ตน (องค์) มาช่วยอวยพรด้วย ในตำรากล่าวว่ามีฤๅษีร้อยกว่า องค์ที่เป็นอาจารย์ประจำวิชาต่าง ๆ เช่น บางองค์ก็เคยได้ยินชื่อ จากในเรื่องรามายณะ จากบทพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า รัชกาลที่ 6 เช่น ฤๅษีหรวาส ฤๅษีโคบุตร ฤๅษีวิศวามิตร ฯลฯ และที่ยังไม่เคยได้ยินชื่ออีกมาก ในการเชิญมาพิธีไหว้ครูนี้ ก็เลือกจากนามของฤๅษีที่คิดว่าเป็นมงคล นามของนักดนตรีและนาฏศิลป์ เท้าที่เคยรู้จักกันมาในหมู่นักศิลปิน ประเภทนี้แล้วพิธีคือ พระภรตมุนี พระนารท (พระฤๅษีนารอด) และได้เชิญเพิ่มอีก 5 องค์ คือ พระฤๅษี สิทธิไชย พระฤๅษีสิทธมนต์ พระฤๅษีทัศนมงคล พระฤๅษีจรรยาบันลือลาภ พระ ฤๅษีกัสสะปะ บรมครูฝ่ายวิชาการเกษตรซึ่งทุกคนจำเป็นต้องบูชา พระฤๅษี ทั้งหลายที่ออกนามมาแล้ว และยังมีที่ไม่ได้ออกนามอีกได้มาจากหนังสือคำภีร์ พรหมประวัติ ซึ่งท่านครูนิม โปธิเอี่ยม รวบรวมไว้ และ พ.จ.อ.ไมตรี พุ่มเสนาะ ได้เป็นผู้จัดพิมพ์ขึ้นนำมามอบให้แก่มูลนิธิ “หลวงประดิษฐไพเราะ” 1 เล่ม (จีน ศิลปบรรเลง, 2530 : 16)

การอ่านโองการจะมีความหมายตามขั้นตอนครูแต่ละท่านจะมีตำราที่ได้รับมอบมาจาก ครูจะต้องมีการขออนุญาตและได้รับอนุญาตเสียก่อนดังที่ อาจารย์ป๊อบ คงลายทอง ได้กล่าวว่า

การอ่านโองการว่า ครูแต่ละท่านจะมีตำราของครูตามที่ได้รับมอบมา ในการอ่านโองการจะมีความหมายตามขั้นตอนในพิธีไหว้ครู ไม่ควรที่จะนำวิธีการอ่านโองการ หรือความหมายในการอ่านโองการลงในเอกสาร จะต้องมีการขออนุญาต หรือได้รับอนุญาตจากครูผู้ทำพิธีเสียก่อนจึงจะนำลงในงานได้ เช่น เพลงหน้าพาทย์เราจะต้องมีการต่อจากครูเสียก่อน เวลาตีถ้าไปตีกับครูผู้ใหญ่ครูจะเตือนว่าให้ตีดี ๆ จะตีเล่น ๆ ไม่ได้จะต้องมีการยกมือไหว้ครูก่อนเพื่อขออนุญาตครูเสียก่อน

เคยมีตัวอย่างคนที่ทำพิธีไหว้ครู ทำเองโดยไม่ได้รับมอบหรือถ่ายทอดมาจากครู ทำเอง นุ่งขาวห่มขาวเอง อ่านโองการเอง พอถึงเพลงที่จะบรรเลงหน้าพาทย์ ใช้เปิดเทพอเสรีจพิธี ครูผู้นั้นป่วยเข้าโรงพยาบาลเลย แบบนี้เป็นการถูกครูลงโทษ ที่กระทำไม่ดีต่อครูบาอาจารย์ กระทำโดยไม่ได้รับมอบหมายและได้รับอนุญาต จากครู เพราะการที่จะทำพิธีไหว้ครูนั้นผู้ที่ทำพิธีจะต้องได้รับมอบหมายและ ถ่ายทอดจากครูก่อนจึงจะทำพิธีได้ (ปีบ คงลายทอง, สัมภาษณ์, 19 เมษายน 2559)

เครื่องบูชาและความหมายในพิธีไหว้ครูสามารถเขียนเป็นตำราได้แต่ความหมายอาจ แตกต่างกันไปเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาดังที่ อาจารย์ปีบ คงลายทอง ได้กล่าวว่า

ส่วนเครื่องบูชาหรือความหมายในพิธีไหว้ครูนั้นเราสามารถนำลงเขียนเป็น ตำราได้ แต่ความหมายในพิธีและเครื่องใช้บูชาในพิธีไหว้ครูปัจจุบันก็มีการ เปลี่ยนไป เช่น สมัยก่อนมีการใช้หญ้าแพรก ดอกมะเขือเข้าในพิธีเพราะมี ความหมายความสำคัญอยู่ แต่สมัยนี้ก็ไม่มีแล้วมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ตามความสะดวกและเหมาะสม เนื่องจากไม่มีเวลาในการจัดหาหรือทำเหมือน สมัยก่อน (ปีบ คงลายทอง, สัมภาษณ์, 19 เมษายน 2559)

ในการเขียนตำราการอ่านโองการบางอย่างเราสามารถเขียนในตำราได้แต่ความหมายใน คำบาลีไม่สามารถจะเขียนลงในตำราได้สอดคล้องดังที่ อาจารย์ไชยยะ ทางมีศรี ได้กล่าวไว้ว่า

บางอย่างในการอ่านโองการนั้นเราสามารถที่จะเขียนลงในเอกสารได้เช่น การเชิญพระ เชิญเทพ เชิญผี เรียงลำดับตามครูบาอาจารย์ได้ แต่ความหมายใน คำบาลีไม่สามารถจะนำไปเขียนได้จะต้องมีการขออนุญาตลงเขียนเป็นตำราจึงจะ นำลงไปเขียนได้ และการบรรเลงเพลงหน้าพาทย์นั้นเราจะต้องมีการยกเว้น ห้ามตี เล่นๆ จะต้องยกเพลงหน้าพาทย์ให้สูงขึ้นสูงกว่าเพลงอื่น ๆ สิ่งที่น่าเข้าในพิธีไหว้ครู จะไม่เหมือนสมัยก่อน เมื่อก่อนจะเป็นพวกหญ้าแพรก ดอกมะเขือ ดอกเข็ม แต่ สมัยนี้จะใช้พวงมาลัยเข้าในพิธีไหว้ครู เพื่อความสะดวกและรวดเร็วในการจัดหา (ไชยยะ ทางมีศรี, สัมภาษณ์, 19 เมษายน 2559)

สรุปขั้นตอนพิธีไหว้ครูเป็นพิธีการที่ประกอบด้วยการตั้งเครื่องพิธี มีพระรัตนตรัย เทพ เจ้า เครื่องดนตรี เครื่องบูชากระยาบวช มีศิรชะครุที่เป็นเทพและอสูรขึ้นตั้งที่บูชา การครอบครูแสดง ถึงฐานะทางฝีมือของผู้ที่จะครอบว่าจะได้เลื่อนขั้นความรู้ให้สูงในระดับไหน เป็นการแสดงฐานะทาง ฝีมือของลูกศิษย์ที่มาครอบว่าถึงขั้นไหนของการเรียนเพลงหน้าพาทย์ ในการอ่านโองการครูแต่ละท่าน

จะมีตำราของตัวเอง มีการกล่าวนำและให้ผู้ที่เข้าพิธีกล่าวว่าตาม ผู้ที่เข้าพิธีจะต้องเตรียมดอกไม้ ธูปเทียน เพื่อบูชาครู และตั้งใจกล่าวคำบูชาตามที่ผู้อ่านโองการกล่าวนำ ผู้ที่อ่านโองการจะต้องได้รับมอบและการสืบทอดมาจากครู ไม่ใช่ใครจะมาอ่านหรือคิดตำรามาอ่านเองก็จะเกิดสิ่งไม่ดีขึ้นกับตัวเอง

2.3.14. ลำดับการปฏิบัติในการบรรเลงเพลงหน้าพาทย์ในพิธีไหว้ครูดนตรีไทย

หลักการปฏิบัติในพิธีไหว้ครูดนตรีไทยจะต้องมีลำดับตามขั้นตอนให้ถูกต้องตามแบบแผนดังที่คุณหญิงจีน ศิลปินบรรเลง ได้กล่าวไว้ว่า

1) อัญเชิญและบูชาครู เทพ เทวดา ฤๅษี และครู มนุษย์ผู้ล่วงลับไปแล้ว

1. พิธีกรและผู้เข้าร่วมพิธีจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย กล่าวคาถาซึ่งมีความหมายถึงการขอสมอภัยโทษที่ได้ทำผิดล่วงเกินไปแล้ว ดนตรีบรรเลงเพลงสาธุการซ้ำอีกครั้งเป็นการแสดงว่าทุกคนบูชาพระพุทธเจ้า

2. พิธีกรกล่าวนำบูชา บทบูชาคุณครูบาอาจารย์ขอให้มีความสุขปราศจากโรครภัย และมีลาภ ดนตรีบรรเลงเพลงสาธุการกลอง ซึ่งมีใช้เพลงเดียวกับสาธุการแต่มีความหมายรวมไปถึงครู บิดามารดาด้วย

3. พิธีกรกล่าวนำบูชาอัญเชิญพระอิศวร พระนารายณ์ และเทวดาทั้งหลาย ดนตรีบรรเลงเพลงกลม แผละ ตระลั่นนิบาต (แผละเป็นเพลงหน้าพาทย์ประจำครุฑพาทนะของพระนารายณ์) ตระลั่นนิบาต (เทพที่มาร่วมประชุม)

4. พิธีกรกล่าวนำอัญเชิญพระปัญจสิงขรณ์ ถวายเครื่องสังเวทและขอพร ดนตรีบรรเลงเพลงตระเชิญ ตระเทวาประสิทธิ์ (ให้พร)

5. พิธีกรกล่าวนำอัญเชิญพระวิฆณุกรรม พระปัญจสิงขรณ์ และพระปรคนธรรพ เพื่อถวายเครื่องสังเวท ดนตรีบรรเลงเพลงบาทสกุณี เสมอข้ามสมุทร ตระพระปรคนธรรพ

6. พิธีกรกล่าวนำอัญเชิญพระฤๅษี 7 องค์ ดนตรีบรรเลงเพลงเสมอเถรพราหมณ์เข้า

7. พิธีกรกล่าวนำอัญเชิญครูทั้งหลาย ทั้งเทพ และพราหมณ์ที่มีได้ออกนาม ดนตรีบรรเลงเพลงดำเนินพราหมณ์

8. พิธีกรกล่าวนำบูชาท่านครู (มนุษย์) ที่ล่วงลับไปแล้ว (ออกนาม) เชิญมาร่วมพิธีรับเครื่องสังเวท ขอพร ดนตรีบรรเลงเพลงเสมอสามลา ร้วสามลา

2) อัญเชิญและบูชาพระพิราพ ผู้เข้าร่วมพิธีจตุรปูใหม่อีกครั้ง

1. พิธีกรกล่าวนำคาถาอัญเชิญพระพิราพ ดนตรีบรรเลงเพลงพระพิราพ(เต็มองค์) ซึ่งนักดนตรีมักเรียกเพลงนี้โดยย่อว่าเพลงองค์พระ หรือเพลงคูกพาทย์

2. พิธีกรกล่าวนำเชิญเข้าในพิธีถวายรูปเทียน ดนตรีบรรเลงเพลงเสมอมาร (ผู้ช่วยในพิธีเตรียมจัดและหยิบของที่จะถวายครูทุกสิ่ง)

3) ถวายครูดนตรีฝ่ายเทพ

1. พิธีกรกล่าวนำถวายเครื่องกระยาบวชสังเวย ดนตรีบรรเลงเพลงนั่งกิน

2. พิธีกรกล่าวนำถวายเครื่องพระพิราพ ดนตรีบรรเลงเพลงเช่นเหล่า (ระหว่างนี้อาจจะมีการบรรเลงดนตรี หรือการรำถวายมือของนาฏศิลป์ แต่ครูที่อัญเชิญมาในพิธีฯ)

3. พิธีกรกล่าวนำลาเครื่องสังเวย

4. พิธีกรกล่าวนำเชิญครูเสด็จเข้าที่ หรือเสด็จกลับไปจากพิธีฯ ดนตรีบรรเลงเพลงพราหมณ์ออก และเสมอเข้าที่ เมื่อนำเครื่องสังเวยออกไปหมดแล้ว พิธีกรโปรยข้าวตอกดอกไม้ไปที่เครื่องดนตรี ปะพรมน้ำมนต์ดนตรีบรรเลงเพลงโปรยข้าวตอก

5. พรมน้ำมนต์ และเจิมหน้าผู้เข้าร่วมพิธี จบพิธีบรรเลงเพลงกราวรำ

(จีน ศิลปบรรเลง, 2530: 17-18)

การเจิมหน้าผากถ้าผู้เจิมอายุน้อยกว่า อาจารย์ป๊อบ คงลายทอง ได้กล่าวว่า “ถ้าผู้ทำพิธีมีอายุน้อยกว่าผู้ที่จะมาเจิม ครูผู้ทำพิธีจะไม่เจิมที่หน้าผาก จะเจิมที่ฝ่ามือให้เป็นการให้เกียรติกับผู้เข้าร่วมพิธีที่อาวุโสกว่า” (ป๊อบ คงลายทอง, สัมภาษณ์, 19 เมษายน 2559)

การบรรเลงเพลงหน้าพาทย์จะบรรเลงถึงเพลงหน้าพาทย์ชั้นสูงดังที่ อาจารย์พิชิต ชัยเสรี ได้กล่าวว่า “เพลงหน้าพาทย์ที่ศักดิ์สิทธิ์และสูงสุดคือ องค์พระพิราพเป็นเพลงหน้าพาทย์ที่ศักดิ์สิทธิ์ที่สุด แต่บางพิธีอาจจะเรียกไม่ถึงเพลงองค์พระพิราพนั้นก็แล้วแต่เวลาและความเหมาะสมของผู้อ่านโองการ” (พิชิต ชัยเสรี, สัมภาษณ์, 24 มกราคม 2559)

อาจารย์ป๊อบ คงลายทอง ได้กล่าวว่า “องค์พระพิราพคือเพลงหน้าพาทย์ที่สูงที่สุด การกล่าวอ้างถึงได้ แต่ถ้านักดนตรีไม่พร้อมก็จะใช้เพลงคูกพาทย์แทน ผู้ที่จะบรรเลงเพลงหน้าพาทย์ได้นั้นจะต้องเป็นผู้ที่บวชเรียนมาแล้ว” (ป๊อบ คงลายทอง, สัมภาษณ์, 19 เมษายน 2559)

อาจารย์ไชยยะ ทางมีศรี ได้กล่าวว่า “องค์พระพิราพคือเพลงหน้าพาทย์ที่สูงที่สุด ผู้ที่บรรเลงเพลงหน้าพาทย์ไม่มีในฐานะที่จะบรรเลงเพลงองค์พระพิราพได้ก็จะบรรเลงเพลงคูกุพาทย์แทน การบรรเลงองค์พระพิราพแทน สามารถลดเพลงได้ แต่ไม่ได้ลดคาถา คาถายังคงอยู่เหมือนเดิม เพลงคูกุพาทย์สามารถใช้แทนเพลงหน้าพาทย์ชั้นสูงอะไรก็ได้” (ไชยยะ ทางมีศรี, สัมภาษณ์, 19 เมษายน 2559)

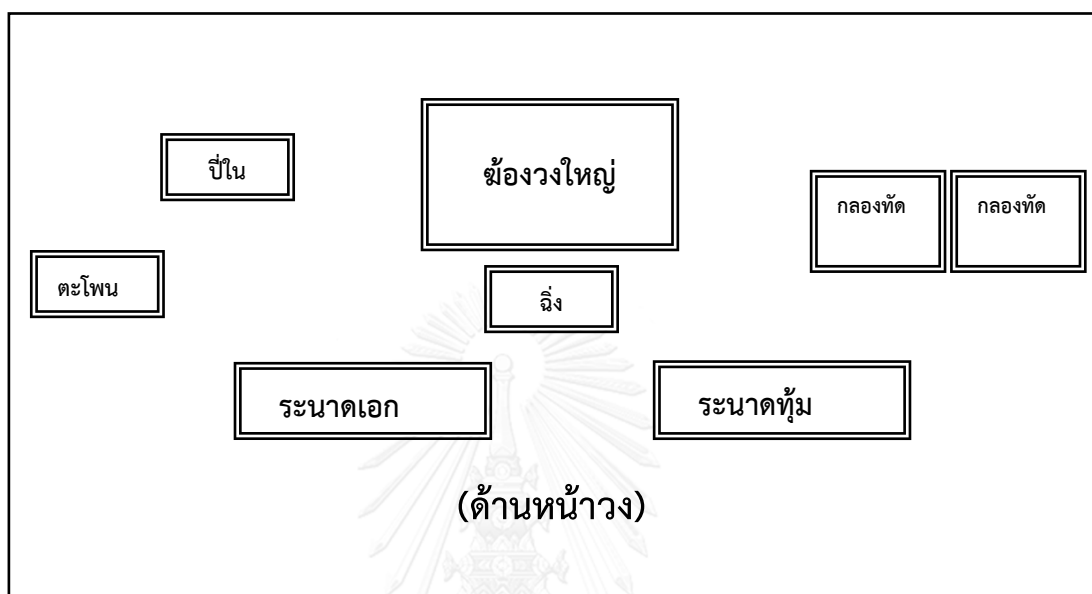
สรุป ลำดับการปฏิบัติในพิธีไหว้ครุมีขั้นตอนดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 จะเริ่มจากการอัญเชิญและการบูชาครู ได้แก่ ครูเทพ เทวดา ฤาษี และครุมนุชย์ที่ล่วงลับไปแล้ว พิธีกรจะกล่าวบูชาเทพแต่ละองค์ ดนตรีบรรเลงเพลงหน้าพาทย์ ได้แก่ เพลงสาธูการ สาธูการกลอง เพลงกลม แผละ ตรีสันนิบาต ตรีเชิญ ตรีเทวาประสิทธิ์ ตรีพระปรคนธรรพ บาทสกุณี เสมอข้ามสมุทร ตรีพระปรคนธรรพ เสมอเถร พรหมณ์เข้า ดำเนินพรหมณ์ เสมอสามลา ริวสามลา ขั้นตอนที่ 2 เป็นการอัญเชิญและบูชาพระพิราพ ผู้ที่เข้าร่วมพิธีทุกคนจะต้องจุดธูปใหม่อีก 1 ครั้ง เพื่อบูชาพระพิราพ เครื่องดนตรีบรรเลงเพลงองค์พระพิราพ (เต็มองค์) และเพลงเสมอมาร ขั้นตอนที่ 3 ถวายครูดนตรีฝ่ายเทพ ถวายเครื่องกระยาบวช ดนตรีจะบรรเลงเพลง นั่งกิน ถวายเครื่องสังเวยพระพิราพ ดนตรีบรรเลง เพลง เช่นเหล่า หลังจากนั้นพิธีกรจะกล่าวลาเครื่องสังเวย ดนตรีบรรเลงเพลงพรหมณ์ออก และเสมอเข้าที่ต่อด้วยการพรมน้ำมนต์ ดนตรีบรรเลงเพลงโปรยข้าวตอก ดอกไม้ ต่อด้วยลาครูดนตรีบรรเลงเพลงกราวรำ การครอบเพลงหน้าพาทย์ชั้นสูงสุด คือ การครอบเพลงองค์พระพิราพ (เต็มองค์) ถือว่าเป็นเพลงที่ศักดิ์สิทธิ์ที่สุด

2.3.15 วงดนตรีไทยที่ใช้ในพิธีไหว้ครูดนตรีไทย

เครื่องดนตรีไทยมี 4 กลุ่ม คือ เครื่องตี สี ตรี และเป่า มีการประสมเครื่องดนตรีต่าง ๆ ให้เกิดเป็นวงดนตรีขึ้น วงดนตรีไทยโดยทั่วไป แบ่งออกเป็น 3 ประเภทหลัก คือ วงปี่พาทย์ วงเครื่องสาย วงมโหรี ซึ่งวงปี่พาทย์ของไทยแบ่งเป็น ได้แก่ วงปี่พาทย์เครื่องห้า

วงปี่พาทย์เครื่องคู่ วงปี่พาทย์เครื่องใหญ่ วงปี่พาทย์ดึกดำบรรพ์ และ วงปี่พาทย์นางหงส์ ส่วนวงเครื่องสายก็จะมีเครื่องสายเครื่องเดียว เครื่องสายเครื่องคู่ และรวมถึงมีการนำเครื่องสายไปบรรเลงผสมกับเครื่องดนตรีอื่น เช่น เครื่องสายผสมออร์แกน เครื่องสายผสมเปียโน เครื่องสายผสมซิมหรือแม้แต่นำมาผสมกับวงปี่พาทย์ของไทยเอง ส่วนวงมโหรีจะประกอบด้วยวงเครื่องสายผสมเครื่องดำเนินทำนองประเภทเครื่องตีขนาดเล็กปี่พาทย์ขนาดเล็ก(ปี่พาทย์มโหรี) และขนาดของวงอาจมีขนาดเล็กใหญ่ตามแต่จำนวนของเครื่องดนตรี

วงดนตรีที่ใช้ในการบรรเลงเพลงหน้าพาทย์ประกอบพิธีไหว้ครุ นั้นใช้วงปี่พาทย์พิธี ประกอบด้วย ระนาดเอก ระนาดทุ้ม ซ้องวงใหญ่ ปี่ใน ตะโพน กลองทัด และฉิ่ง (บางแห่งอาจใช้ฆ้องวงเล็กร่วมบรรเลงด้วย) มีการจัดตั้งวงตามตำแหน่งในแผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพที่ 2.2 แผนผังวงดนตรีบรรเลงเพลงหน้าพาทย์ประกอบพิธีไหว้ครุดนตรีไทย
วิทยาลัยนาฏศิลปลพบุรี

สรุปได้ว่าการไหว้ครุดนตรีไทยเป็นการแสดงความกตัญญูต่อครูบาอาจารย์ที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ให้แก่ศิษย์ มีการบูชาด้วยการถวายเครื่องสักการะ เครื่องบูชากระยาบวชแก่ปรมาจารย์ทั้งหลายทั้งปวง พิธีไหว้ครุเป็นกระบวนการสร้างความมั่นใจ ความศรัทธาในการเรียนดนตรี และเป็นโอกาสให้ศิษย์ได้ขอขมาจากการกระทำสิ่งที่ไม่ดีพลาดโดยเจตนาหรือการรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ทั้งด้านกายกรรม วาจากรรม และมนโกรรม นอกจากนี้ในพิธีไหว้ครุยังมีพิธีครอบครู มีการจับมือต่อเพลงให้แก่ผู้เรียนตามลำดับตั้งแต่ชั้นเริ่มต้นจนถึงชั้นหน้าพาทย์ชั้นสูง ตลอดจนมีพิธีการรับมอบสิทธิ์ในการเป็นครูสอนผู้อื่น พิธีไหว้ครุดนตรีไทยนอกเหนือจากจะเป็นการแสดงออกซึ่งความกตัญญูทศเวทิต่อศิษย์ที่มีต่อครูแล้ว ยังเป็นการเรียนรู้และส่งต่อความรู้ในด้านพิธีกรรมและความเชื่อจากรุ่นสู่รุ่น รวมทั้งยังเป็นการเปิดโอกาสให้เกิดการรวมตัวกันของนักดนตรีไทย ก่อให้เกิดความสามัคคีกันในหมู่คณะอีกด้วย

บริบทของพิธีไหว้ครูดนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี

ผู้วิจัยได้นำเสนอหัวข้อว่าด้วยเรื่องบริบทต่าง ๆ ของพิธีไหว้ครูดนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรีออกเป็น 1.ด้านประวัติความเป็นมาของจังหวัดลพบุรีและวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี 2.ความเป็นมาพิธีไหว้ครูดนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรีและศิระชะครุ 3.ประวัติและลำดับผู้อ่านโองการในพิธีไหว้ครูดนตรีไทยของวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรีจากอดีตถึงปัจจุบัน และบริบทที่เกี่ยวข้องกับพิธีไหว้ครู ดังจะกล่าวต่อไปนี้

3.1 ประวัติจังหวัดลพบุรี

จังหวัดลพบุรีเป็นจังหวัดหนึ่งที่อยู่ในภาคกลางเป็นเมืองโบราณสถานที่เก่าแก่มีอายุนับกว่า 3,000ปี ในอาณาจักรขอม เป็นเมืองท่องเที่ยวและเมืองประวัติศาสตร์ในจังหวัดลพบุรี เป็นศูนย์กลางทางด้านกองกำลังทหารทางการรบในการแจกจ่ายกำลังพลและอาวุธยุทโธปกรณ์ไปยังหน่วยบัญชาการต่าง ๆ ของกองทัพไทย ในอดีตเป็นที่ประทับของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชหรือที่เรียกว่า วังนารายณ์ราชินีเวศน์ แสดงให้เห็นว่าจังหวัดลพบุรีเป็นจังหวัดที่มีสภาพภูมิประเทศที่ตั้งชัยภูมิที่สำคัญในการปกครองเป็นหัวเมืองเอกรองมาจากพระนครศรีอยุธยา ลพบุรีจึงเป็นเมืองแห่งการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่สำคัญของประเทศ เช่น พระปรางค์สามยอด ศาลพระกาฬ วังนารายณ์ราชินีเวศน์ นอกจากนี้ยังมีสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญ เช่น เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ ทุ่งทานตะวัน เขาสมอคอน เขาวงพระจันทร์ เป็นต้น โดยจังหวัดลพบุรีมีพื้นที่อาณาเขตติดต่อกับหลายจังหวัด โดยทิศเหนือติดต่อกับ อำเภอด่านช้าง อำเภอด่านมะขามเตี้ย จังหวัดนครสวรรค์ อำเภอสรรคบุรี จังหวัดพิจิตร ทิศใต้ติดต่อกับ อำเภอบ้านแพรก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อำเภอบางบาล อำเภอบางซ้าย จังหวัดสระบุรี ทิศตะวันออกติดต่อกับอำเภอสระบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี ทิศตะวันตก ติดต่อกับ อำเภอเมืองสิงห์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี นอกจากนี้สินค้าที่เป็นผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นซึ่งสร้างรายได้ให้กับชุมชนและเป็นที่ยอมรับและเป็นของฝากประจำจังหวัดลพบุรีคือ ไข่เค็มดินสอพอง ปลาสามฝัก และผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับสิ่งทอได้แก่ ผ้าไหมมัดหมี่ซึ่งสร้างรายได้ให้กับชุมชนและส่งออกไปยังต่างประเทศ นับได้ว่าจังหวัดลพบุรีเป็นเมืองที่เต็มไปด้วยมนต์เสน่ห์ทางด้านอารยธรรม วัฒนธรรม วิถีชีวิต ประเพณี และโบราณสถานที่สำคัญ ดังคำขวัญที่ว่า “วังนารายณ์คู่บ้าน ศาลพระกาฬคู่เมือง ปรางค์สามยอดลือเลื่อง เมืองแห่งดินสอพอง เขื่อนป่าสักเกริกก้อง แผ่นดินทองสมเด็จพระนารายณ์

ภาพที่ 3.1 ตราประจำจังหวัดลพบุรี
ที่มาภาพ : <http://www.lopburi.go.th>

ภาพที่ 3.2 แผนที่จังหวัดลพบุรี
ที่มาภาพ : <http://dictionary.sanook.com>

3.2 ประวัติการก่อตั้งวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี

วิทยาลัยนาฏศิลป์ก่อตั้งขึ้นมาเพื่อวัตถุประสงค์เพื่ออนุรักษ์ เผยแพร่ และสืบทอดมรดกศิลปวัฒนธรรมไทยในแขนงต่าง ๆ ทั้งดนตรี นาฏศิลป์และศิลปะ โดยเริ่มมาจากโรงเรียนนาฏดุริยางคศาสตร์ก่อตั้งโดยพลตรีหลวงวิจิตรวาทการในปีพุทธศักราช 2477 และต่อมาได้เปลี่ยนชื่อมาเป็นโรงเรียนสังคีตศิลป์ในปี 2488 มาเป็นโรงเรียนนาฏศิลป์ และต่อมาได้รับการยกฐานะให้เป็นวิทยาลัยนาฏศิลป์ที่ตั้งอยู่บริเวณภายในพระราชวังบวรสถานมงคล(วังหน้า) ซึ่งเป็นที่แรกของวิทยาลัยนาฏศิลป์ ต่อมาได้มีการขยายวิทยาลัยนาฏศิลป์สู่ภูมิภาคต่าง ๆ โดยเริ่มจาก วิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่ วิทยาลัยนาฏศิลป์นครศรีธรรมราช วิทยาลัยนาฏศิลป์อ่างทอง วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด วิทยาลัยนาฏศิลป์กาฬสินธุ์ วิทยาลัยนาฏศิลป์สุโขทัย วิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี วิทยาลัยนาฏศิลป์จันทบุรี

วิทยาลัยนาฏศิลปพัทลุง วิทยาลัยนาฏศิลปสุพรรณบุรี และวิทยาลัยนาฏศิลปนครราชสีมา ซึ่งรวมแล้ว มีทั้งหมด 12 วิทยาลัย

โดยวิทยาลัยนาฏศิลปพบุรีเป็นวิทยาลัยภูมิภาคที่ก่อตั้งเป็นลำดับที่ 7 ของประเทศไทยโดย มีประวัติความเป็นมาดังที่ ฉัตรพร ดวงสร้อย ได้กล่าวไว้ดังนี้

กระทรวงศึกษาธิการ ประกาศก่อตั้งวิทยาลัยนาฏศิลปพบุรี เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2524 ตามโครงการพัฒนาและจัดตั้งวิทยาลัยนาฏศิลป์ส่วนภูมิภาค โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริม เผยแพร่และอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ และดุริยางค์ไทย โดยได้เริ่มปฏิบัติงานตั้งแต่เดือนตุลาคม พ.ศ. 2525 โดยกรมศิลปากรได้มีคำสั่งแต่งตั้งให้ นายสิริชัยชาญ พักจำรูญ มาปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่ง ผู้อำนวยการ ทั้งนี้ได้รับความอนุเคราะห์สถานที่ทำงานเพื่อทำการชั่วคราวที่ โรงเรียนช่างไม้ ปัจจุบันเป็นที่ตั้งสำนักงาน ศิลปากรที่ 4 และสำนักงานการ ท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เขตภาคกลาง การปฏิบัติงานได้เริ่มประชาสัมพันธ์ เพื่อแนะแนวการศึกษาและ รับสมัครนักเรียนเพื่อเข้าเรียนในปีการศึกษา 2526 เปิดรับสมัครนักเรียน 2 ระดับ คือระดับนาฏศิลป์ชั้นต้นปีที่ 1 รับผู้ที่สำเร็จ การศึกษาจากชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ระดับนาฏศิลป์ชั้นกลางปีที่ 1 รับผู้สำเร็จ การศึกษาจากชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เปิดทำการเรียนการสอนภาคเรียนแรกเมื่อ วันที่ 16 พฤษภาคม 2526 มีนักเรียนจำนวน 138 คน บุคลากรจำนวน 15 คน โดยได้รับความอนุเคราะห์อาคารเรียนเก่าของโรงเรียนช่างไม้ (วัดราชา) ถนนพระ ยากำจัด ตำบลท่าหิน อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี เป็นอาคารเรียนชั่วคราวและใน ปีเดียวกันนั้น วิทยาลัยนาฏศิลปพบุรี ได้รับงบประมาณก่อสร้างอาคารเรียนหลัง แรก และย้ายมาทำการเรียนการสอน ณ สถานที่ใหม่ตั้งแต่วันที่ 12 สิงหาคม 2527 เป็นต้นมา

หลักสูตรการศึกษา

วิทยาลัยนาฏศิลปพบุรี จัดการศึกษาในหลักสูตรต่าง ๆ ดังนี้

1. หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ในช่วงชั้นที่ 3 วิทยาลัย นาฏ-ศิลปพบุรีดำเนินการจัดการเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3
2. หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช 2544 วิทยาลัยนาฏศิลป พบุรี ดำเนินการจัดการเรียนในระดับชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพปีที่ 1-3

3. หลักสูตรการศึกษาศาสตรบัณฑิต (5 ปี) ของสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์
ในลักษณะห้องเรียนเครือข่าย

ขณะนี้จัดการศึกษาในระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 1-5 ในการจัดการเรียนการสอน แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 กลุ่มวิชาพื้นฐาน

ประกอบด้วย 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ คือ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย
กลุ่มสาระ

การเรียนรู้คณิตศาสตร์ กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี และกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ

ส่วนที่ 2 กลุ่มวิชาชีพเฉพาะ

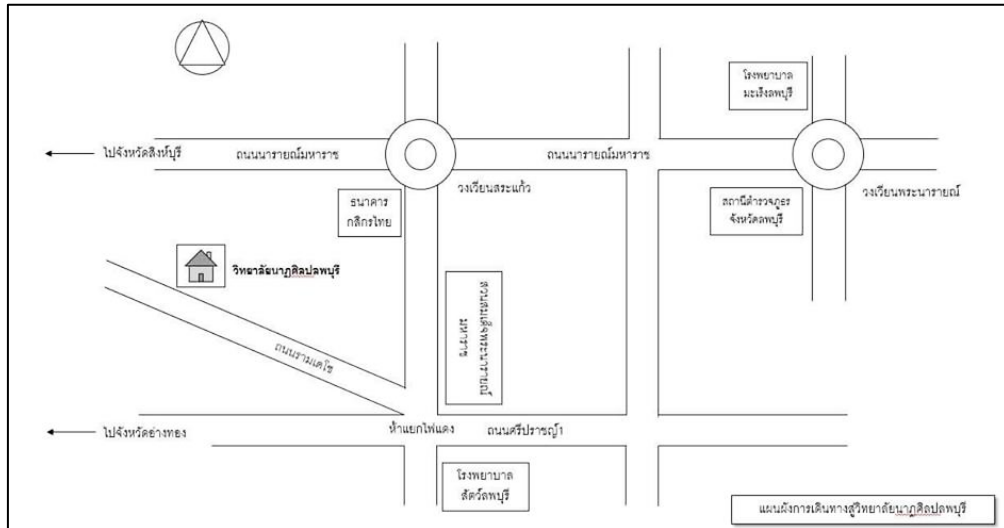
ประกอบด้วย กลุ่มวิชาชีพเฉพาะนาฏศิลป์ไทย(โขน,ละคร) กลุ่มวิชาชีพเฉพาะดุริยางค์ไทย (ปี่พาทย์ เครื่องสาย และคีตศิลป์ไทย) และกลุ่มวิชาชีพเฉพาะศิลปสากล

ทั้งนี้ยังจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและมีห้องส่งเสริมการเรียน การสอน ได้แก่ห้องสมุด ห้องปฏิบัติการทางภาษา ห้องคอมพิวเตอร์ ห้องปฏิบัติการวิทยาศาสตร์ ห้องพยาบาล ห้องแนะแนว ห้องจริยธรรม ห้องเครื่องแต่งกายโขน ละคร ห้องเรียนดนตรีไทย - ดนตรีสากล

วันที่ 9 กรกฎาคม 2550 ได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ พุทธศักราช 2550 จึงส่งผลให้วิทยาลัยนาฏศิลป์ทุกแห่งรวมทั้งวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี ต้องจัดตั้งเป็นสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ขึ้นตรงต่อกระทรวงวัฒนธรรม ดังนั้น ตามพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าววิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี จึงมิได้สังกัดกรมศิลปากร ตั้งแต่วันที่ 10 กรกฎาคม 2550 เป็นต้นมา”

ภูมิหลังของจังหวัดลพบุรี และความเป็นมาของการก่อตั้งวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี ดังที่กล่าวมานี้สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นเมืองสำคัญทางประวัติศาสตร์ของชาติ ทั้งยังเป็นแหล่งความรู้หลายด้าน อาทิ ศิลปวิทยาการต่าง ๆ วัฒนธรรม ประเพณี ประวัติศาสตร์ที่มีมาช้านานจึงเป็นสถานที่ ที่เหมาะสมในการก่อตั้งสถานศึกษาเพื่อสืบทอดความเป็นแหล่งวัฒนธรรมสืบต่อไป (ฉัตรพร ดวงสร้อย, 2550: หน้า 24-26)

ที่อยู่ วิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี ถนนรามเดโช ตำบลทะเลชุบศร อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี 15000

ภาพที่ 3.3 แผนที่ตั้งวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ภาพที่ 3.4 รูปสถานที่ตั้งวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ภาพที่ 3.5 ตราวิทยาลัยนาฏศิลปบุรี สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

3.3 ประวัติความเป็นมาของพิธีไหว้ครูดนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลปบุรี

วิทยาลัยนาฏศิลปบุรีจัดพิธีไหว้ครูดนตรีไทยขึ้นครั้งแรกในปีพ.ศ. 2526 โดยใช้สถานที่เรียนเป็นอาคารเรียนชั่วคราวมีเนื้อที่แคบ และมีจำนวนผู้เรียนที่มีน้อย พิธีไหว้ครูดนตรีไทยแต่แรกนั้น จัดรวมกันทั้งฝ่ายดนตรีและนาฏศิลป์ไทย ดังที่ ฉัตรพร ดวงสร้อย ได้กล่าวไว้

วิทยาลัยนาฏศิลปบุรีจัดพิธีไหว้ครูดนตรีไทยขึ้นครั้งแรกในปีการศึกษา 2526 ซึ่งขณะนั้นสถานที่เรียนตั้งอยู่ในบริเวณโรงเรียนช่างไม้(เก่า) เป็นอาคารเรียนชั่วคราวที่มีเนื้อที่คับแคบ อีกทั้งจำนวนของนักเรียนมีน้อยจึงต้องจัดพิธีรวมกันทั้งฝ่ายดนตรีและนาฏศิลป์ไทย และในปีต่อมาจากที่ย้ายมาทำการเรียนยังที่ปัจจุบันการจัดพิธีไหว้ครูจึงมีรูปแบบตามที่กรมศิลปากรได้กำหนดไว้ โดยแยกพิธีออกเป็น 2 ฝ่าย คือดนตรีไทยและนาฏศิลป์ไทย ทุกปีการศึกษา หลังจากที่เปิดภาคเรียนแรก ช่วงเดือนพฤษภาคมถึงเดือนกรกฎาคม วิทยาลัยนาฏศิลปบุรี จะจัดพิธีไหว้ครูขึ้นในวันพฤหัสบดีของเดือนใดเดือนหนึ่งให้นักเรียนและนักศึกษาตามประเพณีวัฒนธรรมของไทยตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด เพื่อให้นักเรียนได้ร่วมแสดงความเคารพครูอาจารย์ปัจจุบันและสักการบูชาครูผู้ถือถือว่า

เป็นครูในรูปลักษณะของเทพเจ้าและครูที่ล่องลับไปแล้ว ซึ่งในพิธีกรรมของการไหว้ครูดนตรีและนาฏศิลป์ จะไม่เหมือนกับพิธีไหว้ครูทั่วไปซึ่งนักเรียนของวิทยาลัยนาฏศิลป์ทุกแห่งจะต้องเข้าร่วมพิธีทั้ง 2 แบบโดยการไหว้ครูสามัญ เช่นเดียวกับโรงเรียนสามัญอื่น ๆ ก่อน แล้วจึงเข้าร่วมพิธีไหว้ครูศิลปะที่แยกไปตามสาขาวิชาเอกที่ตนเรียนต่อไปในวันเดียวกัน โดยแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ สายดุริยางค์ ดนตรีไทย – คีตกศิลป์ไทยและสาขานาฏศิลป์ไทย โขน-ละคร (ฉัตรพร ดวงสร้อย, 2550: หน้า 26)

วิทยาลัยนาฏศิลป์พลพบุรีเริ่มจัดพิธีไหว้ครูดนตรีไทยในปี พ.ศ. 2526 มีอาจารย์มนตรี ตราโมท เป็นผู้ทำพิธีไหว้ครูเป็นคนแรกของวิทยาลัยนาฏศิลป์พลพบุรี ดังที่อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ ฝึกจรรย์ (ศิลปินแห่งชาติ) อดีตผู้อำนวยการวิทยาลัยนาฏศิลป์พลพบุรี ได้กล่าวว่า

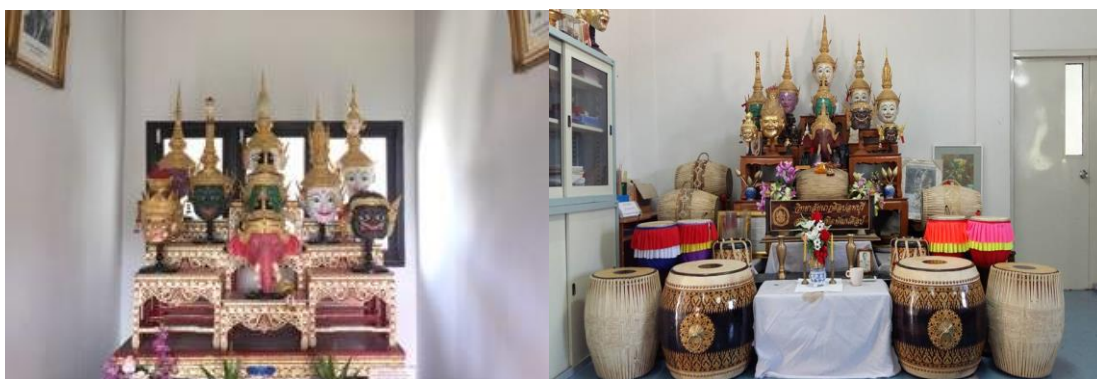
วิทยาลัยนาฏศิลป์พลพบุรีเริ่มจัดพิธีไหว้ครูดนตรีไทยขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2526 เปิดภาคเรียนที่ 1 โดยมีอาจารย์มนตรี ตราโมท เป็นผู้ทำพิธีไหว้ครูดนตรีไทย ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2526-2532 เนื่องจากในช่วงนั้น ผมเป็นผู้อำนวยการที่วิทยาลัยนาฏศิลป์พลพบุรีเป็นเวลา 7 ปีด้วยกัน การไหว้ครูของวิทยาลัยนาฏศิลป์แต่ละแห่งนั้น อาจารย์มนตรี ตราโมท ได้ทำพิธีมอบและครอบให้กับครูท่านอื่นที่จะทำพิธีแทนไว้ส่วนหนึ่ง และได้เริ่มให้ผมและครูศิลป์ไปไหว้ครูต่อจากท่านก็แล้วแต่ท่านจะให้ไปไหว้ที่วิทยาลัยไหนบ้างจะมีการสลับกันไป และอาจารย์มนตรีก็ได้ครอบไว้ให้กับครูอีกรุ่นหนึ่งมี 5 คนด้วยกันคือ ครูสังเวียน ทองคำ อาจารย์นัฐพงศ์ โสวัตร อาจารย์บุญช่วย โสวัตร ครูยงยศ พันธมาศ และลูกชายของครูประสิทธิ์ ถาวร รวมแล้ว 5 คนด้วยกัน แต่ที่วิทยาลัยนาฏศิลป์พลพบุรีจะไม่ทราบว่ามีใครคนไหนไปทำเพราะจะสลับกันไปในแต่ละปี (สิริชัยชาญ ฝึกจรรย์, สัมภาษณ์, 11 สิงหาคม 2559)

จะเห็นได้ว่าพิธีไหว้ครูดนตรีไทยของวิทยาลัยนาฏศิลป์พลพบุรีเริ่มขึ้นตั้งแต่ปีพ.ศ. 2526 โดยมีผู้อำนวยการไหว้ครูคืออาจารย์ มนตรี ตราโมท เป็นผู้ประกอบพิธีเป็นท่านแรก จากนั้นก็จะเป็นอาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ ฝึกจรรย์ และอาจารย์ศิลป์ ตราโมท เป็นผู้ประกอบพิธีต่อจากอาจารย์มนตรี ตราโมท ตามลำดับ และอาจารย์ มนตรี ตราโมท ได้ถ่ายทอดการอ่านโองการให้ อาจารย์ สังเวียน ทองคำ อาจารย์นัฐพงศ์ โสวัตร อาจารย์บุญช่วย โสวัตร อาจารย์ยงยศ พันธมาศและอาจารย์ธงชัย ถาวร รวมจำนวน 5 ท่าน

3.4 ประวัติศรัทธาครุวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี

ในช่วงแรกที่วิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรีเปิดทำการสอนในปี 2526 โดยอาจารย์ ดร.ศิริชัยชาญ พิภพจรรย์(ศิลปินแห่งชาติ) เป็นผู้อำนวยการวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรีในสมัยนั้นเริ่มจากสถานที่เดิมคือ โรงเรียนช่างไม้ ปัจจุบันเป็นที่ทำการสำนักศิลปากรเขตที่ 2 สังกัดกรมศิลปากร บริเวณที่เป็นสวนราชา ราชนุสรณ์ในปัจจุบันนี้ ใช้เป็นสถานที่ทำการเรียนการสอนชั่วคราวของวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี ในการประกอบพิธีไหว้ครูประจำปีที่จัดขึ้นยังไม่มีความพร้อมเรื่องของศรัทธาครุ รวมทั้งอุปกรณ์ที่ใช้ในการประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยและยังไม่ได้จัดซื้อศรัทธาครุ จึงจำเป็นต้องไปขอยืมจากวิทยาลัยนาฏศิลป์อ่างทอง ซึ่งได้เปิดทำการสอนก่อนวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี เพราะสะดวกในการขอยืมเนื่องจากวิทยาลัยนาฏศิลป์อ่างทองมีระยะทางอยู่ใกล้กับวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรีการขอยืมใช้ศรัทธาจากวิทยาลัยนาฏศิลป์อ่างทองปฏิบัติมาเป็นเวลาหลายปี จนถึงปี พ.ศ. 2529 วิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรีได้จัดสรรงบประมาณจัดสร้างไว้เป็นสมบัติของสถาบันเป็น จำนวน 2 ชุด เพื่อสำหรับภาคศึกษาดุริยางค์ไทย และภาควิชานาฏศิลป์ไทยไว้ใช้ในการประกอบพิธีไหว้ครูโดยเฉพาะ ผู้ที่สร้างศรัทธาครุของวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรีคือ นายสำเนียง ผดุงศิลป์ อยู่ที่จังหวัดอ่างทอง ศรัทธาชุดดังกล่าวได้ผ่านการใช้งานมายาวนานจนเกิดความชำรุด ครูอาจารย์ในภาควิชาดุริยางคศิลป์ ได้ประชุมปรึกษาหารือเพื่อจัดสร้างศรัทธาครุขึ้นใหม่อีก 1 ชุดในปี พ.ศ. 2555 โดยใช้จ่ายเงินสนับสนุนจากการร่วมทำบุญบริจาคจากผู้มีจิตศรัทธารวบรวมซื้อใหม่โดยช่างที่ทำคือ นายอภิเชษฐ์ เกิดแจ้งเม้ง อยู่ที่จังหวัดกรุงเทพมหานคร เป็นผู้สร้างขึ้นสำหรับใช้ทดแทนของเดิมที่ชำรุด ปัจจุบันนี้ใช้บูชาอยู่ที่สำนักงานภาควิชาดุริยางคศิลป์ และชุดใหม่ ใช้บูชาที่อาคารดนตรีไทยชั้น 3 (ห้องบุชาครุ) และใช้ในพิธีไหว้ครูดนตรีไทยจนปัจจุบันนี้ (พลณศักดิ์ ทรัพย์บางยาง, สัมภาษณ์, 1 กันยายน 2559)

UHALONGKORN UNIVERSITY

ภาพที่ 3.6 การตั้งศรัทธาบูชาครุที่อาคารดนตรีชั้น 3 และภาควิชาดุริยางคศิลป์

วิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี

ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

คนไทยเรานั้นเชื่อในความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ นับตั้งแต่บุพการี ครูบาอาจารย์และผู้มีพระคุณ ญาติมิตรสหาย เราจึงแสดงความกตัญญูทวนเวทต่อผู้ที่มีพระคุณโดยการแสดงออกถึงความเคารพ โดยเฉพาะครูบาอาจารย์ที่ท่านได้สั่งสอนประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ต่าง ๆ เช่น ครูดนตรีไทย จะมีการเคารพบูชาท่านทั้งที่มีชีวิตอยู่และที่เสียชีวิตไปแล้ว ครูผู้ที่เป็นองค์เทพเจ้าชั้นสูงเทพเจ้าทางดนตรี ในแต่ละองค์จะมีชื่อเรียกและความหมาย ดังนี้

ภาพที่ 3.7 ศีรษะพระอิศวร
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

พระอิศวร หมายถึง เทพเจ้าผู้สร้างโลก มีกายสีขาว มีหน้า 1 หน้า 4 มือ มงกุฎเป็นน้ำเต้าหรือมงกุฎทรงเทริดน้ำเต้ากาบ มีพระอุมาภคตีเป็นอัคมเหสี และพระมหเทศวรีเป็นมเหสีองค์ที่ 2 มีเทวโอรส 2 องค์ คือ พระขันตกุมาร และ พระคณิศร์ แต่ในเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 1 ว่ามีพระโอรส 3 พระองค์ คือพระขันตกุมาร พระพิเนล และพระพินาย (มนตรี ตราโมท, 2545 : 12)

ภาพที่ 3.8 ศีรษะพระนารายณ์

ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

พระนารายณ์ หมายถึง เทพเจ้าแห่งความดี กายสีดอกตะแบก (ชมพูอมม่วง)
 มีหน้า 1 หน้ามีมือ 4 มื่อยอดมงกุฎชัย พระลักษมีเทพี เทพเจ้าแห่งลาภและความ
 ดีเป็นพระมเหสี (มนตรี ตราโมท, 2545 : 12)

ภาพที่ 3.9 ศิระษะพระพรหม

ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

พระพรหม หมายถึง เทพเจ้าแห่งพรหมวิหาร มีสี่ขาว มี 4 หน้า 8 มือ หน้า 2
ชั้น มงกุฎชัยหรือมงกุฎเทริดน้ำเต้ากลม พระมเหสีทรงพระนาม สุรัสวดี ผู้เป็น
เทพเจ้าแห่งการศึกษา (มนตรี ตรีโมท, 2545 : 13)

ภาพที่ 3.10 ศีรษะพระปัญจสีขร
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

พระปัญจสีขร หมายถึง เทพเจ้าองค์นี้เดิมเป็นมนุษย์ เป็นเด็กเลี้ยงโคไฉ้ม 5 แหยม เป็นผู้ที่มีใจเลื่อมใสศรัทธาในทางกุศลสร้างสิ่งที่เป็นสาธารณประโยชน์หลายอย่างเมื่อตายไปจึงไปเกิดเป็นเทพบุตรในชั้นจาตุมหาราชมีชื่อว่า “ปัญจสีขรคณัพเทพบุตร” มีมังกุฎ 5 ยอด มีร่างกายเป็นสีทอง มีคุณทลมี 1 หน้า 4 มือ ทรงอาภรณ์แล้วไปด้วยนิลรัตน์ ทรงภูษาสีแดง มีความสามารถในเชิงตีตีพินและขับลำนำเป็นเลิศจนเป็นที่โปรดปรานของพระสมณโคดมพุทธเจ้าถึงกับทรงอนุญาตให้เฝ้าได้ทุกเวลา เป็นเทพเจ้าแห่งวิชาการดนตรีการศึกษา (มนตรี ตรา โมท, 2545 : 15)

ภาพที่ 3.11 ศิระษะพระวิสสุกรรม

ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

พระวิสสุกรรม หมายถึง จะเรียกกันต่าง ๆ นานา เช่นพระวิศุกรรม พระวิษณุกรรม พระพิชณุกรรมหรือพระเพชรณลุกรรม แต่นั่นไม่เป็นสิ่งสำคัญด้วยเรามีจิตมุ่งที่จะไหว้เทพเจ้าแห่งดุริยางค์เท่านั้น เทพเจ้าองค์นี้มีกายสีเขียว 1 หน้า 2 มือ หัวโล้น นิยมเขียนเป็นลายดอกไม้ทองตามคำอธิบายของอาจารย์มนตรี ตราโมท ได้บรรยายไว้ในหนังสือดุริยางค์เทพว่า เป็นนายช่างใหญ่ของเทวดา เป็นเจ้าแห่งช่างทุกประเภทไม่ว่าจะเป็นเขียน ปั้น หล่อ ก่อสร้าง สำหรับในด้านการดนตรีเคยมีนิยามเล่าสืบกันมาว่า ในครั้งกระโน้นเมืองมนุษย์ทั้งเด็กและผู้ใหญ่จะร้องจะเล่นอะไรก็ไม่มีระเบียบ มีถ้อยคำหยาบล้นปราศจากจังหวะจะโคน เหตุอันนี้ร้อนขึ้นไปถึงพระอินทร์ ต้องมีเทวโองการสั่งให้พระวิสสุกรรมลงมาจัดการ เมื่อวิสสุกรรมได้รับเทวโองการแล้วจึงแปลงกายเป็นคนชราลงมาสั่งสอนเด็ก ๆ และชาวเมืองให้รู้จักร้อง รู้จักเล่นให้เป็นระเบียบนอกจากนี้ยังดลบันดาลให้เครื่องดนตรีมีลักษณะถูกต้อง และบังเกิดเสียงอันไพเราะด้วย ตรงกับคำอ่านโองการที่ว่า “ท่านประสิทธิ์ลาบสรรค์ เครื่องเล่นสิ่งสารพันในแหล่งหล้า” ดุริยางค์ศิลปินจึงยกย่องพระวิสสุกรรมว่า เป็นเทพเจ้าแห่งดนตรีอีกองค์หนึ่ง (มนตรี ตราโมท, 2545 : 14)

ภาพที่ 3.12 ศีรษะพระปรคนธรรพ

ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

พระปรคนธรรพ หมายถึง เป็นยอดของเทวคนธรรพร่างกายมีขนวนเป็น
ทักษิณาวรรต มงกุฎชฎายอดฤาษี หรือยอดกะตาศาลีเขียวใบแค เป็นเทพเจ้าแห่ง
วิชาการดนตรี หนึ่ง (มนตรี ตราโมท, 2545 : 16)

พระปรคนธรรพ ท่านเป็นเทพเจ้าวิชาการดนตรี ขบร้อง และ ดิด สี ตี เป่า ท่านเป็นผู้คิด
ประดิษฐ์พิณ เป็นบรมครูทางการดนตรี จะถือพิณติดตัวเป็นประจำ และมีพระขรรค์เป็นอาวุธ เป็นครู
เทพที่มีความสำคัญในพิธีไหว้ครูดนตรีไทย

ภาพที่ 3.13 ศิระษะพระฤาษี
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

พระฤาษี หมายถึง พระฤาษีมีทั้งหมด 35 ตน มีชื่อต่าง ๆ กันพระฤาษีที่นำมาตั้งสำหรับบูชาในพิธีไหว้ครูดนตรีไทยมีชื่อว่า “พระภรตฤาษี” (อ่านว่า พระ-พะ-รด-รือ-ลี) ผู้ซึ่งได้รับเทวโองการจากพระพรหมผู้สร้างโลก ให้นำศิลปการร่ำทำรำคิวนาฏราชมาบังเกิดในเมืองมนุษย์ ถือว่าเป็นเทพแห่งศิลปะด้วย (มนตรี ตราโมท, 2545 : 16)

ภาพที่ 3.14 ศีรษะพระพิฆเนศ

ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

พระพิฆเนศ หมายถึง เทพเจ้าแห่งศิลปะ มีกายสีแดงลัมภูตีมีหน้าเป็นช้าง มี 4 มือ มงกุฎทรงเทริดน้ำเต้ากลมเป็นทวารของพระอิศวรกับพระอูมา (มนตรี ตราโมท, 2545 : 17)

ภาพที่ 3.15 ศีรษะพिरาพ
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

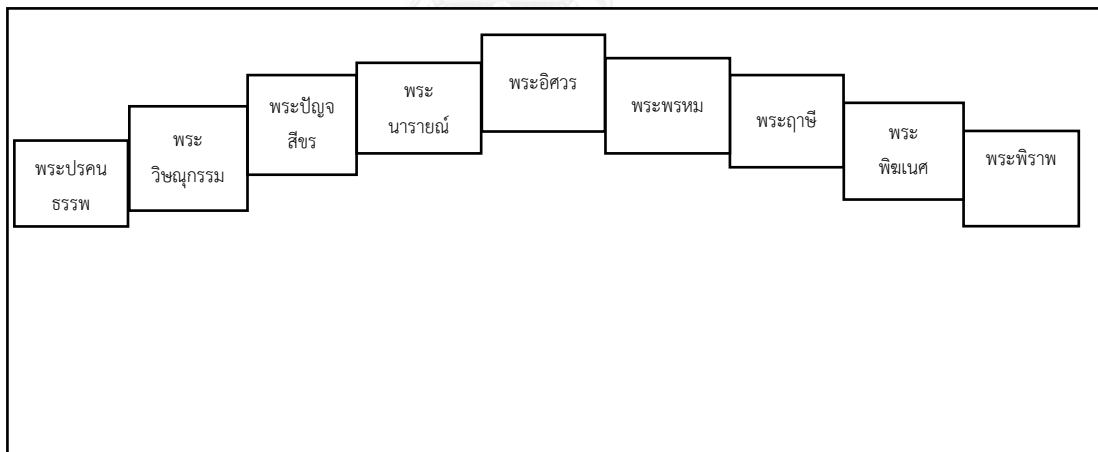
พระพिरาพ หมายถึง อสูรเทพบุตร การตีมวงแก มี 1 หน้า 2 มือ หัวโล้น (พिरาพเดินป่า) มีกายเป็นวงทักษิณาวัฏพระพिरาพทรงเครื่อง ทรงมงกุฎยอด
เดินหน (มนตรี ตราโมท, 2545 : 17)

พระพिरาพ เป็นเทพอสูรผู้เป็นบรมครูทางนาฏศิลป์ เป็นผู้ประทานโชคลาภความสุข ความ
เจริญ ความร่มเย็นเป็นสุข และอำนาจมหาเสน่ห์ การบูชาเทพองค์นี้เป็นไปเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่
ผู้เข้าร่วมในพิธีไหว้ครู

ภาพที่ 3.16 ตำแหน่งลำดับการตั้งศิระชะครุวิทยาลัยนาฏศิลปบุรี
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

แผนภาพที่ 3.1 แผนผังตำแหน่งลำดับการตั้งศิระชะครุวิทยาลัยนาฏศิลปบุรี

3.5 ประวัติและลำดับผู้อ่านโครงการในอดีตจนถึงปัจจุบันพิธีไหว้ครูดนตรีไทยของวิทยาลัยนาฏศิลปบุรีจำนวน 8 ท่าน ปี พ.ศ.2526 – 2559

พิธีไหว้ครูดนตรีไทยของวิทยาลัยนาฏศิลปบุรีมีการคัดเลือกตามแบบประเพณีโดยมีการประชุมคณะกรรมการจัดงานเพื่อกำหนดผู้ประกอบพิธีตามความเหมาะสมดังที่ อาจารย์วิทยา จุ้ยวงษ์ ได้กล่าวไว้ดังนี้

พิธีไหว้ครูของวิทยาลัยนาฏศิลปบุรีจะมีผู้ประกอบพิธีเป็นหลักที่เรียกว่า “ผู้ประกอบพิธี” ซึ่งบุคคลนี้จะได้รับการเลือกสรรตามแบบโบราณ ตามลำดับ ได้แก่ อาจารย์มนตรี ตราโมท อาจารย์ศิลป์ ตราโมท อาจารย์สิริชัยชาญ พักจำรูญ อาจารย์นัฐพงษ์ โสวัตร อาจารย์บุญช่วย โสวัตร อาจารย์ลำยอง โสวัตร อาจารย์เอนก อาจมังกกร สำหรับปีการศึกษา 2558 สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ เป็นผู้กำหนดให้แต่ละวิทยาลัยนาฏศิลปประชุมการจัดพิธีไหว้ครูขึ้นในเดือนเมษายนของทุกปี เพื่อกำหนดผู้ประกอบพิธีตามความเหมาะสมของแต่ละวิทยาลัยนาฏศิลปทั่วประเทศในปี พ.ศ. 2559 ผู้ที่ได้รับการคัดเลือกให้มาทำพิธีไหว้ครูดนตรีไทยของวิทยาลัยนาฏศิลปบุรีคือ อาจารย์ป๊อบ คงลายทอง และครูผู้ช่วยผู้ประกอบพิธีคืออาจารย์ดนตรี ตราโมท (วิทยา จุ้ยวงษ์, สัมภาษณ์, 25 ตุลาคม 2558)

จะเห็นได้ว่า นอกจากวิทยาลัยนาฏศิลปบุรีจะมีการคัดเลือกผู้ประกอบพิธีไหว้ครูแล้ว ยังมีการกำหนดให้มีผู้ช่วยประกอบพิธีอีกด้วย

3.5.1 ประวัติความเป็นมาของผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลปบุรี ปี พ.ศ. 2526 – 2559

3.5.1.1 อาจารย์มนตรี ตราโมท ผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลปบุรีเป็นท่านแรก เริ่มประกอบพิธีไหว้ครูตั้งแต่ปีพ.ศ. 2526 – 2533

ภาพที่ 3.17 อาจารย์มนตรี ตราโมท

ที่มาภาพ : มุลินธิอาจารย์มนตรี ตราโมท ในพระบรมราชูปถัมภ์

ประวัติส่วนตัว

อาจารย์มนตรี ตราโมท เดิมท่านชื่อ บุญธรรม ตราโมท ท่านเกิดเมื่อวันที่ 17 มิถุนายน พ.ศ. 2443 ที่บ้านท่าพี่เลี้ยง อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี ท่านเป็นบุตรของพ่อยิ้ม แม่ทองอยู่ในปี พ.ศ. 2475 ท่านได้สมรสกับ นางสาวลิ้นจี่ (บุรานนท์) มีบุตรด้วยกัน 2 คน คือนายฤทธิ และนายศิลป์ ต่อมาเมื่อนางลิ้นจี่ได้ถึงแก่กรรม ครูมนตรีจึงแต่งงานกับนางสาวพูนทรัพย์ (นาฏประเสริฐ) มีบุตรด้วยกัน 2 คน คือ นางสาวดนตรี และนายญาณิ ครูมนตรีถึงแก่อนิจกรรม เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2538 ด้วยโรคหัวใจล้มเหลวสิริอายุได้ 95 ปี 1 เดือน 19 วัน

ความสามารถและผลงาน

อาจารย์มนตรี ตราโมท เริ่มการศึกษาโดยเข้าโรงเรียนที่ประจำจังหวัดสุพรรณบุรี (ปรีชาพิทยากร) สอบได้ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่โรงเรียนพรานหลวง ในพระบรมราชูปถัมภ์ มีสนใจดนตรีมาตั้งแต่เด็ก เนื่องจากบ้านอยู่ใกล้วัดสุวรรณภูมิ ซึ่งที่วัดนี้มีวงปี่พาทย์และมีการฝึกซ้อมอยู่เสมอ อาจารย์มนตรีจึงได้ยินเสียงเพลงจากวงปี่พาทย์อยู่เป็นประจำจนในที่สุด ได้รู้จักกับนักดนตรีทั้งหลายในวงและเข้าไปเล่นด้วย เมื่อมีการบรรเลงในงานก็มักจะไปช่วย ตีฆ้องวงเล็กและระนาดทุ้มเหล็กด้วยเสมอๆ เมื่อเรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 อาจารย์มนตรีตั้งใจมาเรียนต่อในกรุงเทพมหานคร แต่ท่านเจ็บกระเสาะกระแสะเรื่อยมา จึงไม่ได้เรียนต่อตามความตั้งใจ ครูสมบุญ นักฆ้อง ซึ่งเป็นครูปี่พาทย์ประจำวงที่วัดสุวรรณภูมิ จึงชวนให้อาจารย์มนตรีมาหัดปี่พาทย์ จึงได้เริ่มเรียนจริงจังตั้งแต่นั้นมาประมาณ 2

ปี มีความรู้ความสามารถได้เป็นนักดนตรีเป่าพาทย์ จังหวัดสุพรรณบุรี ในปี พ.ศ. 2460 อาจารย์มนตรี ได้เข้ามาสมัครรับราชการในกรมพิณพาทย์หลวง ซึ่งในกรมนี้มีพระยาประสานดุริยศัพท์ (แปลก ประสานศัพท์) เป็นเจ้ากรม และมีครูอาวุโสอีกหลายท่าน ซึ่งท่านเหล่านี้ได้เป็นผู้ฝึกซ้อมอย่างเอาใจจริง เอาใจ ในขณะที่อาจารย์มนตรีทำงานในกรมพิณพาทย์หลวงนี้ก็ได้เรียนในโรงเรียนพราหมณ์หลวงด้วยจน จบมัธยมศึกษาปีที่ 6 ถึงสมัยรัชกาลที่ 7 กรมพิณพาทย์หลวงโอนมาขึ้นกับกระทรวงวัง พร้อมกับกรม โขนหลวง อาจารย์มนตรีจึงได้ย้ายมาด้วย ประมาณ พ.ศ. 2473 สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระ ยาดำรงราชานุภาพ ทรงริเริ่มบันทึกโน้ตเพลงไทยเป็นโน้ตสากล และได้ทรงขอข้าราชการแผนก ดุริยางค์ไทยเป็นผู้บอกทำนองเพลงและแผนกดุริยางค์สากลเป็นผู้บันทึกโน้ต โดยบันทึกทำนองเครื่อง ดนตรีแต่ละอย่าง อาจารย์มนตรี ก็ได้เป็นผู้บอกทำนองระนาดทุ้ม (ไม้) และระนาดทุ้มเหล็ก ในสมัย นั้นได้เกิดสถานีวิทยุกระจ่ายเสียงขึ้นในประเทศ แผนกเป่าพาทย์หลวงต้องนำวงดนตรีไปบรรเลงทุก สัปดาห์ อาจารย์มนตรีก็ร่วมบรรเลงอยู่ในวงมโหรีและเครื่องสาย ซึ่งนอกจากจะเป็นผู้บรรเลงแล้ว ยัง ต้องช่วยแต่งเพลงให้ทั้งสองวงด้วย ระยะเวลาที่อาจารย์มนตรีได้แต่งเพลงประเภท 3 ชั้น และเพลงเถา ขึ้นมา และได้รับการครอบประสิทธิ์ประสาทให้เป็นผู้ทำพิธีไหว้ครู จากหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ด้วยเมื่อวันที่ 15 เมษายน พ.ศ. 2485 ท่านได้เปลี่ยนชื่อจาก “บุญธรรม” เป็น “มนตรี” เพื่อให้ถูกต้องตามประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่องการตั้งชื่อบุคคล อาจารย์มนตรีมี ผลงานและความสามารถมากได้รับตำแหน่งเป็นหัวหน้าแผนกดุริยางค์ไทย ศิลปินโท ศิลปินเอก และ เมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2505 ได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่ง ศิลปินพิเศษ จนเกษียณอายุ แต่ด้วยความรู้ความสามารถของท่าน กรมศิลปากรจึงขอให้อยู่ทำงานต่อ อีก 5 ปี นอกจากอาจารย์มนตรีจะเป็นครูในวิทยาลัยนาฏศิลป์ กรมศิลปากรแล้ว ท่านยังเป็นอาจารย์ พิเศษของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ด้วย เช่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร มหาวิทยาลัยศิลปากร และในปี พ.ศ. 2528 ได้รับเลือก ให้เป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาดนตรีไทย ซึ่งถือว่าเป็นรางวัลเกียรติคุณอันล้ำค่าอย่างสูงสุดของท่าน (เสรี หวังในธรรม และ สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2527: 123 – 128)

อาจารย์มนตรี ตราโมท เป็นผู้ทำพิธีอ่านโองการไหว้ครูของวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรีเป็น ท่านแรก และได้วางแนวทางในการทำพิธีไหว้ครูดนตรีไทยที่สืบทอดมาตั้งแต่โบราณ ซึ่งได้รับการ ถ่ายทอดผู้ทำพิธีมาจากหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง)

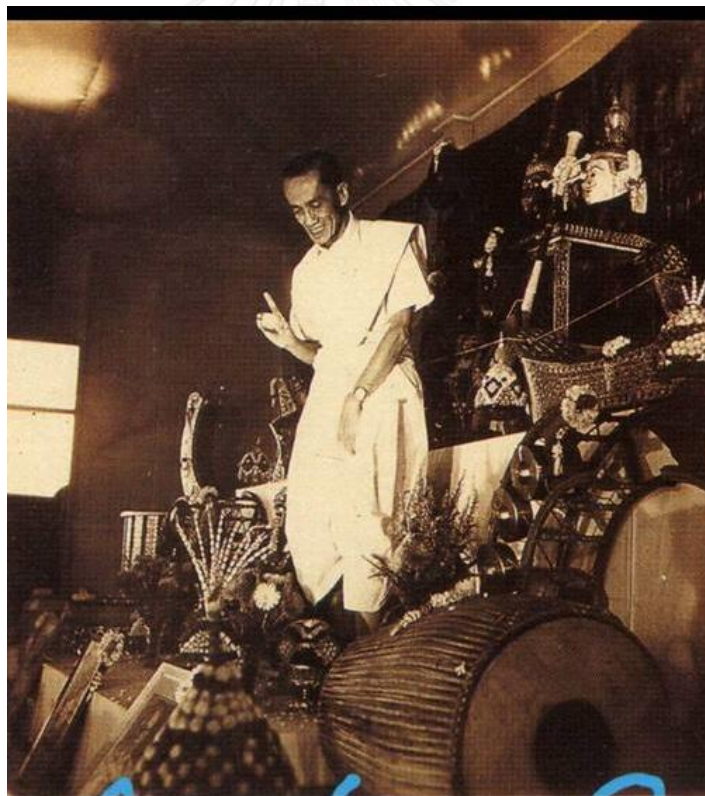
ภาพที่ 3.18 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานครอบอาจารย์มนตรี ตราโมท
ณ ศาลาดุสิดาลัย พระราชวังดุสิต ปี พ.ศ. 2528
ที่มาภาพ : มูลนิธิอาจารย์มนตรี ตราโมท ในพระบรมราชูปถัมภ์ฯ

ภาพที่ 3.19 อาจารย์มนตรี ตราโมท อายุ 90 ปี พ.ศ. 2533
ได้รับพระมหากรุณาธิคุณให้เข้าเฝ้าที่พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน
ที่มาภาพ : มูลนิธิอาจารย์มนตรี ตราโมท ในพระบรมราชูปถัมภ์ฯ

ภาพที่ 3.20 ตำราอ่านโองการของ อาจารย์มนตรี ตราโมท
ที่มาภาพ : ชุตินันต์ อิ่มลาภปรนันท

ภาพที่ 3.21 อาจารย์มนตรี ตราโมท ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย
ที่มาภาพ : มุลินีอาจารย์มนตรี ตราโมท ในพระบรมราชูปถัมภ์ฯ

ภาพที่ 3.22 อาจารย์มนตรี ตราโมท ทำพิธีครอบเพลงตระโหมโรง ปี พ.ศ.2532
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

3.5.1.2 อาจารย์ศิลป์ ตราโมท ผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี
ปี พ.ศ. 2533 – 2534

ภาพที่ 3.23 อาจารย์ศิลป์ ตราโมท
ที่มาภาพ : วรณะ ตราโมท

ประวัติส่วนตัว

อาจารย์ศิลป์ ตราโมท เกิดวันที่ 9 สิงหาคม พ.ศ.2478 ที่ตำบลสามเสน อำเภอคูสิต จังหวัดกรุงเทพมหานครที่อยู่ (ที่สามารถติดต่อได้) บ้านเลขที่ 81/28 หมู่ที่ 11 ซอยพิชยพันธ์ 2 (โสมส่องแสง) ถนนติวานนท์ 3 ตำบลตลาดขวัญ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี รหัสไปรษณีย์ 11000 ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านดนตรีไทย กรมศิลปากร (จ้างพิเศษ)ชีวิตครอบครัว สมรสกับ นางวรรณะ ตราโมท (นามสกุลเดิม อุตสาหะ) มีบุตร 1 คน คือ นางสาวเวศาลี ตราโมท

ประวัติการศึกษา

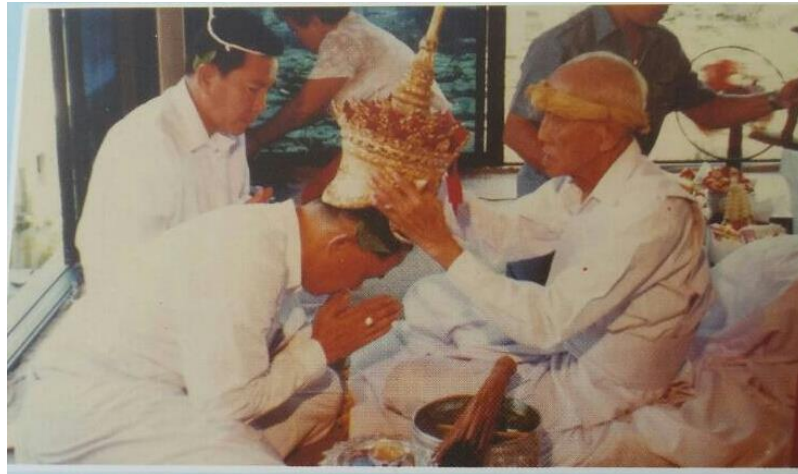
อาจารย์ศิลป์ ตราโมท ได้รับการศึกษาทั้งภาควิชาสามัญ และวิชาศิลปะ (ดุริยางค์ไทย) ที่วิทยาลัยนาฏศิลป์กรุงเทพฯ สำเร็จระดับนาฏศิลป์ชั้นสูง และศึกษาดนตรีไทยเฉพาะทางกับครูดนตรีไทย โดยได้เรียนฆ้องวงใหญ่ กับครูโชติ ดุริยประณีต เป็นท่านแรก จากนั้นได้รับการถ่ายทอดจากครูหลวงบำรุงจิตเจริญ ครูพระประณีตวรศัพท์ และครูประสิทธิ์ ถาวร ต่อมาได้เรียนคีตศิลป์ไทยกับคุณครูท้วม ประสิทธิ์กุล คุณครูศรีนาฏ เสริมสิริ และได้รับคำแนะนำ วิธีการร้องเพิ่มเติมจาก คุณครูประเวช กุมุท ท่านเรียนขับเสภาและขับรับเสภา กับครูโชติ ดุริยประณีต และครูท้วม ประสิทธิ์กุล เรียนการพากย์โขน กับครูมหาถนอม โหมตเทศน์ และครูประพันธ์ สุขนธชาติ ท่านเรียนการบรรเลงเครื่องดนตรีวงเครื่องสายเป็นกรณีพิเศษ กับครูหลวงไพเราะ เสียงซอ และครูประเวช กุมุท และได้เรียนการบรรเลงซิมเป็องตันจนถึงเทคนิคขั้นสูงในการบรรเลงจากบิดาคืออาจารย์มนตรี ตราโมท

ประวัติการทำงาน

อาจารย์ศิลป์ ตราโมท เริ่มรับราชการปี พ.ศ. 2499 ขึ้นจัดวางกรมศิลปากรจนเกษียณอายุราชการ เมื่อ พ.ศ.2538 ในตำแหน่งหัวหน้าฝ่ายดุริยางค์ไทย ได้รับการพิจารณาจ้างเป็นพิเศษให้ดำรงตำแหน่งผู้เชี่ยวชาญด้านดนตรีไทยสมัยที่ท่านยังมีชีวิตอยู่

อาจารย์ศิลป์ ตราโมท เป็นประธานประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีและนาฏศิลป์ โดยได้รับมอบความรู้จาก อาจารย์มนตรี ตราโมท เมื่อวันที่พฤษภาคมที่ 29 ตุลาคม พ.ศ.2524 และเริ่มปฏิบัติเป็นประธานประกอบพิธีไหว้ครูเป็นครั้งแรก เมื่อวันที่พฤษภาคมที่ 28 กุมภาพันธ์ 2528 ณ งานดุริยางค์ไทย สถาบันนาฏดุริยางคศิลป์ จากนั้นได้เป็นผู้ประกอบพิธีไหว้ครู ดนตรี-นาฏศิลป์ ให้กับสถาบัน อันเกี่ยวกับดนตรี-นาฏศิลป์ ดังนี้ วิทยาลัยนาฏศิลป์ทั้งส่วนกลาง และส่วนภูมิภาคทั้ง 12 แห่ง ได้แก่ สำนักงานสังคีตสมาคมดนตรีแห่งประเทศไทย กองดุริยางค์ทหารเรือ กองดุริยางค์ทหารอากาศ กองดุริยางค์ทหารบก กองดุริยางค์กรมตำรวจ มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยมหิดล มูลนิธิ 5 ธันวาคมมหาราช สำนักวัฒนธรรมแห่งชาติ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล และ มูลนิธิมนตรี ตราโมท เป็นต้น (วรรณะ ตราโมท, สัมภาษณ์, 17 มิถุนายน 2559)

ภาพที่ 3.24 อาจารย์ศิลป์ ตราโมท รับมอบจาก อาจารย์มนตรี ตราโมท
ที่มาภาพ : วรรณะ ตราโมท

ภาพที่ 3.25 ตำราอ่านโองการของ อาจารย์ศิลป์ ตราโมท
ที่มาภาพ : ชุตินันต์ อิ่มลาภปรนันท

ภาพที่ 3.26 อาจารย์ศิลป์ ตรีโมท เป็นประธานประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย
ชมรมดนตรีไทยสโมสรนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันที่ 18 พฤศจิกายน พ.ศ.2544
ที่มาภาพ : วรณะ ตรีโมท

ภาพที่ 3.27 อาจารย์ศิลป์ ตรีโมท ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย
โรงเรียนราชวินิตมัธยม วันที่ 6 มิถุนายน พ.ศ. 2545
ที่มาภาพ : วรณะ ตรีโมท

3.5.1.3 อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ ฝึกจำรูญ ผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลป์บุรีรัมย์ ปี พ.ศ. 2535 – 2546 2548 – 2552 และ 2554

ภาพที่ 3.28 อาจารย์ ดร. สิริชัยชาญ ฝึกจำรูญ (ศิลปินแห่งชาติ)
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ประวัติส่วนตัว

อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ ฝึกจำรูญ ท่านเกิดเมื่อวันที่ 17 เมษายน 2486 จังหวัดกรุงเทพมหานคร เกษียณอายุราชการในตำแหน่งอธิบดีกรมศิลปากร ปัจจุบันจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเชิญให้ดำรงตำแหน่งศิลปินแห่งชาติ ทำหน้าที่ให้คำปรึกษางานทางด้านดนตรีไทยและศิลปวัฒนธรรม

ด้านการศึกษา ท่านได้รับประกาศนียบัตรนาฏศิลป์ชั้นสูง (สาขาดุริยางค์ไทย) วิทยาลัยนาฏศิลป์ ประกาศนียบัตร (Ethnomusicology) East-west Center, University of Hawaii at Manoa ระดับปริญญาตรี สาขาภาษาไทย สถาบันราชภัฏจันทรเกษม ระดับปริญญาโท สาขาบริหารการศึกษา และระดับปริญญาเอก สาขาพัฒนศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ ฝึกจำรูญ เริ่มเรียนดนตรีไทย กับบิดาคือ นายทิพวัน ฝึกจำรูญ เริ่มฝึกหัดซอด้วงก่อนแต่ไม่ถนัด คุณพ่อจึงให้เปลี่ยนมาเรียนซิม และได้ศึกษาต่อกับ ครูประจิด อุทัยจันทร์ ต่อมาเมื่อสอบเข้าเรียนในวิทยาลัยนาฏศิลป์ เมื่อ พ.ศ. 2495 สมัยนั้นเป็นเพียงโรงเรียนในสังกัดกรมศิลปากร (กระทรวงวัฒนธรรม) เริ่มฝึกหัดซอด้วงใหญ่กับครูหลวงบำรุงจิตเจริญ (รูป สาด

นะวิลัย) เป็นคนแรก จากนั้นได้มีโอกาสร่ำเรียนวิชาดนตรีไทยกับครูบาอาจารย์หลายท่าน อาทิ ครูพระประดิษฐไพเราะ (ศุบุทอิศ) ครูเทียบ คงลายทอง ครูพริ้ง กาญจนะผลิน ครูโองการ กลีบขึ้น และได้เรียนการขับร้องกับครูท้วม ประสิทธิ์กุล ครูจิมลิ้ม กุลตัมภ์ และครูลั่นจี จารุจรณ ต่อมาได้เรียนทั้งทางฝีมือด้านการปฏิบัติ และทฤษฎีกับครูประสิทธิ์ ถาวร เรียนการตีระนาดเอก ซึ่งครูได้มอบโองการไหว้ครูดนตรีไทย และให้ระนาดเอกพิเศษไว้ คือ รางพร้อมผืนซึ่งมีถึง 24 ลูก และได้เรียนกับอาจารย์มนตรี ตราโมท เรื่องทฤษฎีดนตรีไทย และประสบการณ์ในการจัดทำรายการวิทยุและโทรทัศน์ การแต่งเพลง ต่อมาได้เรียนกับครูสอน วงฆ้อง ในเรื่องเพลงหน้าพาทย์ เพลงเรื่อง เพลงเดี่ยว ฆ้องวงใหญ่

อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ ฟักจำรูญ ได้รับมอบการโองการไหว้ครูดนตรีไทย พร้อมทั้งโองการไหว้ครูนาฏศิลป์ จากอาจารย์มนตรี ตราโมท เมื่อวันที่ 29 ตุลาคม พ.ศ. 2524 ซึ่งท่านได้รับพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้เริ่มปฏิบัติเป็นผู้อ่านโองการพิธีไหว้ครูดนตรีไทยครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2528 ณ วังปลายเนิน (กรมศิลปากร, 2553 : 33)

ภาพที่ 3.29 อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ ฟักจำรูญ ทำพิธีครอบเพลงโหมโรงกลางวัน

ปี พ.ศ.2535

ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ภาพที่ 3.30 อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ พักจำรูญ ทำพิธีครอบเพลงตระโหมโรง ปี พ.ศ. 2536
ที่มาภาพ : ชัยมงคล ทรัพย์สมบัติ

ภาพที่ 3.31 อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ พักจำรูญ ทำพิธีครอบตระโหมโรง ปี พ.ศ. 2538
ที่มาภาพ : ปิยะ แสงทรัพย์

ภาพที่ 3.32 อาจารย์ ดร.ศิริชัยชาญ พิภพจรัสญ์ ทำพิธีมอบให้กับนักศึกษา
อนุปริญญา ปี 2 พ.ศ. 2540
ที่มาภาพ : ประสงค์ จันทพันธ์

ภาพที่ 3.33 อาจารย์ ดร.ศิริชัยชาญ พิภพจรัสญ์ ผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย ปี พ.ศ. 2542
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ภาพที่ 3.34 อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ พักจำรูญ ผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย ปี พ.ศ. 2548
ที่มาภาพ : ไพอเราะ แสงเปล่ง

ภาพที่ 3.35 ดร.สิริชัยชาญ พักจำรูญ ผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย ปี พ.ศ. 2548
ที่มาภาพ : ไพอเราะ แสงเปล่ง

ภาพที่ 3.36 อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ พักจำรูญ ผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยปี พ.ศ. 2548
ที่มาภาพ : ไพเราะ แสงเปล่ง

ภาพที่ 3.37 อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ พักจำรูญ ผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย ปี พ.ศ. 2549
ที่มาภาพ : ไพเราะ แสงเปล่ง

ภาพที่ 3.38 อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ ฟักจำรูญ ครอบเพลงสาธุการ ปี พ.ศ. 2549
ที่มาภาพ : ฉัตรพร ดวงสร้อย

ภาพที่ 3.39 อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ ฟักจำรูญ ผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย ปี พ.ศ. 2551
ที่มาภาพ : ไพเราะ แสงเปล่ง

ภาพที่ 3.40 อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ พักจำรูญ ผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย ปี พ.ศ. 2551
ที่มาภาพ : ไพเราะ แสงเปล่ง

ภาพที่ 3.41 อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ พักจำรูญ ผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย ปี พ.ศ. 2552
ที่มาภาพ : ไพเราะ แสงเปล่ง

ภาพที่ 3.42 อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ พักจำรูญ ผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย ปี พ.ศ. 2552
ที่มาภาพ : ไพเราะ แสงเปล่ง

ภาพที่ 3.43 อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ พักจำรูญ ผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย ปีพ.ศ. 2554
ที่มาภาพ : ไพเราะ แสงเปล่ง

ภาพที่ 3.44 อาจารย์ ดร.ศิริชัยชาญ พิทักษ์บุญ ผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย และ อาจารย์
ภาควิชาดุริยางคศิลป์ วิทยาลัยนาฏศิลปลพบุรี ปี พ.ศ. 2554
ที่มาภาพ : ไพบระ แสงเปล่ง

3.5.1.4 อาจารย์นัฐพงศ์ โสวัตร ผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลป
ลพบุรี ปี พ.ศ. 2553

ภาพที่ 3.45 อาจารย์นัฐพงศ์ โสวัตร
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ประวัติส่วนตัว

อาจารย์นัฐพงศ์ โสวัตร ชื่อเดิม “เฉียบ” เป็นชาวอยุธยาอายุ 70 ปีเข้ารับราชการเป็นข้าราชการวิสามัญ เมื่อวันที่ 31 ตุลาคม พ.ศ. 2515 ณ วิทยาลัยนาฏศิลป์ หลังจากเกษียณอายุราชการ อาจารย์นัฐพงศ์ โสวัตร ยังคงดำรงตำแหน่งเป็นที่ปรึกษาด้านดุริยางคศิลป์และเป็นอาจารย์พิเศษประจำให้กับภาควิชาดุริยางคศิลป์ คณะศิลปนาฏดุริยางค์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม ในปีพ.ศ. 2552 จนถึงปัจจุบัน ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญไปประกอบพิธีไหว้ครู ครอบครูดนตรีไทยของวิทยาลัยนาฏศิลป์ กรมศิลปากร (ส่วนภูมิภาค) เป็นผู้เชี่ยวชาญไปประกอบพิธีไหว้ครู ครอบครูดนตรีไทยของมหาวิทยาลัยและสถาบันการศึกษาต่าง ๆ

ด้านการเรียนดนตรี เริ่มตีฆ้องวงใหญ่กับระนาดเอก ตั้งแต่อายุ 7 ขวบ กับครูชูป โสวัตร (บิดา) เป็นครูคนแรก บรรเลงปี่พาทย์ในวงของบิดาจนเข้าเรียนต่อที่โรงเรียนดุริยางค์ทหารเรือ และโรงเรียนนาฏศิลป์ กรมศิลปากร ตามลำดับ ณ โรงเรียนนาฏศิลป์นี้ (อายุประมาณ 16 ปี) ได้เป็นศิษย์ของครูประสิทธิ์ ถาวร (ศิลปินแห่งชาติ) เล่าเรียนฝึกฝนการบรรเลงระนาดเอกจนแตกฉาน มีความรู้ความสามารถ และฝีมือเป็นที่พอใจของครูผู้สอน ต่อมาได้ศึกษาต่อระดับปริญญาตรี วิชาเอก ดุริยางคศาสตร์ ที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (ประสานมิตร) และศึกษาต่อระดับปริญญาโท สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา (วัฒนธรรมการดนตรี) ที่สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล อาจารย์นัฐพงศ์ โสวัตร เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถมากจนได้รับความไว้วางใจให้เป็นผู้สืบทอดตำราไหว้ครูดนตรีไทยจากอาจารย์มนตรี ตราโมท และครูประสิทธิ์ ถาวร

ได้รับมอบเป็นประธานประกอบพิธีไหว้ครูดนตรี จากอาจารย์มนตรี ตราโมท เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม 2537 และได้รับมอบเป็นประธานประกอบพิธีไหว้ครู จากอาจารย์ประสิทธิ์ ถาวร เมื่อวันที่ 9 กันยายน 2539 เริ่มอ่านโองการพิธีไหว้ครูดนตรีไทยครั้งแรกที่วิทยาลัยนาฏศิลป์อ่างทอง ปี พ.ศ. 2540 (นัฐพงศ์ โสวัตร, สัมภาษณ์, 13 กรกฎาคม 2559)

ภาพที่ 3.46 อาจารย์นัฐพงศ์ โสวัตร ผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย ปี พ.ศ. 2553
ที่มาภาพ : ไพเราะ แสงเปล่ง

ภาพที่ 3.47 อาจารย์นัฐพงศ์ โสวัตร ผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย ปี พ.ศ. 2553
ที่มาภาพ : ไพเราะ แสงเปล่ง

3.5.1.5 อาจารย์บุญช่วย โสวัตร ผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลป์
ลพบุรี ปี พ.ศ. 2547 และ พ.ศ. 2555

ภาพที่ 3.48 อาจารย์บุญช่วย โสวัตร
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ประวัติส่วนตัว

อาจารย์บุญช่วย โสวัตร เกิดวันที่ 16 มกราคม พ.ศ.2490 ปัจจุบันอายุ 69 ปี บ้านเลขที่ 727/35 ถนน อีสรภาพ ตำบล บ้านช่างหล่อ กรุงเทพมหานคร ด้านการศึกษา ศิลปศาสตรบัณฑิต ดุริยางค์ไทย 2524 วิทยาลัยนาฏศิลป์ กรมศิลปากร ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (วัฒนธรรมศึกษา) 2538 มหาวิทยาลัยมหิดล ด้านการศึกษาดนตรีไทยท่านเริ่มเรียนดนตรีไทยครั้งแรกกับ ครูชูป โสวัตร (บิดา) ต่อมาได้เข้าศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยนาฏศิลป์ ศึกษาต่อกับ ครูประสิทธิ์ ถาวร ครูสอน วงฆ้อง ครูเชื้อดนตรีรส อาจารย์มนตรี ตราโมท ศึกษาด้านเครื่องเป่ากับครูเทียบ คงลายทอง มีความสามารถในวิชาชีพ ทั้งด้านทักษะ ทฤษฎี และการประพันธ์เพลงไทย มีความสามารถอย่างสูงด้านเครื่องเป่า และเครื่องตี ด้านการรับราชการ พ.ศ.2510 – 2520 รับราชการเป็นศิลปินกองการสังคีต กรมศิลปากร พ.ศ. 2520 – 2526 รับราชการครูในวิทยาลัยนาฏศิลป์ (กรุงเทพฯ) พ.ศ. 2526 – 2550 รับราชการในภาควิชาดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จนเกษียณอายุราชการ

ปัจจุบันดำรงตำแหน่งผู้เชี่ยวชาญดนตรีไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ครูประจำและ
ผู้เชี่ยวชาญดนตรีไทย คณะศิลปนาฏศิลป์ดุริยางค์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ท่านเป็นประธาน
ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ.2537 – ปัจจุบัน

ผลงานด้านต่าง ๆ อาจารย์บุญช่วย โสวัตร เคยเป็นคณะจัดทำหนังสือไหว้ครูดนตรีไทย
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ เป็นผู้กำกับและถ่ายทอดการบรรเลงดนตรีสำหรับปี
พาศย์ศึกดาบรรพ์ ของ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นผู้ควบคุมการฝึกซ้อมและกรรมการดำเนินงาน
บรรเลงและขับร้องประกอบการแสดงละครเงาะป่า ณ หอประชุมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ร่วม
บรรเลงดนตรีไทยงานเปิดเรือนไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในวงดนตรีไทยร่วมกับสมเด็จพระเทพ
รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

อาจารย์บุญช่วย โสวัตร ได้รับมอบเป็นผู้อ่านโองการและการสืบทอดพิธีไหว้ครูจาก
อาจารย์มนตรี ตราโมท เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2537 เป็นผู้อ่านโองการพิธีไหว้ครูดนตรีไทย ครั้ง
แรกเมื่อวันที่ 31 กรกฎาคม พ.ศ. 2540 ที่วิทยาลัยนาฏศิลป์นครศรีธรรมราช (กรมศิลปากร, 2553:
34)

ภาพที่ 3.49 อาจารย์บุญช่วย โสวัตร ผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย ปี พ.ศ. 2547
ที่มาภาพ : ไพเราะ แสงเปล่ง

ภาพที่ 3.50 อาจารย์บุญช่วย โสวัตร ผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย ปี พ.ศ. 2547
ที่มาภาพ : ไพเราะ แสงเปล่ง

ภาพที่ 3.51 อาจารย์บุญช่วย โสวัตร ผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย ปี พ.ศ. 2555
ที่มาภาพ : ไพเราะ แสงเปล่ง

3.5.1.6 อาจารย์लयอง โสวัตร ผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลปพบุรี
ปี พ.ศ. 2557

ภาพที่ 3.52 อาจารย์लयอง โสวัตร

ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ประวัติส่วนตัว

อาจารย์लयอง โสวัตร เกิดเมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม พ.ศ. 2491 ปัจจุบันอายุ 68 ปี ด้านการศึกษาระดับประกาศนียบัตรนาฏศิลป์ชั้นสูง วิทยาลัยนาฏศิลป์ (สาขาเป่าพาทย์) ระดับปริญญาตรีศึกษาศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล

อาจารย์लयอง โสวัตรได้รับการถ่ายทอดวิชาดนตรีไทยจากครูผู้มีความเชี่ยวชาญหลายท่าน คือได้เริ่มเรียนกับบิดาคือนายชูป โสวัตร ในวัยเด็ก เมื่อเข้าเรียนที่วิทยาลัยนาฏศิลป์แล้ว จึงเริ่มเรียนกับครูสอน วงฆ้อง ครูบาง หลวงสุนทร ครูโองการ กลีบซิ่น ครูพริ้ง กาญจนะผลิน ครูประสิทธิ์ ถาวร เรียนเพลงหน้าพาทย์กับครูสอน วงฆ้อง ครูบาง หลวงสุนทร ครูโองการ กลีบซิ่น เรียนเพลงเดียวกับครูสอน วงฆ้อง ครูประสิทธิ์ ถาวร ครูพริ้ง กาญจนะผลิน อาจารย์लयอง โสวัตร ได้รับการฝึกฝนดนตรีและเพลงจากศิลปินที่มีชื่อเสียง อาทิ อาจารย์มนตรี ตราโมท สอนทั้งทฤษฎีและปฏิบัติ ครูท้วม ประสิทธิ์กุล ได้เรียนเดี่ยวทางฆ้องวงใหญ่เพลงแขกมอญ เพลงพญาโศก จากครูสอน วงฆ้องทางเดี่ยวฆ้องวงเล็กเพลงสารถี จากครูประสิทธิ์ ถาวร รวมทั้งประสบการณ์ด้านการบรรเลงและการ

ปรับวง และยังได้เรียนดนตรีกับครูเทียบ คงลายทอง ครูบาง หลวงสุนทร ครูโองการ กลีบขึ้น ครูพริ้ง กาญจ-นะผลิน ครูเดือน พาทยกุล ศิลปินแห่งชาติ ปี พ.ศ.2545 ครูจิรัส อัจฉรงค์ ศิลปินแห่งชาติ ปี พ.ศ.2545 ครูสมพงษ์ นุชพิจารณ์ ครูศิลป์ ตรีโมท ครูรัศมี คงลายทอง ครูสงบศึก ธรรมวิหาร ครูสังเวียน ทองคำ อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ พักจำรูญ อาจารย์นัฐฐพงศ์ โสวัตร อาจารย์บุญช่วย โสวัตร ซึ่งเป็นพี่ชายอีกด้วย

ด้านการทำงานได้เข้ารับราชการครู ที่วิทยาลัยนาฏศิลป์ ตั้งแต่ พ.ศ.2531 จนถึงตำแหน่งสุดท้ายก่อนเกษียณอายุราชการ คือตำแหน่งอาจารย์ 3 ระดับ 8 ปัจจุบันเป็นข้าราชการบำนาญและเป็นผู้เชี่ยวชาญ การสอนดนตรีไทย ณ วิทยาลัยนาฏศิลป์ ตำบล ศาลายา อำเภอ พุทธมณฑล จังหวัด นครปฐม

ด้านผลงานวิชาการ อาจารย์ลำยอง โสวัตรเป็นผู้บรรเลงและตรวจสอบทำนองหลักในการจัดทำเกณฑ์มาตรฐานดนตรีไทยเป็นคณะกรรมการตัดสินการประกวดดนตรีไทย จากหน่วยงานและสถาบันการศึกษาต่าง ๆ เป็นคณะกรรมการติดตามและพัฒนาเกณฑ์มาตรฐานสาขาวิชาดนตรีไทย สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา

ได้รับการคัดเลือกให้เป็นผู้รับการสืบทอดเป็นผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยจากอาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ พักจำรูญ และอาจารย์บุญช่วย โสวัตร ในพิธีไหว้ครูและพิธีสืบทอดผู้ประกอบพิธีไหว้ครู โขน ละคร ครูดนตรี และครูช่าง ของกรมศิลปากร โดยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินเป็นประธานในพิธีเมื่อวันที่ 26 สิงหาคม พ.ศ.2553 ณ โรงละครแห่งชาติ (กรมศิลปากร, 2553 : 64 – 65)

ภาพที่ 3.53 อาจารย์ลำยอง โสวัตร ผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย ปี พ.ศ. 2557
ที่มาภาพ : ไพเราะ แสงเปล่ง

ภาพที่ 3.54 อาจารย์ลำยอง โสวัตร ผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย ปี พ.ศ. 2557
ที่มาภาพ : ไพเราะ แสงเปล่ง

3.5.1.7 อาจารย์เอนก อัจมังกกร ผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลป์
ลพบุรี ปี พ.ศ. 2556 และ 2558

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 3.55 อาจารย์เอนก อัจมังกกร
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ประวัติส่วนตัว

อาจารย์เอนก อาจมั่งกร เกิดเมื่อวันที่ 26 กรกฎาคม พ.ศ.2502 ปัจจุบันอายุ 57 ปี ด้านการศึกษาอาจารย์เอนก อาจมั่งกร ศึกษาในระดับประกาศนียบัตรนาฏศิลป์ชั้นสูง วิทยาลัยนาฏศิลป์ (สาขาปี่พาทย์) ระดับปริญญาตรี ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

ได้รับการถ่ายทอดทางด้านดนตรีไทยจากครูหลายท่าน โดยเริ่มเรียนดนตรีไทยครั้งแรกกับคุณพ่ออยู่ อาจมั่งกร ที่บ้านจังหวัดอ่างทอง จนจบโหมโรงเย็น ต่อมาเมื่อ พ.ศ.2513 เข้าศึกษาที่โรงเรียนนาฏศิลป์ ซึ่งต่อมาเป็นวิทยาลัยนาฏศิลป์ เรียนเพลงโหมโรงเย็นอีกครั้งกับครูสังเวียน ทองคำ เรียนเพลงหน้าพาทย์เพิ่มเติมกับ ครูพริ้ง กาญจนะผลิน อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ พักจำรูญ ครูกรมปลีம்பรีชา ครูพัฒน บัวท่ง เรียนเพลงหน้าพาทย์ชั้นสูง เช่น เพลงองค์พระพิราพ เพลงดำเนินพราหมณ์ กับครูบาง หลวงสุนทร เรียนเพลงเดี่ยวและเพลงประกอบเสภากับครูประสิทธิ์ ถาวร ครูนิกร จันทศร เรียนเครื่องหนังกับ ม.ล.สุรักษ์ สวัสดิกุล ครูสมพงษ์ นุชพิจารณ์ ครูมนัส ชาวปลีม ครูจรัส ต้นมีสุข และครูบุญช่วย แสงอนันต์

ด้านการทำงาน ในพ.ศ.2524 รับราชการในตำแหน่ง ครู 2 โรงเรียนสตรีศรีสุริโยทัย กรมสามัญศึกษาใน ปีพ.ศ.2526 ย้ายมารับราชการที่สำนักงานการสังคีต กรมศิลปากร ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง คุรียางคศิลป์นัทกะพิเศษ สำนักงานการสังคีต กรมศิลปากร

ด้านผลงานดนตรี อาจารย์เอนก อาจมั่งกร เป็นผู้บันทึกเสียงเพลงหน้าพาทย์ในพิธีไหว้ครูดนตรีไทย ในการจัดทำองค์ความรู้เรื่องพิธีไหว้ครูดนตรีไทย ด้านวิชาการ ท่านเป็นผู้จัดทำองค์ความรู้เรื่องการบรรเลงตะโพน กลองทัด ในการแสดงละคร ด้านการประพันธ์ท่านเป็นผู้ประพันธ์คำร้องสำหรับการแสดงชุดมิตรไมตรีไทย-โปรตุเกส จัดแสดง ณ ประเทศโปรตุเกส ท่านเป็นผู้ประพันธ์ทำนองเพลงพื้นเมืองชุดอีสานม่วนซื่น ประกอบการแสดงรายการ ดนตรีไทยไร้รสหรือ ท่านเป็นผู้ประพันธ์ทำนอง ระเบียบแม่โพสพ ในการแสดงเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม ณ ประเทศญี่ปุ่น

อาจารย์เอนก อาจมั่งกร ได้รับคัดเลือกให้เป็นผู้ปฏิบัติงานดีเด่นในสังกัดกรมศิลปากร พ.ศ.2552 ท่านได้รับการคัดเลือกให้เป็นผู้รับการสืบทอดเป็นผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย จาก อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ พักจำรูญ ในพิธีไหว้ครูและพิธีสืบทอดผู้ประกอบพิธีไหว้ครูโขน-ละคร ครูดนตรี และครูช่าง ของกรมศิลปากร โดยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินเป็นประธานในพิธี เมื่อวันที่พฤหัสบดีที่ 26 สิงหาคม พ.ศ.2553 ณ โรงละครแห่งชาติ (กรมศิลปากร, 2553 : 70 - 71)

ภาพที่ 3.56 อาจารย์เอนก อัจฉกร พรหมน้ำมนต์พิธีไหว้ครูดนตรีไทย ปี พ.ศ. 2558
ที่มาภาพ : อธิพัชร สุวรรณวัฒน์

ภาพที่ 3.57 อาจารย์เอนก อัจฉกร ทำพิธีมอบให้กับนักศึกษาปริญญาตรี
วิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี พ.ศ. 2558
ที่มาภาพ : วรพจน์ บุญสูตร

ภาพที่ 3.58 อาจารย์เอนก อางมั่งกร ทำพิธีครอบเพลงบาทสกุณี พ.ศ. 2558
ที่มาภาพ : วรพจน์ บุญสูตร

ภาพที่ 3.59 อาจารย์เอนก อางมั่งกร ผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย และ อาจารย์
ภาควิชาดุริยางคศิลป์วิทยาลัยนาฏศิลป์ปทุมธานี พ.ศ. 2558
ที่มาภาพ : ชัยวัฒน์ เพชรประไพ

3.5.1.8 อาจารย์ป๊อบ คงลายทอง ผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลป์
ลพบุรี ปี พ.ศ. 2559

ภาพที่ 3.60 อาจารย์ป๊อบ คงลายทอง
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ประวัติส่วนตัว

อาจารย์ป๊อบ คงลายทอง เกิดเมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม พ.ศ. 2497 ปัจจุบันอายุ 63 ปี เป็นบุตรคนที่ 11 ในจำนวนพี่น้องทั้งหมด 12 คน ของคุณครูเทียบ และคุณแม่สว่าง คงลายทอง สมรสกับนางธัญทิพ คงลายทอง

ประวัติการศึกษา

อาจารย์ป๊อบ คงลายทองจบการศึกษา ประกาศนียบัตรนาฏศิลป์ชั้นสูง (สาขาดุริยางค์ไทย) จากวิทยาลัยนาฏศิลป์ และจบการศึกษาระดับปริญญาตรีศึกษาศาสตร์บัณฑิต จากมหาวิทยาลัยราชภัฏสมเด็จพระเจ้าพระยา และระดับปริญญาโทศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศึกษา จากมหาวิทยาลัยมหิดล

ด้านดนตรีไทย ได้รับการถ่ายทอดความรู้ จากครูผู้มีความรู้เชี่ยวชาญหลายท่าน อาทิ เรียนเพลงชุดโหมโรงเย็น เพลงโหมโรงเช้าและเพลงช้า (เรื่องสร้อยสน) จากครูรัศมี คงลายทอง เพลงชุดฉิ่งพระฉันทน์ จากครูสอน วงฆ้อง เรียนเป่าปี่ใน ขลุ่ยเพียงออ ปี่ชวาตั้งแต่เริ่มฝึกหัดในชั้นพื้นฐาน จนถึงการบรรเลงเพลงเดี่ยว จากครูเทียบ คงลายทอง และครูบุญช่วย โสวัตร เรียนเพลงหน้าพาทย์

สำหรับประกอบการแสดง และการบรรเลงประกอบพิธีไหว้ครูดนตรี ตลอดทั้งพิธีไหว้ครูโขน-ละคร จากครู ม.ล.สุรักษ์ สวัสดิกุล ครูจิรัส อัจฉรงค์ อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ ฟ้าจรรย์ (ศิลปินแห่งชาติ) ครูสังเวียน ทองคำ ครูไชยยะ ทางมีศรี ครูเสรี สิ้นธัชชัชภาคเสรี ครูสาธิต แสงบุญ และครูสิงหล สังข์จ้อย

ประวัติการทำงาน

อาจารย์ป๊อบ คงลายทอง เริ่มรับราชการ เมื่อพ.ศ. 2518 ที่แผนกดุริยางค์ไทย กองการสังคีต กรมศิลปากรเคยดำรงตำแหน่งดุริยางคศิลป์อาวุโส ผู้ช่วยหัวหน้ากลุ่มดุริยางค์ไทย และหัวหน้ากลุ่มดุริยางค์ไทย สำนักการสังคีต กรมศิลปากร ตามลำดับ เกษียณอายุราชการ เมื่อปี พ.ศ. 2556 อายุราชการ 41 ปี ปัจจุบัน ดำรงตำแหน่งผู้เชี่ยวชาญดนตรีไทย สำนักการสังคีต กรมศิลปากร

ผลงานสำคัญต่าง ๆ

ด้านการบรรเลง ได้บันทึกวีดิทัศน์และซีดีสำหรับเผยแพร่ เช่น เพลงเรื่อง ผลงานของครูจิรัส อัจฉรงค์ (ศิลปินแห่งชาติ) การบรรเลงวงเครื่องสายไทย เพลงที่ใช้ในการพระศพสมเด็จพระที่นั่งเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ และบันทึกเสียงเพลงหน้าพาทย์ในพิธีไหว้ครูดนตรีไทย ในการจัดทำองค์ความรู้เรื่องพิธีไหว้ครูดนตรีไทย เป็นต้น

อาจารย์ป๊อบ คงลายทอง ได้รับมอบการเป็นผู้ประกอบพิธีไหว้ครูทางด้านดนตรีไทย จากอาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ ฟ้าจรรย์ (ศิลปินแห่งชาติ) ในพิธีไหว้ครูและพิธีสืบทอดผู้ประกอบพิธีไหว้ครูโขน-ละคร ครูดนตรีและครูช่างของกรมศิลปากร เมื่อวันที่พฤหัสบดีที่ 26 สิงหาคม 2553 ณ โรงละครแห่งชาติ (กรมศิลปากร, 2553 : 66 – 67)

ภาพที่ 3.53 อาจารย์ป๊อบ คงลายทอง ผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย และ อาจารย์

ภาควิชาดุริยางคศิลป์วิทยาลัยนาฏศิลปบุรี พ.ศ. 2559

ที่มาภาพ : วราภรณ์ จ้อยวงษ์

3.5.1.9 อาจารย์ดนตรี ตราโมท ผู้ช่วยผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยวิทยาลัย
นาฏศิลป์ลพบุรี พ.ศ. 2559

อาจารย์ดนตรี ตราโมท
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ประวัติส่วนตัว

อาจารย์ดนตรี ตราโมท เกิดวันที่ 18 พฤษภาคม 2483 มีชื่อเล่นว่า “แปง” เป็นบุตรคนที่ 3 ของอาจารย์มนตรี ตราโมท (ศิลปินแห่งชาติ) และนางพูนทรัพย์ ตราโมท เดิมครูดนตรีใช้ชื่อเดิมว่า “ทับทรวง” แปลว่า หัวใจละคร ต่อมาอาจารย์มนตรี ตราโมท ผู้เป็นบิดาได้เปลี่ยนชื่อให้เป็น “ดนตรี” ด้วยสาเหตุที่ว่าชื่อทับทรวงนั้นฟังแล้วรู้สึกท้อท้อใจ

อาจารย์ดนตรี ตราโมท เคยรับราชการเป็นคีตศิลปิน ระดับ 7 แผนกดุริยางค์สากล สำนักการสังคีต กรมศิลปากร ปัจจุบันเป็นข้าราชการบำนาญ แผนกดุริยางค์สากล สำนักการสังคีต กรมศิลปากร และเป็นผู้ช่วยผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย

ประวัติการศึกษา

อาจารย์ดนตรี ตราโมท เข้าเรียนชั้นมูล หรือปัจจุบันเรียกกันว่าเรียนเตรียมอนุบาล โดยเรียนชั้นมูล ก ข และ ค จนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ณ โรงเรียนวัดสวัสดีวารีสีมาราม เมื่อเรียนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 อาจารย์ดนตรีย้ายไปศึกษาต่อที่โรงเรียนสวนสุนันทา สมัยนั้นเรียกว่าสวนสุนันทาวิทยาลัย (ปัจจุบัน คือมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา) เป็นโรงเรียนสตรีล้วน เรียนชั้นประถมศึกษา

ปีที่ 2 - 4 และมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 6 หลังจากจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 อาจารย์ดนตรีศึกษาต่อเตรียมอุดมศึกษาปีที่ 7 - 8 ที่ โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา ศึกษาด้านวิทย์-คณิต ตอนเด็กอาจารย์ดนตรีเป็นคนที่ยึดมั่นและชอบการเรียนหนังสือมาก แต่ไม่ได้เรียนต่อระดับมหาวิทยาลัย เพราะมีปัญหาด้านสุขภาพ

ประวัติการเข้ารับราชการ

ก่อนเข้ารับราชการอาจารย์ดนตรีทำงานเป็นพนักงานบริษัทปูนซีเมนต์ แต่ต่อมาสมัยครูชุมศิริ สิทธิพงษ์ เป็นผู้อำนวยการสำนักการสังคีต ได้ขอให้ครูดนตรีเข้ารับราชการในกองการสังคีต กรมศิลปากร เพื่อดูแลอาจารย์มนตรีเนื่องจากเป็นบุตรสาวเพียงคนเดียวของครอบครัว ทำให้ต้องลาออกจากบริษัทปูนซีเมนต์หลังจากทำงานมา 2 ปี เพื่อมาเข้ารับราชการที่สำนักการสังคีต เข้ารับราชการที่สำนักการสังคีต กรมศิลปากรในนามของศิลปินแผนกดุริยางค์สากล เนื่องจากไม่มีตำแหน่งว่างในแผนกดุริยางค์ไทย ทำหน้าที่ขับร้องเพลงไทยในวงดุริยางค์สากลและถ่ายทอดทางร้องด้านเพลงไทยให้นักร้องของแผนกดุริยางค์สากล สำนักการสังคีต กรมศิลปากร อีกทั้งยังสอนการขับร้องเพลงไทยที่มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต และสอนทฤษฎีโน้ตในวิทยาลัยนาฏศิลป์ให้กับนักเรียนชั้นต้น นอกจากนี้อาจารย์ดนตรียังบริการสังคม โดยทำหน้าที่เป็นกรรมการเลขานุการคอนเสิร์ตสายใจไทย และสังคีตสายใจไทยของสำนักการสังคีตอีกด้วย ปัจจุบันอาจารย์ดนตรีเป็นข้าราชการบำนาญ สำนักการสังคีต กรมศิลปากร แผนกดุริยางค์สากล

การเข้าสู่วงการดนตรีไทย

อาจารย์ดนตรี ตราโมท เริ่มเข้าสู่วงการดนตรีไทยจากการแสดงละครวิทยุ และขับร้องเพลงไทยเดิมประกอบการแสดงละครวิทยุตั้งแต่มัธยม โดยร้องจากบทร้องที่ถูกบันทึกอยู่ในบทละคร โดยอาจารย์มนตรี ตราโมท (ศิลปินแห่งชาติ) และได้รับการถ่ายทอดการขับร้องเพลงไทยจากอาจารย์มนตรี ตราโมทและครูพูนทรัพย์ ตราโมท ส่วนใหญ่ที่ครูได้รับการถ่ายทอดเป็นเพลงประเภทสองชั้น ขับร้องแบบละคร นอกจากนี้ยังได้รับการถ่ายทอดการร้องเพลงภริมย์สุรางค์กับครูศรีนาฏ เสริมศิริ อาจารย์ดนตรีได้รับคำชมจากอาจารย์มนตรีว่าเป็นคนที่มีความจำดี ร้องเพลงได้ถูกต้อง ความแม่นยำดี อาจารย์ดนตรีชอบดนตรีไทยมาตั้งแต่เล็ก ๆ โดยเครื่องดนตรีชิ้นแรกที่เรียนคือ จะเข้ ได้รับการถ่ายทอดจากนางสนธิบรรเลงการ (ละเมียด จิตตเสวี) เพลงแรกที่ได้รับการถ่ายทอดคือ เพลงดับต้น เพลงฉิ่ง แต่ที่ครูดนตรีได้ศึกษาอย่างจริงจังคือการขับร้องและละคร โดยได้รับการถ่ายทอดทำรำจากครูลมูล ยมะคุปต์

การเป็นผู้ช่วยประกอบพิธีไหว้ครู

อาจารย์คนตรี ตราโมท เป็นผู้ช่วยผู้ประกอบพิธีตั้งแต่ยังไม่เกษียณอายุราชการ และมีประสบการณ์จากการติดตามและช่วยงานอาจารย์มนตรีในเรื่องพิธีไหว้ครูตั้งแต่ยังเด็ก ซึ่งเมื่อยังเล็กนั้นครูพูนทรัพย์ ตราโมท ผู้เป็นมารดา เป็นผู้ช่วยผู้ประกอบพิธีของอาจารย์มนตรีอยู่ โดยเวลาอาจารย์มนตรีไปเป็นผู้ประกอบพิธีที่ได้ก็จะขอให้อาจารย์คนตรีติดตามไปด้วย

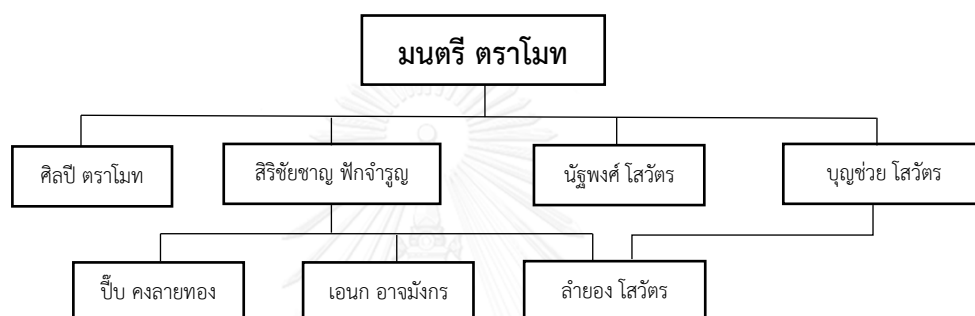
อาจารย์คนตรีเป็นผู้ช่วยผู้ประกอบพิธีครั้งแรกให้กับอาจารย์มนตรี ตราโมท (ศิลปินแห่งชาติ) ต่อมาหลังจากที่อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ พักจำรูญ และอาจารย์ศิลป์ ตราโมท ได้รับเป็นผู้ประกอบพิธีไหว้ครูต่อจากอาจารย์มนตรี อาจารย์มนตรีจึงให้อาจารย์คนตรีเข้าไปเป็นผู้ช่วยผู้ประกอบพิธีของทั้งสองท่าน (เจนจิรา เทียบขจิตต์, 2558 : 36 - 43)

สรุป ในพิธีไหว้ครูคนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลปบุรีพบว่าผู้อ่านโองการพิธีไหว้ครูคนตรีไทยของวิทยาลัยนาฏศิลปบุรีตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันที่สามารถรวบรวมข้อมูลได้ มีผู้ประกอบพิธีไหว้ครูคนตรีไทยทั้งหมด 8 ท่านด้วยกันดังนี้

ตารางที่ 3.1 ตารางลำดับปีและรายนามผู้ประกอบพิธีไหว้ครูคนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลปบุรี

ที่	ปี พ.ศ.	รายนามผู้ประกอบพิธีไหว้ครู
1.	พ.ศ. 2526 - 2532	อาจารย์มนตรี ตราโมท
2.	พ.ศ. 2533 - 2534	อาจารย์ศิลป์ ตราโมท
3.	พ.ศ. 2535 - 2546	อาจารย์ดร.สิริชัยชาญ พักจำรูญ
5.	พ.ศ. 2547	อาจารย์บุญช่วย โสวัตร
6.	พ.ศ. 2548 - 2552	อาจารย์ดร.สิริชัยชาญ พักจำรูญ
7.	พ.ศ. 2553	อาจารย์นัฐพงศ์ โสวัตร
8.	พ.ศ. 2554	อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ พักจำรูญ
9.	พ.ศ. 2555	อาจารย์บุญช่วย โสวัตร
10.	พ.ศ. 2556	อาจารย์เอนก อามังกร
11.	พ.ศ. 2557	อาจารย์लयอง โสวัตร
12.	พ.ศ. 2558	อาจารย์เอนก อามังกร
13.	พ.ศ. 2559	อาจารย์ป๊อบ คงลายทอง

ผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยมีจำนวนทั้งหมด 8 ท่าน สามารถแบ่งจำแนกออกเป็น 3 กลุ่ม คือ 1. อาจารย์มนตรี ตราโมท 2. กลุ่มผู้ที่ประกอบพิธีไหว้ครูที่รับมอบโครงการไหว้ครูในสายของ อาจารย์มนตรี ตราโมท ได้แก่ อาจารย์ศิลป์ ตราโมท อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ ฝึกจรรย์ญ อาจารย์นัฐพงศ์ ไส้วัตร อาจารย์บุญช่วย ไส้วัตร 3. กลุ่มผู้ประกอบพิธีที่รับมอบโครงการไหว้ครูในชั้นรองลงมา ได้แก่ อาจารย์بيب คงลายทอง อาจารย์เอนก อางม้งกร ได้รับมอบโครงการไหว้ครูจากอาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ ฝึกจรรย์ญ และ อาจารย์ลายอง ไส้วัตร ได้รับมอบโครงการไหว้ครูจากครูผู้ประกอบพิธี 2 ท่าน คือ อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ ฝึกจรรย์ญ และอาจารย์บุญช่วย ไส้วัตร

แผนภาพที่ 3.2 แผนผังลำดับการรับมอบโครงการไหว้ครูของผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย
วิทยาลัยนาฏศิลปชลบุรี

3.6 การเตรียมงานพิธีไหว้ครูดนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลปชลบุรี

ขั้นตอนการเตรียมงานในพิธีไหว้ครูดนตรีไทยของวิทยาลัยนาฏศิลปชลบุรีใช้แนวทางการปฏิบัติของอาจารย์มนตรี ตราโมท ตามรูปแบบ โดยอาจารย์ดนตรี ตราโมท ได้บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรไว้ในหนังสือของอาจารย์มนตรี ตราโมท มีดังนี้

3.6.1 การจัดพิธีสงฆ์

เมื่อจะมีการไหว้ครูและมีพิธีสงฆ์ จะต้องจัดหาบุคคลที่จะไปนิมนต์พระล่วงหน้าเพื่อท่านจะได้ไม่ติดภารกิจรับนิมนต์ นับวันเวลา ที่จะนิมนต์ให้เรียบร้อย การนิมนต์พระส่วนมากจะนิมนต์ 9 รูป เมื่อใกล้วันที่จะประกอบพิธีก็ควรจะไปทบทวนกับท่านอีกครั้ง

ด้านสถานที่จัดพิธีสงฆ์ ควรจะมีบริเวณกว้างขวางพอที่จะให้ผู้เข้าร่วมในพิธีนั่งพอ จัดตั้งโต๊ะหมู่บูชาพร้อมเครื่องบูชา ตั้งพระพุทธรูปและอาสนสงฆ์ที่จะเจริญ

พระพุทธมนต์ไว้ด้านหนึ่งของโต๊ะหมู่บูชาที่ตั้งพระพุทธรูปควรรอยู่ทางด้านขวามือของพระสงฆ์ วนด้ายสายสิญจน์จากพระสงฆ์เวียนรอบบริเวณที่จะประกอบพิธีให้วัครูกลับมาจบลงที่พระพุทธรูป นำกลุ่มสายสิญจน์ที่เหลือใส่พานไว้ ตรงหน้าอาสนสงฆ์องค์แรก ตั้งบาตรน้ำมนต์ซึ่งบรรจุน้ำสำหรับทำน้ำมนต์พร้อมเทียนน้ำมนต์ มีก้าหญ้าคาหรือกิ่งมะยมมัดเป็นก้าไว้สำหรับพรมน้ำมนต์

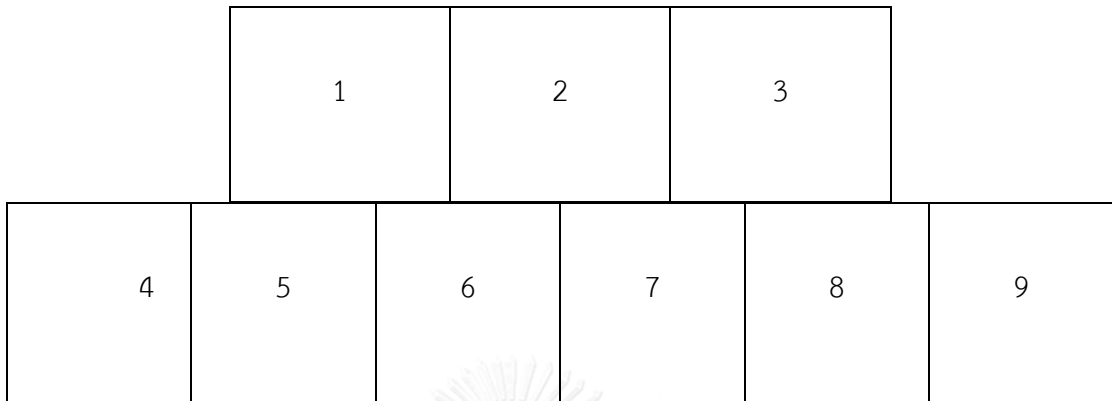
เครื่องถวายพระเจริญพระพุทธมนต์ ซึ่งจะถวายในตอนเย็นวันพุธที่พระมาเจริญพระพุทธมนต์ก็ได้ หรือจะถวายในช่วงเช้าวันพฤหัสบดีหลังจากเสร็จกิจกรรมแล้วก็ได้ เครื่องถวายพระประกอบด้วย ดอกไม้ รูป เทียน ปัจจัย หรือจะมีสิ่งของอื่น ๆ ร่วมอีก ตามแต่ศรัทธาของผู้ถวาย (ดนตรี ตราโมท, 2545: 9-10)

3.6.2 สถานที่ประกอบพิธีให้วัครูดนตรีไทย

สถานที่ประกอบพิธีให้วัครูดนตรีไทย ควรมีบริเวณกว้างขวางนั่งพอที่บรรดาศิษยานุศิษย์และผู้ที่จะมาร่วมพิธีได้นั่งอย่างสบายเนื่องจากพิธีให้วัครูดนตรีไทยใช้เวลาในการประกอบพิธีนานพอสมควร

การจัดสถานที่สำหรับตั้งศิระษะครูต้องจัดยกแท่นสูง ทำลดหลั่นให้ถูกต้องระดับสูง ต่ำ ของศิระษะเทพเจ้าที่เราจะอันเชิญมาตั้ง และตั้งให้เป็นหมวดหมู่ ศิระษะเทพเจ้าครูที่จะเชิญมาตั้งในการประกอบพิธีให้วัครู ควรมีครบถ้วนตามที่มีอยู่ในคำอ่านโองการให้วัครูเป็นอย่างน้อย สำหรับการให้วัครูดนตรีไทยมีการเชิญมาตั้งได้แก่ พระอิศวร พระนารายณ์ พระพรหม พระวิษณุกรรม พระปัญจลีลชร พระปรคนธรรพ พระครูฤาษี พระคเนศ และพระพิราพ (ดนตรี ตราโมท, 2545: 11)

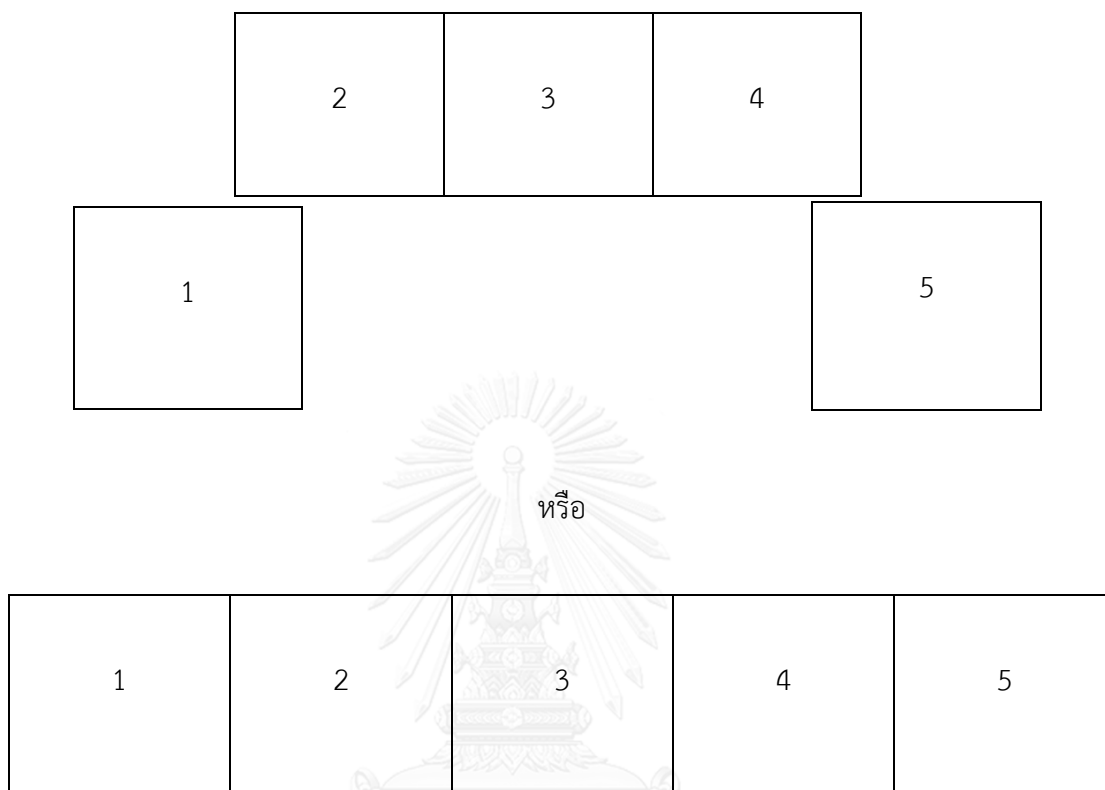
แผนภาพที่ 3.3 แผนผังการตั้งศิระ

(ดนตรี ตราโมท, 2545: 18)

1. พระนารายณ์
2. พระอิศวร
3. พระพรหม
4. พระปัญจสีขร
5. พระปัญจสีขร
6. พระปัญจสีขร
7. พระครูฤาษี
8. พระคนศ
9. พระพิราพ

แผนภาพที่ 3.4 ลักษณะการตั้งศิระษะ 2 แบบ

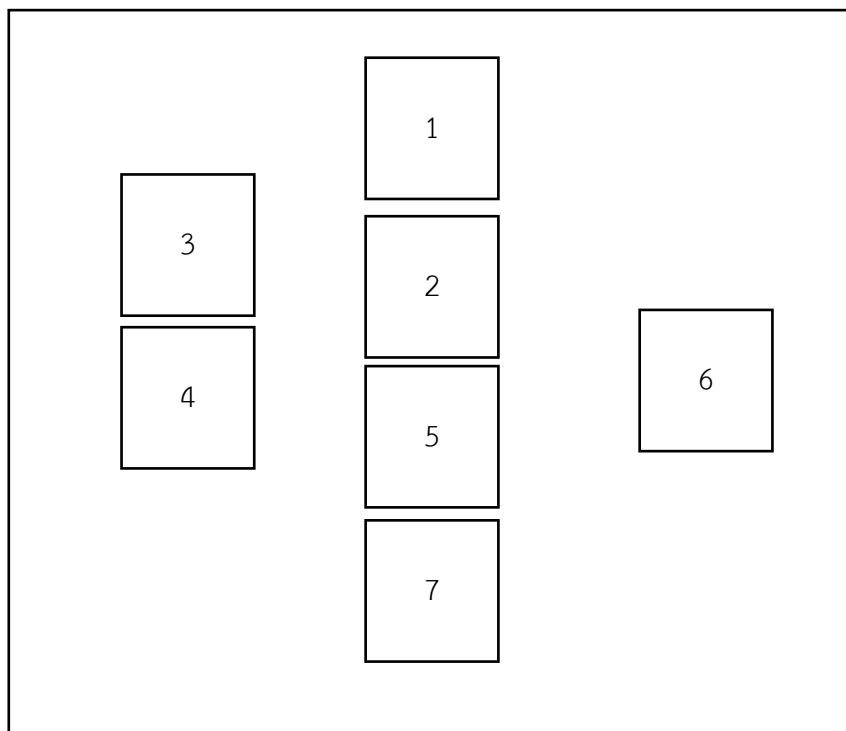
(ดนตรี ตราโมท, 2545: 19)

1. พระครูฤาษี
2. พระปรคนธรรพ
3. พระวิสสุกรรม
4. พระปัญจสีขร
5. พระพิราพ

เบื้องต่ำลงมาจากการตั้งศิระษะครู ควรจะเป็นรูปภาพครูบาอาจารย์ผู้ล่วงลับไปแล้วและเครื่องดนตรีต่าง ๆ ที่มีอยู่ให้ดูสวยงามแต่ไม่ต้องตั้งเป็นวงอย่างที่บรรเลง การตั้งเครื่องควรเว้นช่องทางสำหรับให้ประธานประกอบพิธีเดินได้เมื่อเวลาเจิมแปงกระแจะพื้นต่ำลงมาจากเครื่องดนตรีเล็กน้อย จัดเป็นบริเวณกว้างขวางพอให้ตั้งเครื่องสังเวทให้ครบถ้วนและต่อลงมาเป็นที่นั่งประธานประกอบพิธีให้ว้ครู (ดนตรี ตราโมท, 2545: 19)

แผนภาพที่ 3.5 ผังการตั้งศิระชะ เครื่องสังเวย และ ที่นั่งประธานผู้ประกอบพิธี

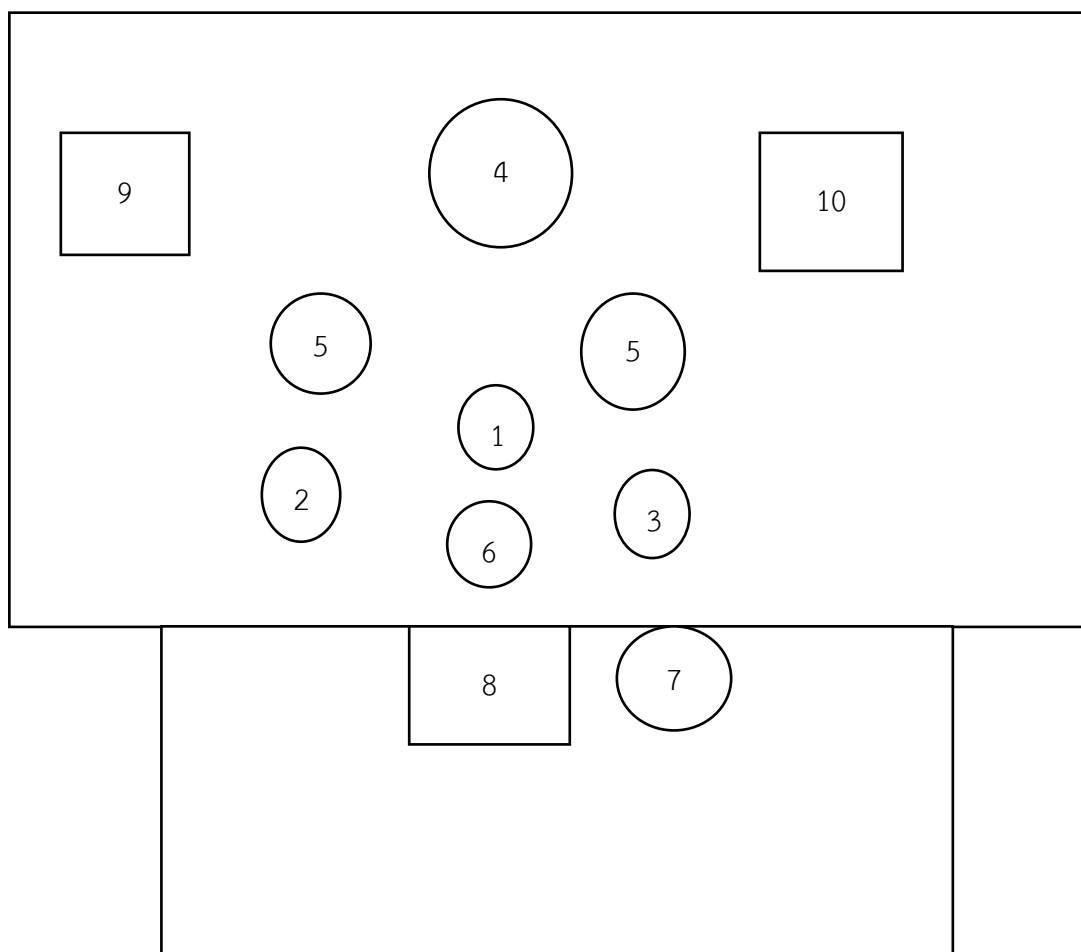

(ดนตรี ตราโมท, 2545: 20)

1. ศิระชะครุ
2. ตะโพน
3. รูปครุและรูปเครื่องดนตรี
4. เครื่องสังเวยสูง
5. เครื่องบูชาของประธานผู้ประกอบพิธี
6. เครื่องสังเวยดิบ
7. ที่นั่งประธาน

พื้นที่ระดับจะต้องปูตาดด้วยผ้าขาวล้วน ด้านขวาของการตั้งแท่นบูชา ตั้งโต๊ะบูชา พระพุทธรูป 1 หมู่ จากพระพุทธรูปวนสายลัญจนไปยังศิระชะครุและเครื่องดนตรีด้วย ควรจะมีแจกันดอกไม้ประดับไว้เพื่อเป็นการบูชาและให้ดูสวยงามด้วย (ดนตรี ตราโมท, 2545: 20)

แผนภาพที่ 3.6 แผนผังเครื่องบูชาของประธาน

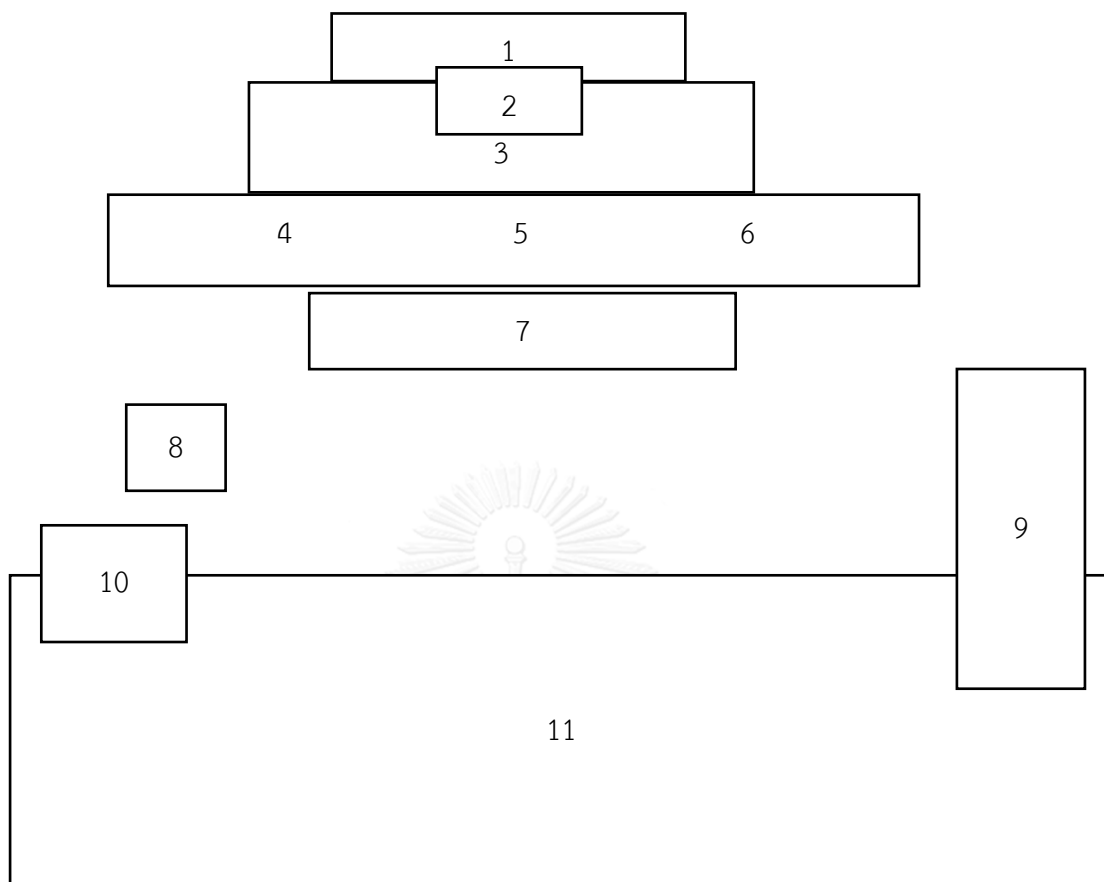

(ดนตรี ตราโมท, 2545: 21)

CHULALORN UNIVERSITY

- เทียนชัย 1.
- เทียนทอง 2.
- เทียนเงิน 3.
- ชั้นกำนล 4.
- แจกันดอกไม้ 5.
- กระถางธูป 6.
- บาตรน้ำมนต์ 7.
- หมอนกราบ 8.
- เครื่องสังเวสุก 9.
- เครื่องสังเวตบ 10.

แผนภาพที่ 3.7 ผังบริเวณผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย

(ดนตรี ตราโมท, 2545: 22)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

1. ศีรษะ
2. ตะโพน
3. รูปครุและเครื่องดนตรี
4. เครื่องสังเวทสุก
5. เครื่องบูชาประธาน
6. เครื่องสังเวทดิบ
7. ที่นั่งประธาน
8. โต๊ะหมู่บูชาและพระพุทธรูป
9. วงปีพาทย์ที่บรรเลงในพิธีไหว้ครู
10. สถานที่สำหรับประธานของงาน
11. ผู้ร่วมพิธีและผู้รับเชิญ

3.6.3 อุปกรณ์

อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จะต้องเตรียมจัดหาเพื่อใช้ในการประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยประกอบด้วย

1. พระพุทธรูป
2. ศิระษะครู
3. ภาพครู
4. โต๊ะหมู่บูชาพระพุทธรูป
5. แท่นบูชา
6. เครื่องดนตรี
7. เครื่องสังเวद्य
8. บาตรน้ำมนต์
9. เครื่องทำน้ำมนต์ ประกอบด้วย เทียน ขี้ผึ้งแท่งทำน้ำมนต์หนัก 1 บาท ใบเงินใบทอง ใบนาค ใบมะตูม ลูกมะกรูด หญ้าคา (สำหรับพรมน้ำมนต์)
10. โถแป้งกระแจะ ประกอบด้วยแป้งกระแจะ น้ำอบไทย น้ำอบปรุง (ให้พอกับผู้เข้าพิธี)
11. ผ้าขาวสำหรับปูแท่นบูชา ปูนั่ง (สำหรับประธาน) 1 เมตร ปูกราบ (สำหรับประธาน) 1 เมตร ปูรองตะโพน 1 เมตร รัศมีตะโพน 2 เมตรครึ่ง 2 ผืน (ที่ตั้งบนแท่นบูชาและที่วางปีพาทย์) สำหรับประธานนั่ง 7 เมตร (หรือให้ยาวพอสำหรับประธานนั่งห่ม)
12. เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบพิธี
13. บาตรน้ำมนต์
14. เชิงเทียนชัย เชิงเทียนเงิน เชิงเทียนทอง
15. กระจ่างรูป
16. หมอนกราบ
17. พวงมาลัยคล้องศิระษะครู และเครื่องดนตรี
18. ชั้นกำนัลสำหรับประธานประกอบพิธีประกอบด้วยชั้นล่างหน้า (เส้นผ่านศูนย์กลางไม่ต่ำกว่า 6 นิ้ว) ผ้าเช็ดหน้าขาว ดอกไม้ ธูปเทียน เงินกำนัล
19. ชั้นใส่ข้าวตอกดอกไม้

20. ด้ายสายสัญญาณ

21. ชั้นกั้นลเท่าจำนวนนักดนตรี

22. เทียนชัยหนัก 9 บาท เทียนเงินหนัก 6 บาท เทียนทองหนัก 6

บาท

23. ผ้าหน้าโขน เท่ากับจำนวนเครื่องดนตรีที่นำเข้าพิธีไหว้ครู
(ดนตรี トラノヲ, 2545: 24)

3.6.4 บุคคลากร

บุคคลากรที่จะต้องเชิญในการประกอบพิธีไหว้ครูทุกครั้งคือ

1. ประธานของงานคือ ผู้ที่เป็นผู้ใหญ่ในการจัดงาน
2. ประธานประกอบพิธีไหว้ครูคือ ผู้ที่จะอ่านโองการประกอบพิธีไหว้ครูต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถจะประกอบพิธีได้ถูกต้อง และเป็นผู้ที่เคารพเลื่อมใสศรัทธาของบรรดาศิษยานุศิษย์และผู้ใหญ่เข้าร่วมพิธี
3. ผู้บรรเลงเพลงหน้าพาทย์ประกอบพิธีไหว้ครูคือ ผู้ที่ได้ร่ำเรียนเพลงหน้าพาทย์จนมีความรู้ความสามารถในการบรรเลง ซึ่งประธานประกอบพิธีไหว้ครูจะเรียกให้บรรเลงในเวลาไหว้ครูได้ถูกต้อง
4. ผู้มีความศรัทธา และศิลปินนักดนตรีเพื่อเข้าร่วมพิธี
(ดนตรี トラノヲ, 2545: 24 - 25)

3.6.5 เครื่องสังเวทและเครื่องบูชา

เครื่องสังเวทในการบูชาครู ต้องจัดให้ครบถ้วนถูกต้องตามแบบแผนที่โบราณกาลได้กำหนดไว้ประกอบด้วย

1. หัวหมู ดิบ-สุก
2. เป็ด ดิบ-สุก
3. ไก่ ดิบ-สุก
4. แปะชะดิบ-สุก
5. กุ้งดิบ-สุก
6. ปูดิบ-สุก
7. น้ำจิ้ม
8. บายศรีปากชาม
9. กล้วยน้ำว้า
10. มะพร้าวอ่อน
11. ขนมต้มแดง
12. ขนมต้มขาว
13. คั้นหลาว
14. หูช้าง
15. บุหรี่ หมาก พลู
16. เหล้าโรง
17. น้ำ
18. ขนมชั้นและของหวานอื่น ๆ
19. ขนมถ้วยฟู
20. ผลไม้ 9 อย่าง (ผลไม้ที่ห้ามคือ มังคุด ละมุด พุทรา มะไฟ)
21. ทูเรียน
22. ขนุน (ดนตรี ตราโมท, 2545: 25)

3.6.6 การเตรียมตัวผู้รับการครอบ

เมื่อศิษยานุศิษย์แห่งดนตรีไทย มีความประสงค์จะขอรับการครอบเพื่อเริ่มการเรียนวิชาดนตรีหรือการต่อเพลงหน้าพาทย์ก็ตาม สิ่งที่จะต้องเตรียมพร้อมเมื่อเข้าไปขอรับการครอบต่อประธานประกอบพิธีไหว้ครูก็คือ 1.ชั้นล้างหน้าขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 6 นิ้ว 2. ผ้าเช็ดหน้าขาว 3.ดอกไม้ ธูป เทียน 4.เงินกำนัล โดยรายการที่ 2,3 และ4 ใส่ไว้ในชั้นล้างหน้า (ดนตรี ตราโมท, 2545: 26)

3.7 ขั้นตอนพิธีไหว้ครูดนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลปพบุรี

ผู้วิจัยศึกษาเก็บข้อมูลพิธีไหว้ครูดนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลปพบุรีในปีพ.ศ.2559 ซึ่งจัดขึ้นในวันที่ 8 - 9 มิถุนายน พ.ศ.2559 โดยมีขั้นตอนการจัดงานแบ่งออกเป็นสองช่วง คือ พิธีช่วงเย็นวันพุธก่อนวันเริ่มพิธีไหว้ครู ประกอบด้วยพิธีสวดมนต์เย็น การบรรเลงถวายมือของศิษย์เก่าจากสำนักการสังคีต และสถาบันต่าง ๆ ที่มาร่วมในการบรรเลงถวายมือพิธีไหว้ครูดนตรีไทยของวิทยาลัยนาฏศิลปพบุรี และพิธีในเช้าวันพฤหัสบดี จะมีพระมาสวดมนต์เช้าและฉันเช้า เพื่อความเป็นสิริมงคลให้กับผู้ที่เข้าร่วมในพิธีไหว้ครูดนตรีไทยของวิทยาลัยนาฏศิลปพบุรี ผู้ที่เข้าร่วมฟังพระสวดมนต์เย็นและสวดมนต์เช้าคือ ครูอาจารย์ นักเรียน นักศึกษา ศิษย์เก่า ตลอดจนผู้ประกอบพิธีไหว้ครู และผู้ประกอบพิธีไหว้ครู ผู้ที่บรรเลงเพลงหน้าพาทย์

ภาพที่ 3.61 นักศึกษาวิทยาลัยนาฏศิลปพบุรีบรรเลงปี่พาทย์พระสวดมนต์เย็น

ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

หลังจากที่พระสวดมนต์เย็นเสร็จแล้ว มีการบรรเลงถวายมือของนักเรียน นักศึกษาของวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรีและศิษย์เก่าจากสำนักงานการสังคีต มาบรรเลงถวายมือเพื่อแสดงความเคารพสักการบูชาพระคุณของครูบาอาจารย์ในพิธีไหว้ครู

ภาพที่ 3.62 นักเรียนศิษย์ปัจจุบันบรรเลงถวายมือ
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ภาพที่ 3.63 ศิษย์เก่าจากสำนักงานการสังคีต บรรเลงถวายมือ
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ภาพที่ 3.64 อาจารย์ดนตรี ตราโมท อาจารย์ป๊อบ คงลายทอง
และอาจารย์สมบัติ แก้วสุจริต ชมการบรรเลงถวายมือ
ที่มณฑล : วราภรณ์ จั๊วงษ์

เช้าวันพฤหัสบดีที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2559 ก่อนที่จะเริ่มพิธีไหว้ครูสามัญในตอนเช้าจะมีพิธี
สงฆ์คือมีพระมาเจริญพระพุทธมนต์และฉันเช้า โดยมีประธานคือรองอธิการบดี ดร.สมชาย poonrat
มาเป็นประธานพิธีสงฆ์ในตอนเช้า

ภาพที่ 3.65 รองอธิการบดี ดร.สมชาย poonrat จุดเทียน รูป บูชาพระรัตนตรัยพิธีสวดมนต์เช้า
ที่มณฑล : วราภรณ์ จั๊วงษ์

ภาพที่ 3.66 - 3.67 พิธีสวดมนต์เข้าพระฉันเช้า
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

พิธีไหว้ครูดนตรีไทยประกอบด้วยเครื่องตั้งที่บูชาศิรชะครู พ่อแก่ ตะโพน 3 สิ่งนี้ยิ่งใหญ่มาก ถ้ำขาด 3 สิ่งนี้ก็ทำอะไรไม่ได้ในพิธีไหว้ครู ผู้ประกอบพิธีไหว้ครู ผู้ช่วยผู้ประกอบพิธี ผู้เข้าร่วมพิธี โองการเพื่ออัญเชิญเทพและครูต่าง ๆ เข้าสู่พิธี วงปี่พาทย์ที่ทำหน้าที่บรรเลงเพลงหน้าพาทย์ประกอบ พิธีอ่านโองการ เครื่องสังเวท เครื่องบูชากระยาบวช รวมถึงการกระทำอื่น ๆ เพื่อบูชาครูจนกระทั่ง บริบทต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการจัดทำพิธีไหว้ครู ได้แก่ การบรรเลงเพลงหน้าพาทย์ ความหมายของ เพลงหน้าพาทย์และการเรียกเพลงหน้าพาทย์ประวัติความเป็นมา บริบทต่าง ๆ ในการจัดพิธี ตลอดจน ระเบียบในการบรรเลงเพลงหน้าพาทย์

หลังจากที่ทำพิธีไหว้ครูสามัญเสร็จแล้วก็เริ่มพิธีไหว้ครูดนตรีไทย โดยมีผู้เข้าร่วมในพิธีไหว้ครูดนตรีไทยในครั้งนี้คือ ครูอาจารย์ นักเรียน นักศึกษา ศิษย์เก่า สมาคมผู้ปกครองและครูวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี นักเรียนจากโรงเรียนอื่น ๆ ผู้ที่เกี่ยวข้องในวงการดนตรีไทยในจังหวัดลพบุรีเข้าร่วมในพิธีไหว้ครูดนตรีไทย ผู้ที่เข้าร่วมในพิธีไหว้ครู จะนำดอกไม้ ธูปเทียนเข้ามาร่วมในพิธี หลังจากผู้เข้าร่วมพิธีและแขกที่มาในงานนั่งประจำที่เรียบร้อยแล้ว พิธีไหว้ครูจึงเริ่มขึ้นเวลา 9.50 น. โดยผู้ประกอบพิธีเข้านั่งประจำที่ โดยมีผู้ช่วยผู้ประกอบพิธีนั่งด้านหลังซ้ายมือของผู้ทำพิธี ประธานในพิธีอาจารย์วัฒนาโกศินานนท์ จุดเทียน ธูป บูชาพระรัตนตรัยปีพาทย์บรรเลงเพลงสาธุการเสร็จแล้วประธานในพิธีกลับไปนั่งที่

ขั้นตอนพิธีไหว้ครูดนตรีไทยของวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรีเป็นไปตามแบบแผนแนวทางของอาจารย์มนตรี ตราโมท โดยอาจารย์ศิลป์ ตราโมท บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรในหนังสือของอาจารย์มนตรี ตราโมท ดังนี้

หลังจากประธานในพิธีจุดเทียนธูปบูชาพระรัตนตรัยเสร็จแล้วเจ้าหน้าที่จะนำเทียนชนวนจากประธานนำมาให้ผู้ประกอบพิธีจุดเทียนชัย เทียนทอง เทียนเงิน ตามลำดับและจุดธูปของศรัทธาเทพ และเทพเจ้าแห่งการดนตรีและศิลปะทั่ว ๆ ไป หลังจากจุดธูป เทียน กล่าวบูชาแห่งศิลปะเสร็จแล้วรับเทียนชนวนจากผู้ช่วย ซึ่งยังมีได้ดับนำมาจุดเทียนที่ขันน้ำมนต์ และมอบเทียนชนวนนั้นนำไปให้ผู้เข้าร่วมในพิธีจุดบูชาและขอพรขอความสำเร็จจากเทพโดยทั่วกัน ในระหว่างที่บรรดาผู้ที่เข้าร่วมในพิธีจุดเทียนบูชา นั้น ประธานในการประกอบพิธีก็จะกล่าววบทกาทาทำน้ำมนต์ไปพร้อม ๆ กันเมื่อบรรดาผู้เข้าร่วมในพิธีจุดเทียนกล่าวอธิษฐานบูชาครูเสร็จแล้วผู้ช่วยในการประกอบพิธีนำดอกไม้ ธูป เทียน มาวางบนที่ตั้งเครื่องดนตรีต่าง ๆ ที่ตั้งบูชาครู นำธูปมาปักบนเครื่องสังเวททุกเครื่อง เครื่องละ 1 ดอกจนครบถ้วนประธานผู้ประกอบพิธี จะเริ่มกล่าวโอองการบูชาครูนำไปบรรดาผู้ร่วมในพิธีกล่าวตาม ตามตำราที่ได้รับมอบจากครูอาจารย์มาโดยลำดับดังนี้ เริ่มบทด้วย กล่าวบูชาพระ 3 จบเมื่อกล่าวจบแล้ว วงปีพาทย์ที่มีไว้เพื่อการบรรเลงหน้าพาทย์ประจำแต่ละบทหลังจากกล่าวนำจบสำหรับบทบูชาพระนี้ กำหนดให้บรรเลงเพลงสาธุการกลอง เมื่อบรรเลงจบเพลงแล้ว ประธานกล่าวชุมนุมเทวดาเฉพาะตนเอง มีต้องให้กล่าวตามที่สูงด้วย ลักเคกรรม จรูเป ฯลฯ เมื่อกล่าวจบแล้วดนตรีจะบรรเลงตระสันนิบาต ต่อจากนั้นประธานจะกล่าวนำถวายดอกไม้ ธูป เทียน 3 จบ ดนตรีบรรเลงเพลงพราหมณ์เข้า บทต่อไปประธานจะกล่าวนำขอพรพระรัตนตรัย

และบุพการี ซึ่งความในบทที่เป็นโองการนี้กล่าวถึงคุณพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ คุณบิดร มารดา คุณของพระราชชา คุณพระอุปัชฌาย์ คุณครูเป็นต้น ขอให้พ้นจากเคราะห์โรคภัยทั้งปวงบทนี้กล่าวนำเพียงครั้งเดียว ดนตรีบรรเลง เพลงโหมโรง (ชุดเพลงโหมโรงเย็น) เมื่อบรรเลงเพลงโหมโรงเย็นแล้ว ประธาน กล่าวนำให้พระและเทพเจ้า ความในบทโองการกล่าวบูชาพระชินศรี บูชาพระ อิศวร พระนารายณ์ และเทพต่าง ๆ เพื่อขอให้มีความร่มเย็นเป็นสุขทั่วหน้ากัน เมื่อผู้เข้าร่วมพิธีกล่าวตามจบสามครั้งดนตรีบรรเลงเพลงตระนารายณ์บรรทมลินธุ์ เพลงบาทลฤณี และเพลงโคมเวียน 3 เพลงต่อกัน บทต่อไปที่ประธานจะกล่าวนำ บูชา เป็นบทไหว้เทพเจ้าแห่งดนตรี หมายถึง องค์ดุริยเทพคือ พระวิสสุกรรม พระปัญจสีขร และพระปรคนธรรพกล่าวบูชาบทนี้ 3 ครั้ง ดนตรีบรรเลงเพลงตระ พระปรคนธรรพ และเพลงเสมอเถร บทต่อไปประธานกล่าวนำบทเชิญเทพดาให้ มาสถิตย์ยังปริมณฑลพิธี กำจัดเสนียดจัญไร ทุกข์ โศก โรคภัยตลอดจน อุปัทวันตราย ให้สลายไปสิ้น เมื่อจบบทกล่าว 3 ครั้งแล้ว ดนตรีบรรเลงเพลงตระ เชิญ ต่อไปเป็นบทโองการเชิญองค์พระพิราพก่อนที่ประธานจะกล่าวนำโองการ เชิญ ทุกคนต้องตั้งนะโม 3 จบ เมื่อประธานกล่าวนำจบ 3 ครั้ง ดนตรีบรรเลงเพลง องค์พระพิราพ (เต็มองค์) การกล่าวนำโองการบูชาครุฑมหัศจรรย์ตอนในการกล่าว บูชาเพียงนี้ ต่อไปนี้เป็นขั้นตอนที่จะเตรียมถวายเครื่องสังเวย เริ่มด้วยการรินเหล้า ใส่แก้ว (เปิดขวดไว้) จดบุหรี่ยถวาย เอน้ำจิ้มทาเครื่องสังเวยจำพวกหัวหมู เป็ด ไก่ กุ้ง ปู ปลาทุกชิ้น ปอกเปลือกผลไม้ทุกชนิด (ไม่ต้องทุบผล) เมื่อจัดทำตามที่กล่าว มานี้เสร็จแล้ว ประธานให้ตั้งนะโม 3 จบ และกล่าวนำว่าด้วยการถวายเครื่อง สังเวยบทละ 3 จบ เสร็จสิ้นดนตรีบรรเลงเพลงนั่งกินและเช่นเหล่า เมื่อจบเพลง นั่งกินเช่นเหล่าแล้วรอเพียงระยะหนึ่ง ประธานจะกล่าวนำลาเครื่องสังเวยโดยให้ ทุกคนตั้งนะโม 3 จบ แล้วประธานกล่าวนำลาเครื่องสังเวย 3 จบ ดนตรีบรรเลง เพลงพราหมณ์ออก และเพลงเสมอเข้าที่ เป็นการอันเชิญเทพทั้งปวงกลับยังเทวส ถานต่อไปนี้ประธานจะเป็นผู้ประกอบพิธีด้วยการสักการบูชาเทพและบูรพ คณาจารย์ทางดุริยางคศิลป์และคีตศิลป์ ด้วยการกล่าวบูชาในบทคาถาโปรย ข้าวตอกดอกไม้ ดนตรีบรรเลงเพลงโปรยข้าวตอก ประธานจะโปรยข้าวตอก ดอกไม้ไปที่เคียรของเทพ เครื่องดนตรีและเครื่องสังเวยที่ตั้งไว้ เมื่อเสร็จการโปรย ข้าวตอกดอกไม้ ประธานจะพรมน้ำมนต์สักการบูชาเคียรเทพ ขั้นตอนนี้ดนตรี บรรเลงเพลงมหาชัย ประธานเจิมแปงกระแจะที่เคียรเทพจนครบ เจิมที่ตะโพน ที่ตั้งบูชา จากนั้นจะเจิมเครื่องดนตรีที่ตั้งบูชาไว้ หลังจากประกอบพิธีเจิมเครื่อง

บูชาแล้วพิธีการต่อไปคือ พิธีเจิมหน้าและพิธีครอบครุคนตรีเพื่อเรียนรู้เครื่องดนตรีและศึกษาเพลงหน้าพาทย์ตามลำดับของเพลง ผู้ที่เข้าร่วมในพิธีนั้นจะแบ่งเป็น 2 จำพวกคือพวกที่ผ่านการครอบมาแล้ว เพียงแต่เข้าร่วมในพิธีไหว้ครุเท่านั้น ก็อีกจำพวกคือผู้ที่ประสงค์จะเข้าพิธีครอบ ผู้เข้าร่วมพิธีอย่างเดียวไม่ต้องมีอุปกรณ์สำหรับเข้าพิธี (เช่นเครื่องกำนล) จะเข้ารับการประพรมน้ำมนต์ เจิมหน้าและรับดอกไม้ทัดครุ (ใบเงิน ใบทอง ใบนาค หย้าแพรก) เมื่อหมดพิธีนี้แล้ว ก็จะเป็นพิธีครอบ พิธีครอบจะแตกต่างกันตามความประสงค์ของผู้ที่เข้าครอบ จะเรียนดนตรีและเพลงหน้าพาทย์ระดับไหน การเข้ารับการครอบลำดับแรกจะเป็นพวกที่เรียนเครื่องสายและคีตศิลป์ เริ่มต้นด้วยการเข้ารับการประพรมน้ำมนต์ เจิมหน้า และรับดอกไม้ทัดหู จากนั้นผู้เข้ารับการครอบก็จะมอบขันกำนลแก่ประธานที่ประกอบพิธี เมื่อรับขันกำนลประธานจะกล่าวโอวาทด้วยตนเองเป็นความหมายที่ว่า จะขอรับไว้เป็นศิษย์ทางดุริยางคศิลป์และคีตศิลป์ตั้งแต่นี้ จงมีแต่ความสุข ความเจริญต่อไป เมื่อจบบทและรับขันกำนลจากศิษย์ไปแล้วก็จะใช้ฉิ่งวางบนศีรษะของผู้ที่รับพร้อมทั้งกล่าวคาถากำกับเป็นความหมายให้มีความเจริญในทางดุริยางคศิลป์และคีตศิลป์ให้มีความทรงจำที่แม่นยำ มีสติปัญญาที่เฉลียวฉลาดมีความสามารถก้าวหน้าต่อไป เป็นอันเสร็จพิธีการครอบสำหรับผู้เรียนเครื่องสายและคีตศิลป์ ต่อไปเป็นผู้ที่เรียนปี่พาทย์ ขั้นตอนตามพิธีการครอบขั้นต้น เข้ารับการประพรมน้ำมนต์ เจิมหน้า รับดอกไม้ทัดหู มอบขันกำนลแก่ประธานผู้ทำพิธี (เหมือนพวกแรก) ผู้ที่เรียนปี่พาทย์จำพวกทำทำนอง จะเข้าไปนั่งในวงฆ้อง ผู้ที่เรียนปี่พาทย์จำพวกประกอบจังหวะจะไปนั่งที่ตะโพน ประธานในพิธีจำจับมือผู้เป็นศิษย์ให้ตีฆ้อง ตีตะโพน วรรคแรกของเพลงนั้น ๆ 3 ครั้ง (ศิลป์ ตรีภม, 2545: 28-35)

สรุป คาถาในการกล่าวโองการพิธีไหว้ครูตามลำดับขั้นตอนมีดังนี้

1. บทกล่าวบูชาพระรัตนตรัย
2. บทกล่าวชุมนุมเทวดา
3. บทกล่าวนำถวายดอกไม้
4. บทกล่าวนำขอพรพระรัตนตรัยและบุพการี
5. บทกล่าวไหว้พระและเทพเจ้า
6. บทกล่าวบูชาเทพเจ้าทางดนตรี
7. บทกล่าวบูชาเชิญเทวดา
8. บทกล่าวเชิญองค์พระพิราพ
9. บทกล่าวถวายเครื่องสังเวद्य
10. บทกล่าวลาเครื่องสังเวद्य
11. บทกล่าวบูชาคาถา ไปรยข้าวตอกดอกไม้ พรมน้ำมนต์ และเจิม

ลำดับการเข้ารับการครอบครู(ปีพาทย์)

การเรียนดนตรีไทยมีขั้นตอนในการเรียนแบ่งเป็น 5 ชั้น ซึ่งแต่ละชั้นต้องเข้ารับการครอบครู อาจปฏิบัติในบ้านของครูผู้สอน ในสำนักดนตรี หรืออาจเข้ารับการครอบครูในพิธีไหว้ครูซึ่งมีลำดับขั้นตอนการประกอบพิธี ดังนี้

ชั้นที่ 1 เพลงสาธุการ ประธานถือไม้ตีฆ้องพนมมือบนศีรษะผู้รับกล่าวคาถา เป็นความหมายว่า ข้าพเจ้าขอจับมือให้เริ่มตีเพลงสาธุการเมื่อฝึกหัดดุริยางคศิลป์ ลืบไป จงมีความทรงจำแม่นยำ มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด มีความสามารถยิ่งขึ้น ไป เสร็จแล้วจับมือศิษย์ตีเพลงสาธุการบรรทัดขึ้นต้น 3 ครั้งเป็นอันเสร็จพิธี

ชั้นที่ 2 เพลงตระโหมโรง ประธานจับมือต่อเพลงตระโหมโรง ใช้คาถาวิธีปฏิบัติเช่นเดียวกับเพลงสาธุการ

ชั้นที่ 3 เพลงโหมโรงกลางวัน ประธานจับมือต่อเพลงตะบองกัน สำหรับผู้ต้องการศึกษาเพลงโหมโรงกลางวัน

ชั้นที่ 4 เพลงหน้าพาทย์ชั้นสูง ประธานจับมือต่อเพลงบาทสกุณี

ชั้นที่ 5 เพลงตระองค์พระพิราพ เป็นขั้นสูงสุดในกรณีพิเศษที่ผู้เข้ารับการครอบครูจะต้องต้องมีคุณสมบัติดังนี้

ผ่านการศึกษาเพลงมาครบทั้ง 4 ชั้นดังกล่าวมาแล้ว

ควรเป็นผู้ที่มีวัยวุฒิคืออายุ 30 ปีขึ้นไป

ได้ผ่านการอุปสมบทมาแล้วอย่างน้อยหนึ่งพรรษา

ได้รับพระบรมราชานุญาต (ในกรณีพิเศษ)

ปัจจุบันนี้จะกำหนดให้เพียง 3 ข้อแรกก็ถือว่าเป็นผู้ที่มีวัยวุฒิและคุณวุฒิเหมาะสมกับการเรียนเพลง ส่วนข้อสุดท้ายมักจะไม่มีโอกาสเข้ารับพระราชทาน ได้จึงเห็นควรยกเว้น (ศิลป ตราโมท, 2545: 28-35)

หมายเหตุ ประธานจะเปลี่ยนคำกล่าวบูชาครูตามเพลงนั้น ๆ ส่วนวิธีการเหมือนกันทุกขั้นตอน

สุดท้ายเมื่อเสร็จขั้นตอนการครอบแก้วศิษย์ทุกคนแล้ว ประธานจะกล่าวบูชาขอยุติการประกอบพิธีไหว้ครู ขอสมาโทษในสิ่งที่ผิดพลาดและขอความเป็นสิริมงคลจงมีมาสู่สถานที่สู่สถาบันที่จัดพิธีกรรมนี้ ผู้ศึกษานุศิษย์และผู้เข้าร่วมในพิธีนี้โดยทั่วกัน ดนตรีบรรเลงเพลงเชิดและเพลงกราวรำจบทีไหว้ครูดนตรีไทยอย่างมีพิธีรีตอง พิธีไหว้ครูเป็นประเพณีที่นักดนตรีหรือดุริยางคศิลปิน คีตศิลปิน จะร่วมกันประกอบเป็นประจำทุกปีตามโอกาสจะอำนวยจะมีอยู่ทั่วไปแต่ละแห่งที่จัดพิธีกรรมก็จะมีผิดเพี้ยนแตกต่างกันไปบ้าง ซึ่งจะเป็นทั้งถ้อยคำในโองการที่ประธานผู้ประกอบพิธีกล่าวนำ และขั้นตอนวิธีการประกอบพิธีก็มีแตกต่างกันไป ทั้งนี้ก็สุดแต่ประธานผู้ประกอบพิธีได้รับมอบให้เป็นผู้ประกอบพิธีจากครูอาจารย์ท่านใด ก็สมควรเป็นอย่างยิ่งที่จะยึดถือปฏิบัติตามแนวทางที่ครูอาจารย์มอบให้ อย่างเคร่งครัดจึงจะเรียกว่า “เจริญรอยตามครู” (ศิลป ตราโมท, 2545: 28-35)

สรุปขั้นตอนพิธีไหว้ครูดนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลปบุรีใช้แนวปฏิบัติตามขั้นตอนเช่นเดียวกับที่ได้กล่าวมา ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลโดยการสังเกตการณ์ในพิธีไหว้ครูดนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลปบุรีและได้บันทึกข้อมูลภาพไว้รวมทั้งได้อธิบายแต่ละขั้นตอนประกอบตั้งแต่เริ่มสวดมนต์เย็นในวันพุทธจนกระทั่งถึงเช้าวันพฤหัสบดีสวดมนต์เช้าและเริ่มพิธีไหว้ครูดนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลปบุรีซึ่งสามารถดูรูปภาพที่ภาคผนวก

3.8 ความเชื่อความสำคัญและความหมายของเครื่องสังเวปีหวัศครูดนตรีไทย

3.8.1 ความเชื่อพิธีกรรมไหว้ครู

ความเชื่อพิธีกรรมไหว้ครูดนตรีไทยเป็นพิธีกรรมที่เกิดขึ้นมีผลมาจากความเชื่อที่ตกทอดมาจากบรรพบุรุษ ความเชื่อของมนุษย์ในระยะแรกมีความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติดังที่ ศาสตราจารย์ ดร.บุษกร บิณสันต์ กล่าวไว้ว่า

การเรียนรู้ด้านดนตรีนั้นมีการถ่ายทอดในลักษณะเป็นมุขปาฐะทั้งสิ้น และความรู้ที่มีการถ่ายทอดสู่กันมิใช่เพียงความรู้เกี่ยวกับดนตรีเท่านั้น แต่ยังมีความรู้ด้านพิธีกรรมนี้ตั้งแต่เริ่มเรียนเลยทีเดียว พิธีกรรมที่เกิดขึ้นมีผลมาจากความเชื่อที่ตกทอดมาจากบรรพบุรุษ ความเชื่อของมนุษย์ในระยะแรกมีความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ ซึ่งมนุษย์ยึดเป็นที่พึ่งให้หายจากการหวาดกลัวเนื่องจากมนุษย์เองนั้นไม่สามารถควบคุมธรรมชาติได้ การเคารพบูชาผีต่าง ๆ ตามความเชื่อทำให้เกิดความมั่นใจว่ามีผู้คอยคุ้มกันและตนนั้นจะอยู่รอดปลอดภัย ทั้งนี้ต้องมีการปฏิบัติตอบแทนในทางที่เป็นการเอาใจสิ่งเหนือธรรมชาติเพื่อเพิ่มความเชื่อมั่นว่าจะได้รับการคุ้มครองป้องกันให้แคล้วคลาดจากสิ่งชั่วร้าย และหากปฏิบัติไม่ชอบหรือไม่ถูกใจก็อาจส่งผลร้ายต่อตนและสมาชิกในสังคมได้ แม้ความเชื่อดังกล่าวไม่สามารถพิสูจน์ได้ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์แต่มนุษย์ก็ยังยึดถือปฏิบัติตามขนบและมีการสืบทอดต่อความเชื่อนั้น ความเชื่อดังกล่าววิวัฒนาการกลายเป็นลัทธิหรือศาสนา มีผู้ยอมรับนับถือในวงกว้างขึ้นในเวลาต่อมาซึ่งมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตมนุษย์ ดังนั้น สิ่งที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิต เช่น ขนบประเพณีต่าง ๆ จึงมีรูปแบบพิธีกรรมสะท้อนถึงความเชื่อของคนในสังคมซึ่งถูกสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น (บุษกร บิณสันต์, 2554: 15-24)

ความเชื่อในพิธีกรรมไหว้ครูดนตรีไทย เป็นประเพณีที่ตกทอดปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นการปฏิบัติด้วยตนเอง ไม่ใช่มีความเชื่ออย่างใดอย่างหนึ่ง ดังที่ อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ พิภพจรรย์ กล่าวไว้

ไม่เชิงเป็นความเชื่ออย่างเดียวเนื่องจากพิธีกรรมของโบราณนี้คือเป็นจารีตประเพณีที่สืบทอดปฏิบัติต่อกันมาจะบอกว่าความเชื่อนั้นไม่ได้เราจะต้องปฏิบัติเองเราจะได้รับทราบว่าการที่เราเข้าพิธีไหว้ครูมาแล้วนั้นจะทำให้เรามีสมาธิอ่านโองการให้คล่อง อย่างเช่น การอ่านโองการของโชน ละคร หรือพิธีทางพราหมณ์ก็จะใช้การอ่านตามตำรา แต่ของคนตรีนั้นเราจะไม่ใช้การอ่านเราจะต้อง

ห้องจำ ส่วนตำราที่ได้รับมาจะตั้งบูชาไว้ในการท่องก็จะต้องมีสมาธิถึงจะจำได้ 1. เราจะต้องยึดมั่นว่าถ้าเราทำผิดพลาดก็จะเป็นดีกับตัวเรา เราจะต้องพยายามทำให้ผิดพลาดน้อยที่สุดหรือไม่ให้ผิดพลาดเลย 2.สมาธิต้องชัดเจนถ้าสมาธิไม่ดีแล้วเราจะเรียงร้อยถ้อยคำต่าง ๆ ไม่ได้ 3. ในการพรมน้ำมนต์ การเจิมหน้าผากเราก็ต้องมีสมาธิ มีจิตใจให้กับคนรับ คนรับก็ต้องมีใจที่จะน้อมรับเราเพื่อประสิทธิ์ประสาทวิชาให้กับคนที่รับของไทยโบราณจะเป็นแบบนี้ เพราะฉะนั้นความเชื่อก็ต้องเชื่อได้ว่าสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้คือ ตัวคนต่อตัวคนที่มีความตั้งใจทางด้านนี้จะเป็นการประสิทธิ์ประสาทวิชาให้กัน เราจะต้องมีใจให้กับครูบาอาจารย์ที่เป็นเทพเจ้าเพราะเวลาเราอันเชิญเราจะต้องน้อมใจเราอันเชิญท่านลงมา เพราะฉะนั้นความเชื่อในที่นี้คือเกิดจากความปฏิบัติ ไม่ใช่ไปนั่งแล้วเชื่ออย่างโน้นอย่างนี้ บางคนเชื่อว่าการทำเพลงหน้าพาทย์นั้นเชิญเทวดา เทวดาจะลงมาจริง เราตอบไม่ได้ เชื่อว่าในการเชิญท่านในการบรรเลงเพลงหน้าพาทย์เป็นกิริยาสมมุติว่าท่านจะมาหรือไม่มาเราไม่รู้ ผมเคยไปทำพิธีไหว้ครูแล้วปรากฏว่ามีคนที่นั่งสมาธิ หลังจากเสร็จพิธีมาแล้วให้ฟังว่ามีเทพเทวดาต่าง ๆ มาร่วมในพิธี จะเชื่อหรือไม่เชื่อก็แล้วแต่ แต่เขานั่งสมาธิเขาเห็น แต่ถ้าเป็นความเชื่อส่วนตัวเราเชื่อในสิ่งที่เกิดขึ้นและเห็นเพราะเราน้อมใจบูชาท่าน เชิญท่านมา ท่านคงมาในพิธีเพราะคาถาจะมีทั้งชุมนุมเทวดา เหมือนพระเวทาท่านสวดมนต์จะมีการตั้งสักเค คือการชุมนุมเทวดา เหมือนเรารับจากครูมาแล้วเราให้ลูกศิษย์ต่อไปถือว่าเป็นเรื่องสมาธิสัมพันธ์กันทำให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ขึ้นมา (สิริชัยชาญ ฟ้าจ่างรุญ, สัมภาษณ์, 11 สิงหาคม 2559)

CHULALONGKORN UNIVERSITY

ความเชื่อพิธีกรรมไหว้ครูดนตรีไทยในเรื่องครูเทพเป็นสิ่งที่ไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่ามีจริงหรือไม่จริง ดังที่อาจารย์ดนตรี ตรีโมท กล่าวไว้ว่า

ถ้าพูดตามหลักทางวิทยาศาสตร์สิ่งเหล่านี้ไม่สามารถพิสูจน์ได้จะว่ามีหรือไม่ มี แต่ในส่วนตัวของครู ครูมีความเชื่อว่า การไหว้ครูของไทยเรามีมาตั้งแต่สมัยโบราณแล้วไม่ใช่เพิ่งเริ่มมี ทุกคนต้องมีครูบาอาจารย์โรงเรียนทุกโรงเรียนจะมีพิธีไหว้ครูคือ ไหว้ครูหนังสือ พอมิวินาดนตรีไทยเพิ่มขึ้นมาเราจึงมีพิธีไหว้ครูดนตรีไทยเพิ่มขึ้น โดยปกติแล้วประธานที่จะมาทำพิธีไหว้ครูนั้นจะต้องได้รับมอบจากประธานคนก่อน ที่เป็นครูที่ได้รับมอบมาสืบต่อ ๆ กันมาจนถึงปัจจุบัน พูดถึงความศักดิ์สิทธิ์ที่ได้คือกำลังใจ ทุกคนที่มาไหว้ครู คือเป็นการมานั่งสมาธิ สวดมนต์ มีการอ่านโองการผู้เข้าร่วมก็ว่าตามก็จะได้สมาธิได้กำลังใจ มีความเชื่อมั่น มี

กำลังใจที่จะไปทำการแสดง ลings คักดีลith เป็นสิ่งที่เรามองไม่เห็น แต่โดยส่วนตัวของครูมีความเชื่อว่ามีจริง เพราะหลายครั้งหลายหนที่ได้รับ เช่น บางครั้งถ้าครูทำอะไรไม่สำเร็จครูก็จะขอให้ครูช่วยก็สำเร็จขึ้นได้โดยที่ครูไม่คิดว่าจะสำเร็จ แต่ก็สำเร็จก็เป็นที่น่าแปลกใจสำหรับตัวครูเอง ซึ่งบางคนอาจจะบอกว่าคิดไปเอง นึกไปเอง อันนี้เป็นความเชื่อมั่นของแต่ละคนสมัยที่คุณพ่ออยู่เวลาครูไม่เข้าใจคิดอะไรไม่ออกในเรื่องเพลงก็จะไปเรียนถามไปปรึกษาท่าน แต่พอถึงตอนที่ไม่มีท่านแล้วครูก็ยังคิดว่ายังมีท่านอยู่ บางทีครูคิดอะไรไม่ออก ลืมเพลงนึกไม่ออกจำไม่ได้ หั้ หั้ ที่พยายามนึกแล้วก็นึกไม่ออก และเมื่อถึงเวลาที่จะแสดงหรือใกล้วันแสดงแล้ว ครูจะตั้งจิตนึกถึงคุณพ่อของให้ท่านช่วยให้คิดออกทำได้ ครูก็จะคิดออกและทำได้บางทีเนื้อเพลงลืมไปแล้วก็กลับมาจำได้นี้เป็นความเชื่อส่วนบุคคล (ดนตรีตราโมท, สัมภาษณ์, 20 มิถุนายน 2559)

ความเชื่อพิธีกรรมไหว้ครูดนตรีไทยเป็นการแสดงถึงความกตัญญูทเวทต่อครูอาจารย์ มารับมิ่งมงคล จากครูบาอาจารย์เพื่อความเป็นสิริมงคลดั่งที่ อาจารย์ไชยยะ ทางมีศรี กล่าวไว้ว่า “มีความเชื่อว่ามีพิธีไหว้ครูดนตรีไทยว่าเรามา รับมิ่งมงคลจากครูบาอาจารย์ ถ้าใครได้มาร่วมในพิธีไหว้ครูก็จะได้รับความเป็นสิริมงคลกลับไป แสดงความกตัญญูต่อครูบาอาจารย์ซึ่งเป็นความเชื่อที่สืบทอดกันมาเป็นการนัดหมายปีละครั้งที่จะมีพิธีไหว้ครู” (ไชยยะ ทางมีศรี, สัมภาษณ์, 10 มิถุนายน 2559)

ความเชื่อพิธีกรรมไหว้ครูดนตรีไทยเป็นการแสดงความกตัญญูต่อครูบาอาจารย์ที่ได้ล่วงลับไปแล้ว เป็นการซึมซับตามหลักของพระพุทธศาสนาตามที่ อาจารย์ป๊อบ คงลายทอง กล่าวไว้ว่า

มีความเชื่อในพิธีไหว้ครูดนตรีไทยว่านอกจากพ่อแม่แล้ว ครูบาอาจารย์คือผู้ที่ให้ความรู้และให้ความอบรมสั่งสอน สำคัญสำคัญที่ปฏิบัติพิธีไหว้ครูกันมาตลอดก็เช่น บ้านวัดกัลยาณัม บ้านครูจางวางทั่ว บ้านครูหลวงประดิษฐ์ เป็นสำนักใหญ่ที่จะมีการไหว้ครูในแต่ละปี ซึ่งหลังๆ ก็จะมีบ้านครูรวมราชบุรีที่เป็นสำนักใหญ่มีการไหว้ครูประจำปีทุก ๆ ปี และวัดพระพิเรนทร์ที่จะมีการไหว้ครูรวบกันหมดหลังจากสำนักใหญ่ ๆ แล้ว ก็มีวิทยาลัยนาฏศิลป์แต่ละที่ ที่มีการไหว้ครูประจำปี เป็นความเชื่อที่สืบทอดกันมา เพื่อแสดงความกตัญญูต่อครูบาอาจารย์ที่ได้ล่วงลับไปแล้ว ได้พบเห็นพิธีไหว้ครูดนตรีไทยมาตั้งแต่สมัยเรียนที่วิทยาลัยนาฏศิลป์ ได้ซึมซับมาเรื่อย ๆ ตอนนั้นยังไม่รู้เรื่องในพิธีไหว้ครูเท่าไร เขาให้ขึ้นไปไหว้ก็ขึ้นไป คำบางคำยังแปลไม่ออกเลย เช่น พระกรเดินถือพิณ คิดไปว่าทำไมพระมาเดินถือพิณ และนึกไปถึงเครื่องพิมพ์ดีด เป็นต้น พอระยะหลังๆ เริ่มซึมซับมาเรื่อย ๆ ได้ถือหลักตามศาสนาพุทธตามพ่อแม่ไปวัด และได้เข้ามาศึกษาในวิทยาลัยนาฏศิลป์

ก็มีพื้นฐานทางด้านศาสนาที่ได้มา และการเคารพครูบาอาจารย์มาเรื่อย ๆ จึงเป็นการสั่งสมมาทำให้เกิดความเชื่อในพิธีไหว้ครูเกิดขึ้น (ปิ๊บ คงลายทอง, สัมภาษณ์, 10 มิถุนายน 2559)

ความเชื่อพิธีกรรมไหว้ครูคนไทยคือเป็นความเชื่อของมนุษย์ ที่เชื่อว่ามนุษย์เราเกิดมาต้องมีพ่อแม่ มีต้นตระกูล ต้นกำเนิดที่สืบต่อกันมาโดยการบอกเล่าของคนหนึ่งสู่อีกคนหนึ่งดังที่อาจารย์รัฐพงศ์ โสวัตร กล่าวไว้ว่า

มีความเชื่อในพิธีกรรมไหว้ครูคนไทยว่ามีความเชื่อแน่นอน เชื่อพอๆ กับการที่มีมนุษย์คู่หนึ่งถามว่าเราเป็นลูกใคร พ่อแม่ชื่ออะไร คนโน้นคนนี้อยู่ตระกูลไหน มีความเชื่อแบบนั้น คือมีพ่อแม่ พี่น้อง มีต้นตระกูลการกำเนิด เชื่อว่าถ้ามีใครบอกเราว่าเป็นลูกของคนนี้ ชื่อนี้ เราก็เชื่อ เช่นเดียวกับการไหว้ครู ถ้าครูบอกว่าการไหว้ครูมีความสำคัญมีประโยชน์อะไรยังไงเราก็จะเชื่อตามที่ครูบอกแบบนี้ เป็นต้น (รัฐพงศ์ โสวัตร, สัมภาษณ์, 13 กรกฎาคม 2559)

ความเชื่อในพิธีกรรมไหว้ครูคนไทยสมัยเป็นนักเรียนหรือสมัยเป็นเด็ก ๆ ยังไม่มีความเชื่อในเรื่องพิธีไหว้ครูคนไทยแต่พอเริ่มโตขึ้นบรรลุนิติภาวะขึ้นเริ่มมีความเชื่อว่าการเรียนวิชาต่าง ๆ ต้องมีครูดังที่ อาจารย์ลำยอง โสวัตร กล่าวไว้ว่า

ความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมไหว้ครูคนไทยครูลำยองเล่าว่า สมัยตอนเป็นนักเรียนก็ยังไม่มีความรู้สึกว่ามีความเชื่อในพิธีไหว้ครูมากเท่าไร เพราะเนื่องจากอายุน้อยยังไม่ค่อยรู้เรื่องเท่าไร แต่พออายุมากขึ้นบรรลุนิติภาวะแล้วเริ่มเห็นถึงความจำเป็นไม่ว่าจะเรียนวิชาการหรือเรียนอะไรต่าง ๆ ย่อมต้องมีครูด้วยกันทั้งนั้นครูช่าง ครูหมอ ครูดนตรี และก็เป็นเรื่องที่แสดงถึงศิษย์ที่มีครูแสดงความกตัญญูต่อครูถือว่าท่านได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาให้เราถือว่าท่านมีบุญคุณต่อเราอย่างน้อยปีหนึ่งควรที่จะต้องมีการไหว้ครู มีความรู้สึกว่ามีค่าในพิธีไหว้ครูนี้ และพูดถึงเกี่ยวกับผู้ทำพิธีไหว้ครูนั้นเห็นว่า มีผู้ทำพิธีหลายท่านก็พยายามหลีกเลี่ยงมาโดยตลอด จนมีครูผู้ทำพิธีเกิดเจ็บป่วยและเสียชีวิตจึงจำเป็นต้องมาทำพิธีไหว้ครูแทนและเห็นถึงความสำคัญในพิธีไหว้ครูทำให้เกิดความเป็นสิริมงคลได้แสดงออกกระตือรือร้นถึงครูทั้งครูเทพครูเทวดาที่เสียชีวิตไปแล้วหรือครูที่ยังมีชีวิตอยู่ (ลำยอง โสวัตร, สัมภาษณ์, 5 สิงหาคม)

ความเชื่อพิธีกรรมไหว้ครูคนไทยเป็นการแสดงความกตัญญูทเวที่ต่อครูบาอาจารย์ที่ได้สั่งสอนมาทั้งครูเทพและครูที่เสียชีวิตไปแล้วดังที่ อาจารย์เอนก อาจม้งกร กล่าวไว้ว่า “มีความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมไหว้ครูคนไทยว่า เป็นการแสดงความกตัญญูทเวที่ต่อครูบาอาจารย์ที่ได้สั่งสอนมาทั้งครูที่เป็นเทพเจ้าและครูโบราณจารย์ที่ได้เสียชีวิตไปแล้วเป็นการแสดงความกตัญญูทเวที่ตาต่อครูบาอาจารย์ในพิธีไหว้ครู” (เอนก อาจม้งกร, สัมภาษณ์, 13 กรกฎาคม 2559)

ความเชื่อพิธีกรรมไหว้ครูเป็นการให้ศิษยานุศิษย์ทั้งหลายได้มาขอขมาครูบาอาจารย์แสดงความเคารพต่อครูบาอาจารย์ที่ได้เคยประมาทพลาดพลั้งในการกระทำไม่ดีทั้งต่อหน้าและลับหลังด้วยความตั้งใจและไม่ตั้งใจ และเพื่อความป็นสิริมงคลกับตัวเองดังที่ อาจารย์ลิขิต สุนทรสุข กล่าวไว้ว่า

เชื่อว่าเป็นสิริมงคลแก่บรรดาศิษยานุศิษย์ทั้งหลายที่ปีหนึ่งจะได้แสดงความกตัญญูทเวที่แสดงความเคารพบูชาต่อครู อย่างพร้อมหน้าพร้อมตาสักครั้งหนึ่ง ซึ่งก็หมายถึงการได้มาขอขมาลาโทษต่อครู ที่ตลอดเวลา 1 ปี ศิษย์อาจผิดประมาทพลาดพลั้งจะด้วยกายวาจาใจ รู้หรือไม่รู้ก็ตาม อันจะทำให้การกระทำในพิธีนั้นส่งผลสะท้อนให้ศิษย์มีความเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นไปด้วย มีความเชื่อว่าเป็นกุศโลบายของบูรพาจารย์อันจะทำให้บรรดาศิษย์ทั้งหลายมีครูเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ดำเนินชีวิตตามทำนองครองธรรมดังครูได้อบรมสั่งสอนและเป็นต้นแบบที่ดี อีกทั้งยังทำให้ครูได้พบศิษย์มีโอกาสดำพูดคุยสอบถามความเจริญก้าวหน้าของศิษย์ตลอดจนจะได้ช่วยแก้ปัญหาให้เมื่อศิษย์มีปัญหาต่าง ๆ รวมถึงครูจะได้มีโอกาสดูฝีมือและพัฒนาการของศิษย์ทั้งหลายได้บรรเลงขับร้องการแสดงถวายมือ และเชื่อว่าเป็นพิธีกรรมที่เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมาแต่โบราณซึ่งจะมีมาตั้งแต่ในวังจนถึงวัดและชุมชนหมู่บ้านต่าง ๆ จนปัจจุบันจะเห็นได้จากการสืบทอดโองการขั้นตอนองค์ประกอบต่าง ๆ รายละเอียดของพิธีตลอดจนผู้ทำพิธีโดยเฉพาะผู้ทำพิธีจะต้องเป็นผู้มีความพร้อมมีคุณสมบัติครบถ้วนและต้องได้รับพระบรมราชโองการมีพระบรมราชานุญาตจากพระมหากษัตริย์ให้เป็นผู้สืบทอดต่อไป (ลิขิต สุนทรสุข, สัมภาษณ์, 18 กรกฎาคม 2559)

ความเชื่อพิธีกรรมไหว้ครูคนไทยเป็นประเพณีปฏิบัติที่เป็นภูมิปัญญาของบรมครูมาแต่สมัยโบราณกาลที่สืบทอดมาจากรุ่นสู่รุ่น บันทึกเรื่องราวเล่าสู่กันมาเป็นเรื่องราวทำให้เกิดความศรัทธาเชื่อมั่นในพลังและแรงครูที่แผ่มากับพิธีกรรมในขั้นตอนต่าง ๆ ดังที่ อาจารย์พลณศักดิ์ ทรัพย์บางยาง กล่าวไว้ว่า

มีความเชื่อในพิธีไหว้ครูดนตรีไทยว่า เป็นประเพณีปฏิบัติที่เป็นภูมิปัญญาของบรมครูมาแต่โบราณกาลสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น สิ่งสำคัญที่สุดคือ ความศรัทธาในครูบาอาจารย์ ตลอดจนเทพเจ้า อันได้แก่ มหาเทพ 3 องค์ คือ พระอิศวร พระพรหม พระนารายณ์ เทพสังคีตอาจารย์ (ดุริยเทพ) 3 องค์ คือ พระวิศุกรรม พระปรคนธรรพ พระปัญจสิงขร สำหรับพระภรตมุนี (พ่อแก่) พระพิราพเป็นชั้นรองลงมาที่ให้ความเคารพบูชาด้วยจิตวิญญานให้เข้าไปในความรู้สึกอย่างแท้จริงถึงเทพเจ้าทั้งหลายนี้จะไม่มีความเห็นว่ามีอยู่หรือไม่เพียงใดก็ตามแต่จากตำนานที่บันทึกเล่าสู่กันมาเป็นเรื่องราวทำให้เกิดความศรัทธาเชื่อมั่นในพลังและแรงครูที่แผ่มาทับพิธีกรรมขั้นตอนตั้งแต่เริ่มต้นพิธีกรรมดำเนินจนเสร็จสิ้นแสดงถึงการยอมรับอย่างสูงสุดในการเป็นศิษย์มีครูที่สมบูรณ์อันส่งผลถึงครูอาจารย์ที่มีตัวตนเป็นมนุษย์คนเดินดินธรรมดา เรียนวิชาการดนตรีไทย ปี่พาทย์ เครื่องสาย และคีตศิลป์ไทย จนมีความเป็นเลิศในเครื่องมือชิ้น ๆ ดังที่มีบันทึกไว้ในตำรา หนังสือ สื่อต่าง ๆ ให้ได้รับรู้กันจนทุกวันนี้ ก็ล้วนมาจากการถ่ายทอดเพลงการต่าง ๆ ให้ลูกศิษย์ได้ร่ำเรียนเขียนอ่าน จนได้ดิบได้ดีมีฝีมือ มีชื่อเสียง ในสังคมดนตรีไทย เมื่อครูได้เสียชีวิตไป ได้จัดงานไหว้ครูเพื่อน้อมรำลึกในพระคุณครูที่ชุบเลี้ยงให้วิชาความรู้ กับสิ่งที่ได้คือ ความกตัญญูต่อครู ทำให้เกิดความเชื่อมั่นว่า ครูยังอยู่ใกล้ชิดเสมอ ไม่ว่าจะครูท่านจะตายไปแล้ว แต่พลังใจพลังความรักพลังศรัทธาที่ได้ไหว้ครูคงส่งผลให้ชีวิตมีความเจริญรุ่งเรืองสืบไป (พลณศักดิ์ ทรัพย์บางยาง, สัมภาษณ์, 18 กรกฎาคม 2559)

ในด้านความเชื่อพิธีกรรมไหว้ครูดนตรีไทยนี้ อาจารย์สุพัสชา ผดุงสุทธิ กล่าวไว้ว่า “มีความเชื่อในพิธีกรรมไหว้ครูดนตรีไทยว่า เมื่อเราได้เข้าร่วมในพิธีไหว้ครู เราจะได้รับสิ่งที่เป็นมงคลกับตัวและยังแสดงออกถึงความกตัญญูต่อครูด้านดนตรีไทยที่ได้ประสิทธิ์ประสาทเพลงต่าง ๆ ให้เราไม่ว่าจะเป็นครูที่ล่วงลับไปแล้วก็ดีหรือที่ยังมีชีวิตอยู่ก็ดี” (สุพัสชา ผดุงสุทธิ, สัมภาษณ์, 18 กรกฎาคม 2559)

ความเชื่อเกิดขึ้นเนื่องจากมนุษย์แต่ละท้องถิ่นมีปัญหาในการดำรงชีวิตประจำวัน มีการเกิดแก่เจ็บตายป่วยไข้ เกิดภัยธรรมชาติความวิบัติต่าง ๆ มนุษย์จึงคิดว่าน่าจะมีอำนาจที่ลึกลับเหนือธรรมชาติบันดาลให้เป็นเช่นนั้น เพื่อเป็นการป้องกันภัยพิบัติที่เกิดขึ้นจึงมีการวิงวอนขอพรขอความช่วยเหลือจากอำนาจที่ลึกลับดังที่ ทศนีย์ ทานตวนิช กล่าวไว้ว่า

ความเชื่อของมนุษย์ เกิดขึ้นเนื่องจากมนุษย์แต่ละท้องถิ่นมีปัญหาในการดำรงชีวิตประจำวัน เช่น เมื่อถึงคราววิบัติ เกิดโรคภัยไข้เจ็บ เกิดภัยธรรมชาติ ปัญหาเหล่านั้นเกินความสามารถที่คนธรรมดาจะแก้ไขได้ มนุษย์จึงคิดว่าน่าจะมีอำนาจอันลึกลับเหนือธรรมชาติบันดาลให้เป็นเช่นนั้น อำนาจเหล่านั้นอาจจะเป็น ภูตปิศาจ วิญญาณ หรือเทพเจ้า เป็นต้น ดังนั้นเพื่อป้องกันภัยพิบัติที่เกิดขึ้น มนุษย์จึงวิงวอนขอความช่วยเหลือจากอำนาจลึกลับโดยเชื่อว่าถ้าบอกกล่าวหรือทำให้อำนาจเหนือธรรมชาติพอใจจะช่วยให้ปลอดภัย และเมื่อพ้นภัยก็ยินดีแสดงความกตัญญูทวดด้วยการเช่นสรวงบูชาหรือประกอบพิธีต่าง ๆ (ทัศนีย์ ทานตวนิช, 2523: 106)

ความเชื่อพิธีกรรมไหว้ครูดนตรีไทย คงสืบเนื่องมาจากคนสมัยโบราณที่นับถือผีกันมาก่อนเมื่อมีวัฒนธรรมของพราหมณ์อินเดียเข้ามาเผยแพร่สู่คนไทย จึงได้จัดระเบียบแบบแผนการไหว้ครูขึ้นดังที่ พูลผล อรุณรัถถาวร กล่าวไว้ว่า

การไหว้ครูดนตรีไทย คงสืบเนื่องมาจากคนโบราณนับถือเจ้านับถือผีกันมาก่อน เมื่อวัฒนธรรมของพราหมณ์อินเดียเผยแพร่เข้าสู่คนไทย ตลอดจนคนไทย นับถือพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ ดำรงชีวิตตามหลักคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงได้เกิดการจัดระเบียบแบบแผนการไหว้ครูขึ้น เพื่อเป็นที่เจริญศรัทธาความเลื่อมใสของเหล่าศิษย์ และผู้พบเห็นทั่วไป (พูลผล อรุณรัถถาวร, 2550: 25)

สรุปความเชื่อในพิธีกรรมไหว้ครูดนตรีไทยนั้นเป็นความเชื่อที่ผสมผสานระหว่างการรับเข้ามาของวัฒนธรรมอินเดีย การปฏิบัติตามขนบขั้นตอนทางศาสนาแบบพุทธ และยังมีความเชื่อในเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติเข้ามาเกี่ยวข้องอีกด้วย ซึ่งเป็นประเพณีปฏิบัติที่สืบทอดมาแต่โบราณกาล

3.8.2 ความสำคัญของพิธีไหว้ครูดนตรีไทย

ความสำคัญในการจัดพิธีไหว้ครูถูกกำหนดโดยประเพณีที่สังคมดนตรีไทยได้ถ่ายทอดสืบทอดกันมาอันเป็นผลมาจากความเชื่อที่ได้ส่งต่อกันมาจากโบราณจารย์ดังกล่าว อาจกล่าวได้ว่าการปฏิบัติตามความเชื่อนั้นทำให้เกิดความมั่นคงทางจิตใจ ซึ่งพิธีไหว้ครูมีความสำคัญต่อจิตใจของผู้เรียนทำให้เกิดความภาคภูมิใจว่าได้สักการะและตอบแทนคุณครูผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชา และเป็นการทำตามกรอบที่สังคมได้กำหนดไว้เพื่อจะได้รับการยอมรับจากสังคม

การไหว้ครูนั้นคนไทยมักจะปฏิบัติกันทุกอย่างไม่ว่าจะประกอบกิจกรรมใด ๆ ก็ตามคนไทยเรายึดถือเรื่องความกตัญญูกตเวทิต่อบุพการีเป็นนิสัยโดยเฉพาะครู อาจารย์ไม่ว่าวิชาใดมักจะเคารพบูชาระลึกถึงคุณานุคุณ ถ้ามีโอกาสที่จะตอบแทน บุญคุณได้ ก็มักจะกระทำอยู่เสมอตามฐานะและโอกาสเป็นต้น ว่าช่วยเหลือทำ การงาน หากครูได้ถึงแก่กรรมไปแล้ว ก็ทำบุญอุทิศส่วนบุญกุศลไปให้ หรือเซตุนุ เกียรติคุณในสิ่งที่ได้กระทำไว้ให้แพร่หลายเป็นต้น ที่กล่าวมานี้เป็นกตเวทิตุคุณที่ คิษย์กระทำด้วยความกตัญญูในวิชาทั่ว ๆ ไป แต่ในเฉพาะวิชาที่เป็นศิลปะ การ กระทำกตเวทิตุคุณ ยังแผ่ออกไปถึงเทพเจ้าที่วิชานั้น ๆ ถือว่าเป็นครูบาอาจารย์ ด้วยสำหรับประเพณีการไหว้ครูดุริยางคศิลป์ ที่มีขึ้นสืบต่อมาจนถึงทุกวันนี้ ก็เนื่อง ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น เพื่อให้ศิษย์ได้แสดงออกซึ่งความกตัญญูกตเวทิตุ เป็น การบูชาระลึกถึงพระคุณของครูบาอาจารย์นอกจากนี้ยังเป็นการขอขมาอภัยในสิ่ง ที่ตนเองได้กระทำล่วงเกินต่อเครื่องดนตรีและอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ได้ใช้ศึกษาและ ปฏิบัติ (วิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี. 2559 : 2)

จะเห็นได้ว่านอกจากพิธีไหว้ครูจะมีวัตถุประสงค์เพื่อบูชาพระคุณครูแล้วยังเป็นการขอ ขมาลาโทษ ในสิ่งที่ผู้เรียนอาจปฏิบัติไม่ดีต่อครูในอดีตอีกด้วย

ในด้านวันเวลาที่กำหนดในการจัดพิธีไหว้ครู การไหว้ครูดนตรีไทยนั้นสามารถไหว้ได้ทุก วันเช่นเวลาก่อนนอนหลังจากไหว้พระสวดมนต์ แต่ถ้าจะไหว้ครูที่เป็นแบบแผนมีการประกอบพิธีรีตอง มีเครื่องสังเวศ เครื่องบูชา จะนิยมไหว้ในวันพฤหัสบดีเพราะถือว่าพระพฤหัสบดีเป็นครูทุกแขนงวิชาดังที่ มนตรี ตราโมท กล่าวไว้ว่า

การไหว้ครูดนตรีไทยนั้นมีหลายอย่างเวลาก่อนนอนเราสวดมนต์ไหว้พระ แล้วก็ไหว้ครูบาอาจารย์ด้วย นี่ก็เป็นการไหว้ครูโดยปกติวิสัย เราไหว้ทุกวันจะเป็น วันไหนก็ได้ แต่ถ้าเป็นประกอบพิธีไหว้ครูที่เป็นพิธีรีตอง มีเครื่องสังเวศ มีครูผู้เป็น หัวหน้าอ่านโองการตามแบบแผนอย่างนี้จะต้องทำในวันพฤหัสบดีเท่านั้น เพราะ ถือว่าพระพฤหัสบดีเป็นครูทั่วทุกวิชา บ้านใดมีเครื่องเป่าพาทย์มีผู้บรรเลงเป็นหมู่ คณะมักจะประกอบพิธีไหว้-ครูเป็นประจำทุก ๆ ปี ส่วนคณะที่เป็นอดีต เช่น มหาวิทยาลัยหรือธนาคาร หรือสถาบันอื่น ๆ ก็ตามมักจะเลือกทำตามโอกาสที่ อำนาจเนื่องจากไทยเราเป็นพุทธมามกะ พิธีไหว้ครูจึงมักเริ่มด้วยพิธีสงฆ์ก่อน คือ ในวันพุทธตอนเย็นก็จะมีพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ รุ่งเช้าวันพฤหัสบดีถวาย อาหารบิณฑบาต เมื่อพระสงฆ์เสร็จภัตกิจแล้วจะเริ่มพิธีไหว้ครู แต่พิธีสงฆ์ไม่ได้ อยู่ในระเบียบว่าจะต้องมี บ้านใดหรือคณะใดไม่สะดวกจะมีหรือไม่มีก็ได้ คือเริ่มที่

การไหว้ครูในวันพฤหัสบดีที่เดียว ซึ่งจะต้องทำในตอนเช้า (มนตรี ตราโมท. 2551: 25)

การไหว้ครูจะนิยมไหว้ในเดือน 6 เพื่อแสดงความเคารพกตัญญูกตเวทิตาต่อครูอาจารย์ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาให้ เพื่อป้องกันมิให้เกิดความลบลู่ดูหมิ่นผู้ที่มีอุปการคุณ จึงต้องมีพิธีไหว้ครู ดนตรีไทยดังที่ ธีรานันโท กล่าวไว้ว่า

การไหว้ครูนิยมทำกันเดือน 6 เพื่อความเคารพโดยกตเวทิตาคุณแต่ท่านบูรพาจารย์ผู้เป็นเจ้าของตำรา และครูบาอาจารย์ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาให้ในวิชาหนึ่ง ๆ เพื่อป้องกันมิให้บังเกิดความลบลู่ดูหมิ่นท่านผู้มีอุปการคุณในวิชานั้น ๆ ตามลำดับมา อนึ่งเพื่อให้มั่นใจในความเชื่อถือ ขอความศักดิ์สิทธิ์แห่งครูบาอาจารย์ช่วยคุ้มครองให้เป็นผลดีแก่ตนและศิษย์ที่จะศึกษาเล่าเรียนต่อ ๆ กันไป ฉะนั้น จึงไม่เป็นการบังคับว่าจะต้องกระทำกันเมื่อใดเป็นกฎเกณฑ์ บางท่านทำการไหว้ครูพร้อมกับวันเกิดประจำปีของตนเพื่อให้เป็นงานเดียวกัน กับการทำบุญอายุประจำปีเช่นนั้นก็ได้ ซึ่งแล้วแต่จะสะดวก แต่เมื่อได้เคยกระทำมาแล้วในเดือนใด ครั้งต่อ ๆ ไปก็ควรกระทำโดยกำหนดเดียวกัน ถ้าไม่เคยทำพิธีไหว้ครูมาก่อนก็มิเป็นไร แต่ถ้าเมื่อได้กระทำแล้วในปีใด ก็ควรทำต่อเนื่องกันทุก ๆ ปี ในกาลต่อไปอย่าให้เป็นการผลุบๆ โผล่ๆ ไหว้บ้าง ไม่ไหว้บ้าง มิบังควร (ธีรานันโท. 2541: 123)

ในปัจจุบันแม้จะมีผู้นิยมจัดพิธีไหว้ครูในวันพฤหัสบดี แต่ก็มีผู้จัดพิธีไหว้ครูจัดโดยยึดตามฤกษ์สะดวกของผู้จัดปรากฏให้เห็นอยู่ เช่น จัดในวันอาทิตย์ซึ่งเป็นวันหยุดราชการทำให้สะดวกแก่ผู้จัดและผู้มาร่วมพิธี

การไหว้ครูดนตรีไทยเป็นประเพณีมาตั้งแต่สมัยโบราณ เป็นการระลึกนึกถึงบุญคุณของครูบาอาจารย์ที่ได้ล่วงลับไปแล้วจึงมีการไหว้ครูเพื่อระลึกถึงคุณงามความดีและแสดงความกตัญญูต่อครูอาจารย์ดังที่ อัชฎาจุธ สาคริก กล่าวไว้ว่า

การไหว้ครูเป็นประเพณีของการไหว้ครูดนตรีไทยมาตั้งแต่โบราณ จนกระทั่งทุกวันนี้เพราะเหตุถือกันว่า เครื่องดนตรีทุกชนิดมีครู การที่จะบรรเลงเป็นเพลงก็ต้องรำเรียนจากครู แม้ว่ามีได้มีครูเที่ยวจดจำเอามาก็เรียกว่าครูพักลักจำ เช่นเดียวกับครูเหมือนกัน การเรียนดนตรีแต่ก่อนไม่มีโรงเรียนเช่นเดี๋ยวนี้ ผู้ใดจะเรียนต้องมีดอกไม้ ธูป เทียน เงินกำนล ไปค้ำนบครู และถ้าครูเห็นว่าผู้นั้นมีอุปนิสัยดีก็สอนให้โดยมิได้คิดเงินทองสิ่งของอย่างใดอีก ผู้เชี่ยวชาญในการดนตรีมี

หลายคนได้สั่งสอนสาธุศิษย์ไว้มาก ๆ ครั้นท่านครูเหล่านั้นล่วงลับไป บรรดาศิษย์
 คิดถึงบุญคุณของครู เมื่อมีโอกาสมาประชุมพร้อมกันเขาจงพร้อมใจกันกระทำสิ่ง
 หนึ่งเพื่อเป็นเครื่องระลึกถึงครูและคุณความดีของครูที่ล่วงลับไปแล้ว ไม่มีโอกาส
 แสดงความกตัญญูนั้น ๆ ได้ จึงทำพิธีบวงสรวงขึ้นเรียกว่าพิธีไหว้ครู คือสรรเสริญ
 คุณของครู และขอศีลขอพรจากครูอีกด้วย พิธีไหว้ครูมิใช่เพิ่งเริ่มมีขึ้น ได้มีผู้นับถือ
 และกระทำสืบต่อ ๆ กันมานานแล้ว พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้
 ทรงทำพิธีไหว้ครูมาแล้ว ครูใหญ่ ๆ ของดนตรีสมมติว่าเป็นเทพยดา คือ พระ
 วิษณุกรรมกล่าวว่าเป็นผู้สร้างดนตรีต่าง ๆ พระปัญจสิงขร เป็นครูในทางเครื่องดีด
 ลี ประคนธรรพ เป็นครูตะโพนซึ่งถือว่าเป็นบรมครู พระลัทธิพิณ เป็นครูระนาด
 พระนาคพิภพ เป็นครูฆ้อง พระสีลมชาย (บางทีก็เรียกพระสีลมเฉื่อย) เป็นครูปี่
 และเครื่องเป่าต่าง ๆ พระศรีสนั่นเป็นครูกลอง (อัษฎาฐ สาศริก, 2541: 15 -16)

สรุปความสำคัญในการจัดพิธีไหว้ครูคือการที่ผู้เรียนมีโอกาสแสดงความคารวะต่อครูเพื่อ
 เป็นการระลึกถึงพระคุณ ซึ่งครูดังกล่าวหมายรวมถึงครูที่ล่วงลับไปแล้วและครูเทวดาตามความเชื่อ
 เมื่อได้ไหว้ครูแล้วจะทำให้เกิดความมั่นใจในการเรียนรู้อีกต่อไป

3.8.3 ความหมายของเครื่องสังเวย

เครื่องสังเวย หมายถึง อาหารหวานคาวที่นำมาถวายครู เช่น เครื่องบูชากระยาบวช
 ได้แก่ ขนมต้มแดง ขนมต้มขาว คันหลาว หูช้าง ที่ขาดในพิธีไม่ได้ ส่วนเครื่องเช่นไหว้ได้แก่ หัวหมู เป็ด
 ไก่ และขนมที่เป็นมงคลได้แก่ ทองหยิบ ทองหยอด ฝอยทอง ดังที่ อาจารย์ดนตรี ตราโมท กล่าวไว้ว่า

เป็นอาหารคาวหวานที่เรานำมาถวาย แต่ที่เรียกเครื่องสังเวยก็คือ หมู เป็ด
 ไก่ คนเราธรรมดาเรียกว่าเครื่องเช่นไหว้ แต่ในพิธีจะเรียกว่าเครื่องสังเวย และ
 ขนม เช่น ทองหยิบ ทองหยอด ฝอยทอง เป็นขนมที่เป็นมงคล ต้มแดง ต้มขาว
 คันหลาว หูช้าง สิ่งเหล่านี้จะขาดไม่ได้เลยเพราะเป็นเครื่องบูชากระยาบวช เพราะ
 ในกลุ่มของเครื่องบูชากระยาบวชกำหนดไว้เราจึงขาดสิ่งเหล่านี้ไม่ได้ เป็นสิ่งที่บูชา
 กันมาตั้งแต่สมัยโบราณ ถ้าเราขาดจะดูไม่ดี แต่ถ้าเราไม่สามารถหาซื้อได้หรือทำ
 ได้ คนที่เป็นผู้ช่วยจะต้องทำไปให้ หรือเข้าไปดูแลในครัวและบอกวิธีการทำ หรือ
 ถ้ามีเวลาที่ต้องลงมือทำเอง เพราะผู้ช่วยจะต้องทำเป็นทุกอย่าง สมัยก่อนคนที่
 เป็นผู้ช่วยจะต้องไปก่อนงาน 1 วัน ไปดูไปถามตรวจดูความเรียบร้อยในการจัด
 เครื่องสังเวย แต่สมัยนี้ก็จะทำตามความสะดวกตัดแปลงกันเองบ้าง บางทีไปนำ
 กล้วยเล็บมือนางมาใส่เป็นคันหลาวซึ่งไม่ถูกต้อง ในปัจจุบันนี้ก็จะไปถึงงานก็

จะเริ่มพิธีไหว้ครูแล้วไม่มีเวลาไปตรวจสอบไปดูแลก็จะอนุโลมกันไป แต่ถ้าเราจะรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีกันจริง ๆ เราก็จะต้องทำให้ถูกต้องครบถ้วนตามแบบแผนประเพณีของโบราณ เครื่องสังเวชนียะที่นำถวายพ่อแก่จะถวายได้ทุกอย่าง อาหารหวานคาว ท่านจะฉันหรือไม่ก็สุดแล้วแต่ท่าน ที่ยกเว้นคือเหล้าเพราะท่านเป็นผู้ทรงศีล ผลไม้ที่เป็นมงคลและควรนำมาถวายครูคือ ทุเรียน เพราะมีลักษณะที่ดีคือมีหนามรอบตัว เปรียบเสมือนอาวุธที่แหลมคม หมายถึง สติปัญญาฉลาดแหลมคม

สิ่งที่ห้ามนำมาคือสิ่งที่ไม่เป็นมงคล ตามชื่อที่ไม่ไพเราะ เช่น มังคุด ละมุด พุทรา เช่น ละมุดก็มุดๆ ไปเรื่อยไม่ขึ้นมา พุทรา ก็คือการสร้างซาไปเรื่อย ลูกพลับก็จะทำให้อาภัพก็ไม่ควรนำมาในพิธี

การตัดแบ่งเครื่องสังเวชนียะจะต้องตัดแบ่งทุกอย่างมาใส่รวมในกระทงอย่างละชนิดอย่างละหน่อยแม้กระทั่งน้ำ เหล้า บุหรี่ ก็ต้องใส่ ข้าวในบายศรีก็ต้องหยิบออกมาใส่ในกระทง นำไปวาง 4 มุมในพิธี ถ้าเป็นโรงเรียนก็จะนำไปวาง 4 มุมของโรงเรียน เพื่อถวายให้กับผู้ติดตามของครูพาหนะของครูที่ไม่สามารถเข้ามาร่วมในพิธีได้ เหมือนบ้านเราคนที่ไม่ได้มาร่วมงานไม่สามารถเข้ามาในงานเราก็มีจิตใจเผยแพร่อาหารไปให้ (ดนตรี ตราโมท, สัมภาษณ์, 20 มิถุนายน 2559)

จากการสัมภาษณ์พบว่า เครื่องสังเวชนียะที่นำมาถวายครูจะต้องเป็นสิ่งที่ เป็นมงคล เลือกรสแต่สิ่งดี ๆ มาถวายจัดให้สวยงาม เครื่องสังเวชนียะที่ขาดไม่ได้คือเครื่องบูชากระยาบวช ได้แก่ ขนมห่ม-แดง ต้มข้าว คั้นหลาว หูช้าง เพราะเป็นเครื่องบูชาครูมาตั้งแต่โบราณถ้าขาดจะดูไม่ดี ถ้าหาซื้อไม่ได้หรือทำไม่เป็นผู้ช่วยผู้ประกอบพิธีจะต้องบอกวิธีในการทำ ส่วนหัวหมู เป็ด ไก่ เป็นเครื่องเช่น ไข่ของครูที่เป็นเทพและอสูร ขนมห่มจะต้องเป็นขนมห่มที่เป็นมงคล เช่น ขนมหอมหยิบ ทองหยอด ฝอยทอง หมายถึง ความร่ำรวย มั่งคั่ง มีชีวิตที่ยืนยาวนาน ผลไม้ที่ไม่ควรนำมาในพิธีไหว้ครู ได้แก่ มังคุด ละมุด พุทรา ลูกพลับ เพราะเป็นการคุดมุดไปเรื่อยไม่ลุกขึ้นเพื่อความเจริญก้าวหน้าทำให้สร้างซาและอาภัพ ผลไม้ที่เป็นมงคลได้แก่ ทุเรียนซึ่งมีลักษณะที่ดีคือมีหนามรอบตัว เปรียบเสมือนอาวุธที่แหลมคม หมายถึง สติปัญญาฉลาดแหลมคม การถวายเครื่องสังเวชนียะสำหรับพ่อแก่ถวายได้ทุกอย่าง ยกเว้นเหล้า เพราะท่านเป็นผู้ทรงศีล การตัดแบ่งเครื่องสังเวชนียะจะตัดแบ่งทุกอย่างนำมาใส่กระทงให้ครบ แม้กระทั่งข้าวที่อยู่ในบายศรีปากชามก็ต้องนำไปใส่กระทง เสร็จแล้วจึงนำไปวาง 4 ทิศของสถานที่ประกอบพิธี เพื่อถวายให้ผู้ติดตามของครูที่ไม่สามารถเข้าไปในพิธีได้

สรุป เครื่องบูชาถวายครูแบ่งเป็น 5 กลุ่มคือ

1. เครื่องบูชาประเภทอาหารประกอบด้วยอาหารคาวได้แก่ อาหารดิบและอาหารสุกอย่างละชุด คือ หัวหมู กุ้ง ปู ปลาช่อนแป๊ะชะ เป็ด ไก่ น้ำจิ้ม
2. เครื่องบูชาประเภทอาหารหวานประกอบด้วย ทองหยิบ ทองหยอด ฝอยทอง ขนมชั้น ขนมถ้วยฟู นม เนย ขนมปัง
3. เครื่องบูชาที่เป็นผลไม้ประกอบด้วยผลไม้ 9 ชนิด ที่เป็นมงคลประกอบด้วยกล้วยน้ำว้า อ้อย มะพร้าว ส้ม องุ่น ฝรั่ง ส้มโอ ทูเรียน ขนุน
4. เครื่องบูชาที่เป็นกระยาบวชคืออาหารหรือสิ่งของที่ไม่วางของสดและของคาวประกอบด้วย ขนมต้มแดง ขนมต้มขาว คั้นหลาว หูช้าง
5. เครื่องบูชาที่ไม่ใช่อาหารประกอบด้วย เหล้า บุหรี่ หมาก พลุ น้ำ บายศรีปากชาม

3.9 บริบทที่เกี่ยวกับสถานที่และการเตรียมงาน

3.9.1 อาคารที่ใช้ประกอบพิธี

อาคารที่ใช้ประกอบพิธีไหว้ครูคือ หอประชุมวิทยาลัยนาฏศิลปบุรี ซึ่งหันหน้าเวทีไปทางทิศตะวันออกตามรูปแบบของสถานที่จัดงาน แผนผังในการจัดพิธีไหว้ครูมีความจำเป็นที่จะต้องจัดไปทางทิศไหนอาจารย์ณรงค์ฤทธิ์คงปีนกล่าวว่า “จะต้องเป็นไปตามสถานที่ในการจัดงานตามความสะดวกและความเหมาะสมแต่ทิศที่เป็นมงคลคือทิศตะวันออกหรือทิศเหนือแต่บางครั้งด้วยความจำเป็นและความเหมาะสมของสถานที่ก็ต้องจัดตามทิศทางที่สะดวก” (ณรงค์ฤทธิ์ คงปีน, สัมภาษณ์, 11 มิถุนายน 2559)

3.9.2 การจัดเตรียมงานในพิธีไหว้ครูวิทยาลัยนาฏศิลปบุรีตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

จากการสัมภาษณ์อาจารย์ณรงค์ฤทธิ์ คงปีน อาจารย์ภาควิชาดุริยางค์ไทยวิทยาลัยนาฏศิลปบุรี การแบ่งหน้าที่จัดแบ่งการไหว้ครูสามัญและการไหว้ครูดนตรีไทยตั้งที่ อาจารย์ณรงค์ฤทธิ์ คงปีนกล่าวไว้ดังนี้

การแบ่งหน้าที่จัดเตรียมความรับผิดชอบในการจัดพิธีไหว้ครู ของวิทยาลัยนาฏศิลปจะมีการไหว้ครูเป็น 2 ส่วน คือไหว้ครูสามัญกับไหว้ครูศิลปะ ไหว้ครูศิลปะก็จะแยกออกเป็น 2 แห่งคือ ไหว้ครูดุริยางค์ศิลป์และไหว้ครูนาฏศิลป์ ตามการปฏิบัติหน้าที่ที่มีคำสั่งจากวิทยาลัย นอกจากจะได้คำสั่งจากวิทยาลัยแล้วเราก็จะมีการช่วยเหลือแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะเรื่อง

การนำโตะมาตั้งเป็นประรำพิธี ทุกคนก็จะช่วยกันเพราะถือว่าเป็นงานครูทุกคนก็จะตั้งใจตั้งใจทำงานเพื่อบูชาครู แต่ก็จะมีการพูดคุยทำเป็นขั้นตอน เช่น สัปดาห์หน้าจะมีการไหว้ครู เสาร์ อาทิตย์ก็จะนัดกันมาทำความสะอาดเครื่องดนตรีเพื่อเตรียมพร้อม ขึ้นตั้งบูชาหรือเทียบเสียงเครื่องดนตรีต่าง ๆ พอถึงวันจันทร์ก็จะจัดโตะเตรียมเครื่องดนตรีไปประดับประดาให้สวยงาม จะช่วยกันทำงานจนวินาทีสุดท้าย ก่อนหน้านี้อาจจะมีการประชุมแบ่งงานกันในการจัดเครื่องดนตรีและแบ่งภาระหน้าที่เช่น จัดวงบรรเลงเพลงโหมโรงเย็น โหมโรงเช้า จัดวงบรรเลงเพลงสาธุการจะมีการประชุมทุกครั้งก่อนการจัดงาน (ณรงค์ฤทธิ์ คงปิ่น, สัมภาษณ์, 11 มิถุนายน 2559)

3.9.3 ความแตกต่างของพิธีไหว้ครูในอดีตและปัจจุบัน

พิธีไหว้ครูดนตรีไทยของวิทยาลัยนาฏศิลปชลบุรีเป็นจารีตประเพณีที่ยึดแนวทางปฏิบัติที่อาจารย์มนตรี ตราโมท ได้วางไว้ ดังที่ อาจารย์ณรงค์ฤทธิ์ คงปิ่น อธิบายไว้ดังนี้

พิธีไหว้ครูดนตรีของวิทยาลัยนาฏศิลปชลบุรีเป็นจารีตประเพณียึดแนวทางปฏิบัติที่อาจารย์มนตรี ตราโมท วางไว้ทุกอย่างโดยเฉพาะการไหว้ครูดุริยางคศิลป์นี้จะไม่มีการเปลี่ยนแปลงอะไรจะเป็นไปตามขั้นตอนโดยตลอดมาตั้งแต่ประธานเริ่มจุดธูป เทียน ไปจนกระทั่งส่งครู ผู้ประกอบพิธีก็จะเคร่งครัดในระเบียบปฏิบัติอย่างที่ตั้งใจให้เห็นครูผู้ที่ได้รับการครอบ เป็นผู้ประกอบพิธี ในปีหนึ่งๆ จะต้องไปสังเกตการณ์ลำดับขั้นตอนที่ครูผู้ใหญ่ทำพิธีเช่น ครูบุญช่วยก่อนที่ท่านจะประกอบพิธีไหว้ครูท่านจะไปดูครูผู้ใหญ่ทำพิธีก่อนว่าขั้นตอนเป็นอย่างไรตั้งแต่ต้นจนจบพิธีทุกคนจะเคร่งครัดในระเบียบปฏิบัติ แต่ลำดับขั้นตอนบางปีจะตัดบ้าง แต่ส่วนใหญ่จะไม่ตัด จะทำพิธีเต็ม แต่บางครั้งมีการประกอบพิธีช้า ผู้ประกอบพิธีกลัวเวลาในการถวายเครื่องสังเวยจะเลยเวลาก็จะให้ผู้บรรเลงเพลงหน้าพาทย์ให้สั้นลง เช่น การตีรัวจากที่จะต้องบรรเลงยาวก็ให้ตัดลงเพื่อให้เวลากระชับขึ้นทันเวลาในการถวายเครื่องสังเวย (ณรงค์ฤทธิ์ คงปิ่น, สัมภาษณ์, 11 มิถุนายน 2559)

สรุปพิธีไหว้ครูดนตรีไทยของวิทยาลัยนาฏศิลปชลบุรี มีการเตรียมงานโดยจัดแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ ในการจัดเตรียมสถานที่ ทำความสะอาด เตรียมเครื่องดนตรีที่จะนำไปใช้ในพิธีไหว้ครู ระดับเวทีให้สวยงาม พิธีไหว้ครูตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันจะไม่มี ความแตกต่าง จะเป็นจารีตประเพณีที่ยึดแนวทางปฏิบัติของอาจารย์มนตรี ตราโมท ที่ท่านได้วางแนวทางไว้ทุกประการ ในด้านผู้ประกอบพิธีไหว้ครูจะเคร่งครัดในการทำพิธีมาก แต่บางครั้งถ้าเริ่มพิธีช้า ผู้ประกอบพิธีกลัวจะทำพิธี

เสร็จไม่ทันภายในเวลาที่กำหนด ผู้ประกอบพิธีจะให้ผู้บรรเลงเพลงหน้าพาทย์บรรเลงเพลงให้สั้นลง เช่น การตีรั้ว จะตีให้สั้นลง แต่จะไม่ตัดเพลง เพื่อให้ทันเวลาในการถวายเครื่องสังเวยก่อนเที่ยง ส่วนลำดับขั้นตอนบางปีจะมีการตัดบ้างในบางขั้นตอน

3.10 เครื่องดนตรีที่ใช้ในพิธีไหว้ครูดนตรีไทย

วงปีพาทย์ ไม้แข็งประกอบด้วย ปีใน ระนาดเอก ระนาดทุ้ม ซ้องวงใหญ่ ฉิ่ง ตะโพน กลองทัด

3.11 การจัดการงบประมาณ

การจัดพิธีไหว้ครูดนตรีไทยของวิทยาลัยนาฏศิลปบุรีในแต่ละปีมีงบประมาณต่างกันไป ซึ่งปีการศึกษา 2559 นี้ วิทยาลัยนาฏศิลปบุรี ได้รับจากงบประมาณเบิกจ่ายจากทางราชการ ได้รับบริจาคจากบุคลากรภายในสังกัด นักเรียน นักศึกษา และบุคคลภายนอก ได้รับบริจาคจากนักศึกษา ระดับปริญญาตรี และค่าชันไหว้ครู รวมรายรับทั้งหมด 165,520 บาท (หนึ่งแสนหกหมื่นห้าพันห้าร้อยยี่สิบบาทถ้วน) (กนิรี คุณา, สัมภาษณ์, 17 มิถุนายน 2559)

3.12 การดำเนินงานเกี่ยวกับบุคคลผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลปบุรี

การได้มาซึ่งผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลปบุรีนั้น ได้มาโดยมีการคัดเลือกตามแบบโบราณซึ่งสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์เป็นส่วนกลางในการคัดเลือกผู้ประกอบพิธีไหว้ครู มีการผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนจากผู้ที่มีคุณสมบัติได้รับมอบการอ่านโองการเป็นผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยมาทำพิธีไหว้ครูตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบพิธีไหว้ครูแต่ละท่าน จะใช้แนวทางการประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยที่อาจารย์มนตรี ตราโมทได้วางแนวทางไว้ทุกประการ ส่วนพิธีการขั้นตอนต่าง ๆ และการเรียกเพลงหน้าพาทย์จะมีการปรับเปลี่ยนตามเวลาและความเหมาะสมตามที่สัมภาษณ์ผู้ประกอบพิธีไหว้ครูแต่ละท่านดังต่อไปนี้

3.12.1 อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ ฝึกจรรย์ญ ผู้ประกอบดนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี
ปี พ.ศ. 2535 – 2546 2548 – 2552 และ 2554

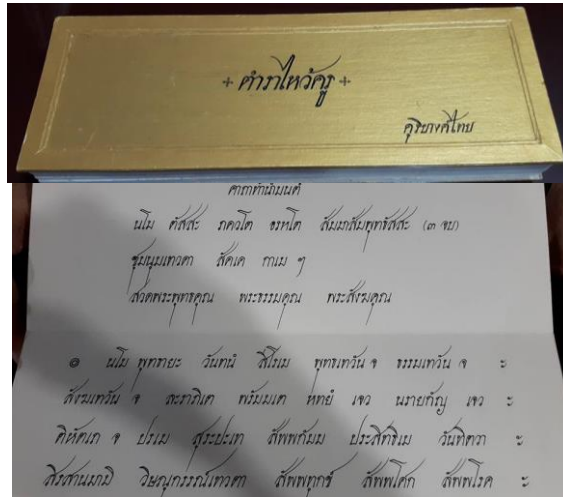
ภาพที่ 3.68 สัมภาษณ์อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ ฝึกจรรย์ญ (ศิลปินแห่งชาติ)
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จัวยงษ์, 11 สิงหาคม พ.ศ. 2559

อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญเล่าว่าวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรีเริ่มจัดพิธีไหว้ครูดนตรีไทยขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ.2526 เปิดภาคเรียนที่ 1 โดยมีอาจารย์มนตรี ตราโมท เป็นผู้ทำพิธีไหว้ครูดนตรีไทยตั้งแต่ปี พ.ศ.2526 - 2532 เนื่องจากในช่วงนั้นอาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ ฝึกจรรย์ญเป็นผู้อำนวยการที่วิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรีเป็นเวลา 7 ปีด้วยกัน หลังจากอาจารย์มนตรี ตราโมท การไหว้ครูของวิทยาลัยนาฏศิลป์แต่ละแห่งนั้นอาจารย์มนตรี ตราโมท ได้ทำพิธีมอบและครอบให้กับครูท่านอื่นที่จะทำพิธีแทนไว้ส่วนหนึ่ง และได้เริ่มให้อาจารย์สิริชัยชาญและครูศิลาไปไหว้ครูต่อจากท่าน “ก็แล้วแต่ท่านจะให้ไปไหว้ที่วิทยาลัยไหนบ้างจะมีการสลับกันไป และอาจารย์มนตรีก็ได้ครอบไว้ให้กับครูอีกรุ่นหนึ่งมี 5 คนด้วยกันคือ ครูสังเวียน ทองคำ อาจารย์นัฐพงศ์ โสวัตร ครูบุญช่วย โสวัตร ครูยงยศ พันธมาศ และลูกชายของครูประสิทธิ์ ถาวร รวมแล้ว 5 คนด้วยกัน แต่ที่วิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรีจะไม่ทราบว่าเป็นใครคนไหนไปทำเพราะจะสลับกันไปในแต่ละปี” (สิริชัยชาญ ฝึกจรรย์ญ, สัมภาษณ์, 11 สิงหาคม 2559)

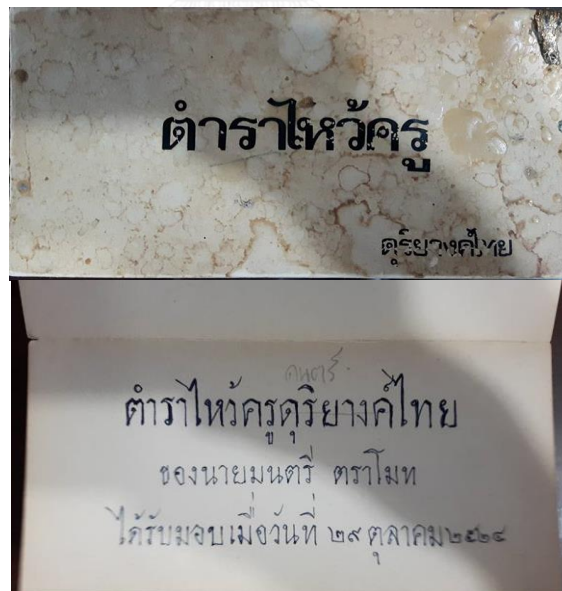
อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ ฝึกจรรย์ญ ท่านได้รับมอบเป็นผู้ทำพิธีไหว้ครูดนตรีไทยตั้งแต่วันที่ 29 ตุลาคม พ.ศ 2524 แต่ยังไม่ได้ออกทำพิธี

ช่วงนั้นผมอายุประมาณ 42 เริ่มทำพิธีไหว้ครูดนตรีไทยที่วิทยาลัยนาฏศิลป์จันทบุรีเป็นครั้งแรก ตอนที่ผมเริ่มไหว้ครูดนตรีไทย 3 แห่งแรกจะมีอาจารย์มนตรี ตราโมท ไปควบคุมดูแลว่าจะทำได้หรือไม่ได้คอยแนะนำก่อนที่ครูมนตรีจะปล่อยให้ผมไปไหว้เองตามลำพัง ตอนที่ครูมนตรีไปควบคุมดูแลพอเสร็จพิธีผมก็จะมาเรียนถามครูมนตรีว่าขาดอะไรไปบ้างและครูมนตรีก็จะแนะนำ 3 ครั้งด้วยกันที่ครู

มนตรีไปควบคุมดูแลในการทำพิธีไหว้ครูของผม ได้รับมอบการอ่านโองการมาจาก
อาจารย์มนตรี ตราโมท และครูประสิทธิ์ ถาวร ได้รับมาจาก 2 ตำรา (สิริชัยชาญ
ฝึกจำรูญ, สัมภาษณ์, 11 สิงหาคม 2559)

ภาพที่ 3.69 ตำราอ่านโองการที่ได้รับมอบจาก อาจารย์มนตรี ตราโมท
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ภาพที่ 3.70 ตำราที่เขียนเองของ อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ ฝึกจำรูญ
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

การเตรียมพร้อมก่อนที่จะเริ่มทำพิธีไหว้ครูดนตรีไทยผู้ที่จะทำพิธีจะต้องเข้าไปรับศีลรับพรจากพระในการสวดมนต์เย็นและสวดมนต์เช้าทำตัวให้สะอาดบริสุทธิ์ดังที่ อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ ฝึก-จำรูญ ได้กล่าวไว้ดังนี้

ในพิธีไหว้ครูจะมีการเจริญพระพุทธมนต์ สวดมนต์เย็น ฉันทเช้า สวดมนต์เย็น พระจะให้ศีล ตรงนี้สำคัญ สวดพระปริตร ทำน้ำมนต์ สวดมนต์ ให้พร เราก็จะรับศีล รับพรจากพระ อย่างตอนเช้าก่อนที่จะทำพิธีเราก็จะมารับศีล รับพรจากพระ เป็นการปฏิบัติตัวให้สะอาดทำตัวให้บริสุทธิ์พอสมควรก่อนที่จะเข้าพิธีเพราะเราจะต้องนุ่งขาว ห่มขาวแต่งเป็นกิ่งพราหมณ์ ตรงนี้ก็จะเป็นส่วนหนึ่งที่มีการปฏิบัติตัวของเราต้องรับจากครูบาอาจารย์และเราต้องปฏิบัติตัวไม่กินเหล้าเมายา ไม่สำมะเลเทเมา ไม่ทำตัวละเทะ ความประพฤติต้องเป็นที่วางใจของลูกศิษย์และคนทั่ว ๆ ไป ต้องวางตัวให้เหมาะสมเหมือนเราไปเป็นครูบาอาจารย์ การทำพิธีก็ต้องทำตัวให้สะอาดหมดจดรับศีลให้เรียบร้อยและก็เข้าพิธี เป็นการปฏิบัติตัวแบบนี้อย่างสม่ำเสมอเป็นแบบอย่างที่ดี (สิริชัยชาญ ฝึกจำรูญ, สัมภาษณ์, 11 สิงหาคม 2559)

คุณสมบัติของผู้ทำพิธีไหว้ครูดนตรีไทยจะต้องเป็นผู้ที่มีความประพฤติดีไม่สำมะเลเทเมา เป็นผู้ที่มีความสามารถทางดนตรีเป็นที่ยอมรับของคนในวงการดนตรี และมีความประพฤติดีดังที่ อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ ฝึกจำรูญ กล่าวไว้ว่า

การที่จะเป็นผู้ไหว้ครูได้จะต้องมีคุณสมบัติ 1. มีความประพฤติดีไม่สำมะเลเทเมา 2. มีความสามารถในทางดนตรีเป็นอันดับสูงเป็นที่ไว้วางใจ 3. มีความประพฤติปฏิบัติในการที่จะเป็นนักดนตรีหรือครูดนตรีที่ดีเป็นผู้ปฏิบัติดีมาโดยตลอดมีความเหมาะสมครูบาอาจารย์จะดู โดยเฉพาะด้านวิญญู คณวุฒิด้านฝีมือไม่ลายมือเป็นที่ยอมรับของคนในวงการดนตรี ส่วนวิญญูประมาณไหนคงจะไม่มียุ 20 - 30 ปีขึ้นไปประกอบพิธี อย่างน้อยๆถ้าเป็นสมัยโบราณก็จะ 50 - 60 ปี ขึ้นไป นี่คือนิสัยที่ดีที่จะได้รับการสืบทอดเพราะว่าจะต้องได้รับมอบจากครูบาอาจารย์สืบทอดไป ถ้ามอบไม่ได้ อย่างเช่นนาฏศิลป์ที่ขาดครู ก็จะขอพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวถือเป็นสมมุติเทพมาครอบครองให้ได้ แต่ของดนตรีไทยเราไม่ขาดเพราะครูมนตรี ท่านจะมอบให้กับครูประสิทธิ์ ถาวร รุ่นหนึ่ง ครูสิริชัยชาญ รุ่นหนึ่ง และอาจารย์นัฐพงศ์ โสวัตร ครูบุญช่วย โสวัตร อีกรุ่นหนึ่ง เพราะฉะนั้นจะมี 3 รุ่นด้วยกันที่ครูมนตรีมอบและครอบงำไว้ (สิริชัยชาญ ฝึกจำรูญ, สัมภาษณ์, 11 สิงหาคม 2559)

ขั้นตอนการเริ่มต้นของการทำพิธีไหว้ครูดนตรีไทยจะทำตามแนวทางของอาจารย์มนตรี ตราโมท ทุกอย่างแต่ที่สำคัญคือ ต้องมีการบูชาพระรัตนตรัยก่อนที่จะมีการชุมนุมเทวดา หลังจากนั้นถึงจะบูชาครูที่เป็นเทพดังที่ อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ ฝึกจำรูญ กล่าวไว้ดังนี้

ในตำราของอาจารย์มนตรี ตราโมท ได้ระบุไว้ชัดเจนหมด ตามแนวทางของ อาจารย์มนตรี ตราโมท ทุกอย่าง ตามหลักที่สำคัญ จะต้องมีการบูชาพระรัตนตรัย ก่อนและจึงชุมนุมเทวดา หลังจากนั้นจึงบูชาครู และเชิญพระอิศวร พระนารายณ์ พระพรหมระดับสูงของเทวสภาของเทวดาทั้งหลาย ต่อด้วยเชิญเทพเจ้าแห่งดนตรี 3 องค์คือ พระวิสสุกรรม พระปัญจสิขร พระปรคนธรรพ หลังจากนั้นเชิญรวม เทวดาอีกครั้งหนึ่ง ต่อด้วยเชิญพระฤาษี และ เทวดาอีกครั้งหนึ่งถึงจะมาเชิญเทพ ทางอสุรพระพิราพ หลังจากนั้นก็บูชาเครื่องสังเวทยุชากระยาบวช และก็ลาเครื่องสังเวทย หลังจากนั้นก็มีการโปรยข้าวตอก ดอกไม้ พรมน้ำมนต์ เจิมศีรษะครู เจิมเครื่องดนตรีต่าง ๆ นี้เป็นขั้นตอนการไหว้ครู ต่อมาจะเป็นขั้นตอนการครอบ คนที่มาและไม่ได้ครอบก็จะมารับน้ำมนต์ เจิมหน้า รับที่ทักหูแค่นั้น ส่วนคนที่จะครอบก็จะมีขันมา ถ้าครอบเครื่องสายก็จะครอบแบบหนึ่ง ครอบปี่พาทย์ก็จะครอบอีกแบบหนึ่งนี่คือขั้นตอนต่าง ๆ ของพิธีไหว้ครูดนตรีไทย วิทยาลัยนาฏศิลป์ ลพบุรีมีขั้นตอนพิธีไหว้ครูดนตรีไทยตามแบบแผนของอาจารย์มนตรี ตราโมท ทุกอย่าง (สิริชัยชาญ ฝึกจำรูญ, สัมภาษณ์, 11 สิงหาคม 2559)

องค์ประกอบของพิธีไหว้ครูดนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี จะมีพิธีบูชาเทพเจ้ากลางแจ้งที่แปลกกว่าที่อื่น เนื่องจากวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรีเป็นวังชั้นนอกของสมเด็จพระนารายณ์ จึงมีการบูชาเทพเจ้ากลางแจ้งดังที่ อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ ฝึกจำรูญ อธิบาย ไว้ดังนี้

วิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรีจะมีบูชาเทพเจ้ากลางแจ้งที่แปลกกว่าที่อื่นจะตั้งเครื่องบูชากลางแจ้ง จะมีการไหว้ครูหนังสือตอนเช้า จะไหว้ครูดนตรี นาฏศิลป์ พร้อมกันระหว่างการไหว้ครูหนังสือเสร็จเราจะต้องมาทำพิธีไหว้เทวดากลางแจ้ง ก่อนไม่ว่าจะเป็นที่ความเชื่อและที่ได้พบเห็นเองคือว่าที่ตั้งของวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรีนี้เป็นวังชั้นนอกของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ที่แรกผมไม่เชื่อว่าจะเป็นแบบนั้นจริง ๆ เพราะอยู่ไกลจากวังนารายณ์ แต่พระท่านแนะนำมีคนแนะนำให้บูชากลางแจ้งก็ได้ทำไป ตอนถวายเครื่องสังเวทยได้มีสิ่งมหัศจรรย์เกิดขึ้นพอถวายเครื่องเสร็จปรากฏว่าพระอาทิตย์ทรงกลด เพราะตอนที่ถวายผมได้ขอไปว่าหากสถานที่นี้เป็นบริเวณของพระราชวังจริงมีเทวดารักษาคุ้มครองขอให้ประจักษ์ก็เห็นพระอาทิตย์ทรงกลดแบบนี้ 2 ปีซ้อนเพราะฉะนั้นตรงนั้นจะต้องมีเครื่องตั้ง

พิเศษกลางแจ้งเฉพาะวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี องค์กรประกอบส่วนอื่น ๆ ก็จะต้องประกอบไปด้วยศิระเทพเจ้าครูบาอาจารย์ทางด้านดนตรี เครื่องดนตรี เครื่องสังเวทบูชากระยาบวช เค็มหวาน หัวหมู บายศรีพร้อม รูปเทียน เทียนเงิน เทียนทอง เทียนชัย (สิริชัยชาญ ฟักจำรูญ, สัมภาษณ์, 11 สิงหาคม 2559)

การตั้งหน้าพระหรือการตั้งเศียรครุมีความสำคัญและความหมายคือจะตั้งลดหลั่นตามศักดิ์ ตามความเหมาะสมและความสวยงาม ตรงกลางสูงสุดจะเป็นพระอิศวร รองมาคือพระนารายณ์ และพระพรหม แล้วจึงเป็นเทพเจ้าทางดนตรีตั้งที่ อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ ฟักจำรูญ กล่าวไว้

บนเวทีที่ทำพิธีทางด้านขวาของเวทีคือด้านซ้ายของผู้เข้าร่วมพิธี ด้านซ้ายของเวทีจะเป็นด้านขวาของผู้เข้าร่วมพิธี ตรงกลางสูงสุดจะตั้งเทพเจ้าคือพระอิศวร ขวาของเวทีจะตั้งพระนารายณ์ ซ้ายของเวทีจะตั้งพระพรหม หรือถ้าเป็นเทพเจ้าทางดนตรีสูงสุดคือพระวิศุกรรม รองลงมาขวาจะเป็นพระปัญจสีขร รองลงมาจะเป็นพระปรคนธรรพ พระปรคนธรรพเป็นยอดของคนธรรพ์ท่านอาวุธน้อยกว่าพระปัญจสีขร แต่ถ้าจะตั้งหลายๆ ศิระก็จะตั้งตามความสวยงามและเหมาะสมและลดหลั่นกันไปตามศักดิ์ แต่บางที่ด้านขวาของเวทีหรือด้านซ้ายของคนดูจะเป็นขาทั้งหมด จะดูไม่สวยงามก็ควรที่จะสลับสั้กันบ้างแต่ลดชั้นไม่ได้ แต่เทพเจ้าชั้นสูงก็จะอยู่สูงสุด รองลงมาเทพเจ้าทางดนตรี และพระครุฤาษี และพระพิราพ หรือเราจะตั้งยาวไปเลยก็ได้ หรือจะตั้งลดชั้นไปแค่ชั้นเดียวก็ได้ต้องใช้หลักเหมือนกันว่าเราควรจะต้องตั้งตามความเหมาะสมและองค์พระคเณศท่านจะศิระใหญ่เราก็จะต้องตั้งตรงกลางจะตั้งชั้นสองหรือชั้นสามก็ไม่เป็นไรสามารถตั้งได้ ส่วนการตั้งหน้าพระจะตั้งด้านขวาของพิธีซ้ายมือของคนดูนี่คือการตั้งพิธีของวิทยาลัยนาฏศิลป์ ส่วนที่ไหว้ของจุฬาลงกรณ์ที่เรือนไทยพระที่อยู่ในห้องไหว้ครุเป็นของพระราชทานจะต้องตั้งแบบนั้น ตรงนั้นย้ายไม่ได้จะต้องตั้งเป็นประธานและตั้งเหนือเครื่องดนตรีและศิระครุ (สิริชัยชาญ ฟักจำรูญ, สัมภาษณ์, 11 สิงหาคม 2559)

เพลงหน้าพาทย์ของพิธีไหว้ครุดนตรีมีความหมายว่าใช้เป็นเพลงประกอบกิริยาสมมุติ เช่น เวลาประธานจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัยปีพาทย์จะบรรเลงเพลงสาธูการดังที่ อาจารย์ดร.สิริชัยชาญ ฟักจำรูญ อธิบายไว้ดังนี้

เพลงหน้าพาทย์ใช้ประกอบกิริยาสมมุติ เช่น ประธานจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัยจะบรรเลงเพลงสาธูการ พอเริ่มพิธีไหว้ครุบูชาพระรัตนตรัยอีกครั้งจะใช้

เพลงสาธุการกลองบรรเลงเป็นคนละเพลงกับสาธุการแต่เป็นการบูชาพระรัตนตรัยเหมือนกันแต่เปลี่ยนจากสาธุการเป็นสาธุการกลอง พอเริ่มตั้งสักเคซุมนุมเทวดาใช้เพลงตระสันนิบาต หมายถึง การชุมนุมเทวดา พอบูชาครูบาอาจารย์เราจะใช้เพลงพราหมณ์เข้า หลังจากเริ่มบูชาบุพการีบูชาเทวดาต่าง ๆ ในภาพรวมนี้่อมบูชาสักการะต่าง ๆ จะใช้เพลงโหมโรง โหมโรงที่ใช้คือ โหมโรงเย็นเพื่อให้เข้ากับพิธีกรรมเพราะเพลงโหมโรงจะมีเพลงหน้าพาทย์ทั้งนั้น ต่อจากนั้นจะเริ่มเชิญลึงค์ศักดิ์สิทธิ์ที่สำคัญคือพระอิศวร พระนารายณ์ เทวดาทั้งหลายจะใช้เพลงหลายเพลง เช่น ตระนารายณ์บรรทมสินธุ์ เพลงบาทสกุณี โคมเวียน เชิญเทพเจ้าทางดนตรีจะใช้ตระพระปรคนธรรพ เชิญพระครูฤๅษีจะใช้เสมอเถร เชิญรวมเทพเจ้าอีกครั้งก่อนที่จะเชิญพระพิราพจะใช้เพลงตระเชิญแสดงว่าสุดท้ายนี้เชิญมาหลายแบบแล้วก็จะใช้ตระเชิญเพื่อรวมมิตรในเทพเจ้าทุกพระองค์ สุดท้ายในการเชิญพระพิราพจะใช้เพลงพระพิราพ (เต็มองค์) พอถึงการถวายเครื่องสังเวจจะใช้เพลงนั่งกิน เช่นเหล้า การลาเครื่องสังเวจจะใช้เพลงพราหมณ์ออก ต่อด้วยเสมอเข้าที่เพื่อขอให้ท่านประทับในที่ที่จัดไว้ เพื่อจะได้โปรยข้าวตอกดอกไม้ พรมน้ำมนต์เป็นสิริมงคลต่อไป (สิริชัยชาญ พักจำรูญ, สัมภาษณ์, 11 สิงหาคม 2559)

การเรียกเพลงหน้าพาทย์จะเรียกตามขั้นตอนหรือความเหมาะสมขึ้นอยู่กับเวลาแต่ถ้ามีความจำเป็นต้องตัดตั้งที่ อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ พักจำรูญ ได้กล่าวไว้

ธรรมดาแล้วจะต้องทำตามขั้นตอนจะไม่มีการตัดเพลง แต่ถ้ามีความจำเป็นเริ่มพิธีสายมากเราจะถวายเครื่องสังเวจไม่ทันก่อนเที่ยง หลักการอยู่ว่าถ้าถวายหลังเที่ยงจะไม่ถึงเทวดาองค์ไหนเลยเหมือนการถวายเพลพระถ้าหลังเที่ยงก็จะฉันไม่ได้เป็นความเชื่อของโบราณ เหมือนเที่ยงวันเทวดาก็จะขึ้นเฝ้าจะถวายไม่ได้ถวายไปก็จะสูญเปล่าเพราะฉะนั้นความเชื่อตรงนี้ก็สืบทอดกันมาเราต้องพยายามรวบรัดถวายเครื่องสังเวจให้ได้ก่อนเที่ยงเทวดาท่านฉันแป็บเดียวไม่เหมือนพระที่จะฉันเพลนาน ๆ เพราะฉะนั้นต้องดูเวลา ถ้าเริ่มไหว้ 9 โมงเข้าก็จะไหว้แบบสบายสบาย ไม่ต้องรีบทำตามรูปแบบได้เลยเนื่องจากเวลาพอ แต่ถ้าเราไปไหว้ที่ไหนเริ่มพิธีช้า 10 โมงมีเวลาทำพิธีช้าโมงกว่าๆ ก็ต้องตัดเพลงบางเพลงแล้วแต่เห็นความเหมาะสม แต่เพลงที่ไม่ควรตัดเลยคือเพลงตระนารายณ์บรรทมสินธุ์ ตระพระปรคนธรรพเทพเจ้าแห่งดนตรีและองค์พระพิราพ 3 เพลงนี้ไม่ควรตัดเป็นอย่างยิ่ง ถ้าเพลงอื่นถ้าจำเป็นก็ตัดออกได้ (สิริชัยชาญ พักจำรูญ, สัมภาษณ์, 11 สิงหาคม 2559)

ทิศทางในการจัดวางเครื่องสังเวทยมีแนวทางในการจัดจะวางหัวหมอยู่ตรงกลางเพราะถือว่าหัวหมคือเครื่องสังเวทยที่สำคัญ ด้านในสุดจะเป็นกึ่ง หอย ปู ปลา ดังที่ อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ ฝึกจรรย์ ได้กล่าวไว้

มีหลายตำรา แต่ที่ผมจัดจะวางหัวหมบายศรีอยู่ตรงกลางระหว่างดิบกับสุก ตรงนี้คือเครื่องสำคัญ ส่วนด้านในสุดจะเป็น ไก่ กุ้ง หอย ปู ปลา ของควา ตรงกลางจะเป็นของหวาน ด้านหน้าจะเป็นน้ำชา กาแฟ หมากพลู บุหรี่ ผลไม้ ดอกไม้จะแยกทำสวยๆ ไว้ ผลไม้จะมี 2 ถาดคือทางด้านสุกและด้านดิบ (สิริชัยชาญ ฝึกจรรย์, สัมภาษณ์, 11 สิงหาคม 2559)

เครื่องสังเวทยแต่ละงานมีความหมายว่า ในการบูชาเครื่องสังเวทยเราจะต้องทำให้สวยงาม ทำแล้วแลดูดีภาพนะที่ใส่ไม่ใหญ่และไม่เล็กเกินไปดังที่ อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ ฝึกจรรย์ ได้กล่าวไว้ว่า

ไม่ว่าจะคนไทยคนจีนที่นับถือบูชาคือคิดเหมือนกันว่าเราจะบูชาอะไรเราต้องทำให้สวยงาม ภาพนะที่ใช้ต้องไม่ใหญ่ไม่เล็กเกินไปต้องเหมาะสมกับของที่ใส่จะเป็นสิ่งที่ดูแล้วสบายใจ ทำแล้วแลดูดี เราน่าจะทำบุญทำกุศลได้ดี ทำพิธีไหว้ครูได้เรียบร้อย เช่น บางที่ภาพนะใส่ใหญ่โตแต่มีของใส่นิดหน่อยก็ทำให้ดูไม่ดีไม่เหมาะสมเกิดความไม่สบายใจ แต่ภาพนะเล็กแต่ใส่ของเยอะเกินไปก็จะดูไม่เหมาะสม อาจจะมีตกแต่งในงานให้ดูสวยงาม มีดอกไม้ มีพริกแต่งเติมให้ดูดีสวยงาม การถวายครูก็เหมือนกับที่เราไปทานอาหารตามร้านอาหาร ที่ต้องตกแต่งให้สวยงามนำรับประทานแลดูให้น่าทาน เครื่องสังเวทยขนมต้มแดง ต้มขาว คั้นหลาว หูช้าง ไม่ควรที่จะขาดในเครื่องสังเวทยมีความหมายว่า เหมือนเป็นเครื่องกระยาบวชที่พระคเณศทานโปรดขนมต้มขาว ต้มแดงก็จะคู่กัน ไม่ว่าจะเป็นพรหมณ์เป็นพุทธจะใช้ต้มแดงต้มขาว แต่คั้นหลาว หูช้าง คนจะไม่ค่อยเข้าใจ คิดว่าขนมกรอบ ๆ ที่เป็นแผ่นๆ สมัยโบราณคือหูช้างแต่จริง ๆ ไม่ใช่ จริง ๆ คือทำมาจากแป้ง ส่วนคั้นหลาวบางคนไปเอากล้วยเล็บมือนางมาก็ไม่ใช่ อันนี้เป็นการรักษาภูมิปัญญาโบราณไว้จริง ๆ แล้วคือขนมคล้ายๆ กัน คือแป้งกับมะพร้าว แต่รูปลักษณะจะแตกต่างกัน ถ้ามีของเหล่านี้ก็จะทำให้ครบรูปแบบ ถ้าไม่มีรู้สึกว่าจะขาดอะไรไป คั้นหลาวหูช้างถ้าขาดก็ยังไม่เป็นไร แต่ขนมต้มแดงต้มขาวไม่ควรที่จะขาด สมัยครุมนตรีไปทำพิธีไหว้ครูขาดขนมต้มแดงต้มขาวพอทำพิธีไหว้ครูเสร็จครุมนตรีไม่สบายเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น (สิริชัยชาญ ฝึกจรรย์, สัมภาษณ์, 11 สิงหาคม 2559)

เครื่องสังเวทที่เป็นมงคลและไม่เป็นมงคลในพิธีไหว้ครูดนตรีไทย เป็นความเชื่อตามชื่อของผลไม้ที่ตั้ง อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ พักจำรูญ ได้กล่าวไว้

เป็นความเชื่อ เช่นมังคุด ละมุด พุทราที่ไม่ควรนำมาในพิธีเพราะชื่อไม่เป็นมงคล ควรนำผลไม้ที่เป็นมงคลเข้ามาในพิธี ได้แก่ฝรั่ง สับปะรด ส้ม แอปเปิล มะม่วง ขนุน ส่วนทุเรียนเวลาถวายจะต้องแกะออกมาเป็นพวงไม่ถวายทั้งลูกเพราะมีหนามแหลมคม ต้องถวายในสิ่งที่คนทานได้ เทวดาก็ทานได้ ผลไม้ทั่ว ๆ ไปต้องมีการเฉือนและฉีกผลไม้ให้รู้ว่าเราทำถวายท่าน (สิริชัยชาญ พักจำรูญ, สัมภาษณ์, 11 สิงหาคม 2559)

การตัดแบ่งเครื่องสังเวท จะตัดใส่กระทงเพื่อนำไปให้กับผู้ติดตามของครูที่เข้ามาในพิธีไม่ได้ตั้งที่ อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ พักจำรูญ อธิบายไว้

ตัดใส่กระทงเรากลัวว่าเทพเจ้าเทวดาต่าง ๆ ท่านจะมีพาหนะและผู้ติดตามมา แต่ไม่สามารถเข้าร่วมในพิธีได้ ก็อยู่ด้านนอกพิธีและไม่ได้รับเครื่องอะไรเลย ในความคิดภูมิปัญญาของคนโบราณมีความคิดที่สูงมาก เหมือนกับเจียนายมาแต่ลูกน้องไม่ได้ทาน ดังนั้นเมื่อเจ้านายทานเสร็จแล้วก็ควรที่จะนำไปให้ลูกน้องได้ทานด้วย โดยการนำของทั้งหมดตัดใส่กระทงรวมกันทั้งหมด 4 กระทงวางไว้ 4 มุมของสถานที่ทำพิธีนอกชายคา ผู้ที่นำไปวางจะเป็นใครก็ได้แต่ต้องบอกเล่าว่าผู้ที่ติดตามครูมาที่เข้าร่วมในพิธีไม่ได้ให้มารับเครื่องเช่นสังเวท คาวหวานนี้ (สิริชัยชาญ พักจำรูญ, สัมภาษณ์, 11 สิงหาคม 2559)

การพรมน้ำมนต์ควรพรม เพื่อป้องกันเสนียดจัญไรเป็นน้ำมนต์ที่แตกต่างจากน้ำมนต์ของอาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ พักจำรูญ มีวิธีการพรมดังนี้

การทำน้ำมนต์จะมีคาถาว่าจะไม่เหมือนน้ำมนต์จากพระที่เป็นมงคลเพราะท่านว่ามงคล 38 แต่ของเราเป็นน้ำมนต์ป้องกันเสนียดจัญไรเป็นมงคลอีกแบบหนึ่ง เวลาพรมก็จะประสิทธิ์ประสาทให้กับผู้ที่ได้รับก็จะได้สิ่งที่ดีไป การพรมน้ำมนต์จะพรมเหมือนกับที่พระพรม แต่การพรมน้ำมนต์บนเวที 3 ครั้งจะต้องพรมแบบวัดขึ้นหรือถ้าพรมไปทางซ้ายเราจะใช้แบบเหวี่ยงชนิดหนึ่งเพื่อให้น้ำมนต์ทั่วถึงแบบนี้คือการอนุโลม การพรมครั้งที่ 1 จะพรมไปทางด้านหน้า 2 พรมไปทางขวา 3 พรมไปทางซ้าย (สิริชัยชาญ พักจำรูญ, สัมภาษณ์, 11 สิงหาคม 2559)

ภาพที่ 3.71 อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ ฝึกจำรูญ พรหมน้ำมนต์
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

การเจิมหน้าผากมีการเจิมที่แตกต่างโดยทั่วไปจะใช้นิ้วชี้ แต่อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญจะใช้
นิ้วนางและนิ้วโป้งดังที่ อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ ฝึกจำรูญ ได้อธิบายไว้

มีความแตกต่างคือส่วนใหญ่จะใช้นิ้วชี้ แต่ของอาจารย์มนตรี ตราโมท ท่าน
ประสิทธิ์ประสาทวิชาให้จะใช้นิ้วนาง เพราะนิ้วชี้เป็นนิ้วของอำนาจ ท่านบอกว่า
ดนตรีคือความไพเราะ นุ่มนวลอ่อนหวาน เพราะฉะนั้นนิ้วนางจะเหมาะ แต่ใช้
นิ้วนางนิ้วเดียวก็จะมีพลังพอจะใช้นิ้วโป้งไปช่วยนิ้วนางและนำ 2 นิ้วช่วย
ประคองในการเจิม จะไม่เจิมเหมือนกับการเจิมทั่ว ๆ ไป แต่โขนละครจะเจิมด้วย
นิ้วชี้ หรืองานมงคลต่าง ๆ คนจะเจิมด้วยนิ้วชี้ แต่ครูมนตรีจะไม่ใช้นิ้วชี้เพราะ
เป็นเดชเป็นอำนาจ เพราะดนตรีไม่ใช่อำนาจ ดนตรีมีความไพเราะอ่อนหวาน
(สิริชัยชาญ ฝึกจำรูญ, สัมภาษณ์, 11 สิงหาคม 2559)

ภาพที่ 3.72 อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ พักจำรูญ เจิมหน้าผาก
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

การแต่งชุดขาวมีแนวทางการแต่งคือ จะแต่งแบบโบราณ แต่การพันผ้าสไบเฉียงจะพันแบบพันถาดังที่ อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ พักจำรูญ ได้กล่าวไว้

จะนุ่มใจกระเบนแบบโบราณเหมือนการนุ่งผ้าม่วง ใส่เสื้อขาว พาดด้วยสไบเฉียงผ้าพาดสไบเฉียงจะพันรอบและมาพันด้านขวาของผู้ทำพิธีตรงนี้จะเรียกว่าพันถาดัง จะไม่ใช่การห่มสไบเฉียงเฉย ๆ เหมือนคนแก่ที่ไปวัด เนื่องจากที่พันถาดังนั้นเวลาหลวมเราก็จะสามารถดึงให้กระชับขึ้นได้เป็นภูมิปัญญาของคนไทยที่ทำให้กระชับไม่รุ่มร่าม (สิริชัยชาญ พักจำรูญ, สัมภาษณ์, 11 สิงหาคม 2559)

พันถาดัง หมายถึง การห่มสไบเฉียง ที่สามารถดึงให้กระชับขึ้นได้ ไม่ทำให้รุ่มร่าม เพื่อความละเมียดละไม และความกระฉับกระเฉงในการประกอบพิธี เป็นภูมิปัญญาของคนไทย

ภาพที่ 3.73 ภาพอาจารย์ ดร.ศิริชัยชาญ ฝึกจำรูญ

แต่งชุดขาวสไบเฉียงแบบพันทนา

ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

การครอบครูและการจับมือต่อเพลงหน้าพาทย์มีแนวทางการปฏิบัติขึ้นอยู่กับการวางหลักสูตรในการครอบเลื่อนชั้นจะมีการวางไว้หลายขั้นตอนดังที่ อาจารย์ ดร.ศิริชัยชาญ ฝึกจำรูญ ได้อธิบายตามขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

ทำตามแนวทางปฏิบัติของวิทยาลัยนาฏศิลป์เดิม อาจารย์มนตรี และครูประสิทธิ์ได้วางแนวทางไว้แต่ที่เข้ามาแรกๆ ที่ยังไม่เป็นเครื่องดนตรีจะครอบให้กับลำดับขั้นที่ 1 เหมือนกับการขึ้นบันไดทีละขั้น พอเริ่มเรียนไปแล้วเริ่มมีฝีมือขึ้นก็จะครอบอีกชั้นหนึ่ง ถ้าเรียนดีมีฝีมือก็จะครอบอีกชั้นหนึ่ง การครอบจะวางไว้ 5-6 ขั้นตอนด้วยกันแต่ละชั้นปี ทั้งนี้และทั้งนั้นจะขึ้นอยู่กับการวางหลักสูตรว่าวางไว้อย่างไรก็จะทำตามแบบนั้น ไม่ใช่มาถึงจะครอบทุกอย่าง ครอบอะไรก็ได้ไม่ใช่แบบนั้น แต่คนไม่เข้าใจบางทีมาขอครอบซึ่งไม่ถูกต้อง การครอบคือการเลื่อนชั้นสูงขึ้น จนถึงขั้นสุดท้ายคือการต่อหน้าพาทย์ขั้นสูงและการครอบรับมอบความเป็นครู หรือผู้ที่ได้คัดเลือกให้เป็นผู้ทำพิธีไหว้ครูก็จะได้รับการครอบของผู้ทำพิธีไหว้ครูต่อจากครูบาอาจารย์ ส่วนบุคคลอื่น ๆ ที่ขอเข้ามาครอบถ้าพูดแบบตรงไปตรงมาคือไม่มีประโยชน์ที่จะมาขอครอบเพราะไม่ได้เรียนดนตรี เพราะการครอบคือการเลื่อนชั้น แต่มารับน้ำมนต์ เจิมหน้า รับประทานที่ตักหุแค่นี้ก็ถือว่าเป็นมงคล

แล้ว การจับมือตีเพลงหน้าพาทย์จะมีการอนุโลมถ้านักเรียนมีจำนวนเยอะมาก แต่ ถ้าเด็กน้อยก็จะจับทีละคน แต่เมื่อก่อนคนที่เล่นซอ จะเข้ ก็จับทีละคนแต่ครู มนตรีท่านบอกว่าเสียเวลา เพราะมากเครื่องมือผู้ทำพิธีก็จะแย่งเลยใช้ฉิ่งครอบ ให้กับผู้ที่เรียนเครื่องสายหรือคีตศิลป์เป็นการครอบรวม ส่วนฆ้องก็จะจับมือตีให้ ในการเรียนเพลงชั้นนั้น ๆ เป็นแต่ละชั้นตอน ถ้าครอบสาธการก็จะเรียนเพลงใน ระดับนั้น แต่ถ้าครอบระโหมโรงก็จะเรียนเพลงหน้าพาทย์อีกระดับหนึ่ง การที่ เรานำไม้ฆ้องวางที่ศีรษะคือการประสิทธิ์ประสาทวิชาให้กับผู้ที่ครอบและมีสมาธิ รับจากครูนี้คือความเชื่อ ถ้าผู้เรียนต้องการที่จะรับก็ต้องทำสมาธิรับจากผู้ทำ พิธี และผู้ทำพิธีก็ตั้งใจส่งมอบให้กับผู้เรียนสิ่งนี้ไม่ค่อยมีใครพูดถึงในทาง พระพุทธศาสนา นี่คือการสืบทอดทางพระพุทธศาสนาเป็นการประสิทธิ์ ประสาทวิชาทางสายตรงเลย ถ้าเด็กเยอะทำพิธีพรมน้ำมนต์ เจิมหน้าผาก รับขัน แล้วก็ให้เด็กนั่งล้อมรอบสายสิญจน์และทำใจให้เป็นสมาธิ มีคนกลาง 1 คนและ ผู้ทำพิธีก็จะประสิทธิ์ประสาทให้เด็ก ๆ ที่นั่งก็ต้องมีสมาธิและนึกว่าตัวเองนั่งอยู่ ตรงกลางและตั้งใจรับพรจากครู (สิริชัยชาญ ฟักจำรูญ, สัมภาษณ์, 11 สิงหาคม 2559)

คุณสมบัติของผู้ที่เข้าร่วมในพิธีไหว้ครูดนตรีไทย ผู้ที่เข้าร่วมไม่ต้องมีคุณสมบัติก็สามารถ เข้าร่วมได้แค่มีความสนใจและมีใจที่เคารพ แต่ไม่ควรนำเด็กเล็กเข้ามาร่วมในพิธีดังที่ อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ ฟักจำรูญ ได้กล่าวไว้ว่า

ผู้ที่เข้าร่วมในพิธีไหว้ครูไม่ต้องมีคุณสมบัติก็เข้าได้ แต่ผู้ที่จะครอบนั้นต้องรู้ว่า จะเรียนอะไร ชั้นไหนและครอบอะไรแต่ก็ไม่ควรที่จะนำเด็กมาเข้าร่วมในพิธี เพราะบางทีเด็กเข้ามาก็จะมาร้องให้เสียงดัง เพราะคนที่จะมาเข้าร่วมในพิธีคือคนที่ มีความสนใจจะต้องมีภาวะพอสมควรที่จะเข้าใจในเรื่องพิธีไหว้ครูไม่ใช่นักลูกเด็ก เล็กแดงมาเข้าร่วมคือต้องเป็นเรื่องที่ใช้สมาธิ อย่างเช่นเวลาการว่าคาถาเชิญ เทวดาก็จะว่าตามกันดี แต่พอดนตรีบรรเลงผู้ที่เข้าร่วมพิธีก็จะคุยกันแบบนี้ก็ไม่ เหมาะสมที่จะมาเข้าร่วมในพิธีไหว้ครู เพราะจะต้องอยู่ในความตั้งใจและมีสมาธิก็ จะได้รับความเป็นสิริมงคลจริง ๆ (สิริชัยชาญ ฟักจำรูญ, สัมภาษณ์, 11 สิงหาคม 2559)

สิ่งที่ต้องเตรียมเข้าร่วมในพิธีไหว้ครูดนตรีไทย คือดอกไม้ ธูปเทียน ส่วนผู้ที่จะครอบต้อง เตรียมมาอีก 1 ชุด ดังที่ อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ ฟักจำรูญ กล่าวไว้คือ

ดอกไม้ รูปเทียน 1 ชุด แต่ผู้ที่เข้าครอบจะต้องเตรียมมาอีก 1 ชุดใส่ในชั้นครอบจะไม่ใช้ดอกไม้รูปเทียนชุดเดียวกันจะต้องเตรียมมาคนละชุดเพราะจะต้องนำไปถวายครู (สิริชัยชาญ พักจำรูญ, สัมภาษณ์, 11 สิงหาคม 2559)

พิธีไหว้ครูและพิธีครอบครุมีความแตกต่างกัน คนจะนิยมพูดว่าครอบครุจริง ๆ แล้วไม่ถูกต้องเรียกว่าการครอบเฉย ๆ ดังที่ อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ พักจำรูญ ได้อธิบายไว้

คนนิยมเรียกว่าการครอบครุจริง ๆ กิริยาไม่ใช้การครอบครุ คนที่เป็นประธานในพิธีเราไหว้ครูคือครูที่เป็นสมมุติเทพตั้งแต่พระพุทธเจ้า ไหว้พระรัตนตรัย ไหว้เทวดาแล้ว เราก็ไหว้บรมครูที่ล่วงลับไปแล้ว เราก็จะเป็นคนกลางนำกล่าวแบบนี้เรียกว่าการไหว้ครู แต่พอการครอบครุ ผู้ทำพิธีก็จะเป็นคนกลางที่ทำพิธีนำสิ่งที่ครูประสิทธิ์ประสาทให้มาครอบให้กับลูกศิษย์ ไม่ใช่หมายความว่าครอบครุ หมายถึงครุครอบแต่จะไม่มีใครเรียกว่าครุครอบ จริง ๆ แล้วจะเรียกแค่ว่าพิธีครอบเฉย ๆ โดยหลักการจะไม่ใช้ว่าครอบครุ เพราะความหมายไม่ใช่ ความหมายจริง ๆ กิริยาคือครุครอบให้ เพราะถ้าครอบครุหมายถึง ลูกศิษย์มาครอบให้ครูซึ่งจะไม่ตรงกับความหมาย เพราะฉะนั้นจึงเรียกให้ถูกว่าเป็นการครอบ (สิริชัยชาญ พักจำรูญ, สัมภาษณ์, 11 สิงหาคม 2559)

การไหว้ครูดนตรีไทยกับพิธีไหว้ครูโขนละครแตกต่างกันอย่างไร ต้องดูในพิธีกรรมของครุแต่ละท่านเพราะจะไหว้ไม่เหมือนกัน แต่ที่แตกต่างกันคือการเข้าร่วมพิธีไหว้ครูดนตรีจะไม่มีกรำเข้ามาในพิธี แต่โขนละครจะมีการกรำเข้ามาในพิธี การถวายเครื่องสังเวย การกรำถวายมือระหว่างที่มีการครอบดังที่ อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ พักจำรูญ กล่าวไว้ดังนี้คือ

จะต้องดูที่พิธีกรรมของแต่ละคนในการไหว้เพราะครุแต่ละท่านจะไหว้ไม่เหมือนกันเพราะโขนละครที่ได้รับมาครุแต่ละท่านก็จะไปหาความรู้เพิ่มในการปฏิบัติอาจจะไม่ตรงกันเท่าไร แต่ครุดนตรีก็มีมากมายแต่ละสายที่ได้สืบทอดมาก็จะไม่เหมือนกัน แต่ถ้าเปรียบเทียบแบบกลางๆ คือ 1.การเข้าพิธีไหว้ครูดนตรีจะไม่มีเพลงเดินเข้ามาในพิธี แต่โขนละครจะมีเพลงพราหมณ์เข้าและกรำเข้ามาในพิธี 2. เวลาถวายเครื่องสังเวยโขนละครจะมีการกรำเพลงเชิดและถวายเครื่องสังเวยแต่ดนตรีจะไม่มีกรำ มีการบรรเลงอย่างเดียว 3. มีการกรำถวายมือระหว่างที่ครุครอบแต่ดนตรีไม่มีจะใช้ลมาธิในการครอบ แต่ถ้าจะมีถวายมือก็จะไปจัดตอนเย็น ค่ำๆ แบบนี้คือการแตกต่าง สุดท้ายเลยคือการโปรยข้าวตอกกับการส่งครุ โขนละครจะกรำแต่ดนตรีจะไม่มีกรำใช้ดนตรีบรรเลงอย่างเดียว ตอนจบก็จะแสดงความ

ยินดีโดยการรำเพลงกราวรำแต่ดนตรีบรรเลงเพลงกราวรำอย่างเดียวนี้อีกความ
แตกต่างระหว่างพิธีไหว้ครูดนตรีไทยและไหว้ครูโขนละคร (สิริชัยชาญ พักจำรูญ,
สัมภาษณ์, 11 สิงหาคม 2559)

จากการสัมภาษณ์พบว่า อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ พักจำรูญ เป็นผู้ที่ทำพิธีไหว้ครูดนตรี
ไทยวิทยาลัยนาฏศิลปบุรีต่อจากอาจารย์มนตรี ตราโมท และอาจารย์ศิลป์ ตราโมท เริ่มทำพิธีไหว้
ครูดนตรีไทยตั้งแต่อายุประมาณ 42 ปี ได้รับการสืบทอดมาจากอาจารย์มนตรี ตราโมท เมื่อวันที่
พฤหัสบดีที่ 29 ตุลาคม พ.ศ. 2524 และอาจารย์ประสิทธิ์ ถาวร เริ่มทำพิธีไหว้ครูดนตรีไทยครั้งแรกที่
วิทยาลัยนาฏศิลปบุรี ในการสัมภาษณ์พบว่า ขั้นตอนในการทำพิธีไหว้ครูดนตรีไทยของอาจารย์
ดร.สิริชัยชาญที่วิทยาลัยนาฏศิลปบุรี ยึดตามแนวทางแบบแผนของอาจารย์มนตรี ตราโมท ทุก
อย่างส่วนการเตรียมตัวของอาจารย์ ดร.สิริชัยชาญพบว่า ท่านจะไปฟังพระสวดมนต์เย็น รับศีลรับพร
ประพาศตัวให้เหมาะสม ชำระล้างร่างกายและจิตใจให้ใสบริสุทธิ์ ก่อนที่ท่านทำพิธีไหว้ครูดนตรีไทยที่
วิทยาลัยนาฏศิลปบุรีในแต่ละปีท่านจะมีการถวายเครื่องสังเวยบอกเล่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์กลางแจ้งตรง
สนามฟุตบอลเนื่องจากวิทยาลัยนาฏศิลปบุรีเป็นวังชั้นนอกของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช
ขั้นตอนการทำพิธีไหว้ครูดนตรีไทยของอาจารย์ ดร.สิริชัยชาญจะมีการไหว้พระรัตนตรัยก่อนและจึง
ชุมนุมเทวดา หลังจากนั้นจึงเป็นการบูชาเทพเจ้าองค์ต่าง ๆ ให้มาร่วมในพิธี เรียกเพลงหน้าพาทย์ตาม
ขั้นตอนจะไม่ตัดเพลงแต่ถ้ามีความจำเป็นจะต้องตัดเพลงหน้าพาทย์เพราะเนื่องจากเวลาน้อย เพลงที่
อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญจะไม่ตัดคือเพลงตระนารายณ์บรรทมสินธุ์ ตรีพระประคนธรรพเทพเจ้าแห่ง
ดนตรีและองค์พระพิราพ 3 เพลงนี้อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญจะไม่ตัดเพราะถือว่าเป็นเพลงที่สำคัญมาก
ในพิธีไหว้ครูดนตรีไทย หลังจากนั้นก็จะเป็นการลาเครื่องสังเวย ตัดแบ่งเครื่องสังเวยไปวาง 4 ทิศ
ให้กับผู้ติดตามของครู ในการวางเครื่องสังเวยอาจารย์ดร.สิริชัยชาญจะวางบายศรีไว้ตรงกลางระหว่าง
เครื่องสังเวยดิบและสุกเพราะถือว่าเป็นสิ่งสำคัญ ส่วนเครื่องสังเวยที่ขาดไม่ได้คือ ขนมต้มแดง ต้มขาว
คันหลาว หูช้าง เพราะถือว่าเป็นเครื่องบูชากระยาบวช ถ้าขาดจะทำให้เกิดสิ่งไม่ดีกับผู้ทำพิธีไหว้ครู
ในการโปรยข้าวตอก ดอกไม้ การพรมน้ำมนต์และการเจิมหน้าผากพบว่าการพรมน้ำมนต์ของ
อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญนั้นจะใช้การเหวี่ยงไปทางด้านหน้า ด้านขวา และซ้าย เพื่อให้มนต์ทั่วถึง
เครื่องดนตรีทุกชิ้น ส่วนการเจิมจะใช้มนต์กับนิ้วโป้งเพราะนิ้วนางเป็นนิ้วที่อ่อนและจำเป็นต้องใช้
นิ้วโป้งช่วยเพราะจะช่วยเพิ่มพลังในการเจิมเหตุที่ใช้นิ้วนางเพราะนิ้วนางเป็นนิ้วที่อ่อนแสดงถึงความ
ไพเราะอ่อนหวานในทางดนตรี ส่วนน้ำมนต์ของอาจารย์ ดร.สิริชัยชาญจะเป็นน้ำมนต์ป้องกันเสนียด
จัญไรแตกต่างจากน้ำมนต์ของพระที่มาจากทางคามงคล 38

3.12.2 อาจารย์นัฐพงศ์ โสวัตร ผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลปลพบุรี ปี พ.ศ. 2553

ภาพที่ 3.74 สัมภาษณ์อาจารย์นัฐพงศ์ โสวัตร
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์, 13 กรกฎาคม 2559

อาจารย์นัฐพงศ์เริ่มเป็นผู้ทำพิธีไหว้ครูตั้งแต่อายุ 50 ปี ได้รับมอบเป็นประธานประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย จากอาจารย์มนตรี ตราโมท เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม 2537 และได้รับมอบเป็นผู้ประกอบพิธีไหว้ครู จากอาจารย์ประสิทธิ์ ถาวร เมื่อวันที่ 9 กันยายน 2539 เริ่มอ่านโครงการพิธีไหว้ครูดนตรีไทยครั้งแรกที่วิทยาลัยนาฏศิลปอ่างทองปีพ.ศ. 2540 อาจารย์นัฐพงศ์ เล่าว่าตำราของครูแต่ละท่านจะไม่เหมือนกัน มีความแตกต่างกันออกไป ของอาจารย์มนตรี ท่านก็จะนำมาจากครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) และครูอีกหลายๆ ท่าน นำมาบูรณาการปรับปรุงมาเป็นฉบับของอาจารย์มนตรี ตราโมท เพื่อให้เหมาะสมกับกาลเวลา ให้มีความกระชับมากขึ้น และได้สืบทอดจนถึงทุกวันนี้ และเมื่อ 2 วันที่แล้ว (7 กรกฎาคม 2559) ท่านได้ส่งมอบต่อการอ่านโครงการให้กับอาจารย์ประทีป นกปี อาจารย์วาทิต ดุริยอังกูร และอาจารย์ไพฑูริย์ บุญพึ้ง

การเตรียมพร้อมก่อนที่จะเริ่มทำพิธีไหว้ครูดนตรีไทย ต้องชำระร่างกายเตรียมพร้อมกาย และใจให้สะอาดบริสุทธิ์ มีการสวดมนต์ นั่งสมาธิตั้งที่ อาจารย์นัฐพงศ์ โสวัตร อธิบายไว้ดังนี้

ต้องเตรียมร่างกาย เตรียมใจของตัวเองให้พร้อมที่เราจะต้องไปทำพิธีไหว้ครูของแต่ละแห่งอย่างน้อยคือ 2 - 3 วัน เตรียมทุกอย่างไม่ว่าจะเป็นทางกายภาพ ทางใจ ทางกายก็คือตั้งแต่เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มตำราต่าง ๆ จัดเตรียม กระบวนการต่าง ๆ เราก็ต้องเตรียมทบทวนจะต้องทำอะไรบ้าง เตรียมทุกอย่างในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับตัวเรา ที่เราจะไปเป็นประธานผู้ประกอบพิธีไหว้ครู ทางด้านจิตใจก็

ต้องทำจิตใจให้ใสสะอาดปราศจากสิ่งมัวหมองต่าง ๆ นานา ๆ ที่สำคัญที่สุดคือต้องทำร่างกายให้ใสสะอาด สระผม ขำระล้างร่างกายให้ใสสะอาด และมีการสวดมนต์ไหว้พระ นั่งสมาธิ มีการไปร่วมฟังพระสวดมนต์เย็นเป็นหน้าที่ ที่เราต้องทำ (นัฐพงศ์ โสวัตร, สัมภาษณ์, 13 กรกฎาคม 2559)

คุณสมบัติของผู้ที่จะทำพิธีไหว้ครูคนตรีไทย จะต้องเป็นผู้ใหญ่เป็นที่เคารพของลูกศิษย์มีความเชี่ยวชาญในวิชาซีพของตัวเองเป็นที่ยอมรับของคนในวงการดนตรีหรือผู้ที่จะมาเข้าร่วมในพิธีไหว้ครูคนตรีไทยดังที่ อาจารย์นัฐพงศ์ โสวัตร ได้กล่าวไว้คือ

โดยภาพรวมจะต้องเป็นผู้ใหญ่พอ เป็นที่เคารพนับถือของลูกศิษย์หรือผู้ที่พบเห็น ผู้ที่มาร่วมงาน หรือผู้ใหญ่ที่มาในงานโดยเฉพาะ ความเชี่ยวชาญในวิชาซีพของตนเอง ต้องเป็นผู้ที่เชื่อมั่นและให้ผู้ที่พบเห็นทำใจได้ว่า คนนี้คือผู้ที่เหมาะสมที่จะมาทำพิธีไหว้ครู สมัยอาจารย์มนตรี ก่อนที่ท่านจะมอบการอ่านโองการให้นั้น ครูได้ทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยอาจารย์มนตรี หยิบจับช่วยเหลือในงานต่าง ๆ แบ่งเบาภาระของอาจารย์มนตรี ปฏิบัติตนแบบนี้มาตลอด จนมาวันหนึ่งครูมนตรีได้บอกว่า “เฉียบมารับมอบพิธีไหว้ครูได้แล้ว จะต้องให้ใส่พานไปให้หรือยัง” ทำให้ครูนึกได้ว่าถึงเวลาของตัวเองที่ต้องมาทำพิธีแล้วหรือ ยังคิดว่าตัวเองยังเด็กอายุยังน้อยอยู่เลย จึงทำให้ครูได้รับมอบพิธีไหว้ครูจากอาจารย์มนตรี ตราโมท โดยมีแม่ทรัพย์ ตราโมท อยู่ด้วยและบอกให้ไปทำพิธีรับมอบ ในสมัยนั้นจะมีลูกศิษย์ที่ได้รับมอบรุ่นเดียวกันหลายคนด้วยกัน ครูได้พาอาจารย์บุญช่วย โสวัตร ไปรับมอบพร้อมกันด้วย และตอนที่รับมอบกับครูประสิทธิ์ครูจะพาลูกศิษย์ไปรับมอบด้วย มีการชักชวนเพื่อนรุ่นเดียวกันประมาณ 4-5 คนไปรับมอบด้วยกัน ทำพิธีมอบที่บ้านของอาจารย์มนตรี ตราโมท (นัฐพงศ์ โสวัตร, สัมภาษณ์, 13 กรกฎาคม 2559)

ขั้นตอนเริ่มแรกในการทำพิธีไหว้ครูคนตรี ตามแบบที่อาจารย์มนตรี ตราโมท วางไว้คือจะต้องมีการไหว้พระรัตนตรัย พระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ ขอขมาถ้ามีการทำผิดพลาด ดังที่อาจารย์นัฐพงศ์ โสวัตร กล่าวไว้ดังนี้

จะมีพิธีไหว้กับพิธีครอบ พิธีไหว้คือช่วงแรกก่อนที่จะทำพิธีจะต้องมีการไหว้พระรัตนตรัย ตามแบบที่ครูมนตรีท่านวางไว้คือต้องไหว้พระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ เสร็จแล้วก็จะไปนั่งตรงที่ผู้ประกอบพิธี ถัดจากตรงนั้นแล้วก็จะมีการเชิญเทพองค์ต่าง ๆ มาร่วมในงาน มาถวาย ถ้ามีข้อผิดพลาดต่าง ๆ ก็ขอโทษครู และ

ถวายอาหารเครื่องสังเวจจนเสร็จ แล้วจึงจะเริ่มในพิธีครอบ ตามรูปแบบขั้นตอน
ของอาจารย์มนตรี ตราโมท ทุกประการ (นัฐพงศ์ โสวัตร, สัมภาษณ์, 13
กรกฎาคม 2559)

องค์ประกอบของพิธีไหว้ครูดนตรีไทย มีเศียรสัญลักษณ์ต่าง ๆ ของครู มีเครื่องดนตรี
เครื่องสังเวจ ประธานในพิธี ผู้บรรเลงปี่พาทย์ แต่ที่ขาดไม่ได้คือครูที่ยังมีชีวิตอยู่ควรวางหน้า
ด้านหน้าให้นักเรียนได้กราบไหว้ดังที่ อาจารย์นัฐพงศ์ โสวัตร อธิบายไว้ดังนี้

มีเศียร ที่เป็นสัญลักษณ์ต่าง ๆ ของครู เครื่องดนตรี เครื่องสังเวจ ประธานใน
พิธี วงปี่พาทย์บรรเลงประกอบพิธี บริเวณด้านหน้าถัดจากผู้ทำพิธีจะเป็นครูที่เป็น
มนุษย์มานั่งให้นักเรียนกราบไหว้ นอกจากนี้ไหว้ครูที่เป็นเศียรเทพเจ้าต่าง ๆ แล้ว
ครูที่สอนอยู่ปัจจุบันควรวางหน้าด้านหน้าแต่ปัจจุบันนี้ไม่ค่อยมีจะไปนั่งทางด้าน
ข้าง ซึ่งจริง ๆ แล้วควรวางหน้าด้านหน้าถัดจากผู้ทำพิธีทางด้านขวามือ
ไม่ใช่ปล่อยให้ด้านหน้ามีแต่โต๊ะหรือพรมวางเปล่า นอกจากเศียรครูแล้วก็จะมีรูป
ครูที่ท่านล่วงลับไปแล้ว รูปพ่อแม่ที่เราจะนำมาบูชาจะได้ไหว้เหล่านั้นด้วย (นัฐพงศ์
โสวัตร, สัมภาษณ์, 13 กรกฎาคม 2559)

การตั้งหน้าเศียรครู มีความหมาย คือสัญลักษณ์ เป็นตัวแทนของครูทั้งหมดดังที่ อาจารย์
นัฐ-พงศ์ โสวัตร ได้กล่าวไว้คือ

มีความหมายคือ เป็นสัญลักษณ์ เป็นตัวแทนของครูทั้งหมดในแวดวงดนตรี
ไทย การตั้งพระพุทธรูปจะมี 2 แบบคือตั้งทางด้านขวาของครู หรือตั้งด้านบนสุด
ของเศียรครู รองลงมาถึงจะเป็นเศียรครู รูปครูที่เสียชีวิตไปแล้ว เครื่องดนตรี
เครื่องสังเวจ ประธานผู้ประกอบพิธี ครูมนุษย์และถึงจะมาเป็นผู้ร่วมพิธี ตั้ง
ตามลำดับความสำคัญ ดูแล้วเกิดความศักดิ์สิทธิ์ งดงาม จังหวะของไฟการวางต้อง
วางให้สวยงามจะช่วยเสริมให้เกิดความศรัทธา และความศักดิ์สิทธิ์ที่จะเกิดขึ้น
(นัฐพงศ์ โสวัตร, สัมภาษณ์, 13 กรกฎาคม 2559)

เพลงหน้าพาทย์ที่บรรเลงในพิธีไหว้ครู การเรียกเพลงหน้าพาทย์อาจารย์นัฐพงศ์อธิบาย
ว่า

เพลงสาธุกลอง เพื่อเคารพบูชา ตระสน์นิบาต รวมเทพทั้งหมด พรหมณ์เข้า
ตระนารายณ์บรรทมลินธุ์ บาทสกุณี โคมเวียน ตระเชิญ องค์พระพิราพ นั่งกิน
เช่นเหล่า พรหมณ์ออก ความหมายก็คือเชิญเทพมาสู่ปะรำ ในพิธีที่เราจะปฏิบัติ

บุชาถวายอาหารท่าน การเรียกเพลงหน้าพาทย์จะเรียกตามขั้นตอน หรือตามความเหมาะสม จะเรียกตามขั้นตอนของอาจารย์มนตรี ตราโมท ไม่มีอะไรที่ต้องตัด นอกจากว่าถ้านักดนตรีบรรเลงเพลงหน้าพาทย์ที่เรียกไม่ได้ อย่างเช่นไปต่างจังหวัด นักดนตรีอาจจะเล่นไม่ได้ ก็จะเปลี่ยนเพลงอย่างเช่นองค์พระพิราพก็จะเปลี่ยนเป็นเพลงคูกพาทย์แทนแต่ถ้าไม่ได้จริง ๆ ก็จะใช้เพลงรววแทน (นัฐพงศ์ โสวัตร, สัมภาษณ์, 13 กรกฎาคม 2559)

ทิศทางในการจัดเครื่องสังเวณีแนวทางการจัดตามแนวทางของอาจารย์มนตรี ตราโมท ดั่งที่ อาจารย์นัฐพงศ์ โสวัตร กล่าวไว้ดังนี้

จัดแนวทางของอาจารย์มนตรี ขวาจะเป็นดิบ ซ้ายจะเป็นสุกที่เป็นความเชื่อของฝ่ายมนุษย์ฝ่ายยักษ์ เครื่องสังเวณี จะต้องมีการคาวหวานเพื่อนำมาถวายครูนำมาให้ครอบครัว เครื่องสังเวณีที่เป็นมงคลและควรนำมาใช้ในพิธีไหว้ครูคือ ต้มแดง ต้มขาว คั้นหลาว หูช้าง เป็นสิ่งที่ทำสืบทอดกันมาด้วยความเชื่อต่อ ๆ กันมา (นัฐพงศ์ โสวัตร, สัมภาษณ์, 13 กรกฎาคม 2559)

เครื่องสังเวณีที่ห้ามนำมาในพิธีคือควรที่จะนำสิ่งดี ๆ เข้ามาในพิธี สิ่งที่ไม่ดีไม่ควรนำมา ดั่งที่อาจารย์นัฐพงศ์ โสวัตร อธิบายดังนี้

ละมุด มังคุด หรืออะไรที่ไม่เป็นมงคลก็ไม่ควรนำมา ที่สำคัญก็คืออาหารของมนุษย์เรานั้นละที่ควรนำมา นำแต่สิ่งดี ๆ สิ่งที่ไม่ดีก็ไม่ควรนำมา การตัดแบ่งเครื่องสังเวณีจะแบ่งเป็น 2 ส่วนคือตอนถวายเครื่องสังเวณีให้กับครูเทพ เสร็จแล้วเราจะเขี่ยนเครื่องสังเวณีถวายครู ส่วนที่ 2 คือการเขี่ยนใส่กระทงเพื่อนำไปให้ผู้ติดตามของครูที่เข้ามาในพิธีไม่ได้ บริวารของครู ถวายเจ้าที่ ทำยังไงที่จะให้ทั้งสุก และดิบครบในกระทงที่จะนำไปให้กับผู้ติดตาม ต้องตัดเครื่องสุกทุกอย่างใส่กระทง ตัดเครื่องดิบทุกอย่างใส่กระทง แล้วก็นำมาสลับกัน เพื่อให้ในกระทงมีทั้งเครื่องสุกและเครื่องดิบครบทุกอย่างที่จะนำไปถวาย จะนำไปวางทั้ง 4 ทิศของสถานที่ทำพิธี ให้เจ้าหน้าที่ ที่เกี่ยวข้องในงานนำไปถวาย และให้บอกเล่าด้วยว่าผู้ติดตามครูมา ที่เข้าในพิธีไม่ได้ให้มารับเครื่องสังเวณีนี้ (นัฐพงศ์ โสวัตร, สัมภาษณ์, 13 กรกฎาคม 2559)

การโปรยข้าวตอกของอาจารย์นัฐพงศ์จะมีหลายแบบเน้นการโปรยให้ทั่วถึงไปยังเครื่องดนตรีและศิระษะของครูดั่งที่ อาจารย์นัฐพงศ์ โสวัตร อธิบายดังนี้

จะมีหลายแบบจะเน้นการโปรยให้ทั่วถึงไปยังเครื่องดนตรีและศิระของครู ส่วนการพรมน้ำมนต์ จะทำให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์เพราะน้ำมนต์ส่วนหนึ่งจะมาจาก การสวดมนต์เย็นของพระ และจากที่ครูท่องคาถาเป็นการเสริมกันทั้งพระและครู ใครได้รับน้ำมนต์ในพิธีไหว้ครูถือเป็นมหามงคล ส่วนวิธีการพรมน้ำมนต์ของครู จะพรมไปให้ทั่วโดยพรมจากด้านหน้าก่อน ตามด้วยด้านขวา ด้านซ้าย (นัฐพงศ์ โสวัตร, สัมภาษณ์, 13 กรกฎาคม 2559)

การเจิมหน้าผากจะเจิมแบบอาจารย์มนตรี ตราโมท ใช้น้ำมันเป็นส่วนที่อ่อนและมีกำลังน้อย แสดงถึงความรักความอ่อนน้อมต่อครูบาอาจารย์ดังที่ อาจารย์นัฐพงศ์ โสวัตร กล่าวไว้ดังนี้

จะเจิมแบบครูมนตรีใช้น้ำมัน เพราะเป็นส่วนที่อ่อนและมีกำลังน้อยที่สุด เพื่อแสดงความรักความอ่อนน้อมต่อครูบาอาจารย์ การเจิมจะเจิมแบบยันต์เป็น รูปแบบของอาจารย์มนตรี ตราโมท เป็นการสื่อถึงความเมตตาปราณี เอ็นดู ต่อลูกศิษย์ (นัฐพงศ์ โสวัตร, สัมภาษณ์, 13 กรกฎาคม 2559)

การแต่งชุดขาวจะแต่งแบบพินณาแบบเดียวกับของอาจารย์มนตรี ตราโมท ดังที่ อาจารย์นัฐพงศ์ โสวัตร ได้กล่าวไว้ว่า

แบบพินณาแต่งรูปแบบเดียวกับกับอาจารย์มนตรี ตราโมท มีผู้ช่วยในพิธี เป็นผู้แต่งให้ การครอบครูจับมือตีเพลงหน้าพาทย์อาจารย์นัฐพงศ์มีแนวทางใน การปฏิบัติคือตามขั้นตอนของอาจารย์มนตรี คือครอบฉิ่ง ครอบสาธุการ ครอบ ตระโหมโรง ครอบโหมโรงกลางวัน ครอบหน้าพาทย์ชั้นสูงองค์พระพิราพเวลาจับ มือตี อาจารย์นัฐ-พงศ์จะจับมือตีทีละคนตามแบบแผนของครูมนตรี (นัฐพงศ์ โสวัตร, สัมภาษณ์, 13 กรกฎาคม 2559)

คุณสมบัติของผู้ที่เข้าร่วมในพิธีไหว้ครูจะต้องมีคุณสมบัติ ต้องทำจิตใจ ทั้งทางกาย ทางใจให้สงบสำรวม ให้ความสำคัญในพิธีไหว้ครู ดังที่ อาจารย์นัฐพงศ์ โสวัตร กล่าวไว้ดังนี้

จะต้องทำจิตใจ ทั้งทางกาย ทางใจให้สงบมีการสำรวม เป็นเครื่องหล่อเลี้ยง จิตใจของคนที่จะเข้าร่วมในพิธี ต้องให้ความสำคัญในพิธีไหว้ครู สิ่งนำมาเข้าร่วม ในพิธีไหว้ครูคือดอกไม้ ธูป เทียน ส่วนผู้ที่จะต้องมีขัน ผ้าขาว เงินกำนลใส่ ขัน 6 บาท 12 บาท 36 บาท แล้วแต่จะกำหนด (นัฐพงศ์ โสวัตร, สัมภาษณ์, 13 กรกฎาคม 2559)

พิธีไหว้ครูและพิธีไหว้ครอบครูมีความแตกต่างกัน จะต้องทำพิธีไหว้ครูก่อนแล้วจึงจะมาครอบส่วนความแตกต่างคือชื่อเรียกและกระบวนการลำดับขั้นตอนต่าง ๆ ดังที่ อาจารย์นัฐพงศ์ โสวัตร อธิบายไว้ดังนี้

เป็นคนละส่วนกัน จะต้องทำพิธีไหว้ครูก่อนแล้วจึงจะมาทำพิธีครอบครู ส่วนการไหว้ครูดนตรีไทยกับการไหว้ครูโขนละครมีความแตกต่างกันคือ เรื่องชื่อเรียกและกระบวนการ ลำดับขั้นตอน ส่วนที่เหมือนกันคือมีการเลี้ยงครูขอโทษครูเหมือนกัน ส่วนข้อแตกต่างละครจะมีการรำด้วยพรหมณ์เข้าเป็นการรำถวายครู แต่ดนตรีไทยเราจะใช้การบรรเลงเพลงหน้าพาทย์อย่างเดียวแต่ขั้นตอนก็จะแตกต่างกันบ้างในบางขั้นตอนสิ่งที่เหมือนกันคือการเชิญองค์เทพเข้ามาในพิธี (นัฐพงศ์ โสวัตร, สัมภาษณ์, 13 กรกฎาคม 2559)

จากการสัมภาษณ์พบว่า อาจารย์นัฐพงศ์ โสวัตร เริ่มเป็นผู้ทำพิธีไหว้ครูตั้งแต่อายุ 50 ปี ได้รับมอบเป็นประธานประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย จากอาจารย์มนตรี ตราโมท เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม 2537 และได้รับมอบเป็นผู้ประกอบพิธีไหว้ครู จากครูประสิทธิ์ ถาวร เมื่อวันที่ 9 กันยายน 2539 เริ่มอ่านโองการพิธีไหว้ครูดนตรีไทยครั้งแรกที่วิทยาลัยนาฏศิลป์อ่างทอง ปี พ.ศ. 2540 การเตรียมพร้อมก่อนที่จะเริ่มทำพิธีไหว้ครูดนตรีไทยของอาจารย์นัฐพงศ์ จะต้องเตรียมร่างกาย เตรียมใจของตัวเองให้พร้อมที่จะไปทำพิธีไหว้ครูของแต่ละที่อย่างน้อยคือ 2 ถึง 3 วัน เตรียมทุกอย่างไม่ว่าจะเป็นทางกายภาพ ทางใจ มีการไหว้พระสวดมนต์ นั่งสมาธิ มีการไปร่วมฟังพระสวดมนต์เย็น ขั้นตอนการทำพิธีไหว้ครูดนตรีไทยของอาจารย์นัฐพงศ์พบว่า จะแบ่งเป็นพิธีไหว้ครูดนตรีกับพิธีครอบ ช่วงแรกจะเป็นพิธีไหว้ครู และก่อนที่จะทำพิธีไหว้ครูดนตรีไทย อาจารย์นัฐพงศ์จะไหว้พระรัตนตรัย คือต้องไหว้พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ก่อน หลังจากนั้นจึงจะมีการเชิญเทพองค์ต่าง ๆ มาร่วมในงาน มาถวาย ถ้ามีข้อผิดพลาด จะขอสมอภัยขอโทษครูบาอาจารย์ หลังจากนั้นจะถวายอาหารเครื่องสังเวจจนเสร็จ แล้วจึงจะเริ่มในช่วงที่สองคือพิธีครอบ ส่วนองค์ประกอบของพิธีไหว้ครูดนตรีไทย นอกจากจะมีเศียร ที่เป็นสัญลักษณ์ต่าง ๆ ของครู เครื่องดนตรี เครื่องสังเวจแล้ว ครูที่สอนอยู่ปัจจุบันควรที่จะมานั่งด้านหน้าให้นักเรียนกราบไหว้ ในการโปรยข้าวตอกดอกไม้ อาจารย์นัฐพงศ์จะเน้นการโปรยให้ทั่วถึงไปยังเครื่องดนตรีและศีรษะของครูส่วนการพรมน้ำมนต์จะพรมให้เกิดความศรัทธาเพราะน้ำมนต์ส่วนหนึ่งจะมาจากมาสวดมนต์เย็นของพระ และจากที่ครูท่องคาถาเป็นการเสริมกันทั้งพระและครู ใครได้รับน้ำมนต์ในพิธีไหว้ครูถือเป็นมหามงคล ส่วนวิธีการพรมน้ำมนต์ของครู จะพรมไปให้ทั่วโดยพรมจากด้านหน้าก่อน ตามด้วยด้านขวา ด้านซ้ายส่วนการเจิมหน้าผากจะใช้สีนํวาท เพราะเป็นส่วนที่อ่อนและมีกำลังน้อยที่สุดเพื่อแสดงถึงความรักความอ่อนน้อม

3.12.3 อาจารย์บุญช่วย โสวัตร ผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลปบุรี ปี พ.ศ. 2547 และ พ.ศ. 2555

ภาพที่ 3.75 สัมภาษณ์อาจารย์บุญช่วย โสวัตร
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์, 15 กรกฎาคม 2559

อาจารย์บุญช่วย โสวัตร เริ่มทำพิธีไหว้ครูตั้งแต่อายุ 50 ปี ได้รับมอบการอ่านโองการ และการถ่ายทอดมาจากอาจารย์มนตรี ตราโมท เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2537 เป็นผู้อ่านโองการ พิธีไหว้ครูดนตรีไทย ครั้งแรกเมื่อวันที่ 31 กรกฎาคม พ.ศ. 2540 ที่วิทยาลัยนาฏศิลปนครศรีธรรมราช

อาจารย์บุญช่วย โสวัตร กล่าวว่า ”ขั้นตอนและพิธีการไหว้ครูทุกอย่างเป็นไปตามแนวทางแบบแผนของอาจารย์มนตรี ตราโมท ทุกอย่างไม่มีอะไรเป็นพิเศษหรือเป็นเอกลักษณ์ของตัวเอง” (บุญช่วย โสวัตร, สัมภาษณ์, 15 กรกฎาคม 2559)

จากการสัมภาษณ์พบว่าอาจารย์บุญช่วย โสวัตร ท่านได้รับมอบเป็นผู้อ่านโองการและการสืบทอดพิธีไหว้ครูจากอาจารย์มนตรี ตราโมท เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2537 เป็นผู้อ่านโองการ พิธีไหว้ครูดนตรีไทย เริ่มไหว้ครูตอนอายุ 50 ปี การเตรียมตัวและขั้นตอนในการทำพิธีไหว้ครูของครูบุญช่วย จะเป็นไปตามแนวทางของอาจารย์มนตรี ตราโมท ทุกอย่างตามขั้นตอน ครูบุญช่วยไม่มีอะไรที่เป็นพิเศษหรือเป็นเอกลักษณ์ของตัวเองในการทำพิธีไหว้ครูที่วิทยาลัยนาฏศิลปบุรี หรือสถานที่ต่าง ๆ จะยึดแนวทางของอาจารย์มนตรี ตราโมททุกประการ

3.12.4 อาจารย์ลายอง โสวัตร ผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลปพบุรี ปี พ.ศ. 2557

ภาพที่ 3.76 สัมภาษณ์อาจารย์ลายอง โสวัตร
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จ้อยวงษ์, 5 สิงหาคม 2559

อาจารย์ลายอง โสวัตร กล่าวว่าได้รับมอบการทำพิธีไหว้ครูดนตรีไทยมาจากอาจารย์บุญช่วย โสวัตร แต่กว่าจะได้เริ่มทำพิธีไหว้ครูจริง ๆ เกือบ 10 ปี

แต่ก่อนหน้านั้นก็จะไปทำเป็นบางครั้งคราวอย่างเช่นครูสิริชัยชาญติดภารกิจบ้าง ครูบุญช่วยติดภารกิจบ้าง ก็จะไปช่วยแบ่งเบาในการเป็นผู้ทำพิธีไหว้ครูให้กับครูสิริชัยชาญและครูบุญช่วย ต่อมาเริ่มทำพิธีไหว้ครูแบบเป็นเรื่องเป็นราวก็ตอนที่วิทยาลัยนาฏศิลป์มีการเพิ่มมากขึ้นครูผู้ทำพิธีมีจำนวนไม่พอและครูมนตรีได้เสียชีวิตไปแล้ว จึงจำเป็นต้องมีผู้ทำพิธีเพิ่มขึ้นเพื่อแบ่งเบาภาระหน้าที่ของครูท่านอื่น ๆ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องเพิ่มผู้ทำพิธีเพิ่มขึ้นและเนื่องจากครูบางท่านที่ได้รับมอบมาแล้วบางท่านไม่สามารถทำพิธีได้เนื่องจากปัญหาทางด้านสุขภาพ (ลายอง โสวัตร, สัมภาษณ์, 5 สิงหาคม 2559)

อาจารย์ลายอง โสวัตร จึงเป็นหนึ่งในที่ได้รับมอบเป็นผู้ทำพิธีไหว้ครูอีกท่านหนึ่งโดยได้รับการมอบพิธีอ่านโองการจากครูสิริชัย ในงานรับมอบผู้อ่านโองการในงาน 99 ปี โดยมีสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีเป็นองค์ประธานในงาน

ภาพที่ 3.77 ตำราอ่านโองการของ อาจารย์ลำยอง โสวัตร
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

อาจารย์ลำยอง เล่าว่า “เริ่มทำพิธีไหว้ครูดนตรีไทยอย่างเป็นทางการครั้งแรกไม่แน่ใจว่าเป็นวิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ดหรือวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์หรือวิทยาลัยนาฏศิลป์อ่างทองหรือไม่แน่ใจแต่เริ่มทำพิธีไหว้ครูดนตรีไทยอย่างเป็นทางการหลังจากที่ได้รับมอบมาจากอาจารย์สิริชัยชาญ พักจำรูญตอนอายุประมาณ 57 ปี”

ก่อนที่จะเริ่มทำพิธีไหว้ครูดนตรีไทยมีการเตรียมพร้อมคือจะต้องทำใจให้ผ่องใสบริสุทธิ์เป็นที่เคารพของลูกศิษย์ จะต้องมีความตั้งใจที่จะไปทำพิธีเพื่อให้พิธีเกิดความขลังและศักดิ์สิทธิ์ ดังที่อาจารย์ลำยอง โสวัตร อธิบายไว้ดังนี้

จะต้องทำใจให้ผ่องใสบริสุทธิ์ การที่เราจะไปเป็นผู้นำเพื่อให้คนกราบไหว้หรือให้ลูกศิษย์เคารพพระลึงถึงครูบาอาจารย์นั้นเราต้องทำตัวให้น่าเชื่อถือ ต้องพร้อมทั้งกายและใจทำอะไรให้พิธีไหว้ครูนั่นจะเป็นสิริมงคลแก่ผู้ที่เข้าร่วมในพิธีไหว้ครู โดยเข้าไปรับศีลในวันก่อนที่จะมีพิธีไหว้ครูโดยการฟังพระสวดมนต์เย็นทำใจมีสมาธิเราต้องให้ใจถ้าเราไม่ให้ใจพิธีที่จะทำก็จะไม่ดีกับคนที่ทำเท่าไรเพราะว่าเราไม่ได้ตั้งใจบูชาพระลึงถึงท่านโดยเต็ม เมื่อเราต้องการให้พิธีศักดิ์สิทธิ์เกิดความขลังถ้าเราไม่พร้อมหรือไปตีมูลค่ามาก็จะทำให้พิธีไม่เกิดความศักดิ์สิทธิ์เกิดความเสื่อมทำให้ผู้เข้าร่วมในพิธีไม่น่าเชื่อถือเพราะฉะนั้นเราต้องทำตัวเราให้พร้อมทุกอย่างทุกด้าน เราต้องตั้งใจทำให้เกิดความพร้อมและไม่ทำอะไรให้เกิด

ความไม่สบายใจกับตัวเราเอง ถ้าเราทำตัวไม่ดีไม่พร้อมก็จะได้สิ่งไม่ดีมา ปกติก็จะ สวดมนต์ นั่งสมาธิ ทำกรรมฐานเป็นประจำอยู่แล้วจึงทำให้เราพร้อมทั้งกาย พร้อมทั้งใจ จะเกิดเป็นกุศลและทำให้เรามั่นใจในการทำพิธีมากขึ้นและผู้ที่เกี่ยวข้อง พิธีเกิดความศรัทธาในตัวผู้ทำพิธี (ลายอง โสวัตร, สัมภาษณ์, 5 สิงหาคม 2559)

คุณสมบัติของผู้ทำพิธีให้ครูดนตรีไทย จะต้องมีความพร้อมทุกอย่างอยู่ในทำนองครองธรรมทำให้ผู้เข้าร่วมในพิธีมีความเคารพและเชื่อถือในตัวของผู้ทำพิธีให้ครูดนตรีไทยดังที่ อาจารย์ ลายอง โสวัตร กล่าวไว้ดังนี้

ควรมีความพร้อมทุกอย่างตามที่กล่าวมาข้างต้นและต้องเป็นผู้ที่อยู่ในทำนอง ครองธรรมทำให้ผู้เข้าร่วมในพิธีไว้ใจเชื่อถือ ไม่ควรดื่มเหล้า เล่นการพนัน ที่เป็น อบายมุขหรือเมาแบบนี้ไม่สมควรที่จะเป็นผู้ทำพิธีให้คนกราบไหว้ ทำให้ไม่เกิด ความศรัทธาเชื่อถือในตัวของผู้ทำพิธีไม่น่าเลื่อมใส และควรเป็นที่รู้จักในวง การดนตรีไทย มีชื่อเสียงที่คนในวงการรู้จัก และมีอายุ 50 ปีขึ้นไป ถึงจะต้องเป็น ผู้ใหญ่พอสมควรเพื่อให้ผู้เข้าร่วมในพิธีเกิดความศรัทธาเลื่อมใส (ลายอง โสวัตร, สัมภาษณ์, 5 สิงหาคม 2559)

ขั้นตอนในการทำพิธีให้ครูดนตรีไทย เริ่มด้วยการไปฟังพระสวดมนต์เย็น ก่อนจะเข้าไป ในสถานที่ทำพิธีให้จะไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อขออนุญาตในการทำพิธีให้ครู ให้ความเคารพในสถานที่ นั้นดังที่อาจารย์ลายอง โสวัตร กล่าวไว้คือ

จะเริ่มด้วยการไปฟังพระสวดมนต์เย็นหรือ如果不能ไปร่วมสวดมนต์เย็น ได้ก็จะไปฟังพระสวดมนต์เช้า ก่อนที่จะเริ่มในพิธีให้ครูถ้าเราเข้าไปในสถานที่ ที่ ทำพิธีจะยกมือไหว้เจ้าที่สิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อขออนุญาตในการทำพิธี ให้ความเคารพ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่บริเวณนั้น กราบไหว้พระพุทธรูปก่อนที่จะเริ่มทำพิธีขออนุญาต ท่านในการทำพิธีไม่มีเจตนาในการลบหลู่ดูหมิ่นให้พิธีนี้สำเร็จจุล่งไปด้วยดี หลังจากนั้นก็แต่งชุดขาวให้ถูกต้องตามแบบแผน และเข้าไปกราบพระพุทธรูปอีก ครั้งก่อนที่จะเริ่มพิธีให้ครู และไปนั่งที่ประจำพิธีทำขั้นตอนตามแบบแผนของ อาจารย์มนตรี ตราโมท ทุกอย่าง การทำน้ำมนต์จะใช้น้ำสะอาดทำเองห้องคาถา ตามตำราของอาจารย์มนตรี ตราโมท เริ่มทำน้ำมนต์ตอนที่ผู้เข้าร่วมพิธีจุดธูป เทียนบูชาครู จะใช้เวลาตรงนี้ในการทำน้ำมนต์และว่าคาถา น้ำมนต์จะมี 2 ส่วน คือน้ำมนต์ที่มาจากพระสงฆ์และน้ำมนต์ที่ทำเองโดยการนำน้ำมนต์มารวมกันเพื่อ

จะได้เป็นสิริมงคลกับผู้ที่ได้รับน้ำมนต์ในพิธีไหว้ครูในครั้งนี้ (ลำยอง โสวัตร, สัมภาษณ์, 5 สิงหาคม 2559)

องค์ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยอาจารย์ลำยองเล่าว่า “จะเป็นไปตามแนวทางของ อาจารย์มนตรี ตราโมท ทุกอย่าง”

ในการตั้งหน้าพระหรือการตั้งเศียรครุมีความสำคัญและความหมายเป็นไปตามแนวทางของอาจารย์มนตรี ตราโมท ดังที่ อาจารย์ลำยอง โสวัตร เล่าไว้ดังนี้

เป็นไปตามแนวทางปฏิบัติของครูบาอาจารย์ที่ได้ปฏิบัติสืบต่อกันมาคือด้าน ขวามือจะเป็นครุฝ่ายเทพ ซ้ายมือก็จะเป็นครุพระพิราพฝ่ายอสูร การตั้งหน้าเศียร ก็จะมี 5 เศียร หรือมากกว่านั้นแต่ทางโขนละครจะมีเศียรเยอะมาก การตั้งเศียร จะตั้งลดหลั่นตามศักดิ์ของท่านเช่นพระอิศวร พระนารายณ์ พระพรหม จะต้องอยู่ สูง ลงลงมาคือครุเทพทางดนตรีก็จะมีพระปรคนธรรพ พระพิราพ พระฤาษี พระปัญจสีขร ส่วนพระจะอยู่ทางขวามือของครุเทพ (ลำยอง โสวัตร, สัมภาษณ์, 5 สิงหาคม 2559)

เพลงหน้าพาทย์มีความหมายว่าตามที่เราเชิญองค์เทพแต่ละองค์ให้เข้ามาร่วมในพิธีไหว้ครูดนตรีไทยดังที่อาจารย์ลำยอง โสวัตร กล่าวไว้

ตามที่เราเชิญองค์เทพแต่ละองค์ที่เข้ามาร่วมในพิธีไหว้ครู เป็นการเชิญเป็น ช่วง ๆ ใช้บรรเลงประกอบเป็นช่วง ๆ ไม่ใช่บรรเลงทั้งหมดทุกองค์เช่นช่วงแรกจะเป็นเพลงสาธุการกลองเพื่อบูชาพระรัตนตรัย ช่วงต่อไปก็จะเป็นไปตามตำรา ความหมายก็อยู่ที่การเชิญองค์เทพตามตำราของที่ว่าไว้ (ลำยอง โสวัตร, สัมภาษณ์, 5 สิงหาคม 2559)

การเรียกเพลงหน้าพาทย์จะเรียกตามขั้นตอนจะมีช่วงต้น ช่วงกลาง ช่วงท้าย ดังที่ อาจารย์ลำยอง โสวัตร กล่าวไว้ว่า “จะเรียกไปตามขั้นตอนส่วนใหญ่จะไม่ตัดจะมีช่วงต้น ช่วงกลาง ช่วงท้าย จะพอดีไม่เกินเวลา จะไม่ตัดหรือลดเพลง แต่ถ้าประธานในพิธีมาช้าเพื่อจะให้เวลาไม่เลยหรือ อาจมีความจำเป็นเราก็จะพยายามทำพิธีให้ทันเวลารวขั้นตอนให้กระชับขึ้น เราสามารถปรับเปลี่ยน ได้ตามความเหมาะสม แต่เพลงที่สำคัญในพิธีต้องคงไว้ ส่วนเพลงอื่น ๆ สามารถตัดได้ เพื่อให้ทันเวลา ถวายครูก่อนเที่ยง” (ลำยอง โสวัตร, สัมภาษณ์, 5 สิงหาคม 2559)

ทิศทางในการวางเครื่องสังเวยเป็นไปตามแนวทางของอาจารย์มนตรี ตราโมท ดังที่ อาจารย์ลำยองกล่าวไว้ “เป็นไปตามแนวทางของอาจารย์มนตรี ส่วนใหญ่ผู้ช่วยผู้ประกอบพิธีจะเป็น

ผู้ดูแล แต่ถ้าคนจัดไม่ชำนาญในการจัดเราผู้ทำพิธีก็ต้องเข้าไปช่วยดูแลทำให้ถูกต้องสวยงามตามแบบแผนสุกดิบต้องตั้งให้ถูกต้องแลดูสวยงาม” (ลายอง โสวัตร, สัมภาษณ์, 5 สิงหาคม 2559)

เครื่องสังเวยแต่ละงานมีความหมายคือตามตำราที่วางไว้ดังที่ อาจารย์ลายอง โสวัตร กล่าวไว้ “ตามตำราที่ว่าไว้เลยส่วนใหญ่ผู้ช่วยจะเป็นผู้ดูแลเมื่อสมัยก่อนก็จะเป็นแม่ทรัพย์ภรรยา อาจารย์มนตรี ตราโมท ตอนหลังก็จะมีครูดนตรี ตราโมทที่เป็นลูกสาวเป็นผู้ดูแลเรื่องนี้ท่านจะรู้เรื่องและเข้าใจในเรื่องเครื่องสังเวยเหล่านี้” (ลายอง โสวัตร, สัมภาษณ์, 5 สิงหาคม 2559)

เครื่องสังเวยที่ใช้มีอะไรบ้างที่เป็นมงคลและควรนำมาในพิธีไหว้ครูดนตรี อาจารย์ลายอง เล่าว่า “มีหลายชนิดด้วยกันแต่ที่ไม่เป็นมงคลและไม่ควรนำมาคือที่มีชื่อไม่เป็นมงคลคือ ละมุด มังคุด พุทรา เป็นต้น” (ลายอง โสวัตร, สัมภาษณ์, 5 สิงหาคม 2559)

การตัดแบ่งเครื่องสังเวย จะต้องตัดหลังจากที่ถวายครูที่กล่าวคำถวายแล้วหลังจากนั้นถึงจะตัดทุกอย่างมารวมกันในกระทงดังที่ อาจารย์ลายอง โสวัตร อธิบายไว้ดังนี้

จะต้องตัดหลังจากที่ถวายครู หลังจากทีกล่าวคำถวายครูแล้ว หลังจากนั้นจึงจะตัดเครื่องสังเวยทุกอย่างนำมาใส่กระทงให้กับผู้ที่ติดตามครูมาและนำไปวาง 4 ทิศของพิธี คนที่จะนำไปวางจะต้องเป็นผู้ที่รู้ผู้ที่เข้าใจบรรลุนิติภาวะแล้วเพราะจะต้องกล่าวคำบอกเล่าให้ผู้ที่เข้ามาร่วมในพิธีไม่ได้ให้มารับเครื่องสังเวยที่นำมาถวาย (ลายอง โสวัตร, สัมภาษณ์, 5 สิงหาคม 2559)

การพรมน้ำมนต์มีวิธีการพรมดังที่อาจารย์ลายองได้เล่าว่า “จะพรมไปทางด้านหน้าทางขวาและซ้าย โดยการพรมแบบวัดขึ้นเพราะเป็นการพรมให้กับครูเทพ จะไม่พรมแบบพระสงฆ์” (ลายอง โสวัตร, สัมภาษณ์, 5 สิงหาคม 2559)

การเจิมหน้าผากอาจารย์ลายอง “จะใช้น้ำมันเจิมตามแบบของอาจารย์มนตรี ด้วยเหตุผลของอาจารย์มนตรีที่จะต้องใช้น้ำมันตามแบบของท่าน การเขียนยันต์ก็จะเขียนเหมือนของอาจารย์มนตรีทุกอย่าง” (ลายอง โสวัตร, สัมภาษณ์, 5 สิงหาคม 2559)

การแต่งชุดขาวอาจารย์ลายองอธิบายว่า “จะแต่งแบบพินณา ตามแบบของอาจารย์มนตรี จะมีครูผู้ช่วยแต่งให้เพราะต้องแต่งหลายชั้นตอนซัซซันแต่งเองไม่สะดวกและจะทำไม่ถนัด” (ลายอง โสวัตร, สัมภาษณ์, 5 สิงหาคม 2559)

การครอบครูหรือการจับมือตีเพลงหน้าพาทย์มีแนวทางปฏิบัติ ตามที่ระบุไว้ตามแนวทางของอาจารย์มนตรี ตราโมท ดังที่ อาจารย์ลายอง โสวัตร กล่าวไว้ว่า “ตามที่ระบุไว้ตามแนวทางของอาจารย์มนตรี การเข้าครอบครูจะเป็นตามแบบครูมนตรีจะครอบทีละคน แต่ถ้าจำนวนคนเยอะจะใช้

สายสัญญาณล้อมรอบและเข้าครอบที่ละ 10 คนแต่ส่วนใหญ่จะครอบที่ละคนถ้าจำนวนคนไม่เยอะจนเกินไป” (ลายอง โสวัตร, สัมภาษณ์, 5 สิงหาคม 2559)

คุณสมบัติของผู้ที่เข้าร่วมในพิธีไหว้ครูดนตรีไทยจะต้องเป็นผู้ที่เรียนดนตรีเพื่อฝากตัวเป็นศิษย์ดังที่ อาจารย์ลายอง โสวัตร กล่าวไว้ดังนี้ “ความมุ่งหมายของคนที่เรียนดนตรีปกติแล้วก็ต้องเป็นผู้ที่เรียนดนตรีและมีพื้นฐานในการเรียนดนตรีมาแล้วเข้ามาเพื่อฝากตัวเป็นศิษย์ ส่วนคนที่ไม่ได้เรียนดนตรีก็สามารถเข้าร่วมได้ถ้ามีความศรัทธาและมีความประสงค์ที่จะเข้าร่วมในพิธีไหว้ครูเพื่อความเป็นสิริมงคลกับตัวเองก็สามารถที่จะเข้ามาร่วมในพิธีไหว้ครูได้” (ลายอง โสวัตร, สัมภาษณ์, 5 สิงหาคม 2559)

สิ่งที่ต้องเตรียมเข้ามาร่วมในพิธีไหว้ครูดนตรีไทยอาจารย์ลายองอธิบายว่า “ต้องเตรียมพร้อมดอกไม้ ธูปเทียนที่จะเข้ามาร่วมในพิธีไหว้ครูที่ไม่ได้เข้าครอบ แต่บางคนที่มีความศรัทธาที่จะมาเข้าร่วมและไม่ได้เตรียมดอกไม้ ธูปเทียนมาก็เข้าร่วมได้ โดยการใช้ใจและพนมมือไหว้แทน” (ลายอง โสวัตร, สัมภาษณ์, 5 สิงหาคม 2559)

พิธีไหว้ครูและพิธีครอบครุมีความแตกต่างกันอย่างไร การไหว้ครูเป็นธรรมเนียมประเพณีดังที่ อาจารย์ลายอง โสวัตร อธิบายว่า

การไหว้ครูเป็นธรรมเนียมประเพณีอย่างน้อยที่สุดครั้งแรกของการเข้าเรียนควรเข้าไหว้ครูปีละครั้ง จะได้เป็นศิษย์ที่มีครู ครูอาจารย์ได้รับเป็นศิษย์แล้วเพื่อเกิดกำลังใจกับผู้เรียนทำให้มั่นใจว่าได้เข้าร่วมในพิธีเป็นศิษย์ที่มีครู ส่วนพิธีการครอบในแรกๆ นั้นโดยเพิ่งเริ่มเรียนใหม่ ๆ ก็จะมีการเจิมตามปกติ ส่วนผู้ที่เรียนในช่วงแรกๆ ก็จะมีการจับมือครอบเพลงสาธุการ ขั้นตอนการครอบที่สองคือตระโหมโรง โหมโรงกลางวันตามขั้นตอนไป (ลายอง โสวัตร, สัมภาษณ์, 5 สิงหาคม 2559)

การไหว้ครูดนตรีไทยและไหว้ครูโขนละครไม่มีความแตกต่างกัน ส่วนใหญ่มีความมุ่งหมายเดียวกันคือฝากตัวเป็นศิษย์ดังที่ อาจารย์ลายอง โสวัตร กล่าวไว้ “ส่วนใหญ่จะมีความมุ่งหมายเดียวกันคือการไหว้ครูฝากตัวเป็นศิษย์ เป็นศิษย์ที่มีครู แต่ขั้นตอนต่าง ๆ ของการไหว้ครูดนตรีโขนละครก็จะแตกต่างกันออกไปเช่นไหว้ครูโขนละครจะมีการรำถวายมือ แต่ไหว้ครูดนตรีจะมีรำก็ได้” (ลายอง โสวัตร, สัมภาษณ์, 5 สิงหาคม 2559)

จากการสัมภาษณ์พบว่า อาจารย์ลายอง โสวัตร ได้รับการคัดเลือกให้เป็นผู้รับการสืบทอดเป็นผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยจากอาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ ฝักจำรูญ และอาจารย์บุญช่วย โสวัตร เริ่มทำพิธีไหว้ครูดนตรีไทยอย่างเป็นทางการครั้งแรกตอนอายุประมาณ 57 ปี การเตรียมตัวใน

การที่จะไปทำพิธีไหว้ครูดนตรีไทยของอาจารย์ลำยอง โสวัตร ท่านจะต้องทำใจให้ผ่องใสบริสุทธิ์ เพื่อให้คนกราบไหว้หรือให้ลูกศิษย์เคารพระลึกถึงครูบาอาจารย์จะต้องทำตัวให้น่าเชื่อถือ ต้องมีความพร้อมทั้งกายและใจทำให้พิธีไหว้ครูนั้นเป็นสิริมงคลแก่ผู้ที่เข้าร่วมในพิธีไหว้ครู ให้ผู้เข้าร่วมในพิธีเกิดความเชื่อถือทำตัวให้พร้อมทุกอย่าง ก่อนที่จะเข้าไปในสถานที่ไหว้ครูดนตรีไทยอาจารย์ลำยองจะยกมือไหว้เคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่ในบริเวณพิธี ขออนุญาตสิ่งศักดิ์สิทธิ์และขอพร ส่วนขั้นตอนการทำพิธีไหว้ครูดนตรีไทยของครูลำยองท่านจะกราบไหว้พระพุทธรูปก่อนที่จะเริ่มทำพิธีขออนุญาตท่านในการทำพิธีขอพรให้การทำพิธีไหว้ครูสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี หลังจากนั้นจึงแต่งชุดขาว แล้วเข้าไปกราบพระพุทธรูปอีกครั้งก่อนที่จะเริ่มพิธีไหว้ครู เสร็จแล้วจึงไปนั่งที่ปะรำพิธีทำขั้นตอนตามแบบแผนของอาจารย์มนตรี ตราโมท ทุกอย่าง การทำน้มนต์ของอาจารย์ลำยองจะใช้น้ำสะอาดทำเองทองคำตามตำราของอาจารย์มนตรี ตราโมท โดยจะเริ่มทำน้มนต์ตอนที่ผู้เข้าร่วมพิธีจุดธูปเทียนบูชาครู น้มนต์ของอาจารย์ลำยองจะมีด้วยกัน 2 ส่วนคือน้มนต์ที่มาจากพระสงฆ์และน้มนต์ที่อาจารย์ลำยองทำเองโดยการนำน้มนต์มารวมกันเพื่อจะได้เป็นสิริมงคลกับผู้ที่เข้าร่วมในพิธีและได้รับน้มนต์ ส่วนการพรมน้มนต์ของอาจารย์ลำยองจะพรมไปทางด้านหน้า ทางขวาและซ้าย โดยการพรมแบบตัวตั้งขึ้นเพราะเป็นการพรมให้กับครูเทพแสดงถึงความเคารพครู จะไม่พรมแบบพระสงฆ์ การเจิมหน้าผากจะใช้น้ำมันเจิมตามแบบของอาจารย์มนตรี ตราโมท

3.12.5 อาจารย์เอนก อัจฉกร ผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลปบุรี ปี พ.ศ. 2556 และ พ.ศ. 2558

ภาพที่ 3.78 สัมภาษณ์อาจารย์เอนก อัจฉกร
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จ้อยวงษ์, 13 กรกฎาคม 2559

อาจารย์เอนก อาจมั่งกรเริ่มทำพิธีไหว้ครุดนตรีไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2556 ตอนอายุ 54 ปี อาจารย์เอนก ทำพิธีไหว้ครุดนตรีไทยสถานที่แรกคือวิทยาลัยนาฏศิลป์อ่างทอง และในปีเดียวกันก็ได้เป็นผู้ทำพิธีไหว้ครุดนตรีไทยที่วิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรีในปี พ.ศ. 2556 และปี พ.ศ.2558

อาจารย์เอนก อาจมั่งกรได้รับมอบการอ่านโองการและการสืบทอดมาจากอาจารย์ ดร. สิริชัยชาญ พักจำรูญ (ศิลปินแห่งชาติ) ซึ่งอาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ พักจำรูญได้รับมอบการอ่านโองการ และการสืบทอดมาจากอาจารย์มนตรี ตราโมท อาจารย์เอนกเล่าว่า “จริง ๆ ไม่รู้ว่าจะมีชื่อที่ได้รับมอบเป็นผู้อ่านโองการ ทางกรมศิลปากรได้มีการจัดพิธีมอบการทำพิธีอ่านโองการ เพื่อมอบให้มีผู้สืบทอดพิธีไหว้ครุก็มีการประชุมเสนอชื่อว่าจะมีใครบ้างที่สมควรจะได้รับมอบในพิธีนี้” อาจารย์เอนก อาจมั่งกร ท่านได้เป็นหนึ่งในการถูกคัดเลือกได้รับมอบการถ่ายทอดพิธีไหว้ครุของกรมศิลปากร(เอนก อาจมั่งกร, สัมภาษณ์, 13 กรกฎาคม 2559)

อาจารย์เอนก อาจมั่งกร ก่อนจะเริ่มทำพิธีไหว้ครุมีการเตรียมพร้อมและเตรียมตัวในการทำพิธีครุไหว้ครุดนตรีไทย ท่านจะนำตำราที่ได้รับมอบมาท่องจำ ศึกษาขั้นตอนต่าง ๆ ของพิธีไหว้ครุดนตรีไทย ก่อนที่จะทำพิธีจริงจะไปสังเกตการณ์จากอาจารย์ ดร.สิริชัยชาญก่อนดังที่ อาจารย์เอนก อาจมั่งกร อธิบายไว้ดังนี้

เมื่อได้รับมอบแล้วก็นำตำราที่ได้รับมอบมาจากครุมาท่องจำ เพราะตำราทางสายของอาจารย์มนตรี ตราโมท ท่านจะให้ท่องจำจะไม่ให้อ่านแต่จริง ๆ พิธีไหว้ครุใช้คำว่าอ่านโองการจริง ๆ ก็ต้องเปิดอ่าน แต่สายของครุมนตรีจะให้ท่องจำ เราจะต้องมาท่องจำและต้องรู้ขั้นตอนของพิธีไหว้ครุโดยดูในตำร่าว่าเริ่มจากอะไร และก่อนที่จะออกไหว้ครุ ครูสิริชัยชาญท่านจะให้ตามไปดูไปสังเกตการณ์ว่าขั้นตอนในพิธีไหว้ครุมีอะไรอย่างไรบ้างนี่คือการเตรียมตัวก่อนที่จะเป็นผู้อ่านโองการ และในตอนเย็นก่อนจะมีพิธีไหว้ครุจะมีการสวดมนต์เย็นครุผู้ทำพิธีจะต้องไปร่วมฟังพระสวดด้วยในเย็นวันนั้นจะเป็นการดีที่ได้เข้าร่วมพิธีสงฆ์ได้ชำระจิตใจในการทำจิตใจให้สงบโดยการตั้งใจฟังพระสวดมนต์ (เอนก อาจมั่งกร, สัมภาษณ์, 13 กรกฎาคม 2559)

คุณสมบัติของผู้ที่อ่านโองการในพิธีไหว้ครุนั้นอาจารย์เอนกเล่าว่า “จะต้องเป็นผู้ที่อยู่ในวงการดนตรีไทยที่มีชื่อเสียงพอสมควร มีความประพฤติดีงามเป็นแบบอย่างที่ดีและก็มีความรู้ความสามารถ เป็นที่ยอมรับในแวดวงดนตรีไทย ต้องเป็นที่เคารพนับถือ การวางตัวเป็นผู้ที่เรียบร้อยเหมาะสม” (เอนก อาจมั่งกร, สัมภาษณ์, 13 กรกฎาคม 2559)

ขั้นตอนในการทำพิธีไหว้ครูคนตรีไทยจะทำตามแนวทางของอาจารย์มนตรี ตราโมท แต่ก่อนที่จะทำพิธีจะมีการไปตรวจดูความเรียบร้อยบริเวณสถานที่ในการจัดงานดังที่ อาจารย์เอนก อัจม้งกร กล่าวไว้ดังนี้

จะเริ่มต้นเหมือนกับอาจารย์มนตรี ตราโมท ทุกอย่าง ก่อนเริ่มพิธีผู้ทำพิธีจะต้องไปตรวจดูความเรียบร้อยบริเวณสถานที่ที่จัดงานในพิธีไหว้ ครู เครื่องกำหนดต่าง ๆ ในการไหว้ครู พอประธานมาจุดธูปเทียนตรงพระรัตนตรัย เราก็จะจุดเทียนเงิน เทียนทอง เทียนชัย ตรงผู้ทำพิธี จุดธูปบูชาและเริ่มจุดเทียนทำน้ำมนต์เหมือนอาจารย์มนตรี ครูสิริชัยชาญทำแบบนั้นเหมือนกันทุกอย่าง จะใช้แบบแผนของอาจารย์มนตรี ตราโมท เหมือนกันทุกวิทยาลัยนาฏศิลป์ (เอนก อัจม้งกร, สัมภาษณ์, 13 กรกฎาคม 2559)

วิธีการอ่านโองการของอาจารย์เอนกท่าน เล่าว่า “จะนำตำราอ่านโองการที่ได้รับมอบมานาวางไว้ที่พานด้านหน้าของผู้ทำพิธีเพื่อบูชาเพื่อความอุ่นใจว่าถ้าเวลาเราลืมหรือนึกคำกล่าวไม่ออกก็จะเปิดดูได้” แต่ครูเอนกจะมีตำราอ่านโองการเล่มเล็กที่ครูได้เขียนไว้ด้วยลายมือของครูเอนกเองวางไว้ข้างๆ อีก 1 ฉบับเพื่อเวลาลืมหรือนึกไม่ออกก็จะได้เปิดดู (เอนก อัจม้งกร, สัมภาษณ์, 13 กรกฎาคม 2559)

ภาพที่ 3.79 ตำราอ่านโองการที่ได้รับมอบจาก อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ ฝึกจำรูญ
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ภาพที่ 3.80 ตำราอ่านโองการที่อาจารย์เอนก อาจมั่งกร เขียนไว้ด้วยลายมือของตนเอง
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

องค์ประกอบพิธีไหว้ครูคนตรีไทยของวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี ในด้านการวางศิระจะมีครบ 9 ศิระฯ ด้านเวทีจะมีผ้าปูคลุมก่อนที่จะวางเครื่องสังเวยป้องกันการเปราะเปื้อนดังที่ อาจารย์เอนก อาจมั่งกร อธิบายไว้ดังนี้

ในส่วนของการจัดวางเครื่องดนตรีและการจัดวางศิระของลพบุรีจะมีศิระครบทั้ง 9 ศิระฯ แต่ว่าของที่นี่หรือบางวิทยาลัยจะมี 5 ศิระฯ จะมีพระวิษณุกรรม พระพรคนธรรพ พระปัญจสิขร พ่อแก่และพระพิราพ แต่ที่ลพบุรีจะมีครบ มีพระอิศวร พระนารายณ์ พระพรหม มีพระคเณศ เพิ่มเข้ามาตามรูปแบบ ส่วนเวทีที่ลพบุรีในการปูคลุมเวที จะทำให้สำเร็จสวยงามเป็นมาตรฐานไว้เลยก็คืออย่างหนึ่ง มีผ้าคลุมใหญ่และมีผ้าแดงขลิบ รู้สึกว่าเป็นมาตรฐานดี ส่วนในการวางเครื่องสังเวยจะมีพลาสติกปูก่อนที่จะวางเครื่องสังเวยป้องกันการเปราะเปื้อน (เอนก อาจมั่งกร, สัมภาษณ์, 13 กรกฎาคม 2559)

การตั้งหน้าพระและการตั้งเศียรครุมีความหมายคือลดหลั่นตามศักดิ์ชั้นของครุบาทอาจารย์ ตามประเพณีจะวางสิ่งที่สำคัญไว้ทางด้านขวามือดังที่ อาจารย์เอนก อาจมั่งกร กล่าวไว้คือ

ถ้าเป็น 5 ศีระแบบที่เราตั้งอยู่จะนำพระวิษณุกรรมตั้งไว้ตรงกลาง ตั้งพระ
 ประคนธรรพไว้ทางขวาของพระวิษณุกรรม พระปัญจสิงขรอยู่ทางด้านซ้ายของพระ
 วิษณุกรรม ถัดลงมาด้านขวาจะเป็นพ่อแก่ ด้านซ้ายจะเป็นพระพิราพ มี
 ความหมายลดหล่นตามศักดิ์ชั้นของครุบาอาจารย์ ในบทไหว้ครูจะขึ้นด้วยพระ
 วิษณุกรรมผู้ทรงฤทธิ์ประสิทธิ์สาปสรร ตามคำที่อ่านโองการ การตั้งพระจะต้อง
 อยู่ทางด้านขวาของครู ตามประเพณีนิยมคือจะนำสิ่งที่สำคัญตั้งอยู่ทางด้าน
 ขวามือจากการสังเกต ที่ไปตามวัดพระพุทธรูปจะอยู่ทางขวาและมีพระนั่งเรียงไป
 ทางซ้าย จะมีบางวัดที่ตั้งทางซ้ายด้วยความจำเป็นของสถานที่ แต่ดูแล้วก็ขัด ๆ
 ตา เราควรที่จะตั้งตามความสำคัญและเหมาะสม เหมือนอย่างเทียนชัยอยู่กลาง
 เทียนทองต้องอยู่ขวา เทียนเงินอยู่ซ้าย เพราะทองสำคัญกว่าเงินแบบนี้ เป็นต้น
 (เอนก อาจมั่งกร, สัมภาษณ์, 13 กรกฎาคม 2559)

อาจารย์เอนก อาจมั่งกร กล่าวความหมายของเพลงหน้าพาทย์แต่ละเพลง และเพลงที่
 เรียกไว้ตามลำดับดังนี้

1. เพลงสาธุการกลอง คือ การเคารพบูชาครุบาอาจารย์
2. ตรีสันนิบาต คือ การชุมนุมเทวดา เทพต่าง ๆ ที่มาในพิธี
3. พรหมณ์เข้า คือ การเชิญครุบาอาจารย์ที่เป็นพรหมณ์เข้ามาในพิธี เพราะครุบา
 อาจารย์จะแต่งเป็นชุดขาว
4. เพลงโหมโรง คือ การอันเชิญเทพต่าง ๆ มาสู่มณฑลพิธี
5. ตรีนารายณ์บรรทมลินธุ์ คือ การเชิญพระนารายณ์
6. บาทสกุณี คือ เชิญเทพเทวดาต่าง ๆ
7. โคมเวียน คือ การเสด็จมาของเทพเทวดาสู่ในพิธี
8. ตรีพระประคนธรรพ คือ การเชิญพระประคนธรรพ
9. เพลงเสมอเถร คือ เชิญพระประคนธรรพมาสู่มณฑลพิธี
10. เพลงตรีเชิญ คือ การเชิญเทพยดาสู่มณฑลพิธี
11. เพลงองค์พระพิราพ (เต็มองค์) คือ การเชิญองค์พระพิราพ
12. นั่งกินเข่นเหล้า คือ การถวายเครื่องสังเวย
13. พรหมณ์ออก คือ การลาครู เชิญท่านออกจากพิธีขึ้นสู่วิมาน
14. เสมอเข้าที่ คือ เชิญครูเข้าสู่ที่ประทับของท่าน
15. เพลงโปรยข้าวตอก คือ การโปรยข้าวตอกดอกไม้เพื่อความเป็นสิริมงคล
16. เพลงมหาชัย คือ การพรมน้ำมนต์ เติมเครื่องดนตรี

เพลงแต่ละเพลงจะมีความหมายประจำเทพแต่ละองค์ที่เชิญเข้ามาสู่นมณฑลพิธิ (เอนก อัจฉกร, สัมภาษณ์, 13 กรกฎาคม 2559)

การเรียกเพลงหน้าพาทย์อาจารย์เอนกเล่าว่า “ครูท่านเคยบอกว่าถ้ามีเวลาน้อยก็ให้เรียกตามความเหมาะสมดูตามสถานการณ์แต่เท่าที่เคยทำมายังไม่เคยตัดจะเรียกครบทุกเพลงเพราะเวลาทันอยู่ แต่ครูปีบท่านเคยบอกว่าเคยมีบางที่ที่ประธานมาซาก็ต้องทำแบบเร่งๆ แต่เพลงก็ทัน แต่ครูสิริชัยชาญเคยบอกว่าเพลงเราสามารถเพิ่มและตัดได้ตามความเหมาะสมแล้วแต่ผู้ทำพิธีพิจารณา” (เอนก อัจฉกร, สัมภาษณ์, 13 กรกฎาคม 2559)

ทิศทางในการจัดเครื่องสังเวชน กุ้ง หอย ปู ปลา หัวหมู จะหันเข้าหาครูเพื่อแสดงความเคารพต่อครูบาอาจารย์ดังที่ อาจารย์เอนก อัจฉกร กล่าวไว้ดังนี้

ส่วนตัวแล้วจะไม่ค่อยได้ดูจะมีผู้ช่วยในการทำพิธีเป็นผู้ดูแลและจัดให้ การจัดเครื่องสังเวชนไม่ว่าจะเป็น เป็ด ไก่ ปลา หัวหมู กุ้ง ปูต่าง ๆ จะหันหน้าเข้าหาครูเพื่อบูชาครู ส่วนผลไม้และขนมต่าง ๆ จะวางตามความเหมาะสม แต่ตรงกลางจะวางถั่วงา ขนมต้มแดง ต้มขาว บายศรี ส่วนอื่น ๆ เช่น อาหารดิบถวายพระพิราพอยู่ทางด้านซ้าย ของครู สุกจะอยู่ทางด้านขวาของครู โดยจัดตั้งตามความเหมาะสม และความสวยงามให้ถูกต้องตามแบบแผน ส่วนที่เป็นเครื่องคู่ก็จะมีเป็นคู่ และเป็นเครื่องเดี่ยวก็จะมีแต่เครื่องเดียว (เอนก อัจฉกร, สัมภาษณ์, 13 กรกฎาคม 2559)

เครื่องสังเวชนแต่ละงานมีความหมายคือให้ครูได้มาเสวยเป็นเครื่องบูชากระยาบวชส่วนถั่วงาจะมีความหมายถึงความเจริญงอกงามดังที่ อาจารย์เอนก อัจฉกร อธิบายไว้ดังนี้

มีความหมายคือถวายให้ครูได้มาเสวยเป็นเครื่องบูชากระยาบวช ส่วนถั่วงาจะมีความหมายเพื่อความเจริญงอกงามเหมือนสติปัญญาในการเรียนดนตรีไทย เจริญงอกงามทางด้านศิลป์ การถวายครูก็เช่นเดียวกันคือทานคาวแล้ว ก็ต้องมีของหวานส่วนครูสมัยเก่าจะมีหมากพลู เหล้า บุหรี่ จุดไว้ให้ มีน้ำ แล้วแต่ว่าจะหาอะไรได้ ทำให้ดีที่สุดเท่าที่เราจะทำได้ ตามที่เจ้าภาพจะมีความศรัทธาและกำลังทรัพย์ในการจัดเครื่องสังเวชน มีน้อยทำน้อย มีมากทำตามกำลัง แต่ที่สำคัญที่ครูมนตรีได้บอกไว้สิ่งที่ขาดไม่ได้คือขนมต้มแดง ต้มขาว คันหลาว หูช้าง จะขาดไม่ได้เพราะเป็นเครื่องบูชากระยาบวช (เอนก อัจฉกร, สัมภาษณ์, 13 กรกฎาคม 2559)

เครื่องสังเวทที่เป็นมงคลที่นำมาถวายในพิธีไหว้ครูดนตรี สิ่งที่ขาดไม่ได้เลยคือ ขนมห่มแดง ห่มขาว คันหลาว หูช้าง อาจารย์เอนก อาจมั่งกร กล่าวไว้ดังนี้

อาจารย์มนตรี ตราโมท กล่าวว่าสิ่งที่ขาดไม่ได้เลยคือ ขนมห่มแดง ห่มขาว คันหลาว หูช้าง ส่วนขนมอื่น ๆ ก็เป็นขนมที่เป็นมงคล เช่น ทองหยิบ ทองหยอด ฝอยทอง ส่วนผลไม้จะเป็น 5 ชนิด 9 ชนิด ตามที่จะหาได้และเป็นมงคลที่จะนำมาในพิธีไหว้ครู ส่วนเครื่องสังเวทที่ห้ามนำมาใช้ในพิธีไหว้ครูก็เช่น พุทรา มังคุด ละครุด เพราะชื่อก็บอกว่าคุณดีไปคุณมาไม่ดี พุทราจะทำให้สร้างชา ละครุดก็มุดไปมาไม่เจริญ เพราะคนไทยเราจะไม่นิยมนำผลไม้แบบนี้ไปถวายพระการไหว้ครูก็เช่นเดียวกันไม่ควรนำมาถวายเพราะจะไม่เป็นมงคล (เอนก อาจมั่งกร, สัมภาษณ์, 13 กรกฎาคม 2559)

การตัดแบ่งเครื่องสังเวท จะใช้มีดทาน้ำจิ้มแล้วจึงไปตัดเครื่องสังเวทอาจารย์เอนก กล่าวไว้ดังนี้

จะเอียนเพื่อเป็นพิธีตัดให้ครูได้สวยใช้มีดทาน้ำจิ้มแล้วไปตัดที่เครื่องสังเวทในสมัยที่ผมยังเด็ก ๆ พิธีไหว้ครูในการตัดเครื่องสังเวทครูมนตรีจะให้ตัดก่อนแล้วจึงจะกล่าวคำถวาย ช่วงหลังนี้จะตัดตอนถวายเครื่องสังเวทจะทำให้เกิดความวุ่นวายคนจะต้องป็นขึ้นไปตัดเครื่องสังเวทบนเวทีดูแล้วไม่สวยงาม จึงให้ทำก่อนที่จะเริ่มพิธี แต่พอจะกล่าวคำถวายจึงมาจับบูชา รินเหล้า รินน้ำในตอนหลัง (เอนก อาจมั่งกร, สัมภาษณ์, 13 กรกฎาคม 2559)

การนำเครื่องสังเวทที่ตัดแล้วนำไปใส่กระถางไปถวายนั้นอาจารย์เอนกกล่าวไว้ว่า “คนที่จะนำเครื่องสังเวทไปถวายจะเป็นใครก็ได้ที่เป็นเจ้าหน้าที่อยู่ในพิธี จะนำไปวางไว้ 4 ทิศของบริเวณงาน เพื่อให้เจ้าที่เจ้าทาง สัมภเวสี ได้ทาน คือการทำบุญและทำทาน” (เอนก อาจมั่งกร, สัมภาษณ์, 13 กรกฎาคม 2559)

การพรมน้ำมนต์ จะพรมไปทางด้านหน้าตรงกลางไปทางศีรษะครู หลังจากนั้นจึงพรมไปทางด้านขวาและด้านซ้ายดังนี้ อาจารย์เอนก อาจมั่งกร อธิบายไว้ดังนี้

จะพรมไปทางด้านหน้าตรงกลางพรมไปทางศีรษะของครูที่อยู่ตรงกลาง ต่อจากนั้นจะพรมไปทางด้านขวาและด้านซ้ายของครู จะพรม 3 ครั้ง โดยพรมแบบตัววัดขึ้นเพราะเป็นการพรมให้ครู แต่ถ้าเป็นลูกศิษย์พรมแบบตัววัดลงได้ ครูมนตรี ตราโมท แนะนำให้พรมแบบนี้และสังเกตจากการพรมของครูสิริชัยชาญ ท่านจะพรมแบบตัววัดขึ้น การโปรยข้าวตอกก็เหมือนกันคือจะโปรยไปทาง

ด้านหน้า ด้านขวา และด้านซ้ายของครู โปรยขึ้นจะไม่ป่าไปข้างหน้า (เอนก อาจมั่งกร, สัมภาษณ์, 13 กรกฎาคม 2559)

การเจิมหน้าผาก จะใช้น้ำมันแต่ถ้าเจิมผู้ที่อาวุโสกว่าจะเจิมที่ฝ่ามือเพื่อเป็นการให้เกียรติที่ตั้งที่ อาจารย์เอนก อาจมั่งกร กล่าวไว้ดังนี้

ครูมนตรีจะใช้น้ำมัน เพราะครูสิริชัยชาญบอกว่าน้ำมันเป็นศรีเจิมเป็นรูปยันต์ตามแบบของอาจารย์มนตรี ตราโมท แต่ในการเจิมของถ้าเจิมครูที่อาวุโสกว่าเราจะใช้การเจิมที่ฝ่ามือจะไม่เจิมที่หน้าผากเป็นการให้เกียรติกับผู้ที่มาเจิมเพราะอาวุโสกว่า พอเจิมแล้วท่านก็จะนำไปปะที่หน้าผากของท่านเอง (เอนก อาจมั่งกร, สัมภาษณ์, 13 กรกฎาคม 2559)

การแต่งกายชุดขาวของอาจารย์เอนกจะใส่เสื้อขาวแขนยาวนุ่งโจงมีผ้าพาดบ่าแต่งแบบพื้นถิ่น จะมีผู้ช่วยทำพิธีเป็นผู้ที่แต่งให้ “แต่ถ้าจำเป็นก็ต้องแต่งเอง แต่ส่วนใหญ่จะมีคนช่วยแต่งให้ เพราะจะเรียบร้อยกว่าที่เราแต่งเอง การแต่งกายคือแบบแผนของอาจารย์มนตรี ตราโมทที่ผู้ทำพิธีจะต้องแต่งกายแบบนี้” (เอนก อาจมั่งกร, สัมภาษณ์, 13 กรกฎาคม 2559)

การครอบครูและการจับมือเพลงหน้าพาทย์ในแนวทาง การครอบครูมีอยู่ด้วยกัน 5 ขั้นตอนตั้งที่อาจารย์เอนก อาจมั่งกร อธิบายไว้ดังนี้

การครอบครูจะมีอยู่ด้วยกัน 5 ขั้นตอน คือ 1.ครอบสาธุการ 2.ครอบเพลงตระโหมโรง 3.ครอบโหมโรงกลางวัน คือ ตระบองกัน 4.หน้าพาทย์ชั้นสูงบาทสกุณี 5.ครอบองค์พระพิราพ จะมีชั้นครอบ ส่วนผู้เรียนขับร้องและเรียนเครื่องสาย จะครอบฉิ่งเพราะครอบคลุมทั้งหมด การครอบจะจับมือครั้งละหนึ่งคน แต่มาระยะหลัง ผู้เข้าพิธีครอบมีจำนวนมาก และเวลาจำกัด อาจารย์มนตรี จึงคิดให้มีสายสัญญาณล้อมรอบคนที่จะครอบให้จับสายสัญญาณ และมีตัวแทนครอบ 1 คนไปนั่งตรงกลางเพื่อเป็นตัวแทนในการครอบ ให้ผู้ที่อยู่ด้านนอก พนมมือจับสายสัญญาณเป็นวงกลม และส่งใจไปที่คนกลางที่ครูจับมือตีให้คิดและทำเหมือนว่าเราได้จับมือตีเหมือนคนที่อยู่ตรงกลาง การครอบจะเข้าครั้งละ 10 คน (เอนก อาจมั่งกร, สัมภาษณ์, 13 กรกฎาคม 2559)

คุณสมบัติของผู้ที่จะเข้าร่วมในพิธีไหว้ครูดนตรี เป็นผู้ที่เรียนดนตรีใหม่มีจิตใจอยากที่จะบูชาครูมีความพร้อมโดยการมีเครื่องบูชาตามสมควรอาจารย์เอนก อาจมั่งกร กล่าวไว้ดังนี้

ผู้ที่เริ่มเรียนดนตรีใหม่ก็ต้องมีจิตใจอยากที่จะบูชาครูก็มาเข้าร่วมในพิธีได้เตรียมความพร้อมโดยการมีเครื่องบูชามาตามสมควร ส่วนคนที่จะครอบตระโหม

โรง คุณสมบัติก็จะต้องผ่านการเรียนเพลงโหมโรงเย็นมาแล้วถึงจะครอบพระโหมโรงได้ คนที่จะครอบเพลงหน้าพาทย์สูงขึ้นจะต้องได้เพลงหน้าพาทย์ที่ต่ำมาก่อนนั่นคือคุณสมบัติของผู้ที่จะครอบในแต่ละระดับ (เอนก อางมังก, สัมภาษณ์, 13 กรกฎาคม 2559)

สิ่งที่ต้องนำเข้าไปร่วมในพิธีไหว้ครูและครอบครูคือ “ดอกไม้ ธูป เทียน คนที่จะครอบต้องมีชั้นครอบ ผ้าเช็ดหน้า เงินก้านล 24 บาท 36 บาท”

ความแตกต่างระหว่างพิธีไหว้ครูและพิธีครอบครู อาจารย์เอนก อางมังก อธิบายไว้ดังนี้

การไหว้ครูคือทุกคนที่เข้ามาร่วมในพิธีไหว้ครูเราจะมาไหว้ครูพร้อมกันเพื่อแสดงความกตัญญูทวดเวทิต่อครู แสดงความนอบน้อมต่อครูบาอาจารย์ ส่วนการครอบครูจะแล้วแต่บุคคลใครอยากจะทำอะไรก็เข้ามาครอบกับประธานผู้อ่านโองการหลังจากที่ทำพิธีไหว้ครูเสร็จเพื่อมาฝากตัวเป็นศิษย์ตามที่บุคคลนั้นจะครอบ (เอนก อางมังก, สัมภาษณ์, 13 กรกฎาคม 2559)

การไหว้ครูดนตรีไทยกับการไหว้ครูโขนละครมีความแตกต่างกัน คือบทไหว้ครูโขนละครจะเยอะกว่าบทไหว้ครูดนตรีไทย มีการรำพราหมณ์เข้าก่อนที่จะเข้าพิธีดังที่ อาจารย์เอนก อางมังก กล่าวไว้ดังนี้

บทไหว้ครูของละครจะเยอะกว่าบทไหว้ครูดนตรีไทย และจะมีการรำพราหมณ์เข้าก่อนที่จะเข้าพิธีมีการสวมศีรษะพ้อแกئونครอบ ผู้เข้าร่วมพิธีจะมีการรำถวายมือ ส่วนการไหว้ครูดนตรีไทยจะไม่มี จะมีการอ่านโองการตามลำดับขั้นตอนจนจบก็จะมีเพลงรำดาบแต่ในตำราของครุมนตรีจะไม่มี แต่ครูสิริชัยชาญท่านจะบอกว่าเพื่ออนุรักษ์เพลงไม่ให้เพลงสูญหายไปตอนที่ถวายเครื่องสังเวยให้ใช้เพลงรำดาบหมายถึง การเซียดหมูเซียดเณรเครื่องสังเวยให้ใช้เพลงรำดาบส่วนครุมนตรีจะไม่ใช้เพลงนี้เพราะเป็นการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ตั้งแต่ที่ครูเริ่มทำพิธีไหว้ครูมาครูเองก็จะไม่เรียกเพลงรำดาบเพราะมีความรู้สึกเดียวกับอาจารย์มนตรีตราโมท (เอนก อางมังก, สัมภาษณ์, 13 กรกฎาคม 2559)

จากการสัมภาษณ์พบว่า อาจารย์เอนก อางมังก ได้รับมอบการอ่านโองการและการสืบ-ทอดมาจากอาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ ฝึกจำรูญ เริ่มทำพิธีไหว้ครูดนตรีไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2556 ตอนอายุ 54 ปี อาจารย์เอนก ทำพิธีไหว้ครูดนตรีไทยสถานที่แรกคือวิทยาลัยนาฏศิลป์อ่างทอง และในปีเดียวกันก็ได้เป็นผู้ทำพิธีไหว้ครูดนตรีไทยที่วิทยาลัยนาฏศิลป์พบุรีในปี พ.ศ. 2556 และปี พ.ศ.2558

การเตรียมตัวของอาจารย์เอนกคือ ก่อนที่จะไปทำพิธีไหว้ครูดนตรีไทยในครั้งแรกนั้นอาจารย์เอนกจะติดตามอาจารย์สิริชัยชาญไปทำพิธีไหว้ครูในสถานที่ต่าง ๆ เพื่อไปสังเกตการณ์ในขั้นตอนของพิธีไหว้ครูศึกษาและจดจำขั้นตอนต่าง ๆ และจะนำบทไหว้ครูที่ได้รับมอบมาจากอาจารย์สิริชัยชาญ มาท่องจำให้เกิดความแม่นยำ ในการเริ่มพิธีไหว้ครูของอาจารย์เอนกนั้นในพิธีสวดมนต์เย็นอาจารย์เอนกจะไปร่วมฟังพระสวดมนต์เย็นเพื่อชำระล้างจิตใจ ทำจิตใจให้สงบในการตั้งใจฟังพระสวดมนต์เย็น ในด้านคุณสมบัติของผู้ที่อ่านโองการในพิธีไหว้ครูดนตรีไทยจะต้องเป็นผู้ที่อยู่ในวงการดนตรีไทยที่มีชื่อเสียง มีความประพฤติดีงามเป็นแบบอย่างที่ดีและมีความรู้ความสามารถทางดนตรีไทยเป็นที่ยอมรับในวงการดนตรีไทย ส่วนขั้นตอนในการทำพิธีไหว้ครูดนตรีไทยของอาจารย์เอนกก่อนที่จะเริ่มพิธีไหว้ครูดนตรีไทยอาจารย์เอนกจะไปตรวจดูความเรียบร้อยในพิธีก่อนทุกครั้งที่จะทำพิธี แล้วจึงจะเริ่มพิธีโดยการจุดเทียนเงิน เทียนทอง เทียนชัยและทำน้มนมต์ ดำเนินขั้นตอนต่าง ๆ ตามแนวทางของอาจารย์มนตรี ตราโมท สิ่งที่ทำให้อาจารย์เอนกมีความมั่นใจคือท่านจะนำตำราอ่านโองการที่ได้รับมอบมาใส่พานวางบูชาไว้ด้านหน้าของท่านเพื่อความอบอุ่นใจ และจะนำตำราของท่านที่เขียนด้วยลายมือของท่านเองเล่มเล็กวางไว้ด้านข้างเพื่อเวลาท่านลืมหรือจำไม่ได้ท่านจะได้เปิดดูตำราที่วางอยู่ด้านข้าง การจัดวางเครื่องสังเวद्यของอาจารย์เอนกที่ขาดไม่ได้คือขนมต้มแดง ต้มขาว คั้นหลาว หูช้าง เพราะเป็นเครื่องบูชากระยาบวชจึงไม่ควรที่จะขาด การจัดเครื่องสังเวद्यที่เป็นหัวหมู กุ้ง หอย ปู ปลาต่าง ๆ จะหันหน้าเข้าหาครูเพื่อแสดงความเคารพและบูชาครู ถั่ว งา หมายถึง ความเจริญงอกงาม การพรมน้มนมต์ของอาจารย์เอนกจะพรมไปทางด้านหน้าตรงกลางพรมไปทางศีรษะของครูที่อยู่ตรงกลางต่อจากนั้นจะพรมไปทางด้านขวาและด้านซ้ายของครู จะพรม 3 ครั้ง โดยพรมแบบตัวดัดขึ้นเพราะเป็นการพรมให้ครู แต่ถ้าเป็นลูกศิษย์จะพรมแบบตัวดัดลง การโปรยข้าวตอกจะโปรยไปทางด้านหน้าด้านขวา และด้านซ้ายของครู โปรยขึ้นจะไม่โยนไปข้างหน้าเหมือนการโยนข้าวให้ไก่กิน การเจิมหน้าผากจะใช้น้ำมัน เพราะน้ำมันเป็นศรีในการเจิมของอาจารย์เอนกถ้าเจิมให้ครูที่อาวุโสกว่าอาจารย์เอนกท่านจะใช้การเจิมที่ฝ่ามือจะไม่เจิมที่หน้าผากเพื่อเป็นการให้เกียรติกับผู้ที่มาเจิมเพราะอาวุโสกว่า ผู้ที่ได้รับการเจิมก็จะนำไปแปะที่หน้าผากของผู้เจิมเอง

3.12.6 อาจารย์ป๊อบ คงลายทอง ผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลปพบุรี ปี พ.ศ. 2559

อาจารย์ป๊อบ คงลายทอง นับเป็นผู้อ่านโองการคนที่ 8 ของวิทยาลัยนาฏศิลปพบุรี ผู้วิจัยได้เข้าร่วมในพิธีไหว้ครูดนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลปพบุรีโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลและการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม ซึ่งจะได้นำเสนอข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

ภาพที่ 3.74 อาจารย์ป๊อบ คงลายทองกับผู้วิจัย
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์, 9 มิถุนายน 2559

การรับมอบเป็นผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยอาจารย์ป๊อบ คงลายทอง กล่าวไว้ดังนี้

จริง ๆ ไม่เคยคิดว่าจะได้เป็นผู้ที่จะมาทำพิธีครั้งนี้ จนกระทั่งครบวาระของคุณครูด้วยอายุมากขึ้น จึงมีการถ่ายทอดให้อาจารย์ศิลป์ ครูสิริชัยชาญเป็นผู้ทำพิธี โดยตำราของอาจารย์มนตรี ตรีโมท และด้วยการจัดตั้งวิทยาลัยนาฏศิลป์ขึ้นอีกหลายแห่ง จึงจำเป็นต้องมีผู้ทำพิธีมากขึ้นเพื่อแบ่งเบาครูผู้ทำพิธี และมีการคัดเลือกผู้อ่านโองการขึ้น เนื่องจากผู้ประกอบพิธีมีจำนวนน้อย (ป๊อบ คงลายทอง, สัมภาษณ์, 9 มิถุนายน 2559)

อาจารย์ป๊อบ คงลายทอง เป็นหนึ่งในจำนวนของผู้ที่คุ้นเคยกับครุภัณฑ์ เหมาะสมที่จะเป็นผู้ทำพิธีไหว้ครูที่ได้รับคัดเลือกให้เป็นผู้ประกอบพิธี โดยมีสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ เป็นองค์ประธานในพิธี และอาจารย์สิริชัยชาญ พักจำรูญ เป็นผู้ทำพิธีมอบโดยใช้ตำราของอาจารย์มนตรี ตรีโมท ซึ่งเป็นตำราพิธีไหว้ครูที่มาจากศาลากลางด้วยลายมือของกรมศิลปากร (ป๊อบ คงลายทอง, สัมภาษณ์, 9 มิถุนายน 2559)

ภาพที่ 3.81 ตำราอ่านโองการ อาจารย์ป๊อ คงลายทอง
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

การจัดเครื่องสังเวยจะต้องวางบายศรีอยู่ด้านหน้าผลไม้จะวางมุมทางด้านขวาและซ้าย ดังที่อาจารย์ป๊อ คงลายทอง อธิบายไว้ดังนี้

การจัดเครื่องสังเวยจัดแบบแนวทางของอาจารย์มนตรี ตราโมท โดยการถ่ายทอดมาจากหนังสือของอาจารย์มนตรี ตราโมท แต่ต้องชัดเจนคือบายศรีจะต้องอยู่ข้างหน้า กล้วย อ้อย จะวางทางด้านหน้า นอกนั้น บริเวณรอบ ๆ ก็จะเป็นหมู เป็ด ไก่ ผลไม้จะอยู่ที่มุมทางด้านขวาและซ้าย และที่สำคัญคือจะต้องจัดให้ดูสวยงามตามระเบียบเรียบร้อย (ป๊อ คงลายทอง, สัมภาษณ์, 9 มิถุนายน 2559)

การตัดเครื่องสังเวย การลา การถวาย ในสมัยก่อนแตกต่างจากปัจจุบันดังที่ อาจารย์ป๊อ คงลายทอง กล่าวไว้คือ

สมัยก่อนในการทำพิธีจะยังไม่ทำอะไรจะวางเครื่องสังเวยไว้ พวกที่จะถวาย จะใช้มีดจิ้มน้ำจิ้มไปฉีกเปิดไก่ ปู และจุด บุหรี่ เหล้า ซึ่งตอนนั้นดูแล้วไม่ สวยงามดูไม่ดี จึงปรับเปลี่ยนมาเป็นก่อนเข้าพิธีนำมีดมาทาน้ำจิ้มก่อนและฉีก เครื่องสังเวยไว้ก่อน ยกเว้น เหล้า บุหรี่ ค่อยไว้ที่หลัง เพราะอยู่ใกล้สะดวกจัดทำ ง่ายเพื่อทำให้พิธีดำเนินไปได้เรียบร้อยกว่า พอหลังจากพิธีเสร็จแล้วก็นำ กระจกที่ทำไว้ 4 กระจกมาใส่เครื่องสังเวยให้ครบทุกอย่าง มีทั้งของสุก ดิบ ขนม ผลไม้ เหล้า บุหรี่ ให้ครบทั้ง 4 กระจกและนำไปวางในปริมณฑลที่ประกอบพิธีทั้ง 4 ทิศ การนำกระจกเครื่องสังเวยไปวาง 4 ทิศมีความหมายว่า นำอาหารไปให้กับ บริวารและพาหนะของครูที่เข้ามาในพิธีไม่ได้ ให้มารับในที่ตรงนี้ (ปีบ คงลายทอง, สัมภาษณ์, 9 มิถุนายน 2559)

อาจารย์ปีบ คงลายทอง อธิบายความหมายคำว่า การอ่านโองการไว้ดังนี้

มีคำที่บอกอยู่แล้วคือ 1. บูชาพระ 2. การเชิญเทวดา 3. เกี่ยวกับดอกไม้ธูป เทียนที่จะบูชา 4. กล่าวถึงเทวดาต่าง ๆ 5. กล่าวถึงเทวดาที่เป็นหัวใจหลักของ การไหว้ครูพระปรคนธรรพ เทพเจ้าแห่งเครื่องดนตรี พระวิษณุกรรม พระฤาษี มี ความหมายหมด และก่อนที่จะไหว้ตรงนี้จะต้องมีการไหว้พระพุทธรูปเจ้าก่อน คือ พระพุทธชินศรี เป็นต้น คุณบิดา มารดา พระราชา ครูบาอาจารย์ แม้กระทั่งลง เลขยันต์ เพราะสมัยก่อนมีการลงเลข ลงยันต์ด้วยเพราะถือว่าเป็นครูเป็นสิ่งที่เป็น มงคลทั้งนั้น (ปีบ คงลายทอง, สัมภาษณ์, 9 มิถุนายน 2559)

ความหมายของเพลงหน้าพาทย์ อาจารย์ป๊อ คงลายทอง กล่าวไว้ดังนี้

1. สาธุการกลอง หมายถึง การบูชาครูบาอาจารย์
2. ตระสันนิบาต หมายถึง อันเชิญเทพดาทั้งหลาย
3. พรหมณ์เข้า หมายถึง เชิญครูเทพเข้ามาในพิธี
4. เพลงโหมโรง หมายถึง เชิญทั้งหมดกล่าวถึงเทวดาทั้งหมด
5. ตระนารายณ์บรรทมสินธุ์ หมายถึง เชิญพระนารายณ์
6. บาทสกุณี หมายถึง เชิญพระนารายณ์หรือพระราม
7. โคมเวียน หมายถึง อันเชิญเทพดา
8. ตระพระปรคนธรรพ หมายถึง เชิญเทพเจ้าที่อยู่ในเครื่องหนังตะโพน
9. เสมอเถร หมายถึง อันเชิญถึงที่ประทับแล้ว
10. ตระเชิญ หมายถึง เชิญเทพเข้ามาในพิธี
11. พระพิราพเต็มองค์ หมายถึง เชิญพระพิราพ
12. นั่งกิน หมายถึง เชิญมาเสวย
13. เซ่นเหล้า หมายถึง เชิญองค์พระพิราพมาเสวย
14. เสมอเข้าที่ หมายถึง เชิญเทพเข้าที่ในทิวิมานของท่าน
15. มหาชัย หมายถึง การพรมน้ำมนต์เพื่อเป็นสิริมงคล เอาฤกษ์ เอาชัยในพิธีไหว้
ครูดนตรีไทย
16. พรหมณ์ออก หมายถึงเชิญเทพออกจากพิธี

การพรมน้ำมนต์ การโปรยข้าวตอก การเจิม ของอาจารย์ป๊อ คงลายทอง จะพรมแบบ
ตัววัดขึ้นเพื่อให้แตกต่างจากมนุษย์ดังที่ อาจารย์ป๊อ คงลายทอง กล่าวไว้ดังนี้ “การพรมน้ำมนต์จะไม่
พรมแบบคนจะพรมแบบตัววัดขึ้นเพื่อให้แตกต่างจากมนุษย์เพื่อความสวยงามอีกอย่างจะไม่ทำให้
น้ำมนต์กระจายไปที่อื่น พรมไปด้านหน้า ด้านขวาและด้านซ้ายโดยการตัววัดขึ้น” (ป๊อ คงลายทอง,
สัมภาษณ์, 9 มิถุนายน 2559)

ภาพที่ 3.82 อาจารย์ป๊อบ คงลายทอง พรมน้ำมนต์
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จัวยวงษ์

น้ำมนต์ในพิธีไหว้ครูเป็นน้ำมนต์ธรณีสาร ไม่ใช่ น้ำมนต์จากพระ โดยผู้ประกอบพิธีเป็นผู้ทำขึ้นมาเอง จะต้องทำให้สงบและสวดมนต์ โดยในชั้นน้ำมนต์นั้นจะมีมะกรูด 3 ลูก วิธีผ่าจะไม่ได้ผ่าแบบธรรมดา จะมีวิธีผ่ามะกรูดโดยการผ่าตรงร่องมะกรูดเป็น 3 ส่วน ต่อ 1 ไข่มะกรูด 3 ลูก จะได้มะกรูดที่ผ่าทั้งหมด 9 ชิ้น เพื่อความเป็นสิริมงคลขึ้นต้นด้วย 9 แสดงถึงความก้าวหน้า ลูกมะกรูดมีความหมายถึงความสะอาดขจัดสิ่งสกปรกในร่างกาย ขจัดสิ่งที่ไม่ดีออกจากร่างกาย ใฝ่ฝักสั้มป่อยความหมายคือ ขจัดสิ่งไม่ดีที่อยู่ในร่างกาย ไบเงิน ไบทอง ไบนาค ไบมะตูม เพื่อความเป็นสิริมงคลไบเงิน ไบทอง ไบนาค หมายถึงความอุดมสมบูรณ์ด้วยเงินทอง ไบมะตูมก็ทำให้ชื่อเสียงโด่งดังตามตามเป็นต้น ไบมะตูมถือว่าเป็นของที่สูงสุด (ป๊อบ คงลายทอง, สัมภาษณ์, 9 มิถุนายน 2559)

การทำน้ำมนต์ของอาจารย์ป๊อบ คงลายทอง เป็นน้ำมนต์ธรณีสารโดยอาจารย์ป๊อบเป็นผู้ว่าคาถาทำขึ้นมาเองจากตำราของอาจารย์มนตรี ตรีโมท ขณะที่ผู้เข้าร่วมพิธีไหว้ครูนำดอกไม้ ธูป เทียน บูชาครู อาจารย์ป๊อบ คงลายทอง จะใช้เวลาว่าคาถาทำน้ำมนต์ โดยชั้นน้ำมนต์จะประกอบด้วย 1. ลูกมะกรูด หมายถึง ขจัดสิ่งสกปรกในร่างกาย 2. ฝักสั้มป่อย หมายถึง ขจัดสิ่งไม่ดีออกจากร่างกาย 3. ไบเงิน ไบทอง ไบนาค หมายถึง ความอุดมสมบูรณ์ มีเงิน มีทอง 4. ไบมะตูม หมายถึง มีชื่อเสียงโด่งดังตามตาม เพื่อความเป็นสิริมงคล ในการผ่าลูกมะกรูดของอาจารย์ป๊อบ คงลายทองจะมีลักษณะพิเศษคือผ่าแบ่งเป็น 3 ส่วนใน 1 ลูก ไข่มะกรูดทั้งหมด 3 ลูก เพื่อให้ได้มะกรูด 9 ชิ้นเป็นเลขมงคลเลข 9 ความหมายคือความเจริญก้าวหน้าของลูกศิษย์ (รูปภาพการผ่าลูกมะกรูดของอาจารย์ป๊อบ คงลายทอง ดูเพิ่มที่ภาคผนวก)

การโปรยข้าวตอกของครูปีบจะโปรยขึ้นไม่โปรยไปข้างหน้า ท่านกล่าวว่า “การโปรยไปข้างหน้าเหมือนโปรยให้ไก่กินคูไม่ดี เราควรโปรยขึ้นเพื่อให้กระจายตรงกลางและโปรยไปทางด้านขวา และซ้ายจะดูสวยงาม” (ปีบ คงลายทอง, สัมภาษณ์, 9 มิถุนายน 2559)

การเจิมเครื่องดนตรีอาจารย์ปีบ อธิบายว่า “จะเริ่มเจิมตรงกลางคือตะโพนก่อนและเจิมไปทางซ้ายมือเรียงลำดับจนครบและมาเริ่มเจิมทางด้านขวา” (ปีบ คงลายทอง, สัมภาษณ์, 9 มิถุนายน 2559)

อาจารย์ปีบกล่าวถึงผู้ประกอบการพิธีไหว้ครูดนตรีไทยว่า “ผู้ที่จะมาทำพิธีไหว้ครูได้ต้องเป็นผู้ที่เสียสละ มีความอดทนสูง ไม่ใช่มาทำเพื่อหวังเงินค่ากำนัล ค่าตอบแทนที่สูง ต้องทำด้วยใจ ที่สำคัญเงินที่ได้มาจะต้องนำไปทำบุญ” (ปีบ คงลายทอง, สัมภาษณ์, 9 มิถุนายน 2559)

การจับมือในการครอบเพลงหน้าพาทย์ ใช้วิธีการจับมือนักเรียนครั้งละ 1 คน เนื่องจากสมัยก่อนผู้เรียนมีจำนวนน้อยใช้เวลาไม่มาก แต่ปัจจุบันมีจำนวนมากจึงมีการปรับเปลี่ยนวิธีการจับมือนั่งที่ อาจารย์ปีบ คงลายทอง กล่าวไว้ดังนี้

ในแบบของอาจารย์มนตรี ตราโมท ใช้วิธีการจับมือนักเรียนครั้งละ 1 คน เนื่องจากสมัยก่อนมีผู้เรียนจำนวนน้อยใช้เวลาไม่มากแต่ปัจจุบันมีจำนวนมากขึ้น จึงต้องปรับเปลี่ยนวิธีในการจับมือนั่งมาใช้สายสัญญาณเป็นสื่อ นำโดยให้นักเรียนนั่งดี อยู่ในวงห้อง 1 คนการบรรเลงเพลงหน้าพาทย์ เป็นการบรรเลงบูชาครู ทำนองเพลงหรือกิริยาอาการของผู้บรรเลงจะต้องอยู่ในความสงบ ผู้ฟังก็ต้องตั้งใจฟัง ไม่คุยไม่เล่นในขณะที่ทำพิธี จะต้องเคารพในเสียงเพลงค่อยๆ ฟังไปเคารพในตัวเอง เคารพในเสียงเพลงเราจึงเน้นให้เด็กตั้งใจฟัง เพื่อใจของเราจะไปผูกพันกับดนตรี ก็จะแยกแยะออกว่าการตีเป็นระเบียบเป็นอย่างไร ตีเล่นเป็นอย่างไร ฉะนั้นการบรรเลงเพลงหน้าพาทย์นี้จึงเน้นในคุณภาพของเสียง กิริยามารยาทของผู้บรรเลง เสียงที่บรรเลงออกมา ก็จะเป็นเสียงการบูชาหรือการสาธยายต่าง ๆ ซึ่งจะเป็นมงคลแก่ตัวเอง (ปีบ คงลายทอง, สัมภาษณ์, 9 มิถุนายน 2559)

การเจิมหน้าผากของอาจารย์ปีบท่านอธิบายว่า “จะเจิมแบบยันต์เพราะเป็นการเจิมของสายครูโดยเฉพาะ นิ้วที่ใช้เจิมจะใช้นิ้วนางในการเจิมหน้าผากหมายถึง ความดี ความสวยสดงดงาม เรียกนิ้วนางว่ากัลยาณมิตร” (ปีบ คงลายทอง, สัมภาษณ์, 9 มิถุนายน 2559)

ภาพที่ 3.83 อาจารย์ป๊ิบ คงลายทอง เจิมหน้าผาก
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จัวยวงษ์

การนุ่งผ้าขาวจะนุ่งแบบพราหมณ์ พันถน้า เพื่อความละเมียด ละไม และ ความกระฉับกระเฉงสำหรับในการทำพิธี การนุ่งขาวห่มขาวเพื่อแสดงถึงความบริสุทธิ์ สำนวณกริยาอาการของผู้ทำพิธีให้อยู่ในความสงบ ไม่ใช่อยู่ๆ ไปแอบดูคบบุหรี หรือตี๋มเหล่า แบบนี้ไม่เหมาะสมที่จะเป็นผู้นำพิธี (ป๊ิบ คงลายทอง, สัมภาษณ์, 9 มิถุนายน 2559)

การไหว้ครูกับการครอบครุมีความแตกต่างกัน อาจารย์ป๊ิบ คงลายทอง กล่าวว่า การครอบครุหมายถึง พิธีที่จะถ่ายทอดเพลงในลำดับขั้นตอนต่อไปของเด็กที่จะต่อเพลงหน้าพาทย์ชั้นสูง การไหว้ครู คือการกล่าวคำบูชาครู ขอพรจากครู ปกติทางดนตรีจะมี พระปรคนธรรพ พระพิฆเนศ พระพิราพ พระพรหม พระวิษณุกรรม พระปัญจสิงขร พระนารายณ์ พระอิศวร การตั้งโต๊ะหมู่บูชาจะตั้งทางด้านซ้ายของผู้ทำพิธี (ป๊ิบ คงลายทอง, สัมภาษณ์, 9 มิถุนายน 2559)

อาจารย์ป๊ิบเป็นผู้ทำพิธีไหว้ครูมาตั้งแต่อายุ 59 ปี ที่วิทยาลัยนาฏศิลป์อ่างทองเป็นสถาบันแรก อาจารย์ป๊ิบ คงลายทอง กล่าวว่า “เมื่อได้รับมอบในการทำพิธีไหว้ครูมาแล้ว ไม่ใช่ว่าจะทำได้เลย จะต้องมีการไปสังเกตการณ์ ดูผู้ทำพิธีคนอื่นทำความเข้าใจหลายๆ เรื่อง ครูบุญช่วย โส-วัตร เป็นผู้ให้การสนับสนุนพาไปดูการทำพิธีที่วิทยาลัยนาฏศิลป์หลายๆ แห่ง เพื่อทำความเข้าใจในการทำพิธีไหว้ครู” (ป๊ิบ คงลายทอง, สัมภาษณ์, 9 มิถุนายน 2559)

อาจารย์ป๊อบ คงลายทองเล่าว่า ในการทำพิธีไหว้ครูของครูป๊อบนั้นส่วนหนึ่งได้มาจากความเมตตาของครูบาอาจารย์ เช่น อาจารย์ ดร.ศิริชัยชาญ คุรุบุญช่วย ท่านต้องการให้มีผู้สืบทอด และด้วยอาจารย์ป๊อบนั้นเป็นบุตรของครูเทียบจึงทำให้คนไว้วางใจเชื่อถือ “ไม่ใช่เป็นเพราะความเก่งอะไร เป็นความนับถือหรือบารมีของพ่อเทียบ อีกร่างครูป๊อบเป็นผู้ที่ไม่ตี้มเหล่า สู้บุญหรือ ไม่ใช่เป็นคนเกรอะไร ชอบทำบุญ ทำทานเลยทำให้คนคิดว่าครูเป็นคนดีคนหนึ่งที่เหมาะสมในการที่จะทำพิธีไหว้ครูสืบต่อไป” (ป๊อบ คงลายทอง, สัมภาษณ์, 9 มิถุนายน 2559)

ผู้ประกอบการพิธี จำเป็นต้องเป็นผู้ชายเป็นผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดังที่ อาจารย์ป๊อบ คงลายทอง กล่าวว่

ต้องเป็นผู้ชาย ผู้หญิงไม่สามารถจะเป็นผู้ทำพิธีได้ด้วยเชื่อว่าผู้หญิงยังทำได้ไม่ดีเหมือนผู้ชาย ทำน้มนต์ไม่ได้เหมือนผู้ชายทำ แต่เคยมีผู้หญิงทำพิธีไหว้ครูพอทำเสร็จเขาเรียกว่าโรงแตก เกิดความวิบัติโรงละครเกิดไฟไหม้ หลังจากนั้นจึงไม่ให้ผู้หญิงทำพิธีไหว้ครู ด้วยเหตุผลและลักษณะของผู้หญิงบางที่มีประจำเดือนก็จะไม่บริสุทธิ์ไม่สะอาดแล้ว แต่มีคุณหญิงขึ้น ศิลปบรรเลงที่เคยทำเพราะท่านถือว่าท่านเป็นบุตรของครูหลวงประดิษฐ์ ถือว่าท่านเป็นครูใหญ่เหมือนกันจึงทำพิธีได้แต่คนอื่นไม่เห็นมีใครทำ (ป๊อบ คงลายทอง, สัมภาษณ์, 9 มิถุนายน 2559)

สิ่งที่ต้องการให้เกิดในอนาคตของพิธีไหว้ครูในความคิดของอาจารย์ป๊อบ คงลายทอง กล่าวว่

ต้องการให้คงรูปแบบพิธีไหว้ครูของวิทยาลัยนาฏศิลป์ให้คงอยู่ต่อไป จัดพิธีไหว้ครูให้เหมาะให้ควรแก่เวลา ถ้าเป็นไปได้ควรยึดรูปแบบจารีตประเพณีคือไหว้ครูควรไหว้ครูในวันพฤหัสบดี หลีกเลี้ยงวันโกน วันพระ ของที่ไหว้ไม่ต้องการที่จะให้นำของเป็นๆ มาเป็นเครื่องสังเวย ใช้ของที่ตายแล้วหรือทำแล้ว การไหว้ครูสมัยก่อนก็คือการไหว้ผี (ป๊อบ คงลายทอง, สัมภาษณ์, 9 มิถุนายน 2559)

ความเปลี่ยนแปลงในพิธีไหว้ครูดนตรีไทยในอนาคตอาจารย์ป๊อบ คงลายทองกล่าวไว้ดังนี้

ต้องการให้รักษารูปแบบของพิธีไหว้ครูและให้ทำต่อเนื่องกัน รักษาขนบธรรมเนียมประเพณีให้คงอยู่ต่อไป แต่ในภายหน้าอาจจะมีการประยุกต์ใช้ปรับเปลี่ยนอะไรหลายๆ อย่างก็ขอให้ยึดระเบียบเดิมของพิธีไหว้ครูไว้อย่าให้ผิดแปลกแตกต่างออกไป ผู้เข้าร่วมในพิธีจะมากจะน้อยนั้นขึ้นอยู่กับสถานที่ คนที่เข้าร่วม และสถานที่จัดพิธี (ป๊อบ คงลายทอง, สัมภาษณ์, 10 มิถุนายน 2558)

จากการสัมภาษณ์พบว่า อาจารย์ป๊อบ คงลายทอง ได้รับมอบหมายเป็นผู้ประกอบพิธีไหว้ครูทางด้านดนตรีไทยจาก อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ พักจำรูญ (ศิลปินแห่งชาติ) ครูป๊อบเป็นผู้ประกอบพิธีไหว้ครูมาตั้งแต่อายุ 59 ปี ที่วิทยาลัยนาฏศิลป์อ่างทองเป็นที่แรก อาจารย์ป๊อบ คงลายทอง เป็นหนึ่งในจำนวนของผู้ที่มีคุณสมบัติครบถ้วนเหมาะสมที่จะเป็นผู้ทำพิธีไหว้ครูที่ได้รับคัดเลือกให้เป็นผู้ประกอบพิธี โดยมีสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นองค์ประธานในพิธี และอาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ พักจำรูญ การจัดเครื่องสังเวทของอาจารย์ป๊อบ บายศรีจะต้องอยู่ข้างหน้า กล้าย อ้อย จะวางทางด้านหน้า นอกนั้น บริเวณรอบ ๆ ก็จะเป็นหมู เป็ด ไก่ ผลไม้จะอยู่ที่มุมทางด้านขวาและซ้าย และที่สำคัญคือจะต้องจัดให้ดูสวยงามตามระเบียบเรียบร้อยการตัดเครื่องสังเวท การลา การถวาย ของอาจารย์ป๊อบในสมัยก่อนในการประกอบพิธีจะยังไม่ทำอะไรจะวางเครื่องสังเวทไว้ส่วนของที่จะถวายจะใช้มีดจิ้มน้ำจิ้มไปเฉือนเป็ดไก่ ปู และจุดบู่หรี และรินเหล้า ดูแล้วไม่สวยงามดูไม่ดี อาจารย์ป๊อบจึงปรับเปลี่ยนมาก่อนหน้าพิธีนำมีดมาทาน้ำจิ้มก่อนและเฉือนเครื่องสังเวทไว้ก่อน ยกเว้น เหล้า บู่หรีจะไว้ทีหลัง เพราะอยู่ใกล้สะดวกและเพื่อให้พิธีดำเนินไปได้อย่างเรียบร้อย พอหลังจากพิธีเสร็จแล้วก็นำกระทงที่ทำไว้ 4 กระทงมาใส่เครื่องสังเวทให้ครบทุกอย่าง มีทั้งของสุก ดิบ ขนม ผลไม้ เหล้า บู่หรี ให้ครบทั้ง 4 กระทงและนำไปวางในบริเวณทลพิธีทั้ง 4 ทิศการนำกระทงเครื่องสังเวทไปวาง 4 ทิศมีความหมายว่า นำอาหารไปให้กับบริวารและพาหนะของครูที่เข้ามาในพิธีไม่ได้ ให้มารับในที่ตรงนี้

การอ่านโองการของอาจารย์ป๊อบ มีความหมายเพื่อบูชาพระ เป็นการเชิญเทวดา และเกี่ยวกับดอกไม้ ธูปเทียน ที่จะบูชา กล่าวถึงเทวดาต่าง ๆ และการกล่าวถึงเทวดาที่เป็นหัวใจหลักของการไหว้ครูคือพระพรคนธรรพ เทพเจ้าแห่งเครื่องดนตรี พระวิษณุกรรม พระฤๅษี และก่อนที่จะไหว้จะต้องมีการไหว้พระพุทธรูปเจ้าก่อน คือพระพุทธรูปชินศรีและคุณบิดามารดา พระราชา ครูบาอาจารย์ การทำน้มนต์ของอาจารย์ป๊อบ เป็นน้มนต์จากธรรณสาร ไม่ใช่ทำน้มนต์จากพระ โดยอาจารย์ป๊อบเป็นผู้ทำขึ้นมาเอง ท่านจะทำใจให้สงบมีสมาธิและสวดมนต์ โดยในขันน้มนต์นั้นจะมีมะกรูด 3 ลูก ท่านจะมีวิธีผ่ามะกรูดโดยการผ่าตรงร่องมะกรูดเป็น 3 ส่วน ต่อ 1 ลูก จะได้มะกรูดที่ผ่าทั้งหมด 9 ชิ้นเพื่อความเป็นสิริมงคลขึ้นต้นด้วย 9 ลูกมะกรูดมีความหมายคือ ความสะอาดขจัดสิ่งสกปรกในร่างกาย

ขจัดสิ่งที่ไม่ดีออกจากร่างกาย ในชั้นน้ำมนต์อาจารย์ ป๊อบ จะใส่ฝักส้มป่อยมีความหมายคือ ขจัดสิ่งไม่ดี ในร่างกาย เพื่อความเป็นสิริมงคล ใบเงิน ใบทอง ใบนาค หมายถึง ความอุดมสมบูรณ์ด้วยเงินทอง ใบมะตูมก็ทำให้ชื่อเสียงโด่งดังเป็นต้น ใบมะตูมถือว่าเป็นของที่สูงที่สุด การโปรยข้าวตอกของอาจารย์ป๊อบ จะไม่โปรยไปข้างหน้าเหมือนโปรยให้อาหารไก่อาจารย์ป๊อบจะโปรยขึ้นเพื่อให้กระจายตรงกลางและโปรยไปทางด้านขวาและซ้ายจะดูสวยงาม การเจิมเครื่องดนตรีของอาจารย์ป๊อบจะเริ่มเจิมตรงกลาง คือ เจิมตะโพนก่อนและเจิมไปทางซ้ายมือเรียงลำดับจนครบและจึงมาเริ่มเจิมทางด้านขวา ส่วนการเจิมหน้าผากของอาจารย์ป๊อบจะเจิมแบบยันต์ โดยใช้นิ้วนางในการเจิมหน้าผากหมายถึง ความดี ความสวยงาม เรียกนิ้วนางว่ากัลยาณมิตร ผู้ที่จะมาประกอบพิธีให้ไว้ครุได้อาจารย์ป๊อบกล่าวว่าจะต้องเป็นผู้ที่มีความเสียสละ มีความอดทนสูง ไม่ใช่มาทำเพื่อหวังเงินค่ากำนัล ค่าตอบแทนที่สูง ต้องทำด้วยใจ ที่สำคัญเงินที่ได้มาจะต้องนำไปทำบุญ สิ่งที่อาจารย์ป๊อบ คงลายทอง ผากไว้คือต้องการให้พิธีให้ไว้ครุดนตรีไทยคงรูปแบบยึดถือในขนบธรรมเนียมประเพณี อย่างให้ผิดแบบแผนของพิธีให้ไว้ครุที่สืบต่อกันมา ควรให้ไว้ครุในวันพฤหัสบดี หลีกเลี้ยงพิธีให้ไว้ครุที่ตรงกับวันพระวันโกน ไม่ควรนำสัตว์ที่เป็นมาถวายเป็นเครื่องสังเวย

3.12.7 อาจารย์ดนตรี ตราโมท ผู้ช่วยผู้ประกอบพิธีให้ไว้ครุดนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลปพนบุรี ปี พ.ศ. 2559

ภาพที่ 3.84 สัมภาษณ์อาจารย์ดนตรี ตราโมท
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จัวยงษ์, 17 มิถุนายน 2559

อาจารย์ดนตรี ตราโมท เริ่มเป็นผู้ช่วยผู้ทำพิธีไหว้ครูให้กับอาจารย์มนตรี ตราโมทเป็นคนแรก โดยติดตามอาจารย์มนตรี ตราโมท ไปทำพิธีไหว้ครูขณะที่อาจารย์ดนตรี ตราโมท เรียนอยู่ชั้น ม.7 และ ม.8 ให้ไปช่วยดูแลการจัดตั้งศิระการจัตเครื่องเสวยดูแลความเรียบร้อยในพิธีไหว้ครูองค์ประกอบของพิธีไหว้ครูดนตรีไทย อาจารย์ดนตรี ตราโมท อธิบายว่า

1. สถานที่ต้องเหมาะสมกับจำนวนคนที่มาร่วมงาน 2. ประจำพิธีที่จะจัดงาน
3. ผู้อ่านโองการ 4. ผู้ช่วยผู้ประกอบพิธีไหว้ครู 5. วงปี่พาทย์ในพิธี 6. ผู้เข้าในร่วมพิธี และที่สำคัญที่สุดคือ พิธีสงฆ์จะต้องมีการนิมนต์พระมาสวดพุทธมนต์เย็นและฉันภัตตาหารเข้าก่อนที่จะเริ่มพิธีไหว้ครู ครูที่ทำพิธีและผู้ที่จะครอบหรือรับมอบจะต้องเข้าร่วมในพิธีสงฆ์เพื่อรับศีลชำระล้างจิตใจก่อนที่จะทำพิธีไหว้ครูอย่างน้อยต้องรับศีล 5 และปฏิบัติศีล 5 ให้ได้ ปกติแล้วผู้ประกอบพิธีจะต้องถือศีล 5 และผู้ช่วยผู้ประกอบพิธีก็จะถือศีล 5 เช่นเดียวกัน เหตุผลเพื่อความเป็นสิริมงคลทำตนให้เป็นคนดีเป็นที่เลื่อมใสและนับถือของคนทั่วไป เพราะครูผู้ทำพิธีจะต้องมีคนมากราบไหว้ให้ความเคารพนับถือเป็นที่ยอมรับของคนที่มาเข้าร่วมในพิธี (ดนตรี ตราโมท, สัมภาษณ์, 17 มิถุนายน 2559)

การตั้งเศียรครุมีความหมาย ดังที่ อาจารย์ดนตรี ตราโมท อธิบายไว้ดังนี้

การตั้งพระพุทธรูปทางด้านขวาของครุ ตั้งศิระครุตามลำดับความสูงต่ำตามศักดิ์ศรีของครุ เรียงลำดับตามอาวุโส พระอิศวรอยู่ตรงกลางด้านบน พระนารายณ์อยู่ทางด้านขวา พระพรหมจะอยู่ด้านซ้าย ต่อมาก็คจะเป็นเทพทางดนตรีมีพระวิษณุกรรม พระพรคนธรพ พระปัญจลีขร และจะมีพ่อแก่ พระพิฆเนศ พระพิราพก็คืออีกหน้าหนึ่งของพระอิศวรซึ่งเป็นอีกภาคหนึ่งของท่านที่เป็นอสูร ในการตั้งเศียรครุเรามีแค่นั้นก็ตั้งแค่นั้น แต่ถ้าเรามีครบก็จะดี พอผู้อ่านโองการพูดถึงเทพองค์ไหนเราก็จะทราบและรู้จัก เพราะบางคนไม่รู้จักว่าเศียรแต่ละเศียรชื่อว่าอะไร (ดนตรี ตราโมท, สัมภาษณ์, 17 มิถุนายน 2559)

การวางเครื่องสังเวทอาจารย์ดนตรี ตราโมท กล่าวไว้ดังนี้

ควรวางให้เหมาะสมและเป็นระเบียบ ควรจัดวางให้เป็นหมวดหมู่ เครื่องกระยาบวชอยู่กลุ่มหนึ่ง คาวหวานอยู่กลุ่มหนึ่ง เครื่องสูง เครื่องดิบ เครื่องดิบจะวางทางพระพิราพ การวางควรวางอาหารคาวก่อน และตามด้วยของหวานเหมือนเวลาเราทานข้าวเราต้องทานข้าวก่อนค่อยทานของหวานและตามด้วยน้ำและเครื่องสังเวทต่าง เครื่องสังเวทที่เป็นหัวหมู กุ้ง ปลา ไก่จะหันหน้าเข้าหาครุเป็น

การบูชาครู เหมือนเราสวดมนต์ไหว้พระก็ต้องหันหน้าเข้าหาพระ (ดนตรี ตรีโมท , สัมภาษณ์, 17 มิถุนายน 2559)

พิธีไหว้ครูและพิธีครอบครูมีความแตกต่างกัน อาจารย์ดนตรี ตรีโมท กล่าวว่า “พิธีไหว้ครูเราสามารถไหว้เมื่อไรก็ได้แต่ถ้าพิธีครอบครูจะต้องมีพิธีมีเครื่องสังเวททุกอย่างพร้อม ความแตกต่างคือการไหว้ครูคือการบูชาครู การครอบครูคือครูผู้ทำพิธีเป็นผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาการต่าง ๆ ให้กับลูกศิษย์ไม่ใช่การไหว้เป็นการสืบทอด มอบให้ไปเรียน มอบให้ไปสอน” (ดนตรี ตรีโมท, สัมภาษณ์, 17 มิถุนายน 2559)

พิธีไหว้ครูดนตรีไทยกับพิธีไหว้ครูโขน ละคร มีความแตกต่างอาจารย์ดนตรี ตรีโมทอธิบายไว้ดังนี้

จะไม่มีอะไรแตกต่างกัน พิธีต่าง ๆ จะคล้ายกัน บทการอ่านโองการก็จะเหมือนกันเทพก็จะเหมือนกันองค์เดียวกันเหมือนกัน แต่ว่าตำราบางตำราจะไม่เหมือนกันจะแตกต่างกันออกไป การครอบของละครจะใช้ศิระชะพ้อแก่ พระพิราพ ละครจะมีการรำเชิญครูมาในงาน ทำตัวเป็นผู้แทนครูรำเข้ามาในงาน ดนตรีจะไม่มีจะมีการบรรเลงเพลงหน้าพาทย์เชิญครูแต่ละองค์มาในพิธี ดนตรีจะไม่มีการครอบศิระชะใช้การจับมือตีตามลำดับขั้นตอนของเพลงที่จะครอบ (ดนตรี ตรีโมท, สัมภาษณ์, 17 มิถุนายน 2559)

คุณสมบัติของผู้เข้าร่วมพิธีไหว้ครูนั้น “ไม่ต้องมีคุณสมบัติอะไรเลยมีจิตใจเชื่อมั่นมีความศรัทธาเลื่อมใสในพิธีไหว้ครูมีความศักดิ์สิทธิ์มาไหว้เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตัวเอง ไม่จำเป็นจะต้องเป็นผู้ที่เรียนดนตรีเป็นใครก็ได้ที่มีความศรัทธาเลื่อมใสในพิธีไหว้ครูสามารถมาร่วมในพิธีได้ (ดนตรี ตรีโมท, สัมภาษณ์, 17 มิถุนายน 2559)

สิ่งที่ต้องเตรียมมาในพิธีไหว้ครูดนตรีไทย อาจารย์ดนตรี ตรีโมท อธิบายว่า

ผู้ที่จะมาครอบ และมีคุณสมบัติที่จะเรียนดนตรีเพื่อขออนุญาตครูบาอาจารย์ในการเรียนวิชาดนตรี ต้องมีขันล่างหน้า ผ้าเช็ดหน้าขาว ดอกไม้ ธูปเทียน เงิน ก้านล มีการกำหนดจำนวนสมัยก่อนจะเริ่มที่ 6 สลึง พอมาปัจจุบันก็จะ 6 บาท เพื่อครูจะนำเงินก้านลไปใช้ในเรื่องการทำบุญทำทานและเงินที่เหลือก็จะใช้เพื่อยังชีพของครู ครูจะไม่เรียกร้อย แต่คนที่เป็นลูกศิษย์จะเป็นผู้ใส่และดูตามความเหมาะสมแต่จะตามแนวทางของอาจารย์มนตรี ตรีโมท จะถือเลข 6 เป็นเลข

มงคล 6 บาท 6 คำสั่ง พอมาถึงสมัยนี้ก็ 12 บาท 24 บาท 36 บาท และในชั้นของ
ผู้ทำพิธีอ่านโองการบางงานเจ้าภาพจะใส่ให้มากหน่อย แต่คุณพ่อจะให้ใส่แค่ 366
บาทถือเป็นเลขมงคล (ดนตรี ตรีโมท, สัมภาษณ์, 17 มิถุนายน 2559)

การเตรียมตัวของผู้ช่วยผู้ทำพิธีไหว้ครูดนตรีไทย อาจารย์ดนตรี ตรีโมท อธิบายไว้
ดังนี้

ต้องเตรียมตัวในด้านร่างกายและจิตใจตามปกติครูดนตรีจะสวดมนต์เป็น
ประจำทุกวันอยู่แล้ว แต่ถ้าเป็นคนที่ไม่ได้สวดมนต์ทุกวัน ก่อนที่จะไปเป็นผู้ช่วย
ผู้ทำพิธีจะต้องสวดมนต์ก่อนที่จะไปเป็นผู้ช่วยผู้ประกอบพิธีเพื่อให้จิตใจบริสุทธิ์
ยึดทางศาสนาให้มีจิตใจผ่องใสไม่หลงไม่ลี้มมีสมาธิ ด้านอุปกรณ์จะต้องเตรียมมีด
กรรไกร ไฟแช็ค ที่เปิดขวด แป้งกระแฉะ น้ำอบปรุง เพราะบางที่หาไม่ได้เราก็จะมี
เตรียมไว้ให้ เพราะบางสถานที่ ที่จัดงานบางที่เขาไม่รู้ว่าต้องมีอะไรบ้างเราก็จะ
เตรียมไปเวลาขาดเหลือสำหรับของเหล่านี้ เป็นต้น เตรียมอุปกรณ์ให้กับผู้ทำพิธี
และเครื่องดื่มให้กับผู้ทำพิธีเพื่อที่ผู้ทำพิธีจะได้ไม่ต้องลุกมาหยิบเราจะต้อง
จัดเตรียมให้เรียบร้อยไม่ให้วุ่นวาย เหมือนเมื่อก่อนเวลาเลื่อนเครื่องสังเวยจะเลื่อน
กันในเวลาทำพิธีดูวุ่นวายบางที่มีเพลงบรรเลงประกอบคือเพลงรำดาบแต่คุณพ่อ
ท่านจะไม่ใช้เพลงรำดาบเหตุผลที่ไม่ใช่เพราะว่าเพลงรำดาบจะใช้ในพิธีประหาร
ชีวิตคนซึ่งดูแล้วไม่เป็นมงคล คุณพ่อจึงไม่ใช่เพลงรำดาบในการเลื่อนเครื่องสังเวย
การจุดธูปจะต้องจุดทั้งงานไม่ให้ธูปดับ หมายความว่า จะต้องจุดเทียน ธูปที่หน้า
พระพุทธรูปก่อนและสืบเนื่องมาจุดที่ผู้ทำพิธีไม่ให้ธูปและเทียนดับ ถ้าธูปหมดเรา
จะต้องจุดใหม่เพื่อให้สืบต่อยาวนานไม่ให้บกพร่องให้ราบรื่นรุ่งเรือง ตั้งแต่พระ
พุทธมาถึงครูผู้ทำพิธีตลอดไปจนถึงลูกศิษย์ในพิธีที่อ่านโองการ ธูปที่ใช้จะต้องใช้
9 ดอก ความหมายคือตั้งแต่บูชาเทพตามเศียรศีรษะครูที่เราบูชาคือมี 9 เศียร
(ดนตรี ตรีโมท, สัมภาษณ์, 17 มิถุนายน 2559)

การตัดแบ่งเครื่องสังเวย อาจารย์ดนตรี ตราโมท กล่าวว่่าดังนี้

คือเครื่องเช่น 4 ทิศ เพื่อนำไปให้ครูบางองค์ที่เข้าในพิธีไม่ได้ หรือ ยานพาหนะของครูที่เข้าในพิธีไม่ได้เราก็นำเครื่องเช่นที่ตัดไปวางไว้ 4 ทิศ เมื่อแม่ ในรอบนอก เวล่านำไปวางก็ต้องจุดธูปบอกให้มารับเครื่องเช่นที่นำมา เช่นเดียวกับพวกเราเมื่อลาเครื่องสังเวยเสร็จเราก็นำมากินมาดื่มกันเพื่อความเป็น สิริมงคล (ดนตรี ตราโมท, สัมภาษณ์, 17 มิถุนายน 2559)

อาจารย์ดนตรี ได้รับอนุญาตเป็นผู้ช่วยผู้ประกอบพิธีให้ไว้ครูมาจาก อาจารย์มนตรี ตรา โมท ให้เป็นผู้ช่วยได้โดยการสอนและแนะนำจากอาจารย์มนตรี ตราโมท ตั้งแต่เริ่มพิธีจนจบพิธี

การเจิมหน้าผากของประธานอาจารย์ดนตรีอธิบายความหมายว่า “ เพื่อความเป็นสิริ มงคลแก่ลูกศิษย์ เหมือนการอาบน้ำปะแป้ง เช่นเดียวกันพอเสร็จพิธีไว้ครูก็จะต้องมีการเจิมหน้าผาก เพื่อความเป็นสิริมงคล” และอธิบายวิธีการตัดหูว่า

ที่ตัดหูจะต้องเป็นใบเงิน ใบทอง ใบมะตูม แต่นำมาแค่ใบเดียวเพื่อให้เล็ก กะทัดรัด ไม่ใหญ่จนเกินไป เพราะในชั้นน้ำมนต์จะมีครบอยู่แล้วคือใบเงิน ใบทอง ใบนาค ใบมะตูม ที่ตัดหูจึงไม่จำเป็นต้องนำมาทั้งหมดเพราะจะใหญ่เกินไปตัดหู ไม่ได้ ครูดนตรีกล่าวว่า ใบมะตูมเปรียบเสมือนอาวุธของพระอิศวร รูปร่างของใบ มะตูมแต่ไม่ใช่เต็ดมาใบเดียวคือทั้งก้านที่มี 3 ใบเป็นรูปตรีศูล คือลติปัญญาของ เรา ของลูกศิษย์ที่จะไปต่อยังเป็นชื่อที่เป็นมงคลอีก คือ ตูมตาม ชื่อเสียงโด่งดัง (ดนตรี ตราโมท, สัมภาษณ์, 20 มิถุนายน 2559)

จากการสัมภาษณ์พบว่า อาจารย์ดนตรี ตราโมท เริ่มเป็นผู้ช่วยผู้ประกอบพิธีให้ไว้ครู ให้กับอาจารย์มนตรี ตราโมท เป็นคนแรก โดยติดตามอาจารย์มนตรี ตราโมท ไปช่วยดูแลการจัดตั้ง ศิระะการจั้ตวางเครื่องเสวยดูแลความเรียบร้อยในพิธีให้ไว้ครู การเตรียมตัวของอาจารย์ดนตรีในการ ทำพิธีให้ไว้ครูดนตรีไทย จะต้องสวดมนต์ให้ไว้พระทำจิตใจให้ผ่องใสบริสุทธิ์ มีสติไม่หลงลืมในสิ่ง ที่ จะต้องเตรียม อุปกรณ์ที่อาจารย์ดนตรีต้องเตรียมในการทำพิธีให้ไว้ครูได้แก่ มีด กรรไกร ไฟแช็ค น้ำอบ แป้ง ที่เปิดขวด อาจารย์ดนตรีมีหน้าที่จุดธูปตลอดทั้งงาน ไม่ให้ธูปดับหรือบกพร่องให้พิธีราบรื่นไป ด้วยดี ด้านองค์ประกอบของพิธีให้ไว้ครูดนตรีไทยนั้นจะต้องมีสถานที่เหมาะสมกับจำนวนคนที่มา ร่วมงาน มีปะรำพิธีในการจัดงาน มีผู้อ่านโองการ ผู้ช่วยผู้ประกอบพิธีให้ไว้ครู วงปี่พาทย์ในพิธี ผู้เข้าร่วมในพิธี และที่สำคัญที่สุดคือ พิธีสงฆ์จะต้องมีการนิมนต์พระมาสวดพุทธมนต์เย็นและฉันภัต ตราหารเข้าก่อนที่จะเริ่มพิธีให้ไว้ครู ครูที่ประกอบพิธีและผู้ที่จะครอบหรือรับมอบจะต้องเข้าร่วมในพิธี สงฆ์เพื่อรับศีลชำระล้างจิตใจก่อนที่จะประกอบพิธีให้ไว้ครูอย่างน้อยต้องรับศีล 5 และปฏิบัติศีล 5 ให้

ได้ ปกติแล้วผู้ประกอบพิธีจะต้องถือศีล 5 และผู้ช่วยผู้ประกอบพิธีก็จะถือศีล 5 เช่นเดียวกัน เหตุผลเพื่อความเป็นสิริมงคล ทำตนให้เป็นคนดีเป็นที่เลื่อมใสและนับถือของคนทั่วไป เพราะครูผู้ประกอบพิธีจะต้องมีคนมากกราบไหว้ให้ความเคารพนับถือเป็นที่ยอมรับของคนที่มาร่วมในพิธี การจัดวางเครื่องสังเวद्यจะต้องจัดวางให้เหมาะสมและเป็นระเบียบ มีการวางให้เป็นหมวดหมู่ เครื่องกระยาบวช คาวหวาน เครื่องสูง เครื่องดืบ เครื่องดืบจะวางทางพระพิราพ การวางควรวางอาหารคาวก่อนและตามด้วยของหวานเหมือนการทานข้าวของคน จะต้องทานข้าวก่อนแล้วจึงจะทานของหวาน และตามด้วยน้ำและเครื่องสังเวद्यต่าง ๆ เครื่องสังเวद्यที่เป็นหัวหมู กุ้ง ปลา ไก่จะหันหน้าเข้าหาครูเป็นการบูชาครูเหมือนการสวดมนต์ไหว้พระก็ต้องหันหน้าเข้าหาพระ ในการตัดแบ่งเครื่องสังเวद्यจะมีเพลงในการบรรเลงคือเพลงรำดาบในขณะที่ฉrienเครื่องสังเวद्य แต่อาจารย์ดนตรีกล่าวว่า อาจารย์มนตรี ตราโมทจะไม่ใช้เพลงรำดาบเพราะเพลงรำดาบจะใช้ในการประหารชีวิตคนดูแล้วไม่เป็นมงคล จะใช้เพลงอื่นแทน

3.12.8 ผู้เข้าร่วมพิธีไหว้ครู

ผู้เข้าร่วมพิธีไหว้ครูดนตรีไทยของวิทยาลัยนาฏศิลปชลบุรีได้แก่ ครู อาจารย์ ภาควิชาดุริยางคศิลป์ บุคคลภายนอกที่อยู่ในวงการดนตรีไทยในจังหวัดชลบุรีและจังหวัดใกล้เคียง นักเรียน นักศึกษาวิทยาลัยนาฏศิลปชลบุรี นักเรียนจากสถาบันต่าง ๆ ในจังหวัดชลบุรีและจังหวัดที่ใกล้เคียง จำนวน 200 คนความเห็นของผู้เข้าร่วมพิธีไหว้ครูดนตรีวิทยาลัยนาฏศิลปชลบุรี เป็นการเลือกสัมภาษณ์แบบเจาะจง โดยเลือกจากการสังเกตการณ์ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการช่วยงาน และได้เข้าร่วมในพิธีไหว้ครูอย่างครบถ้วนตั้งแต่พิธีสงฆ์ตอนเย็นและพิธีไหว้ครูในตอนเช้าจำนวน 3 คนดังนี้

ภาพที่ 3.85 นายพงษ์ดนัย จิตรสม ผู้เข้าร่วมพิธีไหว้ครู

ที่มาภาพ : พงษ์ดนัย จิตรสม, 9 มิถุนายน 2559

นายพงษ์ดนัย จิตรสม นักศึกษาปริญญาตรีปี 4 วิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ มีการเตรียมตัวในการเข้าร่วมในพิธีไหว้ครูแล้วว่า จะเข้าร่วมฟังพระสวดมนต์เย็น สวดมนต์เช้า ทำบุญใส่บาตรในตอนเช้า มีความเชื่อในพิธีกรรมไหว้ครูคนไทยว่า พิธีไหว้ครูเป็นความเชื่อที่ถูกปลูกฝังให้เคารพครูอาจารย์เป็นพิธีที่ต้องให้ความเคารพในพิธีกรรม พิธีไหว้ครูคนไทยมีความสำคัญคือ มีความสำคัญในฐานะนักดนตรีไทยที่ต้องให้ความเคารพครูอาจารย์ซึ่งต้องอาศัยความเคารพและเชื่อถือสิ่งเหล่านี้เป็นสำคัญ นายพงษ์ดนัย จิตรสม ได้แสดงทัศนคติเกี่ยวกับพิธีไหว้ครูคนไทย เพื่อแสดงความเคารพต่อครูอาจารย์และอุทิศบุญกุศลต่อครูอาจารย์ที่ล่วงลับไปแล้ว และได้อธิบายว่ามาร่วมพิธีไหว้ครูคนไทย เพื่อรำลึกถึงคุณครูอาจารย์สักการะครั้งใหญ่ในรอบปี รวมถึงการครอบและรับมอบตามลำดับด้วย

สิ่งที่เตรียมมาร่วมในพิธีไหว้ครูคนไทย คือ ดอกไม้ ธูป เทียน การครอบครูเราจะต้องเตรียม ชั้นล่างหน้า ผ้าขาว ดอกไม้ ธูปเทียน เงินก้านล เงินก้านลที่ใส่ในชั้นครอบใส่ 24 บาท (พงษ์ดนัย จิตรสม, สัมภาษณ์, 9 มิถุนายน 2559)

ภาพที่ 3.86 นายยุทธศักดิ์ เชื้อพราหมณ์ ผู้เข้าร่วมพิธีไหว้ครู
ที่มาภาพ : ยุทธศักดิ์ เชื้อพราหมณ์ 9 มิถุนายน 2559

นายยุทธศักดิ์ เชื้อพราหมณ์ นักศึกษาปริญญาตรีปี 5 วิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์มีการเตรียมตัวในการเข้าร่วมในพิธีไหว้ครูคนไทยแล้วว่า มีการเตรียม ดอกไม้ ธูป เทียน ผ้าขาว ชั้น เงินก้านล และเข้าร่วมพิธีสวดมนต์เย็นและตักบาตรเช้า มีความเชื่อในพิธีกรรมไหว้ครูคนไทย เป็นพิธีที่มีความศักดิ์สิทธิ์ เพราะ มีการอันเชิญครูเทพเทวดาทั้งหลายอีกทั้งสิ่งที่มองไม่เห็น ตามความเชื่อคนไทย เทพเทวดาและสิ่งที่มองไม่เห็นห้ามลบหลู่ จึงทำให้พิธีมีความหน้าเกรงขามและศักดิ์สิทธิ์พิธีไหว้ครูคนไทยมีความสำคัญ เพื่อเป็นการนอบน้อมและเคารพครูบาอาจารย์ที่ยังมีชีวิตอยู่และเสียชีวิตแล้ว อีกทั้งยังเป็นการบูชาครูเทพเทวดา นายยุทธศักดิ์ เชื้อพราหมณ์ ได้แสดง

ทักษะเกี่ยวกับพิธีไหว้ครูดนตรีไทย เป็นการขอขมาลาโทษแก่ครูบาอาจารย์ ทั้งท่านผู้ที่มีชีวิตก็ดี เสียไปแล้วก็ดี ทั้งที่รู้จักดี ไม่รู้จักดี นายยุทธศักดิ์ เชื้อพราหมณ์ ได้อธิบายว่าเข้าร่วมพิธีไหว้ครูดนตรีไทย เพื่อความเป็นสิริมงคลในชีวิต อีกทั้งยังเป็นการแสดงความเคารพต่อครูบาอาจารย์ บางท่านอาจจะเข้าร่วมเพื่อขอรับการถ่ายทอดเพลงชั้นสูงขึ้นไปอีก

สิ่งที่เตรียมมาร่วมในพิธีไหว้ครูดนตรีไทย คือ ดอกไม้ ธูปเทียน ผ้าขาว ชัน เงินกำนล การครอบครูเราจะต้องเตรียม ดอกไม้ ธูปเทียน ผ้าขาว ชัน เงินกำนล และต้องเข้าร่วมการสวดมนต์เย็น เงินกำนลที่ใส่ในขันครอบใส่ 24 บาท (ยุทธศักดิ์ เชื้อพราหมณ์, สัมภาษณ์, 9 มิถุนายน 2559)

ภาพที่ 3.81 นายสุรเดช สิงหะ ผู้เข้าร่วมพิธีไหว้ครู

ที่มาภาพ : สุรเดช สิงหะ, 9 มิถุนายน 2559

นายสุรเดช สิงหะ นักศึกษาปริญญาตรีปีที่ 3 วิทยาลัยนฤศิลป์พลพบุรี สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ มีการเตรียมตัวเข้าร่วมในพิธีไหว้ครู เล่าว่า ก่อนวันงานไหว้ครู 1 วัน จะเข้าร่วมฟังพระสวดมนต์เย็นและทำจิตใจให้ผ่องใส และตอนเช้าจะฟังพระสวดมนต์เช้าและก็เข้าร่วมในพิธีไหว้ครู มีความเชื่อในพิธีกรรมไหว้ครู เพื่อเป็นการขอขมาครูในสิ่งที่เราได้ทำผิดพลาดไปทั้งตั้งใจและไม่ตั้งใจ พิธีไหว้ครูดนตรีไทยมีความสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะเป็นการเคารพบูชาครูทั้งในด้านคุณครูที่เป็นเทพและครูที่ได้สั่งสอนมาในปัจจุบัน นายสุรเดช สิงหะ ได้แสดงทักษะเกี่ยวกับพิธีไหว้ครูดนตรีไทย เป็นการขอขมาและแสดงความกตัญญูที่ศิษย์มีให้ต่อครูอาจารย์ เข้าร่วมพิธีไหว้ครูดนตรีไทย เพื่อเคารพคุณครูและเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตนเอง

สิ่งที่นำมาร่วมในพิธีไหว้ครูดนตรีไทยคือ ดอกไม้ ธูป เทียน การครอบครู เตรียมขัน ผ้าขาว ดอกไม้ ธูปเทียน เงินกำนล 24 บาท (สุรเดช สิงหะ, สัมภาษณ์, 9 มิถุนายน 2559)

3.12.9 คุณสมบัติของผู้ที่เข้าร่วมพิธีไหว้ครูและการครอบครู

ภาพที่ 3.87 สัมภาษณ์อาจารย์ณรงค์ฤทธิ์ คงปิ่น
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์, 9 มิถุนายน 2559

คุณสมบัติผู้ที่เข้ามาร่วมในพิธีไหว้ครูดนตรีไทย อาจารย์ณรงค์ฤทธิ์ คงปิ่น อธิบายไว้ว่า

ถ้าเป็นตามบ้านคนที่จะไปไหว้ครูจะต้องเตรียมอุปกรณ์ไปเอง แต่เนื่องจากเราเป็นสถานศึกษาจะเป็นผู้จัดเตรียมไว้ให้เพื่อให้เกิดความสวยงามเป็นระเบียบเรียบร้อย เพราะบางทีดอกไม้นำมาไม่เหมือนกันบ้าง ชันที่นำมาอาจเป็นใบเล็กบ้างใบใหญ่สูงต่ำไม่เท่ากัน ทำให้ผู้ประกอบพิธีจับไม่ถนัด ทำพิธีครอบไม่สะดวก ทางสถานศึกษาจึงเป็นผู้จัดเตรียมให้ เพื่อให้เกิดความสะดวกในการครอบ ส่วนดอกไม้ที่เตรียมมาก็เหมือนการเตรียมดอกไม้มาบูชาพระ เช่นดอกดาวเรือง ดอกบัว แต่ที่นิยมคือดอกดาวเรืองเพื่อความเจริญรุ่งเรือง สดใส เงินก้านลที่ใส่ในชั้นครอบปัจจุบันจะใส่ที่ 24 บาท เมื่อก่อนจะเริ่มจากค่าก้านลที่ หกสลึงแต่ทางวิทยาลัยมีการกำหนดที่ชัดเจนในการครอบจะกำหนดที่ 24 บาท แต่ผู้ที่ได้รับมอบจะกำหนด 36 บาท ชันก้านลของผู้ที่ทำพิธีจะใส่ที่ 336 บาท นักศึกษาของวิทยาลัยจะมีการกำหนดการครอบไว้ตามลำดับ ผู้ที่เข้าใหม่หรือการเรียนเอก ลากลจะให้ครอบฉิ่งเพื่อความเป็นสิริมงคล ส่วนเด็กปีพาทย์เด็กเข้าใหม่ มัธยมศึกษาปีที่ 1 ครอบสาธุการ มัธยมศึกษาปีที่ 3 ครอบเพลงตระโหมโรง มัธยมศึกษาปีที่ 5 ครอบเพลงโหมโรงกลางวัน ปริญญาตรีปี 1 เพลงหน้าพาทย์ ชั้นสูง ปริญญาตรีปี 2 รับมอบการไปเป็นครู ตามลำดับการเรียน ส่วนคนนอกก็จะ

เป็นศิษย์เก่าที่จะพานักเรียนมามีความจำนองที่จะครอบก็จะมีการจ้างมาทางวิทยาลัย เช่น การครอบฉิ่ง ครอบสาธูการ ส่วนครอบเพลงหน้าพาทย์อื่น ๆ จะไม่ค่อยมี เพราะว่าเด็ก ๆ ก็มีเรียนเครื่องสาย ส่วนเป็นคนอื่น ๆ ที่ไม่ได้เกี่ยวข้องในด้านการเรียนดนตรีสามารถเข้ามาเจิมในพิธีได้ แต่ถ้าจะครอบนี้จะต้องถามก่อนว่ารู้จักกันหรือเปล่า ผู้ประกอบพิธีจะถามและต้องมีผู้รับรองในการครอบถึงจะครอบได้ เช่น คนที่จะมาครอบเพลงหน้าพาทย์ชั้นที่ 3 เรารับรองได้ว่าเขาเคยรับครอบชั้นที่ 2 มาแล้ว ผู้ประกอบพิธีก็จะครอบให้ แต่ถ้าไม่มีผู้รับรองผู้ประกอบพิธีก็จะไม่ครอบให้ แต่ส่วนใหญ่จะไม่มาครอบ มีแต่มาเจิมเพื่อความเป็นสิริมงคลมากกว่า (ณรงค์ฤทธิ์ คงปิ่น, สัมภาษณ์, 11 มิถุนายน 2559)

การเตรียมอุปกรณ์การครอบครูสำหรับผู้ที่จะครอบ ครูอาจารย์ของวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรีจะเป็นผู้จัดเตรียมให้ เพื่อความสะดวกและสวยงาม มีการกำหนดเงินกำนลที่ใส่ในชั้นครอบจะใส่ 24 บาท ถ้าวรับมอบใส่ 36 บาท ในชั้นกำนลของผู้ประกอบพิธีจะใส่ 336 บาท การครอบกำหนดให้ผู้เรียนเครื่องสายและดุริยางค์สากลครอบฉิ่ง ส่วนผู้ที่เรียนปีพาทย์จะมีขั้นตอนการครอบ 5 ขั้นตอนด้วยกันคือ 1. ครอบสาธูการ 2. ครอบตระโหมโรม 3. ครอบโหมโรงกลางวัน 4. ครอบหน้าพาทย์ชั้นสูง 5. การรับมอบ บุคคลภายนอกที่จะมาครอบครู จะต้องมีการรับรองว่าได้ผ่านการครอบเพลงหน้าพาทย์ในแต่ละชั้นมาแล้วครูผู้ประกอบพิธีจึงจะครอบให้

3.12.10 ผู้บรรเลงปีพาทย์ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย

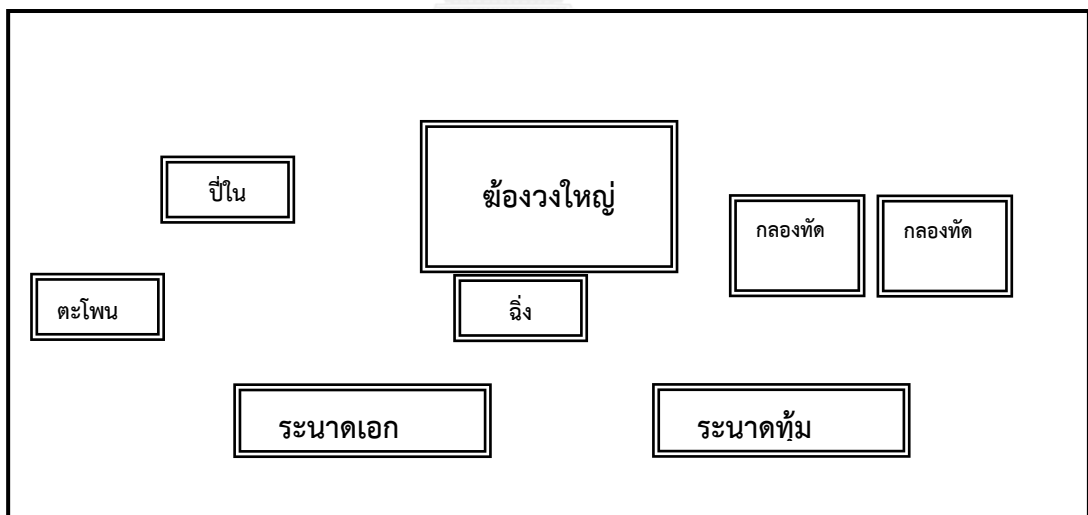
ในปีการศึกษา 2559 ผู้บรรเลงเพลงหน้าพาทย์ในพิธีไหว้ครูดนตรีไทย เป็นบุคลากรของวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรีที่เป็นผู้อาวุโสมีคุณสมบัติเหมาะสมของผู้ที่จะบรรเลงเพลงหน้าพาทย์และครอบถึงเพลงองค์พระพิราพ (เต็มองค์) โดยมีผู้บรรเลงดังต่อไปนี้

1. ผู้บรรเลงปีใน อาจารย์พลณศักดิ์ ทรัพย์บางยาง ครูชำนาญการพิเศษ
  2. ผู้บรรเลงระนาดเอก อาจารย์สุพิศชา ผดุงสุทธิ ครูชำนาญการ
  3. ผู้บรรเลงระนาดทุ้ม อาจารย์ณรงค์ฤทธิ์ คงปิ่น ครูชำนาญการ
  4. ผู้บรรเลงฆ้องวงใหญ่ อาจารย์มานพ ศรีสังข์ ครูชำนาญการพิเศษ
  5. ผู้บรรเลงฉิ่ง อาจารย์ลิขิต สุนทรสุข ครูชำนาญการ
  6. ผู้บรรเลงตะโพน อาจารย์ไตรรงค์ ติรณานนท์ ครูชำนาญการ
  7. ผู้บรรเลงกลองทัด อาจารย์ประสงค์ จันทร์พันธุ์ ครูชำนาญการ
- (สุพิศชา ผดุงสุทธิ, สัมภาษณ์, 9 มิถุนายน 2559)

ภาพที่ 3.88 วงปี่พาทย์บรรเลงเพลงหน้าพาทย์
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

แผนภาพที่ 3.8 แผนผังวงดนตรีประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลปพบุรี

ภาพที่ 3.89 ชั้นกำนลวงผู้บรรเลงเพลงหน้าพาทย์

ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

อาจารย์ณรงค์ฤทธิ์ คงปิ่น หัวหน้าวงปี่พาทย์และผู้บรรเลงระนาดทุ้มเพลงหน้าพาทย์ อธิบายเกี่ยวกับการฝึกซ้อมเพลงหน้าพาทย์ไว้ดังนี้

การบรรเลงเพลงหน้าพาทย์ ตามปกติหลังจากที่ได้รับการครอบเพลงองค์ พระพิราพแล้ว จนกระทั่งได้ต่อเพลงจบแล้ว ครูท่านได้สั่งไว้ว่า ไม่ว่าจะคุณครูจิรัช อัจฉรงค์ ก็ดี คุณครูสมพงษ์ นุชพิจารณ์ ก็ดี ครูศักดา คำศิริ หรือ(ครูเน่า) ท่าน ได้สั่งไว้ว่าก่อนที่จะบรรเลงเพลงหน้าพาทย์ให้ทำการซ้อมร่วมกัน และซ้อมเพลง หน้า-พาทย์ในวันพฤหัสบดีให้จุด ธูป เทียน ดอกไม้ บอกเล่าครูบาอาจารย์เป็น จารีตอย่างหนึ่ง เช่น ถ้าเรารู้ว่าจะไหว้ครูสัปดาห์หน้า สัปดาห์นี้เราก็จะฝึกซ้อม เพลงหน้าพาทย์กัน ส่วนวันอื่น ๆ ก็ตั้งใจอธิษฐานนึกถึงครูบาอาจารย์และซ้อม เพลงอื่น ๆ ได้ (ณรงค์ฤทธิ์ คงปิ่น, สัมภาษณ์, 11 มิถุนายน 2559)

การเตรียมตัวก่อนการบรรเลงเพลงหน้าพาทย์อาจารย์ณรงค์ฤทธิ์ คงปิ่น อธิบายว่า

ส่วนใหญ่ผู้ที่จะบรรเลงเพลงหน้าพาทย์จะไปฟังพระสวดมนต์เย็นเพื่อเป็น การขอความสวัสดิมงคลให้กับตัวเอง โดยส่วนตัวแล้วจะเข้าร่วมพิธีสวดมนต์เย็น และทำบุญถวายภัตตาหารเข้าปฏิบัติตนมาทุกปีที่มีพิธีไหว้ครู อยู่ร่วมฟังพระสวด และช่วยกิจกรรมต่าง ๆ ของวิทยาลัยรับน้ำพระพุทธรูปจากพระสงฆ์เพื่อความ เป็นสิริ-มงคลทุกปีแล้วจึงเข้าสู่พิธีดุริยางคศิลป์ ส่วนผู้บรรเลงเพลงหน้าพาทย์คน อื่น ๆ ส่วนใหญ่ก็จะเข้าร่วมพิธีสวดมนต์เย็นและพิธีสงฆ์เกือบทุกคนแต่เนื่องด้วย หน้าที่อาจจะไม่ได้นั่งฟังพระสวดตลอด เพราะต้องดูแลนักเรียนในการบรรเลงบ้าง

บริการพระสงฆ์บ้าง ทำหน้าที่อื่น ๆ บ้าง แต่จะอยู่ในพิธีกันตลอด (ณรงค์ฤทธิ์ คง
ปิ่น, สัมภาษณ์, 11 มิถุนายน 2559)

คุณสมบัติของผู้บรรเลงเพลงหน้าพาทย์ อาจารย์ณรงค์ฤทธิ์ คงปิ่น กล่าวไว้ดังนี้

จะต้องเป็นไปตามที่วางไว้คือ การบรรเลงจะต้องบรรเลงถึงองค์พระพิ-ราพ
คุณสมบัติจะเป็นไปตามที่ครุมนตรียได้เขียนไว้ ประพฤติปฏิบัติหรือเป็น
ขนบธรรมเนียมจารีตประเพณีปฏิบัติที่สืบต่อกันมา จะต้องเป็นผู้ที่บวชเรียน
มาแล้ว แต่บางครั้งเนื่องจากเราเป็นวิทยาลัยนาฏศิลป์จะต้องมีการไหว้ครูทุกปี
เพื่อเป็นการประหยดงบประมาณ แต่ก่อนเราไม่สามารถบรรเลงเพลงหน้าพาทย์
ได้เราก็ต้องขอความอนุเคราะห์จากสำนักการสังคีต ให้มาบรรเลงเพลงหน้าพาทย์
ให้กับวิทยาลัย-นาฏศิลป์ลพบุรี ต้องมาค้างคืนทางวิทยาลัยก็ต้องรับผิดชอบ
ค่าใช้จ่าย เช่น ค่าโรงแรม ค่ายานพาหนะ ค่าใช้จ่ายอะไรหลายๆ อย่าง สมัยนั้น
ผ.อ. วัฒนา โกศินานนท์ ท่านเป็นผู้อำนวยการ ท่านได้เล็งเห็นถึงข้อนี้ ท่านจึงได้
ทำหนังสือขออนุญาตให้ข้าราชการ ได้ครอบองค์พระพิราพ ถือเป็นกรณีพิเศษ
แต่ตามหลักแล้วคือตามหนังสือที่อาจารย์มนตรี ตราโมท เขียนไว้ทุกประการ
(ณรงค์ฤทธิ์ คงปิ่น, สัมภาษณ์, 11 มิถุนายน 2559)

การคัดเลือกผู้บรรเลงเพลงหน้าพาทย์ “จะคัดเลือกโดยการพูดคุยตามความเหมาะสม
อย่างเช่น ถ้าบรรเลงในวิทยาลัยของเราเอง จะคัดเลือกจากความเป็นอาวุโสก่อน ผู้ที่มีอายุน้อยก็จะให้
ไปช่วยทางด้านอื่น เช่น ผู้ช่วยผู้ทำพิธี แต่ถ้าจะไปบรรเลงข้างนอกเราจะคำนึงถึงการสอนเป็นหลัก ”
(ณรงค์ฤทธิ์ คงปิ่น, สัมภาษณ์, 11 มิถุนายน 2559)

ภาพที่ 3.90 สัมภาษณ์อาจารย์ลิขิต สุนทรสุข
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์, 9 มิถุนายน 2559

การเตรียมตัวในการบรรเลงเพลงหน้าพาทย์และคุณสมบัติผู้บรรเลงเพลงหน้าพาทย์
อาจารย์ลิขิต สุนทรสุข อธิบายว่า

จะต้องมีการต่อเพลงหรือรับทางเพลงให้เป็นมือเดียวกัน ฝึกซ้อมร่วมกันเพื่อ
ปรับให้แนวทางการบรรเลงเป็นรูปแบบเดียวกันตามหลักการบรรเลงหน้าพาทย์ มี
การซ้อมหรือทบทวนร่วมกันก่อนบรรเลงอย่างน้อย 1 วัน เครื่องคิดในศิลป์ 5 และ
ร่วมฟังพระเจริญพระพุทธมนต์เย็นก่อนบรรเลงในวันรุ่งขึ้น เตรียมการแต่งกายที่
เป็นฟอร์มเรียบร้อยเหมาะสมตลอดจนหมวดเคราทรงผมโกนและตัดให้เรียบร้อย
เดินทางไปถึงพิธีล่วงหน้าหรือก่อนบรรเลง 1 วันเพื่อดูความพร้อม ต้องเป็นผู้มีความ
ประพฤติดีการปฏิบัติตนอยู่ในศีลในธรรมไม่มีเรื่องเสียหายทั้งในอดีตและ
ปัจจุบัน ต้องผ่านกระบวนการ การเรียนมาโดยลำดับตั้งแต่ขั้นพื้นฐานจนถึงขั้น
สูงสุดคือผ่านการครอบและรับมอบตามขั้นตอนจากครูผู้เชี่ยวชาญ เป็นผู้มีความรู้
ความสามารถในด้านดนตรีสาขานั้น ๆ ผ่านการบวชเรียนมาแล้ว มีอายุน่าจะ 25
หรือ 30 ปี ขึ้นไปจึงจะครอบและรับมอบให้บรรเลงประกอบพิธีได้คือมี
ประสบการณ์และรับผิดชอบ เป็นผู้รอบรู้หมั่นฝึกฝนพัฒนาตนเองอยู่เสมอ (ลิขิต
สุนทรสุข, สัมภาษณ์, 18 กรกฎาคม 2559)

ภาพที่ 3.91 สัมภาษณ์อาจารย์พลณศักดิ์ ทรัพย์บางยาง
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์, 9 มิถุนายน 2559

การเตรียมตัวของผู้บรรเลงเพลงหน้าพาทย์ อาจารย์พลณศักดิ์ ทรัพย์บางยาง อธิบายว่า

การเตรียมตัวของผู้บรรเลงเพลงหน้าพาทย์ ต้องแม่นยำ เพลง ฝึกซ้อมทำนอง เพลงให้แม่นยำ ประการสำคัญที่สุดก็คือ การบรรเลงเพลงหน้าพาทย์ในพิธีไหว้ครู คนตรีไทยและนาฏศิลป์ เราบรรเลงด้วยความเคารพบูชาด้วยใจมั่นคงศรัทธา ความพร้อมเพรียงในการบรรเลงต้องฝึกซ้อมรวมวง ให้พร้อมกัน จะขึ้นจะลง รับส่งตรงไหน อย่างไร ต้องเป็นไปในทางเดียวกัน และไม่ใช่จะบรรเลงไปในทางใช้ แนวบรรเลงที่เร็วแบบปี่พาทย์เสภา อย่างที่นักดนตรีไทยอีกหลายๆ คน หลายองค์กรยังมีความเข้าใจคลาดเคลื่อนกับหลักการปฏิบัติที่เหมาะสมกับพิธีกรรมไหว้ครูในปัจจุบันนี้ที่ต่างมุ่งจะอวดฝีมือตัวเอง ด้วยการอ้างถึงการบรรเลง เพลงหน้าพาทย์ที่ต้องสำแดงฝีมือให้เลอเลิศประเสริฐกว่าใครว่า เรียนมานาน ได้เพลงหน้าพาทย์เยอะ จะถือว่าเยี่ยมยุทธ์กว่าคนอื่น ซึ่งเรื่องนี้ส่งผลถึงความประพฤตินิสัยของคนตรีไม่ได้ให้การยอมรับกันมากนัก (พลณศักดิ์ ทรัพย์บางยาง, สัมภาษณ์, 18 กรกฎาคม 2559)

คุณสมบัติผู้บรรเลงเพลงหน้าพาทย์ อาจารย์พลณศักดิ์ ทรัพย์บางยาง อธิบายไว้ดังนี้

ต้องเป็นผู้ผ่านการอุปสมบทในพระพุทธศาสนาเสียก่อน เพื่อเรียนรู้หลักธรรมในการดำเนินชีวิตให้ถูกต้องครองครองธรรมว่าสิ่งใดควรหรือไม่ควร เพื่อนำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสมผ่านการเรียนเพลงพิธีกรรมเบื้องต้น ครอบและเรียนเพลงหน้าพาทย์ชั้นสูงมาแล้วทั้งหมด และต้องครอบเพื่อเรียนเพลง องค์พระพิราพ (เต็มองค์) มาอย่างถูกต้องตามจารีตประเพณีด้วย จึงจะมีความสมบูรณ์ที่สุดไม่ยกตนข่มท่าน โอ้อวดฝีมือ ว่าตนเองได้เรียนเพลงหน้าพาทย์มานาน และดูถูกฝีมือหรือด่าว่า ผู้อื่นว่าได้เพลงหน้าพาทย์น้อย ซึ่งเพลงหน้าพาทย์มีอยู่หลายสำนัก มากมาย ขึ้นอยู่กับผู้บรรเลงเพลงในตำราไหว้ครูหรือผู้ประกอบพิธี จะเรียกเป็นสำคัญ (พลณศักดิ์ ทรัพย์บางยาง, สัมภาษณ์, 18 กรกฎาคม 2559)

สำนวนเพลงในการบรรเลงปีแต่แตกต่างจากเพลงประเภทอื่น อาจารย์พลณศักดิ์ ทรัพย์บางยาง อธิบายว่า

สำนวนเพลงหน้าพาทย์เป็นมือฆ้องที่ใช้กลุ่มเสียงที่ฟังแล้วโน้มน้าวให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ทรงพลังเข้มขลัง ย้ำเกรง ในอำนาจของเสียงที่บรรเลงออกมา ส่วนมากจะใช้เสียงที่ยาว หรือยืนอยู่เสียงใดเสียงหนึ่งนาน ๆ คล้ายกับเสียงสวด

มนต์ คาถาสรรเสริญให้เกิดความเป็นมงคลกับงานนั้นสำเร็จลุล่วงด้วยดี (พลณ ศักดิ์ ทรัพย์บางยาง, สัมภาษณ์, 18 กรกฎาคม 2559)

กลวิธีในการบรรเลงปีของเพลงหน้าพาทย์มีเทคนิคพิเศษ นอกเหนือไปจากเพลงเดี่ยว หรือเพลงอื่น ๆ อาจารย์พลณศักดิ์ ทรัพย์บางยาง อธิบายไว้ดังนี้

เทคนิคพิเศษในการเป่าเพลงหน้าพาทย์แทบจะไม่ต้องใช้นิ้วปีการใช้เสียงให้ ยากเหมือนกับเพลงเดี่ยว ที่จำเป็นต้องใช้เทคนิคขั้นสูงทั้งการใช้ลม ใช้นิ้วให้สอดประสานกันอย่างสนิทสนมกลมกลืน และเพลงประเภทอื่น ๆ เช่น เพลงประเภท เสภา เพลงเรื่อง เลย ทั้งนี้เพราะต้องเป่าเกาะเนื้อฆ้องไปให้ฟังดูแล้วเกิดความ เรียบร้อยพร้อมเพรียงนั่นเองไม่เป่าเล่นทำนองที่พิสดารหรือสอดแทรก กลเม็ด พิเศษอะไรทั้งสิ้น เพียงแต่ทำความเข้าใจ เข้าถึงในบทบาทหน้าที่ให้กระจ่างถ่อง แท้ว่า เป่าอย่างไรให้ออกมาน่าฟังมากที่สุดจากประสบการณ์ที่ผ่านมาจะเป่าเน้น เสียงตรงทำนองลูกตกเสียงสุดท้าย ให้อาวุธย่อยลงที่หลังเครื่องดำเนินทำนองอื่น เช่น ระนาดเอก ฆ้องวงใหญ่เป็นพิเศษเฉพาะประจุกดั่งเสียงสวดมนต์ให้มากที่สุด (พลณศักดิ์ ทรัพย์บางยาง, สัมภาษณ์, 18 กรกฎาคม 2559)

วิธีดำเนินทำนองการบรรเลงปีในเพลงหน้าพาทย์ อาจารย์พลณศักดิ์ ทรัพย์บางยาง กล่าวไว้

การเป่าปีในเพลงหน้าพาทย์จะต้องเป่าด้วยความเคารพสักการบูชา ด้วย จำนวนกลอนที่ยึดไปกับมือฆ้อง แทบจะไม่ต้องแปลทำนองเป็นอย่างอื่น ให้อย่าง ลับสน ซึ่งฟังดูแล้ว ไม่เรียบร้อย ประมาทว่า ไม่ให้ความเคารพในบทเพลง (พลณ ศักดิ์ ทรัพย์บางยาง, สัมภาษณ์, 18 กรกฎาคม 2559)

ภาพที่ 3.92 สัมภาษณ์อาจารย์สุพิศชา ผดุงสุทธิ
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์, 9 มิถุนายน 2559

อาจารย์สุพิศชา ผดุงสุทธิ อธิบายการเตรียมตัวการบรรเลงระนาดเอกเพลงหน้าพาทย์ว่า “การเตรียมตัวในการบรรเลงเพลงหน้าพาทย์จะต้องมีการเตรียมตัวทางด้านร่างกายให้พร้อมโดยการไล่มือ เพื่อให้มีกำลังในการตีระนาด ก่อนจะบรรเลงเพลงหน้าพาทย์จะต้องมาฝึกซ้อมรวมกันให้เกิดความแม่นยำ จะได้ไม่เกิดการผิดพลาดในการบรรเลง” (สุพิศชา ผดุงสุทธิ, สัมภาษณ์, 18 กรกฎาคม 2559)

คุณสมบัติของผู้บรรเลง “จะต้องเป็นผู้ที่ได้รับครอบงำขององค์พระพิราพ มีวิญญูคติที่เหมาะสมมีการบวชเรียนมาแล้ว” (สุพิศชา ผดุงสุทธิ, สัมภาษณ์, 18 กรกฎาคม 2559)

การบรรเลงระนาดเอกในเพลงหน้าพาทย์ อาจารย์สุพิศชา ผดุงสุทธิ กล่าวไว้ดังนี้

จะบรรเลงแนวปานกลางไม่เร็วและไม่ช้าจนเกินไป เพื่อให้เพลงที่บรรเลงออกมานั้น มีความศักดิ์สิทธิ์ สง่างาม ลำนวนกลอนเพลงที่ใช้ในการบรรเลงต้องเรียบร้อยไม่โลดโผน ตีเกาะไปกับทำนองหลักให้มากที่สุด น้ำหนักในการขึ้นเพลงลงเพลงต้องมีความชัดเจน เน้นที่เสียง ขึ้นตามเนื้อเพลงของทำนองหลัก ถ้ามีการบรรเลงผิดพลาดจะมีวิธีแก้ไขอย่างไร (สุพิศชา ผดุงสุทธิ, สัมภาษณ์, 18 กรกฎาคม 2559)

อาจารย์สุพิศชาจะนำขันและเงินกำนลไปใส่บาตรและระลึกถึงครูขอโหสิกรรมต่อครูในสิ่งที่ผิดพลาดไปเพื่อไม่ให้บาปและเกิดสิ่งไม่ดีเกิดโทษภัยอันตรายต่าง ๆ กับตัวเอง

สรุปการประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลป์ปทุมธานีจัดขึ้นที่หอประชุมใหญ่ มีการจัดเตรียมงานในพิธีไหว้ครูดนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลป์ปทุมธานีอย่างเป็นขั้นตอน เครื่องดนตรีที่ใช้ในพิธีไหว้ครูดนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลป์ปทุมธานี ใช้วงปี่พาทย์ไม้แข็งประกอบด้วย ปี่ใน ระนาดเอก ระนาดทุ้ม ฉิ่งวงใหญ่ ตะโพน กลองทัด ฉิ่ง งบประมาณที่ใช้ได้รับจัดสรรจากทางราชการ บุคคลผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีวิทยาลัยนาฏศิลป์ปทุมธานี มีทั้งหมดรวม 8 ท่านซึ่งได้รับการคัดเลือกจากคณะกรรมการดำเนินงานจากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบพิธีพบว่ามีการดำเนินการในขั้นตอนต่าง ๆ ตามแนวปฏิบัติของอาจารย์มนตรี ตราโมท ทั้งด้าน เครื่องบูชาครู เครื่องสังเวย การบรรเลงเพลงหน้าพาทย์ แต่พบว่ามีความแตกต่างกันบ้างในวิธีการปฏิบัติบางขั้นตอนเช่นการใช้น้ำมนต์ การประพรม การโปรยข้าวตอก เรื่องเพลงที่บรรเลงอาจมีการตัดเพลงบางส่วนเพื่อให้เหมาะสมกับเวลา

จะเห็นได้ว่าการประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลป์ปทุมธานีนั้นจัดขึ้นตามความเชื่อที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ผู้ดำเนินงานและผู้ร่วมงาน และยังคงปฏิบัติอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน

บทที่ 4

วิเคราะห์เพลงหน้าพาทย์ในพิธีไหว้ครูดนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลปบุรี

การบรรเลงเพลงไทยโดยทั่วไปนั้น ทำนองหลักของวงใหญ่หรือทางฆ้อง (มือฆ้อง) ถือว่าเป็นส่วนสำคัญของเครื่องดนตรีประเภทอื่นของวงดนตรีไทย ในการกำหนดขอบเขตต่าง ๆ ของเพลงเพื่อเครื่องดนตรีได้นำไปแปรทำนองเป็นรูปแบบของตนเอง ตามบทบาทหน้าที่ ขอบเขตของตนเอง เช่น ระนาดเอก นำไปแปรเป็นทำนองถี่ ๆ ปี่นำไปแปรเป็นทำนองเก็บบ้าง โห่บ้าง เป็นต้น ซึ่งรูปแบบของทำนองหลัก (ทางฆ้องวงใหญ่) เพลงหน้าพาทย์ในวิทยาลัยนาฏศิลปบุรี ได้สืบทอดมาจากอาจารย์จิรัส อัจฉรงค์ (ศิลปินแห่งชาติ) ซึ่งเป็นนักดนตรีไทยท่านหนึ่งที่มีความรู้ความสามารถในการบรรเลงเครื่องดนตรีไทยเป็นที่ยอมรับในวงการดนตรีไทย ในการวิเคราะห์เพลงหน้าพาทย์ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลปบุรี จะทำการวิเคราะห์เพลงหน้าพาทย์จำนวน 3 บทเพลง คือ

1. เพลงตระพระปรคนธรรพ
2. เพลงเสมอเถร
3. เพลงพราหมณ์ออก

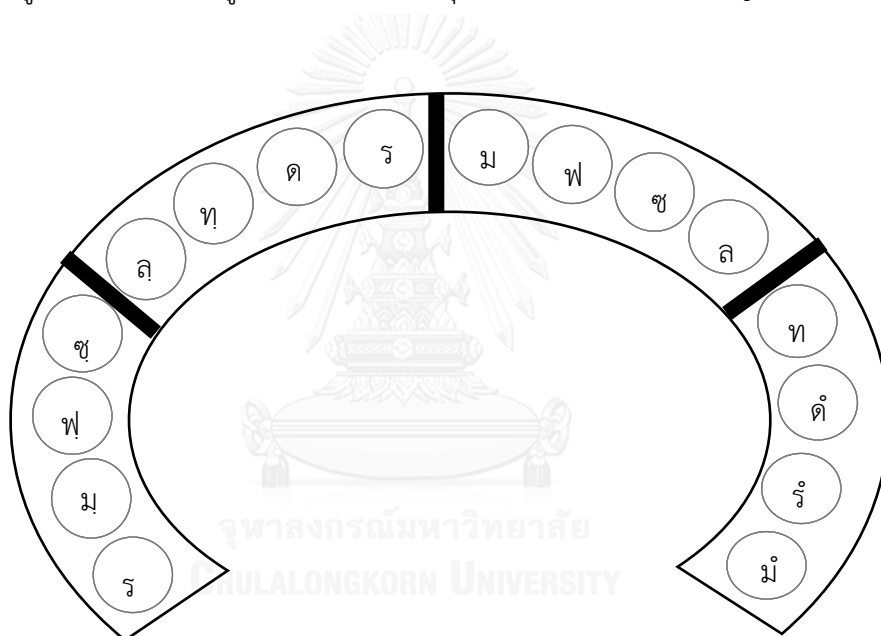
เพลงหน้าพาทย์ทั้ง 3 บทเพลงที่ใช้บรรเลงประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยดังกล่าว แบ่งออกเป็นเพลงประเภทเพลงตระ 1 บทเพลง คือเพลงตระพระปรคนธรรพ และบทเพลงประเภท เพลงเสมอ 2 บทเพลงด้วยกันคือ เพลงเสมอเถร และเพลงพราหมณ์ออกโดยบทเพลงทั้ง 3 เป็นบทเพลงที่แสดงถึงตัวตนบทบาทหน้าที่ของครูและเป็นตัวแทนของครู ในพิธีไหว้ครูดนตรีไทยได้อย่างครบถ้วน และเหมาะสมกับการวิเคราะห์เพลงไว้เป็นลายลักษณ์อักษร

เพลงตระ เป็นเพลงหน้าพาทย์ประเภทหนึ่ง เช่น เพลงตระนิมิต เพลงตระพระปรคนธรรพ เป็นต้น ซึ่งบรรเลงประกอบกิจการของตัวโขนละคร ทั้งที่เป็นกิริยาสมมุติในอดีตและปัจจุบัน มีจังหวะหน้าทับประจำเพลงเรียกว่า “ไม้เดิน” โดยอาจารย์มนตรี ตราโมท อธิบายความหมายของไม้เดิน คือการตีกลองทัดที่ดำเนินเรื่อย ๆ ไป ตามจังหวะโดยมิได้มีการตีสอดแทรกจังหวะให้กระชั้นถี่เข้าไป คือตีจังหวะอันสม่ำเสมอ ซึ่งจะถี่หรือห่างเท่าไรนั้น แล้วแต่ลักษณะของทำนองเพลง และ “ไม้ลา” คือการตีกลองทัดที่สอดแทรกสลับการตีกระชั้นบ้าง ลักจังหวะบ้าง ตรงจังหวะบ้าง โดยตีสอดรับกับตะโพน ที่ตี

เรียก (ท่า) เป็นทำนองรับกัน มักอยู่ทำนองส่วนท้าย ในส่วนจบของบทเพลง เช่น เพลงตระนิมิต มี 4 ไม้เดิน กลองทัดต้องบรรเลงไป 4 ไม้เดินแล้วจึงออกไม้ลา เป็นต้น (มนตรี ตราโมท, 2531 : 20)

ในการวิเคราะห์เพลงหน้าพาทย์ ทั้ง 3 บทเพลงนั้น ผู้วิจัยใช้หลักการวิเคราะห์ทำนองหลัก (ทางซ่องวงใหญ่) โดยใช้ทฤษฎีทางทั้ง 7 ของอาจารย์มนตรี ตราโมท เป็นหลักในการวิเคราะห์ โดยมีข้อกำหนดในการวิเคราะห์ดังนี้

1. กำหนดให้ใช้วิธีการบันทึกโน้ตระบบไทย ยึดตามตำแหน่งลูกซ่องวงใหญ่ทั้ง 16 ลูก เริ่มต้นจากลูกซ่องซ้ายมือของผู้บรรเลง (เสียงต่ำที่สุด) โดยใช้อักษรไทยเป็นสัญลักษณ์แทนเสียงดังนี้

ลูกซ่องในระดับเสียงปีพาทย์ไม้แข็ง

ลูกที่ 1	ใช้สัญลักษณ์ ร	ลูกที่ 2	ใช้สัญลักษณ์ ม
ลูกที่ 3	ใช้สัญลักษณ์ ฟ	ลูกที่ 4	ใช้สัญลักษณ์ ช
ลูกที่ 5	ใช้สัญลักษณ์ ล	ลูกที่ 6	ใช้สัญลักษณ์ ท
ลูกที่ 7	ใช้สัญลักษณ์ ด	ลูกที่ 8	ใช้สัญลักษณ์ ร
ลูกที่ 9	ใช้สัญลักษณ์ ม	ลูกที่ 10	ใช้สัญลักษณ์ ฟ
ลูกที่ 11	ใช้สัญลักษณ์ ช	ลูกที่ 12	ใช้สัญลักษณ์ ล
ลูกที่ 13	ใช้สัญลักษณ์ ท	ลูกที่ 14	ใช้สัญลักษณ์ ด
ลูกที่ 15	ใช้สัญลักษณ์ ร	ลูกที่ 16	ใช้สัญลักษณ์ ม

ข้อกำหนดในการบันทึกโน้ตและการใช้สัญลักษณ์ ระบบตัวอักษรไทย

1. ใช้อักษรไทยแทนเสียงดนตรี
2. ในการบันทึกมือซ้อง บรรทัดที่ 1 เป็นการบรรเลงด้วยมือขวา และบรรทัดที่ 2 บรรเลงด้วยมือซ้าย
3. สัญลักษณ์ แทนการบรรเลงสะบัดเสียงลง
4. สัญลักษณ์ แทนการบรรเลงสะบัดเสียงขึ้น
5. สัญลักษณ์ ต้ แทนเสียง ตึง ของตะโพนไทย
6. สัญลักษณ์ ถ แทนเสียง ถะ ของตะโพนไทย
7. สัญลักษณ์ ตุ แทนเสียง ตูบ ของตะโพนไทย
8. สัญลักษณ์ พล แทนเสียง เพลิง ของตะโพนไทย
9. สัญลักษณ์ ท แทนเสียง เท่ง ของตะโพนไทย
10. สัญลักษณ์ ต๋ แทนเสียง ต่อม ของกลองทัดใบที่ 1 (เสียงต่ำ)
11. สัญลักษณ์ ต๊ แทนเสียง ตุ่ม ของกลองทัดใบที่ 2 (เสียงสูง)

2. กำหนดให้ใช้ทฤษฎีดนตรีไทยของอาจารย์มนตรี ตราโมท เรื่อง “ทาง” ในดนตรีไทย โดยกำหนดให้ลูกซ้องลูกที่ 10 (นับจากลูกที่มีเสียงต่ำสุด) อนุโลมเทียบเสียงกับดนตรีสากล ตรงกับเสียงฟา เรียกว่า “ทางเพียงออล่าง”

3. คำว่า “กลุ่มเสียงปัญจมูล” หมายถึงกลุ่มเสียง 5 เสียง ที่ใช้เป็นโครงสร้างหลักของทำนองเพลง ซึ่งแต่ละกลุ่มแสดงให้เห็นเป็นกลุ่มๆ ละ 5 เสียง มีชื่อเรียกแตกต่างกันออกไปในหลักการดนตรีไทย โดยเรียกแต่ละกลุ่มเสียงว่า “ทาง” ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4.1 ตารางแสดงระดับบันไดเสียงดนตรีไทย 7 ทาง

ทางที่	กลุ่มเสียง	ชื่อเรียก
1.	ฟ ซ ล × ต ร ×	ทางเพียงออล่าง
2.	ซ ล ท × ร ม ×	ทางใน
3.	ล ท ด × ม ฟ ×	ทางกลาง
4.	ท ด ร × ฟ ซ ×	ทางเพียงออบน
5.	ด ร ม × ซ ล ×	ทางนอก
6.	ร ม ฟ × ล ท ×	ทางกลางแหบ
7.	ม ฟ ซ × ท ด ×	ทางขวา

4. ลูกตก หมายถึง เสียงสุดท้ายของวรรคเพลงหรือประโยคเพลง โดยในวรรคเพลงให้ยึดตำแหน่งเสียงสุดท้ายของสำนวนเพลง ซึ่งตรงกับโน้ตตัวสุดท้ายของห้องเพลงที่ 4 และลูกตกของประโยคเพลง ให้ยึดตำแหน่งเสียงสุดท้ายของห้องเพลง ซึ่งตรงกับโน้ตตัวสุดท้าย ของห้องเพลงที่ 8 ในการบันทึกโน้ตระบบไทย

4.1 วิเคราะห์องค์ประกอบทำนองหลักเพลงพระปรคนธรรพ เสมอเถร พราหมณ์ออก

4.1.1 โครงสร้างและบันไดเสียง เพลงพระปรคนธรรพ

4.1.2 โครงสร้างและบันไดเสียง เพลงเสมอเถร

4.1.3 โครงสร้างและบันไดเสียง เพลงพราหมณ์ออก

4.2 วิเคราะห์ลักษณะมือซ้องเพลงหน้าพาทย์ เทียบกับมือซ้องพื้นฐาน

4.2.1 ลักษณะมือซ้องเพลงพระปรคนธรรพกับมือซ้องพื้นฐาน

4.2.2 ลักษณะมือซ้องเพลงเสมอเถรกับมือซ้องพื้นฐาน

4.2.3 ลักษณะมือซ้องเพลงพราหมณ์ออกกับมือซ้องพื้นฐาน

ประโยคที่ 5

มือซ้่อง	- - - ร	- - - -	- ร - -	ด - - ม	- - - มพ	- ล - -	- ล - -	พ - - -
	- - - ล	- - - พ	- - - -	- พล - -	- - - ร -	- - - ม	- ร - -	- มร - ด
ตะโพน	- - ต ต	- - ต พ	- - - -	- ถ - ต	- ต - ต		- - ตพ	- ต - ต
กลองทัด	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ต	- - - -	- - - -	- - - ต

ประโยคที่ 6

มือซ้่อง	- ม - ม	- - - ค	- - - ล	- - - พค	- - - ค -	- พ - ด	- - - -	- ร - ม
	- - - ด	- - พล	- ม - -	- - - ล -	- - พล	- - - -	- พ - ด	- - - -
ตะโพน	- ต - พ	- ถ - ต	- ต - ต	- - ตพล	- - ตพล	- ต - ต	- - ตพล	- ต - ต
กลองทัด	- - - -	- - - -	- - - ต	- - - -	- - - -	- - - ต	- - - -	- - - ต

ประโยคที่ 7

มือซ้่อง	- - - ม	- - - -	- ม - ม	- - - ร	- - - ร	- - - -	- ม - ม	- - - ร
	- - - พ	- - - พ	- - - -	- - - ล	- - - ล	- - - พ	- - - -	- - - ล
ตะโพน	- - - ต	- ถ - ต	- ต - ต	- - ตพล	- - ตพล	- ต - ต	- ต - พ	- ถ - ต
กลองทัด	- - - -	- - - -	- - - ต	- - - -	- - - -	- - - ต	- - - -	- - - -

ประโยคที่ 8

มือซ้่อง	- - - -	- ล - ล	- - - พ	- - - พ	- - - -	- - - พ	- - - ม	- - - ม
	- - - ล	- - - -	- - - พ	- - - มร	- - - -	- - - มร	- - - -	- - - ม -
ตะโพน	- ต - ต	- - ตพล	- - ตพล	- ต - ต	- - ตพล	- ต - ต	- - ตพล	- ต - ต
กลองทัด	- - - ต	- - - -	- - - -	- - - ต	- - - ต	- - - ต	- - - ต	- - - ต

เที่ยวหลัง ประโยคที่ 1 (บรรเลงทำนองเพลงพร้อมกับจังหวะหน้าทับ)

มือฆ้อง	- - - -	- ล - ล	- - - ท	- - ฟ	- - - -	- - ฟ	- - - ม	- - - ม
	- - - ล	- - - -	- - - ท	- - - มร	- - - -	- - - มร	- - - -	- - - ม -
ตะโพน	- - - -	- - - ตั้	- - - -	- - - ถ	- - - -	- - - ต	- - - ตั้	- - - ต
กลองทัด	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ต

ร้วทำยเพลงตระพระปรคนธรรพ (เป็นทำนองเพลงร้วเฉพาะ)

ประโยคที่ 1

มือฆ้อง	- ร - -	ด - -	- รร - ร	- ม - ม	- - - ม	- ม - ม	- ม - ม	- ม - ม
	- ล - -	- ทล - ท	ด - - ล	- - - ม	- - - ม	- - - ม	- - - ม	- - - ม
ตะโพน	- - - ต	- พล - ท	- - - ต	- พล - ท	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
กลองทัด	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ต	- ตต ต	- - - ตั้	- ตั้ ตั้ ตั้

ประโยคที่ 2

มือฆ้อง	- - - -	- ล - ช	ฟ - - -	- ชล - ช	- ล - ล	- - - ล	- ล - ล	- ล - ล
	- - - ล	- - - ร	- มร - ม	ฟ - - ร	- - - ล	- - - ล	- - - ล	- - - ล
ตะโพน	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
กลองทัด	- - - -	- - - ตั้	- - - -	- - - ตั้	- - - ตั้	- - - ตั้	- - - ตั้	- ตั้ ตั้ ตั้

ประโยคที่ 3

มือฆ้อง	- ร - ม	- ร - ท	- ล - ท	- ล ชล	- ช - ช	- - - ช	- ช - ช	- ช - ช
	- ร - ม	- ร - ท	- ล - ท	- ล - ล	- - - ช	- - - ช	- - - ช	- - - ช
ตะโพน	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
กลองทัด	- - - -	- - - ต	- - - -	- - - ต	- - - ต	- - - ต	- - - ต	- ต ต ต

ประโยคที่ 4

มือฆ้อง	- - - -	- ม - ม	- ท - -	- ล - ล	- - ช -	- ล - ช	- - - -	- - - ช
	- - - ม	- - - ท	- ท - ล	- - - ร	- - - ฟ	- - - ด	- - - ช	- - - -
ตะโพน	- ท - ต	- ท - ต	- - ท ต	ท ตั้ - -	- - ต ตั้	- - ตพล	- ถ - ต	- ตั้ - ต
กลองทัด	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ตั้	- - - ตั้	- - - ต	- - - ต

ทำนองทางซ็องเพลงเสมอเถร

บันทึกโน้ตโดย อาจารย์วิทยา จ้อยวงษ์

ตรวจสอบทำนองเพลงและจังหวะหน้าทับโดย อาจารย์ณรงค์ฤทธิ์ คงปิ่น

ประโยคที่ 1

มือซ็อง	- - - ล	- ท พ	- - - ร	- ร - ช	- - - -	- ช - ช	- - - ล	- - - ช
	- ล - -	- ท - มร	- - ร -	- ล - ช	- - - ช	- - - -	- - - ล	- - - ช
ตะโพน	- - ตต	- - ตพล	- - - ต	- - - ต	- - - ต	- - - ถ	- - - ต	- ต - ต
กลองทัด	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ต	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ต

ประโยคที่ 2

มือซ็อง	- - ฟ ม	- ฟ - ช	- - - ล	- - - ท	- - - -	- - - ช	- - - -	- - - ล
	- - - ม	- ฟ - ช	- - - ล	- - - ท	- - - -	- - - ฟ	- - - -	- - - ล
ตะโพน	- - - ท	- - - ถ	- - - ต	- ต - ต	- - - ท	- - ตต	- ต - ต	- พ - ท
กลองทัด	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ต	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ต

ประโยคที่ 3

มือซ็อง	- - - -	- - - ช	- - - -	- - - ท	- ล ท	- ร - ม	- ม - ม	- ร - ท
	- - - -	- - - ฟ	- - - -	- - - ท	- ช - -	- ร - ม	- ช - ม	- ร - ท
ตะโพน	- - ตต	- - ตพล	- - - ต	- - - ต	- - - ต	- - - ถ	- - - ต	- ต - ต
กลองทัด	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ต	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ต

ประโยคที่ 4

มือซ็อง	- ร - ม	- ร - -	ท ท - -	ล ล - ฟ	- - ม ม	- ฟ - ล	- ม - -	ม ร - ม
	- ร - ม	- ร - ท	- - - ล	- - - ต	- ท - -	- ต - ล	- ร - ท	- ล - ท
ตะโพน	- - - ท	- - - ถ	- - - ต	- ต - ต	- - - ท	- - ตต	- ต - ต	- พ - ท
กลองทัด	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ต	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ต

ประโยคที่ 5

มือซ็อง	- - ม ฟ	- ล - -	- ล - -	ฟ - - -	- - - -	- ฟ - ฟ	- ฟ - -	ม ม - ฟ
	- ร - -	- - - ม	- ร - -	- มร - ท	- - - ฟ	- - - -	- ฟ - ม	- - - ฟ
ตะโพน	- - ตต	- - ตพล	- - - ต	- - - ต	- - - ท	ต ต - -	- ท ตต	- ท ตต
กลองทัด	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ต	- - - -	- ต - -	- - - ต	- - - ต

ประโยคที่ 6

มือซ้อง	- ท - -	ล ล - ท	- ม - -	ร ม - ร	- พ - ม	- ร - -	ด - -	- - ร ม
	- ท - ล	- - - ท	- ร - ท	- - - ล	- - - -	- ล - -	- ทล - ท	- ด - -
ตะโพน	- - - ท	ตี ต - -	- ท ตี ต	- ท ตี ต	- ท ตี ต	- ท ตี ต	- ท ตี ต	- - - -
กลองทัด	- - - -	- ต - -	- - - ต	- - - ต	- - - ต	- - - ต	- - - ต	- - - -

ประโยคที่ 7 (วรรคที่ 1)

มือซ้อง	- - - ช	ล ท - ล	- ช - พ	- ม - ร
	- ช - -	- ท - ล	- ช - พ	- ม - ร
ตะโพน	- - ต ตี	- - ต พล	- ถ - ต	- ตี - ต
กลองทัด	- - - ต	- - - ต	- - - ต	- - - ต

รั้วทำเพลง ประโยคที่ 1

มือซ้อง	- - - ล	- - - ท	- พม	- ม - ม	- ร ต	- - - -	ร ม - ร	- ม - ม
	- - - ล	- - - ท	- - - ร	- - - ม	- ล - ทล	- ท - ด	- - - ล	- - - ม
ตะโพน	- - - ต	- พล - ท	- - - ต	- พล - ท	- - - ต	- พล - ท	- - - ต	- พล - ท
กลองทัด	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -

ประโยคที่ 2

มือซ้อง	- ม - ม	- ม - ม	- ม - ม	- ม - ม	- - - -	- ล - ช	พ - - -	- ชล - ช
	- - - ม	- - - ม	- - - ม	- - - ม	- - - ล	- - - ช	- มร - ม	พ - - ร
ตะโพน	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
กลองทัด	- - - ต	- ต ตี ต	- - - ต	- ตี ตี ต	- - - ต	- - - ต	- - - ต	- - - ต

ประโยคที่ 3

มือซ้อง	- ล - ล	- ล - ล	- ล - ล	- ล - ล	- รี่ - มี่	- รี่ - ท	- ล - ท	- ล ช ล
	- - - ล	- - - ล	- - - ล	- - - ล	- ร - ม	- ร - ท	- ล - ท	- ล - ล
ตะโพน	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
กลองทัด	- ตี - ตี	- ตี - ตี	- ตี - ตี	- ตี - ตี	- ตี - ตี	- ตี - ตี	ตี ตี ตี ตี	ตี ตี ตี ตี

ประโยคที่ 3

มือฆ้อง	- ช - ช	- ช - ช	- ช - ช	- ช - ช	- - - -	- ม - ม	- ท - -	- ล - ล
	- - - ช	- - - ช	- - - ช	- - - ช	- - - ม	- - - ท	- ท - ล	- - - ร
ตะโพน	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- ท - ต	- ท - ต	- - ท ต	ท ต - -
กลองทัด	- ต - ต	- ต - ต	ต ต ตต	ต ต ตต	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -

ประโยคที่ 4 (วรรคที่ 1)

มือฆ้อง	- - ช -	- ล - ช	- - - -	- - - ช
	- - - ฟ	- - - ด	- - - ช	- - - -
ตะโพน	- - ต ต	- - ต พล	- ถ - ต	- ต - ต
กลองทัด	- - - ต	- - - ต	- - - ต	- - - ต

ทำนองทางซ็องเพลงพราหมณ์ออก

บันทึกโน้ตโดย อาจารย์วิทยา จุ้ยวงษ์

ตรวจสอบทำนองเพลงและจังหวะหน้าทับโดย อาจารย์ณรงค์ฤทธิ์ คงปิ่น

ประโยคที่ 1

มือซ็อง	- - - ท	- - - ท	- - - ท	- ร - -	- - - ซ	- ล - -	- ล - ซ	- - - ล
	- - - ฟ	- - ท -	- - ล - -	- - - ม	- ร - -	- - - ม	- - - ฟ	- - - ม
ตะโพน	- - - ตั้	- - - ถ	- - - ต	- ตั้ - ต	- - - ท	- - - ถ	- - - ต	- ตั้ - ต
กลองทัด	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ต	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ต

ประโยคที่ 2

มือซ็อง	- - - -	- - - ต	- - - ท	- - - ท	- - - -	- - - ฟ	- - - ม	- - - ม
	- - - -	- - - ทล	- - - ฟ	- - - ท -	- - - -	- - - มร	- - - ท	- - - ม -
ตะโพน	- - - ท	- - ตั้ ตั้	- ตั้ - ต	- พล - ท	- - - ตตั้	- - - ตพล	- - - ตั้	- - - ต
กลองทัด	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ต	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ต

ประโยคที่ 3

มือซ็อง	- - - ร	- - - ล	- - - ร	- - - ม	- - - ล	- - - ซ	- - - -	- - - ล
	- - - ล	- - - ล	- - - ล	- - - ท	- - - ล	- - - ฟ	- - - -	- - - ล
ตะโพน	- - - ท	- - - ตั้	- - - ต	- ตั้ - ต	- - - ท	- - - ถ	- - - ต	- ตั้ - ต
กลองทัด	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ต	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ต

ประโยคที่ 4

มือซ็อง	- - - -	- ล - ล	- - - -	- - - ร	- - - ล	- ทึ่ ทึ่	- - - ล	- - - ล
	- - - ล	- - - -	- ล - ท	- - - ต	- ล - -	- - - ลซ	- - - -	- - - ล -
ตะโพน	- - - ท	- - - ตั้	- ตั้ - ต	- พล - ท	- - - ตตั้	- - - ตพล	- - - ตั้	- - - ต
กลองทัด	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ต	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ต

ประโยคที่ 5

มือซ็อง	- - - ร	- ม ต	- - - ท	- - - ท	- - - ร	- - - -	- - - ร	- - - ร
	- ร - -	- - - ทล	- - - ฟ	- - - ท -	- - - ล	- - - ท	- - - ต	- - - ล
ตะโพน	- - - ท	ตั้ ต - -	- ท ตั้ ต	- ท ตั้ ต	- - - ท	ตั้ ต - -	- ท ตั้ ต	- ท ตั้ ต
กลองทัด	- - - -	- ตั้ - -	- - - ตั้	- - - ตั้	- - - -	- ต - -	- - - ต	- - - ต

ประโยคที่ 5

มือฆ้อง	- ช - ช	- ช - ช	- ช - ช	- ช - ช	- - - -	- ม - ม	- ท - -	- ล - ล
	- - - ช	- - - ช	- - - ช	- - - ช	- - - ม	- - - ท	- ท - ล	- - - ร
ตะโพน	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- ท - ต	- ท - ต	- - ท ต	ท ต - -
กลองทัด	- ต - ต	- ต - ต	ต ต ตต	ต ต ตต	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -

ประโยคที่ 6 (วรรคที่ 1)

มือฆ้อง	- - ช -	- ล - ช	- - - -	- - - ช
	- - - ฟ	- - - ด	- - - ช	- - - -
ตะโพน	- - ต ต	- - ต พ	- ถ - ต	- ต - ต
กลองทัด	- - - ต	- - - ต	- - - ต	- - - ต

4.1 วิเคราะห์องค์ประกอบทำนองหลัก เพลงตระพระปรคนธรรพ เพลงเสมอเถร เพลงพราหมณ์ ออก

4.1.1 โครงสร้างและบันไดเสียงเพลงตระพระปรคนธรรพ

จากการวิเคราะห์สรุปโครงสร้าง บันไดเสียงและลูกตก เพลงตระพระปรคนธรรพ พบว่าเป็น เพลงประเภทท่อนเดียว ในอัตราจังหวะ 2 ชั้น มี 8 จังหวะหน้าทับ มีการใช้บันไดเสียง 3 บันไดเสียง คือ ทางใน ทางนอก และกลางแหบ โดยแสดงให้เห็นดังนี้

ทำนองหลัก ประโยคที่ 1 ห้องเพลงที่ 1 ถึงห้องเพลงที่ 8

- - - -	- ล - ล	- - - ท	- - ฟ -	- - - -	- - ฟ -	- - - ม	- - - ม
- - - ล	- - - -	- - - ท	- - - มร	- - - -	- - - มร	- - - -	- - ม -

ลูกตกประโยคเพลงระดับเสียงมี อยู่ทางกลางแหบ การร้อยเรียงทำนองเพลงเป็นการดำเนิน ทำนองห่าง ๆ ใช้เสียงดนตรีในลักษณะซ้ำกันในการสลับเสียง ของห้องเพลงที่ 4 และห้องเพลงที่ 6 ของหน้าทับในไม้เดินที่ 1 เครื่องดำเนินทำนองบรรเลงในเที่ยวที่ 2 ในการขึ้นบทเพลงเป็นการบรรเลง เฉพาะเครื่องกำกับจังหวะหน้าทับ มีการใช้กลวิธีพิเศษของมือฆ้อง เช่นเดียวกับเพลงหน้าพาทย์ในบท เพลงอื่น ๆ โดยทำนองเพลงโดยรวมเป็นทำนองห่าง ๆ เน้นการสลับเสียงลง ในห้องที่ 4 ห้องที่ 6 และสละเสียงในห้องที่ 8 โดยบรรเลงในบันไดเสียงทางกลางแหบ และเป็นแนวทางในการปรับ ความพร้อมเพรียงของผู้บรรเลง และปรับเสียงดนตรีให้มีความมั่นคงเป็นรูปแบบเดียวกันไปในตัวด้วย โดยแสดงถึง ความสง่างามและความภาคภูมิใจ ก่อให้เกิดความศรัทธา ความมีสมาธิ และความเคารพต่อ พิธีกรรมในขณะนั้น ของผู้บรรเลงและผู้เข้าร่วมพิธี

ทำนองหลัก ประโยคที่ 2 ห้องเพลงที่ 9 ถึงห้องเพลงที่ 16

- - - ร	- - - ร	- ม - ร	- - - -	- - ท -	- ล - ท	- - - -	- ด - ร
- - - ล	- - ร -	- - - -	- ด - ท	- - ล ช	- - - -	- ล - ท	- - - -

ลูกตกประโยคเพลงระดับเสียงเร อยู่ทางใน การร้อยเรียงทำนองเพลงใช้ทำนองห่าง ๆ โดย บรรเลงอยู่ในกลุ่มเสียงต่ำของเครื่องดนตรี โดยใช้วิธีการสละเสียงในห้องแรกของประโยคเพลง และวิธีการแบ่งมือฆ้องออกเป็นข้างละ 2 เสียงจนจบประโยคเพลง

ทำนองหลัก ประโยคที่ 3 ห้องเพลงที่ 17 ถึงห้องเพลงที่ 24

- - - ด	- - ร ม	- ช - ช	- - ม -	- - - ด	- - - -	- ร - ร	- - - ด
- ช - -	- ด - -	- - - ม	- - ร ด	- - - ช	- - - ล	- - - -	- - - ช

ลูกตกประโยคเพลงระดับเสียงโด อยู่ทางนอก การร้อยเรียงทำนองเพลงใช้ทำนองห่าง ๆ เช่นเดียวกับประโยคที่ 2 โดยบรรเลงอยู่ในกลุ่มเสียงต่ำของเครื่องดนตรี โดยใช้วิธีการแบ่งมือซ้ายขวา สลับการสับัดเสียง และยังคงใช้ทำนองห่าง ๆ

ทำนองหลัก ประโยคที่ 4 ห้องเพลงที่ 25 ถึงห้องเพลงที่ 32

- - - -	- ซู - ซู	- - - ล	- - ม -	- - - -	- - ม -	- - - ร	- - - ร
- - - ซู	- - - -	- - - ล	- - - รด	- - - -	- - - รด	- - - -	- - ร -

ลูกตกประโยคเพลงระดับเสียงเร อยู่ทางนอก การร้อยเรียงทำนองเพลงใช้ทำนองห่าง ๆ โดยใช้วิธีการประดิษฐ์ทำนองเช่นเดียวกับประโยคที่ 1 โดยมีลักษณะที่เฉพาะ คือ ลดเสียงลงมาใช้ทางนอก เป็นทำนองที่บรรเลงไม้เดินไม้ที่ 4

ทำนองหลัก ประโยคที่ 5 ห้องเพลงที่ 33 ถึงห้องเพลงที่ 40

- - - ร	- - - -	- ร - -	ด - - - ม	- - - มฟ	- ล - -	- ล - -	ซ. - - -
- - - ล	- - - ท	- ล - -	- ทล - -	- - - ร -	- - - ม	- ร - -	- ฟม - ด

ลูกตกประโยคเพลงระดับเสียงโด อยู่ทางกลางแหบ การร้อยเรียงทำนองเพลงใช้ทำนองห่าง ๆ โดยใช้วิธีการสับัดเสียง และการบรรเลงคู่ 4 เป็นหลักในทำนองเพลง เป็นทำนองเริ่มต้นไม้ลาของเพลง

ทำนองหลัก ประโยคที่ 6 ห้องเพลงที่ 41 ถึงห้องเพลงที่ 48

- ม - ม	- - ด -	- - - ล	- - - ทด	- - ด -	- ท - ด	- - - -	- ร - ม
- - - ด	- - - ทล	- ม - -	- - ล -	- - - ทล	- - - -	- ท - ด	- - - -

ลูกตกประโยคเพลงระดับเสียงที่มี อยู่ทางกลาง การร้อยเรียงทำนองเพลงใช้ทำนองห่าง ๆ โดยใช้วิธีการสับัดเสียงลงในเสียง ด ท ล และบรรเลงกลับในเสียงเดิม คือ ล ท ด และการบรรเลงแบ่งมือซ้ายขวา เป็นหลักในทำนองเพลง

ทำนองหลัก ประโยคที่ 7 ห้องเพลงที่ 49 ถึงห้องเพลงที่ 56

- - - ม	- - - -	- ม - ม	- - - ร	- - - ร	- - - -	- ม - ม	- - - ร
- - - ท	- - - ท	- - - -	- - - ล	- - - ล	- - - ท	- - - -	- - - ล

ลูกตกประโยคเพลงระดับเสียงเร อยู่ทางกลางแหบ การร้อยเรียงทำนองเพลงใช้ทำนองห่าง ๆ โดยใช้วิธีการบรรเลงคู่ 4 และการแบ่งมือซ้าย มือขวา ให้ระดับเสียงยืนอยู่ที่เสียงเร เป็นหลักในทำนองเพลง

ทำนองหลัก ประโยคที่ 8 ห้องเพลงที่ 57 ถึงห้องเพลงที่ 64

- - - -	- ล - ล	- - - ท	- - ฟ -	- - - -	- - ฟ -	- - - ม	- - - ม
- - - ล	- - - -	- - - ท	- - - มร	- - - -	- - - มร	- - - -	- - ม -

ลูกตกประโยคเพลงระดับเสียงมี อยู่ทางกลางแหบ การร้อยเรียงทำนองเพลงใช้ทำนองห่าง ๆ โดยบรรเลงอยู่ในกลุ่มเสียงต่ำของเครื่องดนตรี โดยใช้วิธีการสะเตาะเสียงในห้องแรกของประโยคเพลง และวิธีการแบ่งมือห้องออกเป็นข้างละ 2 เสียงจนจบประโยคเพลง เช่นเดียวกับทำนองขึ้นต้นบทเพลง

สรุปทำนองหลัก (ทางห้อง) เพลงพระประพนธ์พรคนธรรพ มีบันไดเสียงดังนี้

ประโยคที่ 1 ลูกตกเสียง มี เป็นเสียงที่ 2 ทางกลางแหบ ของกลุ่มเสียง ร ม ฟ x ล ท x

ประโยคที่ 2 ลูกตกเสียง เร เป็นเสียงที่ 5 ทางใน ของกลุ่มเสียง ซ ล ท x ร ม x

ประโยคที่ 3 ลูกตกเสียง โด เป็นเสียงที่ 1 ทางนอก ของกลุ่มเสียง ด ร ม x ซ ล x

ประโยคที่ 4 ลูกตกเสียง เร เป็นเสียงที่ 2 ทางนอก ของกลุ่มเสียง ด ร ม x ซ ล x

ประโยคที่ 5 ลูกตกเสียง ที เป็นเสียงที่ 6 ทางกลางแหบ ของกลุ่มเสียง ร ม ฟ x ล ท x

ประโยคที่ 6 ลูกตกเสียง มี เป็นเสียงที่ 2 ทางกลาง ของกลุ่มเสียง ร ม ฟ x ล ท x

ประโยคที่ 7 ลูกตกเสียง เร เป็นเสียงที่ 1 ทางกลางแหบ ของกลุ่มเสียง ร ม ฟ x ล ท x

ประโยคที่ 8 ลูกตกเสียง มี เป็นเสียงที่ 2 ทางกลางแหบ ของกลุ่มเสียง ร ม ฟ x ล ท x

จากการวิเคราะห์สรุปบันไดเสียงและลูกตกในบทเพลงพระประพนธ์พรคนธรรพ เป็นเพลงประเภทท่อนเดียว มี 8 ประโยค และใช้บันไดเสียงอยู่ 3 บันไดเสียงคือ ทางกลางแหบ ทางใน และทางนอก ซึ่งพบว่าในบันไดเสียงทางกลางแหบมีการใช้อยู่ 5 ประโยค บันไดเสียงทางใน 1 ประโยค และบันไดเสียงทางนอก 2 ประโยค และมีลักษณะเฉพาะคือ ใช้ตะโพน และกลองทัดบรรเลง ในการขึ้นต้นทำนองเพลง โดยเว้นเครื่องดำเนินทำนองใน 8 ห้องแรก เมื่อบรรเลงกลับต้นในเที่ยวที่ 2 เครื่องดำเนินทำนองบรรเลงทำนองของเพลงปกติ

4.1.2 โครงสร้างและบันไดเสียงเพลงเสมอเถร

จากการวิเคราะห์สรุบบันไดเสียงและลูกตกในบทเพลงเสมอเถร พบว่าเป็นเพลงประเภทท่อนเดี่ยว อัตราจังหวะ 2 ชั้น มีการใช้บันไดเสียง 2 บันไดเสียง คือ ทางกลางแหบ และทางใน โดยแสดงให้เห็นดังนี้

ทำนองหลัก ประโยคที่ 1 ห้องเพลงที่ 1 ถึงห้องเพลงที่ 8

- - - ล	- ท - พ -	- - - ร	- ร - ซ	- - - -	- ซ - ซ	- - - ล	- - - ซ
- ล - -	- ท - มร	- - ร -	- ล - ซ	- - - ซ	- - - -	- - - ล	- - - ซ

ลูกตกประโยคเพลงระดับเสียงซอล อยู่ทางใน การร้อยเรียงทำนองเพลงใช้ทำนองห่าง ๆ โดยใช้วิธีการประดิษฐ์ทำนองโดยวิธีการสับตเสียงแบบเพลงเสมอ และจบประโยคเพลงด้วยการดำเนินทำนองห่าง ๆ

ทำนองหลัก ประโยคที่ 2 ห้องเพลงที่ 9 ถึงห้องเพลงที่ 16

- - ฟ ม	- ฟ - ซ	- - - ล	- - - ท	- - - -	- - - ซ	- - - -	- - - ล
- - - ม	- ฟ - ซ	- - - ล	- - - ท	- - - -	- - - ฟ	- - - -	- - - ล

ลูกตกประโยคเพลงระดับเสียงลา อยู่ทางใน การร้อยเรียงทำนองเพลงใช้ทำนองห่าง ๆ โดยใช้วิธีการประดิษฐ์ทำนองเป็นคู่ 8 และการบรรเลงคู่ 2 ในวรรคจบของประโยคเพลง

ทำนองหลัก ประโยคที่ 3 ห้องเพลงที่ 17 ถึงห้องเพลงที่ 24

- - - -	- - - ซ	- - - -	- - - ท	- - ล ท	- รี้ - มี่	- มี่ - มี่	- รี้ - ท
- - - -	- - - ฟ	- - - -	- - - ท	- ซ - -	- ร - ม	- ซ - ม	- ร - ท

ลูกตกประโยคเพลงระดับเสียงที อยู่ทางใน การร้อยเรียงทำนองเพลงใช้ทำนองห่าง ๆ โดยใช้วิธีการประดิษฐ์ทำนองเป็นคู่ 2 เช่นเดียวกับประโยคที่ 2 และวิธีการบรรเลงแบบมีอฆ้องพื้นฐานในวรรคจบประโยคเพลง

ทำนองหลัก ประโยคที่ 4 ห้องเพลงที่ 25 ถึงห้องเพลงที่ 32

- รี้ - มี่	- รี้ - -	ท ท - -	ล ล - ฟ	- - ม ม	- ฟ - ล	- ม - -	ม ร - ม
- ร - ม	- ร - ท	- - - ล	- - - ด	- ท - -	- ด - ล	- ร - ท	- ล - ท

ลูกตกประโยคเพลงระดับเสียงมี อยู่กลางแหบ การร้อยเรียงทำนองเพลงใช้ทำนองแบบมีอฆ้องพื้นฐานในวรรคแรกจนจบประโยคเพลง

ทำนองหลัก ประโยคที่ 5 ห้องเพลงที่ 33 ถึงห้องเพลงที่ 40

- - ม ฟ	- ล - -	- ล - -	ฟ - - -	- - - -	- ฟ - ฟ	- ฟ - -	ม ม - ฟ
- ร - -	- - - ม	- ร - -	- ม ร - ทุ	- - - ฟ	- - - -	- ฟ - ม	- - - ฟ

ลูกตกประโยคเพลงระดับเสียงฟา อยู่ทางกลางแหบ การร้อยเรียงทำนองเพลงใช้ทำนองแบบมือซ้องพื้นฐานในวรรคแรกจนจบประโยคเพลงทั้งนี้สิ้นสุดไม่เดินที่ห้อง 36 จึงเริ่มไม่ลาต่อไป

ทำนองหลัก ประโยคที่ 6 ห้องเพลงที่ 41 ถึงห้องเพลงที่ 48

- ท - -	ล ล - ท	- ม - -	ร ม - ร	- ฟ - ม	- ร - ด	- - - -	- - ร ม
- ทุ - ล	- - - ทุ	- ร - ทุ	- - - ล	- - - -	- ล - -	ทุ ล - ทุ	- ด - -

ลูกตกประโยคเพลงระดับเสียงมี อยู่ทางกลางแหบ การร้อยเรียงทำนองเพลงใช้ทำนองแบบมือซ้องพื้นฐานในวรรคแรกจนจบประโยคเพลง

ทำนองหลัก ประโยคที่ 7 (วรรคเพลงที่ 1) ห้องเพลงที่ 49 ถึงห้องเพลงที่ 52

- - - ซ	ล ท - ล	- ซ - ฟ	- ม - ร
- ซ - -	- ทุ - ล	- ซ - ฟ	- ม - ร

ลูกตกประโยคเพลงระดับเสียงเร อยู่ทางใน การร้อยเรียงทำนองเพลงใช้ทำนองแบบมือซ้องพื้นฐานในวรรคแรกจนจบประโยคเพลง

สรุปทำนองหลัก (ทางซ้อง) เพลงตระพระเสมอเถร มีบันไดเสียงดังนี้

- ประโยคที่ 1 ลูกตกเสียง ซอล เป็นเสียงที่ 1 ทางใน ของกลุ่มเสียง ซ ล ท × ร ม ×
 ประโยคที่ 2 ลูกตกเสียง ที เป็นเสียงที่ 3 ทางใน ของกลุ่มเสียง ซ ล ท × ร ม ×
 ประโยคที่ 3 ลูกตกเสียง ที เป็นเสียงที่ 3 ทางใน ของกลุ่มเสียง ซ ล ท × ร ม ×
 ประโยคที่ 4 ลูกตกเสียง มี เป็นเสียงที่ 2 ทางกลางแหบ ของกลุ่มเสียง ร ม ฟ × ล ท ×
 ประโยคที่ 5 ลูกตกเสียง ฟา เป็นเสียงที่ 6 ทางกลางแหบ ของกลุ่มเสียง ร ม ฟ × ล ท ×
 ประโยคที่ 6 ลูกตกเสียง มี เป็นเสียงที่ 2 ทางกลางแหบ ของกลุ่มเสียง ร ม ฟ × ล ท ×
 ประโยคที่ 7 ลูกตกเสียง เร เป็นเสียงที่ 1 ทางใน ของกลุ่มเสียง ซ ล ท × ร ม ×

จากการวิเคราะห์สรุปโครงสร้าง บันไดเสียง และลูกตกเพลงเสมอเถร พบว่าเป็นเพลงประเภทท่อนเดียว มี 6 ประโยค 1 วรรค และใช้บันไดเสียงอยู่ 2 บันไดเสียงคือ ทางกลางแหบ และทางใน ซึ่งพบว่าในบันไดเสียงทางในมีการใช้อยู่ 4 ประโยค และบันไดเสียงกลางแหบ 3 ประโยค

4.1.3 โครงสร้างและบันไดเสียงเพลงพราหมณ์ออก

จากการวิเคราะห์สรุบบันไดเสียงและลูกตกเพลงพราหมณ์ออก พบว่าเป็นเพลงประเภทท่อนเดียว อัตราจังหวะ 2 ชั้น มีการใช้บันไดเสียง คือ ทางโน โดยแสดงให้เห็นดังนี้

ทำนองหลัก ประโยคที่ 1 ห้องเพลงที่ 1 ถึงห้องเพลงที่ 8

- - - ท	- - - ท	- - - ท	- ร - -	- - - ซุ	- ล - -	- ล - ซุ	- - - ล
- - - ฟ	- - ท -	- ล - -	- - - ม	- ร - -	- - - ม	- - - ฟ	- - - ม

ลูกตกประโยคเพลงระดับเสียงลา อยู่ทางโน การร้อยเรียงทำนองเพลงใช้ทำนองห่าง ๆ โดยใช้วิธีการประดิษฐ์ทำนองโดยการแบ่งมือซ้าย มือขวาในของทำนองในระดับเสียงต่ำของเครื่องดนตรีในไม้เดินไม้ที่ 1 - 2

ทำนองหลัก ประโยคที่ 2 ห้องเพลงที่ 9 ถึงห้องเพลงที่ 16

- - -	- - ด -	- - - ท	- - - ท	- - - -	- - ฟ	- - - ม	- - - ม
- - - -	- - - ทล	- - - ฟ	- - ท -	- - - -	- - - มร	- - - ท	- - ม -

ลูกตกประโยคเพลงระดับเสียงมี อยู่ทางโน การร้อยเรียงทำนองเพลงใช้ทำนองห่าง ๆ โดยใช้วิธีการประดิษฐ์ทำนองโดยการสับตเสียงลง และสะเตาะเสียงต่อเนื่องกัน ในวรรคเพลงแรก โดยเปลี่ยนไปบรรเลงในระดับเสียงที่สูงขึ้น ในวรรคเพลงที่ 2 ของไม้เดินไม้ที่ 3 - 4

ทำนองหลัก ประโยคที่ 3 ห้องเพลงที่ 17 ถึงห้องเพลงที่ 24

- - - ร	- - - ล	- - - ร	- - - ม	- - - ล	- - - ซุ	- - - -	- - - ล
- - - ล	- - - ล	- - - ล	- - - ท	- - - ล	- - - ฟ	- - - -	- - - ล

ลูกตกประโยคเพลงระดับเสียงลา อยู่ทางโน การร้อยเรียงทำนองเพลงใช้ทำนองห่าง ๆ โดยใช้วิธีการประดิษฐ์ทำนองห่าง ๆ และการบรรเลงในคู่ 2 ซึ่งเป็นเสียงที่ไม่สัมพันธ์กัน แต่เมื่อใช้วิธีการบรรเลงให้เสียงแรกอยู่เสียงต่ำ สุดท้ายอยู่เสียงสูงกว่า ตามหลักการบรรเลงดนตรีไทยแล้ว เสียงจะแสดงถึงความศักดิ์สิทธิ์ของพลัง และอำนาจ

ทำนองหลัก ประโยคที่ 4 ห้องเพลงที่ 25 ถึงห้องเพลงที่ 32

- - - -	- ล - ล	- - - -	- - - รม	- - - ล	- ท ท	- - - ล	- - - ล
- - - ล	- - - -	- ล - ท	- - ด -	- ล - -	- - - ลซ	- - - ร	- - ล -

ลูกตกประโยคเพลงระดับเสียงลา อยู่ทางใน การร้อยเรียงทำนองเพลงใช้ทำนองห่าง ๆ โดยใช้วิธีการประดิษฐ์ทำนองโดยวิธีการสลับเสียง และสละเสียงต่อเนื่องกันเป็นอันสิ้นสุดไม่เดิน

ทำนองหลัก ประโยคที่ 5 ห้องเพลงที่ 33 ถึงห้องเพลงที่ 40

- - - ร	- ม - ต	- - - ท	- - - ท	- - - ร	- - - -	- - - ร	- - - ร
- ร - -	- - - ท	- - - ฟ	- - - ท	- - - ล	- - - ท	- - - ต	- - - ล

ลูกตกประโยคเพลงระดับเสียงลา อยู่ทางใน การร้อยเรียงทำนองเพลงใช้ทำนองห่าง ๆ โดยใช้วิธีการประดิษฐ์ทำนองโดยวิธีการสลับเสียง และสละเสียงต่อเนื่องกันเช่นเดียวกับประโยคเพลงที่ 4 โดยลดระดับเสียงลงมา และจบประโยคเพลงด้วยการสลับเสียงต่อเนื่องด้วยคู่ 4

ทำนองหลัก ประโยคที่ 6 ห้องเพลงที่ 41 ถึงห้องเพลงที่ 48 ลูกตกเสียง

- - - ช	- - ล ท	- ล - ท	- ร - ท	- - - มี	- ร - ล	- - - -	- - - ล
- ช - -	- - - ท	- ล - ท	- ร - ท	- - - ม	- ร - ล	- - - ล	- - - -

ลูกตกประโยคเพลงระดับเสียงเร อยู่ทางใน การร้อยเรียงทำนองเพลงใช้ทำนองห่าง ๆ โดยใช้วิธีการประดิษฐ์ทำนองโดยวิธีการย่นระดับเสียงที่เสียงที่ และจบทำนองเพลงด้วยเสียงลาจากการประดิษฐ์เสียงเป็นคู่ 8 โดยทำนองห่าง ๆ

สรุปทำนองหลัก (ทางซ้อง) เพลงพราหมณ์ออก มีบันไดเสียงดังนี้

ประโยคที่ 1 ลูกตกเสียง ลา เป็นเสียงที่ 2 ทางใน ของกลุ่มเสียง ช ล ท × ร ม ×

ประโยคที่ 2 ลูกตกเสียง มี เป็นเสียงที่ 5 ทางใน ของกลุ่มเสียง ช ล ท × ร ม ×

ประโยคที่ 3 ลูกตกเสียง ลา เป็นเสียงที่ 1 ทางใน ของกลุ่มเสียง ช ล ท × ร ม ×

ประโยคที่ 4 ลูกตกเสียง ลา เป็นเสียงที่ 2 ทางใน ของกลุ่มเสียง ช ล ท × ร ม ×

ประโยคที่ 5 ลูกตกเสียง เร เป็นเสียงที่ 6 ทางใน ของกลุ่มเสียง ช ล ท × ร ม ×

ประโยคที่ 6 ลูกตกเสียง ล เป็นเสียงที่ 2 ทางใน ของกลุ่มเสียง ช ล ท × ร ม ×

จากการวิเคราะห์สรุปบันไดเสียงและลูกตกในบทเพลงพราหมณ์ออก เป็นเพลงประเภทท่อนเดียว มี 8 ประโยค และใช้บันไดเสียงอยู่ 1 บันไดเสียงคือ ทางใน และใช้หน้าทับตะโพนของเพลงเสมอมาบรรเลงประกอบได้อย่างสนิทสนมกลมกลืน

4.2 วิเคราะห์ลักษณะมือฆ้องเพลงหน้าพาทย์เปรียบเทียบกับมือฆ้องพื้นฐาน

4.2.1 วิเคราะห์ลักษณะมือฆ้องเพลงตระพระปรคนธรรพเทียบกับมือฆ้องพื้นฐาน

ในการวิเคราะห์แนวทางการบรรเลงและมือฆ้องเพลงตระพระปรคนธรรพนั้น ผู้วิจัยแสดงทำนองเพลงที่ใช้กลวิธีพิเศษของมือฆ้อง เทียบกับมือฆ้องพื้นฐานดังนี้

ทำนองฆ้องเพลงตระพระปรคนธรรพ ประโยคที่ 1 ห้องเพลงที่ 1 ถึงห้องเพลงที่ 8

- - - -	- ล - ล	- - - ท	- - พ	- - - -	- - พ	- - - ม	- - - ม
- - - ล	- - - -	- - - ท	- - - มร	- - - -	- - - มร	- - - -	- - ม -

ทำนองฆ้องพื้นฐาน

- ล - ท	- ล - -	พ พ - -	ม ม - ร	- - - พ	- ล - ท	- ล - ช	- พ - ม
- ล - ท	- ล - พ	- - - ม	- - - ล	- ร ม -	- ล - ท	- ล - ช	- พ - ม

จากการวิเคราะห์ทำนองเพลงตระพระปรคนธรรพ เทียบกับทำนองพื้นฐาน ประโยคที่ 1 พบว่า ใช้วิธีการสลับเสียง โดยบรรเลงทำนองซ้ำในเสียง พ ม ร เป็นการประดิษฐ์ทำนองเพลงที่ใช้ตัวโน้ตยืนเสียง และคงใช้ระดับเสียงของบันไดเสียงทางกลางครบทั้ง 5 เสียงหลัก แต่คงไว้ซึ่งทำนองเพลงที่สง่างาม มีความศักดิ์สิทธิ์ มีความพิเศษต่างกับทำนองฆ้องพื้นฐาน ที่ใช้ระดับเสียงของบันไดเสียงทางกลางครบทั้ง 5 เสียงหลักเช่นเดียวกัน

ทำนองฆ้องเพลงตระพระปรคนธรรพ ประโยคที่ 2 ห้องเพลงที่ 9 ถึงห้องเพลงที่ 16

- - - ร	- - - ร	- ม - ร	- - - -	- - ท	- ล - ท	- - - -	- ด - ร
- - - ล	- - ร -	- - - -	- ด - ท	- - ล ช	- - - -	- ล - ท	- - - -

ทำนองฆ้องพื้นฐาน

- ม - ม	- ม - -	ร ร - -	ด ด - ท	- - - ช	- - ล ท	- ล - ท	- ด - ร
- ม - ช	- ม - ร	- - - ด	- ด - ท	- ช - -	- - - ท	- ล - ท	- ด - ร

จากการวิเคราะห์ทำนองเพลงตระพระปรคนธรรพ เทียบกับทำนองพื้นฐาน ในประโยคที่ 2 พบว่า เป็นการดำเนินทำนองห่าง ๆ โดยใช้วิธีการสละเสียงในการขึ้นต้นบทเพลงในเสียง เร เป็นการเริ่มต้นบทเพลงได้สง่างาม จากวิธีการบรรเลงทางฆ้องด้วยการแบ่งมือฆ้องออกเป็นสองมือ เพื่อไม่ให้เกิดเสียงรบกวนจากการกรอเสียง หรือกระทบกันของเสียงคู่ 8 ในห้องเพลงที่ 1 ถึงห้องเพลงที่ 4 และในห้องเพลงที่ 5 ใช้วิธีการสลับเสียง และวิธีการแบ่งมือฆ้องออกเป็นสองมือเช่นเดียวกับ 4 ห้องเพลงแรก แสดงถึงพลัง ความศักดิ์สิทธิ์ ความมุ่งมั่น แน่วแน่ของผู้ที่ถูกอัญเชิญมาในพิธี

ทำนองห้องเพลงระพระปรคนธรรพ ประโยคที่ 3 ห้องเพลงที่ 17 ถึงห้องเพลงที่ 24 ลูกตกเสียงโด
อยู่ทางนอก

- - - ด	- - ร ม	- ซ - ซ	- ม - -	- - - ด	- - - -	- ร - ร	- - - ด
- ซ - -	- ด - -	- - - ม	- - ร ด	- - - ซ	- - - ล	- - - -	- - - ซ

ทำนองห้องพื้นฐาน

- ซ - ด	- ร - ม	- ม - ม	- ร - ด	- - ซ ล	- ด - ร	- ด - ร	ร ร - ด
- ซ - ด	- ร - ม	- ซ - ม	- ร - ด	- พ - -	- ด - ร	- ด - ร	- - - ด

จากการวิเคราะห์ทำนองเพลงระพระปรคนธรรพ เทียบกับทางห้องพื้นฐาน ในประโยคที่ 3 พบว่า ลูกตกในห้องที่ 4 และห้องที่ 8 เป็นลูกจบประโยคเพลง เป็นเสียงโดเสียงเดียวกัน ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับลูกตกของลูกเท่า ซึ่งทำนองเพลงในประโยคที่ 2 นี้ เป็นการประดิษฐ์เป็นทำนองโดยใช้การแบ่งมือ การบรรเลงคู่ 3 และคู่ 4 ซึ่งคงให้ความรู้สึกสง่างาม

ทำนองห้องเพลงระพระปรคนธรรพ ประโยคที่ 4 ห้องเพลงที่ 25 ถึงห้องเพลงที่ 32 ลูกตกเสียงโด
อยู่ทางนอก

- - - -	- ซ - ซ	- - - ล	- - ม -	- - - -	- - ม -	- - - ร	- - - ร
- - - ซ	- - - -	- - - ล	- - - รด	- - - -	- - - รด	- - - -	- - ร -

ทำนองห้องพื้นฐาน

- - - -	- ซ - ซ	- - - -	ซ ล - ด	- ซ - ด	- ร - ม	- ร - -	ม ม - ร
- - - ซ	- - - ร	- ม - พ	- - - ด	- ซ - ด	- ร - ม	- ร - ม	- - - ร

จากการวิเคราะห์ทำนองเพลงระพระปรคนธรรพ เทียบกับทางห้องพื้นฐาน ในประโยคที่ 4 พบว่า เป็นทำนองเดียวกับประโยคขึ้นต้นบทเพลงในประโยคที่ 1 แต่บรรเลงลดเสียงลงมา 1 เสียงในระดับเสียงทางนอก ซึ่งให้ความรู้สึกลดความตึงเครียด ผ่อนคลายลงแต่คงไว้ซึ่งความศักดิ์สิทธิ์

ทำนองห้องเพลงระพระปรคนธรรพ ประโยคที่ 5 ห้องเพลงที่ 33 ถึงห้องเพลงที่ 40 ลูกตกเสียงที่
อยู่ทางกลางแหบ

- - - ร	- - - -	- ร - -	ด - ม	- - - มพ	- ล - -	- ล - -	พ - -
- - - ล	- - - พ	- ล - -	- พล - -	- - ร -	- - - ม	- ร - -	- มร - ด

ทำนองห้องพื้นฐาน

- - - -	- รี่ - รี่	- - ท ด	- รี่ - มี่	- - - มฟ	- ล - -	- ล - -	ฟ - - -
- - - ร	- - - -	- ล - -	- ร - ม	- - ร -	- - - ม	- ร - -	- มร - ด

จากการวิเคราะห์ทำนองเพลงพระปรคนธรรพ เทียบกับทางห้องพื้นฐาน ในประโยคที่ 5 พบว่า เป็นการบรรเลงยี่นที่เสียง เร โดยใช้การลัดจ้งหะเพื่อเคลื่อนที่ยังเสียงมี โดยใช้วิธีการสะบัดเสียงเป็นส่วนสำคัญ โดยในท้ายประโยคเปลี่ยนบันไดเสียงมาเสียงโด เพื่อเชื่อมเสียงต่อไปยังทางกลาง ในประโยคที่ 6

ทำนองห้องเพลงพระปรคนธรรพ ประโยคที่ 6 ห้องเพลงที่ 41 ถึงห้องเพลงที่ 48 ลูกตกเสียงมี อยู่ทางกลาง

- ม - ม	- - ด	- - - ล	- - - ทด	- - ด	- ท - ด	- - - -	- ร - ม
- - - ด	- - - ทล	- ม - -	- - - ล -	- - - ทล	- - - -	- ท - ด	- - - -

ทำนองห้องพื้นฐาน

- ฟ - -	ม ด - -	- - - ล	- - ท ด	- รี่ - มี่	ฟ ม - -	- - ท ด	- - ร ม
- - ม ด	- - ท ล	- ม - -	- ล - -	- ล - -	- - ร ด	ท ล - -	ท ด - -

จากการวิเคราะห์ทำนองเพลงพระปรคนธรรพ เทียบกับทางห้องพื้นฐาน ในประโยคที่ 6 พบว่าได้มีการเปลี่ยนบันไดเสียงมาทางกลาง โดยยังคงใช้การแบ่งมือห้องและการสะบัดเสียง ซึ่งเป็นแบบแผนหลักของเพลงหน้าพาทย์โดยคงความศักดิ์สิทธิ์ได้อย่างครบถ้วน

ทำนองห้องเพลงพระปรคนธรรพ ประโยคที่ 7 ห้องเพลงที่ 49 ถึงห้องเพลงที่ 56 ลูกตกเสียงเร อยู่ทางกลางแหบ

- - - ม	- - - -	- ม - ม	- - - ร	- - - ร	- - - -	- ม - ม	- - - ร
- - - ท	- - - ท	- - - -	- - - ล	- - - ล	- - - ท	- - - -	- - - ล

ทำนองห้องพื้นฐาน

- - - ร	- - ด ร	- - ม ร	- - ด ร	- - ล ท	- - ร ม	ฟ ม - -	ร ม - ร
- - ล -	ด ท - -	- - - -	ด ท - -	- ฟ - -	ล ท - -	- - ร ท	- - - ล

จากการวิเคราะห์ทำนองเพลงพระปรคนธรรพ เทียบกับทางห้องพื้นฐาน ในประโยคที่ 7 พบว่า เป็นการแบ่งมือห้องห่าง ๆ ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของเพลง โดยยี่นที่เสียงเร ได้อย่างงดงามของทำนองที่เป็นลักษณะลูกเท่าในทางห้องพื้นฐาน

ทำนองฆ้องเพลงตระพระปรคนธรรพ ประโยคที่ 8 ห้องเพลงที่ 57 ถึงห้องเพลงที่ 64 ลูกตกเสียงมี

อยู่ทางกลางแหบ

- - - -	- ล - ล	- - - ท	- - ฟ -	- - - -	- - ฟ -	- - - ม	- - - ม
- - - ล	- - - -	- - - ท	- - - มร	- - - -	- - - มร	- - - -	- - ม -

ทำนองฆ้องพื้นฐาน

- ล - ท	- ล - -	ฟ ฟ - -	ม ม - ร	- ล - ร	- - ม ฟ	- - - -	ฟ ฟ - ม
- ล - ท	- - - ฟ	- ฟ - ม	- - - ร	- ม - ร	- - - ฟ	- ม - ฟ	- - - ม

จากการวิเคราะห์ทำนองเพลงตระพระปรคนธรรพ เทียบกับทำนองพื้นฐาน ประโยคที่ 8 พบว่า เป็นการนำประโยคขึ้นเพลง มาบรรเลงลงจบได้อย่างสมบูรณ์ มีความหมายพิเศษ ตั้งอยู่บนความสง่างาม คงไว้ซึ่งความศักดิ์สิทธิ์

4.2.2 วิเคราะห์ลักษณะมือฆ้องเพลงเสมอเถรเทียบกับมือฆ้องพื้นฐาน

ในการวิเคราะห์แนวทางการบรรเลงและมือฆ้องเพลงเสมอเถร ผู้วิจัยแสดงตัวอย่างทำนองเพลงที่ใช้กลวิธีพิเศษของมือฆ้องในประโยคสำคัญ เทียบกับมือฆ้องทำนองเพลงปกติดังนี้

ทำนองฆ้องเพลงเสมอเถร ประโยคที่ 1 ห้องเพลงที่ 1 ถึงห้องเพลงที่ 8

- - - ล	- ท ฟ	- - - ร	- ร - ซ	- - - -	- ซ - ซ	- - - ล	- - - ซ
- ล - -	- ท - มร	- - ร -	- ล - ซ	- - - ซ	- - - -	- - - ล	- - - ซ

ทำนองฆ้องพื้นฐาน

- - ฟ	- ม - -	- ร - ร	- - - ซ	- ร - ซ	- ล - ท	- ร - ท	- ล - ซ
- - - มร	- - - ร	- - - ล	- - - ซ	- ล - ซ	- ล - ท	- ร - ท	- ล - ซ

จากการวิเคราะห์พบว่า ทำนองในประโยคที่ 1 ใช้ทำนองเพลงแบบเพลงเสมอ 2 ชั้น ในการขึ้นต้นบทเพลงใน 4 ห้องเพลงแรก โดยการประดิษฐ์มือฆ้องใกล้เคียงกับรูปแบบเพลงโดยทั่วไป ซึ่งยังคงรูปแบบของทำนองเพลงทางพื้นทั่วไป ไม่ใช่วิธีการแบ่งมือฆ้องออกเป็น 2 มือ ตามรูปแบบเพลงหน้าพาทย์ และใช้การสลับเสียงในห้องเพลงที่ 2 เช่นเดียวกับเพลงเสมอโดยทั่วไป

ทำนองห้องเพลงเสมอเถร ประโยคที่ 2 ห้องเพลงที่ 9 ถึงห้องเพลงที่ 16

- - ฟ ม	- ฟ - ช	- - - ล	- - - ท	- - - -	- - - ช	- - - -	- - - ล
- - - ม	- ฟ - ช	- - - ล	- - - ท	- - - -	- - - ฟ	- - - -	- - - ล

ทำนองห้องพื้นฐาน

- รี้ - ที้	- ล - -	ช ช - -	ล ล - ท	- - - ร ม	- ช - ล	- ช - -	- ล - ล
- ร - ท	- ล - ช	- - - ล	- - - ท	- - - ด	- ช - ล	- ช - ล	- - - -

จากการวิเคราะห์พบว่า ทำนองในประโยคที่ 2 ใช้ทำนองเพลงที่ประดิษฐ์มือห้องใกล้เคียงกับรูปแบบเพลงหน้าพาทย์มากขึ้นกว่า ประโยคที่ 1 โดยใช้การประดิษฐ์ทำนองเป็นลักษณะคู่ 2 และยืดขยายทำนองเพลงห่าง ๆ โดยเฉพาะการใช้เสียงคู่ 2 มาเป็นทำนองหลักในการยืนเสียง ซึ่งส่งผลให้ทำนองเพลงมีความศักดิ์สิทธิ์มากขึ้น เป็นการรวบรวมสมาธิผู้เข้าร่วมพิธีให้ติดตามอยู่ในพิธีกรรมได้โดยตลอด

ทำนองห้องเพลงเสมอเถร ประโยคที่ 3 ห้องเพลงที่ 17 ถึงห้องเพลงที่ 24

- - - -	- - - ช	- - - -	- - - ท	- - ล ท	- รี้ - มี้	- มี้ - มี้	- รี้ - ท
- - - -	- - - ฟ	- - - -	- - - ท	- ช - -	- ร - ม	- ช - ม	- ร - ท

ทำนองห้องพื้นฐาน

- รี้ - ที้	- ล - -	ช ช - -	ล ล - ท	- - ล ท	- รี้ - มี้	- มี้ - มี้	- รี้ - ท
- ร - ท	- ล - ช	- - - ล	- - - ท	- - - -	- ร - ม	- ช - ม	- ร - ท

จากการวิเคราะห์พบว่า ทำนองในประโยคที่ 3 พบว่า การร้อยเรียงทำนองเพลงใช้ทำนองห่าง ๆ โดยใช้วิธีการประดิษฐ์ทำนองเป็นคู่ 2 โดยใช้มือห้องพื้นฐานในวรรคจบประโยคเพลง

ทำนองห้องเพลงเสมอเถร ประโยคที่ 4 ห้องเพลงที่ 25 ถึงห้องเพลงที่ 32

- รี้ - มี้	- รี้ - -	ท ท - -	ล ล - ฟ	- - ม ม	- ฟ - ล	- ม - -	ม ร - ม
- ร - ม	- ร - ท	- - - ล	- - - ด	- ท - -	- ด - ล	- ร - ท	- ล - ท

จากการวิเคราะห์พบว่า ทำนองในประโยคที่ 4 ถูกตกประโยคเพลงระดับเสียงมี อยู่กลางแหบ การร้อยเรียงทำนองเพลงใช้ทำนองแบบมือห้องพื้นฐานในวรรคแรกจนจบประโยคเพลง

ทำนองซ็องเพลงเสมอเถร ประโยคที่ 5 ห้องเพลงที่ 33 ถึงห้องเพลงที่ 40

- - ม ฟ	- ล - -	- ล - -	ฟ - -	- - - -	- ฟ - ฟ	- ฟ - -	ม ม - ฟ
- ร - -	- - - ม	- ร - -	- มร - ท	- - - ฟ	- - - -	- ฟ - ม	- - - ฟ

จากการวิเคราะห์พบว่า ทำนองในประโยคที่ 5 ลุกตกประโยคเพลงระดับเสียงฟา อยู่ทาง
กลางแหบ การร้อยเรียงทำนองเพลงใช้ทำนองแบบมีซ็องพื้นฐานในวรรคแรกจนจบประโยคเพลง
ทั้งนี้สิ้นสุดไม่เดินที่ห้อง 36 จึงเริ่มไม่ล่าต่อไป

ทำนองซ็องเพลงเสมอเถร ประโยคที่ 6 ห้องเพลงที่ 41 ถึงห้องเพลงที่ 48

- ท - -	ล ล - ท	- ม - -	ร ม - ร	- ฟ - ม	- ร - ด	- - - -	- - ร ม
- ท - ล	- - - ท	- ร - ท	- - - ล	- - - -	- ล - -	ท ล - ท	- ด - -

จากการวิเคราะห์พบว่า ทำนองในประโยคที่ 6 ลุกตกประโยคเพลงระดับเสียงมี อยู่ทางกลาง
แหบ การร้อยเรียงทำนองเพลงใช้ทำนองแบบมีซ็องพื้นฐานในวรรคแรกจนจบประโยคเพลง

ทำนองซ็องเพลงเสมอเถร ประโยคที่ 7 (วรรคเพลงที่ 1) ห้องเพลงที่ 49 ถึงห้องเพลงที่ 52

- - - ซ	ล ท - ล	- ซ - ฟ	- ม - ร
- ซ - -	- ท - ล	- ซ - ฟ	- ม - ร

จากการวิเคราะห์พบว่า ทำนองในประโยคที่ 7 ลุกตกประโยคเพลงระดับเสียงเร อยู่ทางใน การ
ร้อยเรียงทำนองเพลงใช้ทำนองแบบมีซ็องพื้นฐานในวรรคแรกจนจบประโยคเพลง

4.2.3 วิเคราะห์ลักษณะมีซ็องเพลงพราหมณ์ออกเทียบกับมีซ็องพื้นฐาน

ในการวิเคราะห์แนวทางการบรรเลงและมีซ็องเพลงพราหมณ์ออก ผู้วิจัยแสดงตัวอย่าง
ทำนองเพลงที่ใช้กลวิธีพิเศษของมีซ็อง เทียบกับมีซ็องทำนองเพลงปกติดังนี้

ทำนองซ็องเพลงพราหมณ์ออก ประโยคที่ 1 ห้องเพลงที่ 1 ถึงห้องเพลงที่ 8

- - - ท	- - - ท	- - - ท	- ร - -	- - - ซ	- ล - -	- ล - ซ	- - - ล
- - - ฟ	- - ท -	- ล - -	- - - ม	- ร - -	- - - ม	- - - ฟ	- - - ม

ทำนองซ็องพื้นฐาน

- - - -	- ท - ท	- - ล ท	- ร - ม	- ม - ม	- ร - -	ด ด - -	ท ท - ล
- - - ท	- - - -	- ซ - -	- ร - ม	- ซ - ม	- ร - ด	- - - ท	- - - ล

จากการวิเคราะห์พบว่า ทำนองในการขึ้นเพลงใช้ช่วงเสียงในทางเสียงต่ำของเครื่องดนตรี โดยใช้วิธีการสะเคาะเสียงในเสียงที่ การแบ่งมือเป็นรูปแบบเสียงเดียว และการกรอเสียงในคู่ 2 ซึ่งเป็นเสียงที่แสดงความรู้สึกที่พิเศษ โดยในเพลงปกติทั่วไปไม่มีการบรรเลงในลักษณะเช่นนี้ ซึ่งลองเทียบเคียงเสียง คู่ 2 แล้วขยายมือที่ใช้บรรเลงออกไป จะตรงกับคู่ 9 ซึ่งเป็นเสียงที่ไม่สนับสนุนซึ่งกันและกัน ในทางกลับกันเมื่อนำมาบรรเลงในคู่ 2 จะเกิดเสียงที่ทรงพลัง อำนาจ มีความรู้สึกที่สงบมั่นคง พร้อมทั้งดำเนินกิจกรรมต่อ ๆ ไป

ทำนองห้องเพลงพราหมณ์ออก ประโยคที่ 2 ห้องเพลงที่ 9 ถึงห้องเพลงที่16 ลูกตกเสียงเร อยู่ทางใน

- - - -	- - ต -	- - - ท	- - ท -	- - - -	- - พ -	- - - ม	- - - ม
- - - -	- - - ทล	- - - พ	- - - ท	- - - -	- - - มร	- - - ท	- - - ม -

ทำนองห้องพื้นฐาน

- ร - ท	- ล - -	ซ ซ - -	ล ล - ท	- - ร ม	- ซ - ล	- ท - ล	- ซ - ม
- ร - ท	- ล - ซ	- - - ล	- - - ท	- ด - -	- ซ - ล	- ท - ล	- ซ - ท

จากการวิเคราะห์พบว่า ทำนองในประโยคที่ 2 ใช้ช่วงเสียงในทางเสียงต่ำของเครื่องดนตรี โดยใช้วิธีการสะบัดเสียง พบว่าใช้เสียงดนตรีเพียง 3 เสียงคือ โด ที ลา และขยับเสียงหลักสูงขึ้นไป 4 เสียง ในเสียง มี โดยใช้วิธีการเดียวกันคือ วิธีการสะบัดเสียง พบว่าใช้เสียงดนตรีเพียง 3 เสียงคือ ฟา มี และเสียง เร ซึ่งในการบรรเลงในลักษณะเช่นนี้ต่อเนื่องกันนั้น ผู้บรรเลงต้องใช้ทักษะในการบรรเลงระดับสูง จึงจะสามารถประดิษฐ์เสียงให้ออกมาได้ตามต้องการ

ทำนองห้องเพลงพราหมณ์ออก ประโยคที่ 3 ห้องเพลงที่ 17 ถึงห้องเพลงที่ 24

- - - ร	- - - ล	- - - ร	- - - ม	- - - ล	- - - ซ	- - - -	- - - ล
- - - ล	- - - ล	- - - ล	- - - ท	- - - ล	- - - พ	- - - -	- - - ล

ทำนองห้องพื้นฐาน

- - - ม	- ซ - ล	- ท - ล	- ซ - ม	- ม - -	ร ร - -	ม ม - -	ซ ซ - ล
- ด ร -	- ซ - ล	- ท - ล	- ซ - ท	- ท - ล	- - - ท	- - - ซ	- - - ล

จากการวิเคราะห์พบว่า ทำนองในประโยคที่ 3 ใช้ช่วงเสียงในทางเสียงต่ำของเครื่องดนตรี โดยการบรรเลงเป็นทางกรอ ซึ่งเป็นการจัดระยะเท่าๆ กันของทำนอง และจบประโยคเพลงด้วยการบรรเลงคู่ 2 เป็นการแสดงถึงความมั่นคง หนักแน่นในทำนองเพลง

ทำนองห้องเพลงพราหมณ์ออก ประโยคที่ 4 ห้องเพลงที่ 25 ถึงห้องเพลงที่ 32

- - - -	- ล - ล	- - - -	- - - รรม	- - - ล	- ท ท	- - - ล	- - - ล
- - - ล	- - - -	- ล - ท	- - - ด	- ล - -	- - - ลซ	- - - ร	- - - ล

ทำนองห้องพื้นฐาน

- - - -	- ล - ล	- ท - ล	- ซ - ม	- ม - -	ร ร - -	ม ม - -	ซ ซ - ล
- - - ล	- - - -	- ท - ล	- ซ - ท	- ท - ล	- - - ท	- - - ซ	- - - ล

จากการวิเคราะห์พบว่า ทำนองในประโยคที่ 4 เป็นการร้อยเรียงทำนองเพลงใช้ทำนองห่าง ๆ โดยใช้วิธีการประดิษฐ์ทำนองโดยวิธีการสลับเสียง โดยวิธีการย้ายระดับเสียงจากเสียงลาสูง มาใช้เสียงลาต่ำ และสละเสียงในวรรคจบประโยคเพลง

ทำนองห้องเพลงพราหมณ์ออก ประโยคที่ 5 ห้องเพลงที่ 33 ถึงห้องเพลงที่ 40

- - - ร	- ม - ด	- - - ท	- - - ท	- - - ร	- - - -	- - - รรม	- - - ร
- ร - -	- - - ทล	- - - ฟ	- - - ท	- - - ล	- - - ท	- - - ด	- - - ล

ทำนองห้องพื้นฐาน

- ร - ท	- ล - -	ซ ซ - -	ล ล - ท	- - ร ม	- ซ - ล	- ซ - ฟ	- ม - ร
- ร - ท	- ล - ซ	- - - ล	- - - ท	- ด - -	- ซ - ล	- ซ - ฟ	- ม - ร

จากการวิเคราะห์พบว่า ทำนองในประโยคที่ 5 การร้อยเรียงทำนองเพลงใช้ทำนองห่าง ๆ โดยใช้วิธีการประดิษฐ์ทำนองโดยวิธีการสลับเสียง และสละเสียงต่อเนื่องกันเช่นเดียวกับประโยคเพลงที่ 4 โดยลดระดับเสียงลงมา

ทำนองห้องเพลงพราหมณ์ออก ประโยคที่ 6 ห้องเพลงที่ 41 ถึงห้องเพลงที่ 48 ลูกตกเสียง

- - - ซ	- - ล ท	- ล - ท	- ร - ท	- - - ม	- ร - ล	- - - -	- - - ล
- ซ - -	- - - ท	- ล - ท	- ร - ท	- - - ม	- ร - ล	- - - ล	- - - -

ทำนองห้องพื้นฐาน

- - - ร	- - - ซ	- - ล ท	- ล - ท	- ซ - -	- ลท - ร	- ม - ร	- ท - ล
- - - ล	- - - ซ	- - - ท	- ล - ท	- ร - -	ซ - - ร	- ม - ร	- ท - ล

จากการวิเคราะห์พบว่า ทำนองในประโยคที่ 6 การร้อยเรียงทำนองเพลงใช้ทำนองห่าง ๆ โดยใช้วิธีการประดิษฐ์ทำนองโดยวิธีการขึ้นระดับเสียงที่เสียงที่ และจบทำนองเพลงด้วยเสียงลาจากการประดิษฐ์เสียงเป็นคู่ 8 โดยทำนองห่าง ๆ

การวิเคราะห์โครงสร้างของเพลงหน้าพาทย์แต่ละเพลงพบว่า ลักษณะของเพลงหน้าพาทย์ทั้งสามเพลงมีท่วงทำนองที่แสดงความนอบน้อมโดยมีหน้าพาทย์ปรากฏอยู่หลายส่วน มีการใช้เสียงต่ำ การใช้คู่สอง การสะเดาะ สะบัด และหยุดพร้อมกันกับทำนองซ้องวงใหญ่ และวิธีการบรรเลงของเครื่องดนตรีเป็นไปด้วยความสำรวม กล่าวคือเมื่อถึงช่วงที่มีหน้าพาทย์เฉพาะ ผู้บรรเลงจะรักษามือซ้องนั้นไว้โดยไม่แปรทางเป็นทำนองของเครื่องดนตรีของตน หรือแปรทางน้อยที่สุด เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงความเคารพศรัทธาเพื่อน้อมบูชาครู พบการขึ้นเพลงโดยใช้ตะโพนเพื่อเป็นการแสดงสัญลักษณ์ของพระปรคนธรรพ ครูผู้ประพันธ์เพลงหน้าพาทย์ได้สร้างสรรค์ทำนองเพลงเพื่อบทยเฉพาะกาล จากแรงบันดาลใจ ด้วยความสำนึกในความกตัญญูเป็นพื้นฐาน เพลงหน้าพาทย์ในพิธีไหว้ครู จึงมีท่วงทำนองที่ไพเราะ มีลีลาแซมซ้อย ซ้ำเนิบแต่เต็มไปด้วยความสำนึกในความ อองอาจ สง่างาม เหมาะกับสถานะแห่งเทพสังคีตาจารย์

พิธีไหว้ครู โขน ละคร ดนตรีปี่พาทย์นั้น วงปี่พาทย์ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญส่วนหนึ่ง แม้มีกล่าวไว้ในตำราพิธีไหว้ครูดนตรีบางเล่ม ไม่ต้องมีวงปี่พาทย์บรรเลงประกอบก็ได้ แต่เท่าที่ปฏิบัติกันมาก็เห็นมีวงปี่พาทย์เป็นองค์ประกอบสำคัญในพิธี ที่เป็นเช่นนี้พอจะอนุมานมูลเหตุสำคัญได้ว่า น่าจะมาจากต้องการให้เสียงดนตรีปี่พาทย์ช่วยประกาศให้ทราบทั่วกันว่า เวลานั้น ณ สถานที่นั้นกำลังกระทำพิธีไหว้ครูอยู่ อีกประการหนึ่งคงเพื่อน้อมเป็นเครื่องบูชาครูผลที่ตามมาของการที่มีปี่พาทย์ประกอบคือ ทำให้พิธีมีความศักดิ์สิทธิ์ ดูโอ้อ่า ภาคภูมิ สัมกับเป็นพิธีที่สำคัญ

ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ ศิลปินผู้บรรเลงปี่พาทย์ในพิธีไหว้ครูจึงรับบทบาท และหน้าที่สำคัญ เพราะต้องเป็นผู้ที่แสดงออก ซึ่งความสามารถในการใช้เสียงเพื่อสื่อความหมายให้ตรงจุดประสงค์และบังเกิดประสิทธิภาพสมตามเจตนารมณ์ของพิธีกรรม

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่องพิธีไหว้ครูดนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรีมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา บริบทที่เกี่ยวข้องในการจัดพิธีไหว้ครูดนตรีไทย ขั้นตอนการจัดพิธีไหว้ครูและระเบียบการบรรเลงของวงปี่พาทย์ประกอบในพิธีไหว้ครูของวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี จากการศึกษาพบว่า พิธีไหว้ครูดนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี เริ่มจัดให้มีขึ้นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2526 มีอาจารย์มนตรี ตราโมท เป็นผู้ประกอบพิธีเป็นท่านแรกนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2526 - 2532 หลังจากนั้นได้มีการผลัดเปลี่ยนผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยและผู้ช่วยประกอบพิธีในแต่ละปีซึ่งเป็นบุคคลที่มีคุณวุฒิและคุณสมบัติจากวิทยาลัยนาฏศิลป์และสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์เรียงลำดับต่อจากอาจารย์มนตรี ตราโมท (ศิลปินแห่งชาติ) ได้แก่อาจารย์ศิลป์ ตราโมท อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ ฝึกจรรย์ญ อาจารย์นัฐพงศ์ โสวัตร อาจารย์บุญช่วย โสวัตร อาจารย์ลายอง โสวัตร อาจารย์เอนก อาจมั่งกรและอาจารย์بيب คงลายทอง ในด้านบริบทที่เกี่ยวข้องพบว่า บริเวณที่ใช้ในการจัดพิธีในปัจจุบัน คือ หอประชุมวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี ซึ่งหันหน้าไปทางทิศตะวันออกพร้อมทั้งมีการตั้งเครื่องบูชากลางแจ้งสำหรับบูชาเทวดาผู้ดูแลเขตพระราชฐานชั้นนอกของวังนารายณ์ตามความเชื่อในท้องถิ่น แบบแผนในการสืบทอดและขั้นตอนการประกอบพิธีไหว้ครูในปัจจุบันยังคงรักษารูปแบบตามที่ได้รับมอบจากอาจารย์มนตรี ตราโมท ทุกประการ พิธีไหว้ครูดนตรีไทยจะเริ่มขึ้นในช่วงเย็นวันพุธ มีการสวดมนต์เย็น และการบรรเลงถวายมือของศิษย์เก่าจากสำนักการสังคีตและสถาบันต่าง ๆ มาร่วมบรรเลงถวายมือเพื่อบูชาพระคุณของครูและเข้าวันพฤหัสบดีภายหลังจากการทำพิธีไหว้ครูสามัญเสร็จก็จะมีพิธีไหว้ครูดนตรีไทย วงดนตรีที่ใช้ประกอบพิธีเป็นวงปี่พาทย์พิธีที่บรรเลงโดยนักดนตรีซึ่งเป็นบุคลากรภายในสังกัดที่อาวุโสและได้ครอบเพลงหน้าพาทย์องค์พระพิราพ (เต็มองค์) ทั้งผู้ประกอบพิธี ผู้ช่วยประกอบพิธี ผู้บรรเลงเพลงหน้าพาทย์ และผู้เข้าร่วมพิธีจะต้องมีการเตรียมเครื่องบูชา ชันกำนล และเตรียมความพร้อมทางร่างกายและจิตใจเพื่อความเป็นสิริมงคลต่อตนเองและผู้อื่นโดยสมบูรณ์ศิลป์ลพบุรี จะเป็นผู้เตรียมการดำเนินงานและมีการแบ่งหน้าที่อย่างชัดเจนในการจัดการเกี่ยวกับสถานที่ การเชิญผู้ประกอบพิธีไหว้ครูและบุคคลที่เกี่ยวข้อง มีการจัดเตรียมเครื่องดนตรี เครื่องสังเวย และวัสดุอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม ผู้เข้าร่วมพิธีได้แก่ ครูอาจารย์ นักเรียน นักศึกษา ของวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี พร้อมทั้งศิษย์เก่าและบุคคลภายนอกผู้สนใจในเขตจังหวัดลพบุรีและจังหวัดใกล้เคียง ผู้บรรเลงเพลงหน้าพาทย์ในวงปี่พาทย์พิธีไหว้ครู จะมีการฝึกซ้อมการบรรเลงล่วงหน้า 1 สัปดาห์ ภายหลังจากพิธีไหว้ครูสามัญเสร็จ จะเริ่มการประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยและการครอบประสิทธิ์ประสาทวิชาให้กับ

ลูกศิษย์ตามลำดับขั้นตอนต่อไป ในด้านระเบียบวิธีการบรรเลงเพลงหน้าพาทย์ประกอบพิธีไหว้ครู พบว่า ลักษณะและกฎเกณฑ์ในการบรรเลงเพลงหน้าพาทย์ประกอบพิธีไหว้ครูจะยึดถือตามที่อาจารย์มนตรี ตราโมท ได้วางรูปแบบไว้ เพลงที่ใช้ประกอบการอ่านโองการในพิธีไหว้ครูตามลำดับคือ สาธุการ สาธุการกลอง ตระสันนิบาต พราหมณ์เข้า เพลงโหมโรง ตระนารายณ์บรรทมสินธุ์ บาทสกุณี โคมเวียน ตระพระปรคนธรรพ เสมอเถร ตระเชิญ พระพิราพ (เต็มองค์) นังกิน เช่นเหล่า เสมอเข้าที่ มหาชัย พราหมณ์ออก เชิด และกรวารา แต่อาจจะมีการปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมแก่กาลเทศะถ้ามีความจำเป็นต้องตัดเพลงบ้างเนื่องจากเวลากระชั้นชิด เพลงที่ไม่ควรตัดคือเพลง ตระนารายณ์บรรทมสินธุ์ ตระพระปรคนธรรพเทพเจ้าแห่งดนตรีและองค์พระพิราพ (เต็มองค์) เพราะเป็น เพลงหน้าพาทย์ที่สำคัญในพิธีไหว้ครูดนตรีไทย ส่วนเพลงอื่นสามารถตัดได้ แต่ส่วนใหญ่ในการบรรเลง มีการบรรเลงเต็มรูปแบบ ในการฉีกเครื่องสังเวทมิใช่เพลงรำดาบเพราะเพลงรำดาบเป็นเพลงที่ใช้ ประหารชีวิตคนคูแล้วไม่เป็นมงคลจะใช้เพลงอื่นแทน เพื่อแสดงความเคารพต่อเพลงและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จะบรรเลงแนวปานกลางไม่เร็วและไม่ช้าจนเกินไป สง่างาม สำนวนกลอนเพลงที่ใช้ในการบรรเลงต้อง เรียบร้อยไม่โลดโผน ยึดทำนองหลักให้มากที่สุด น้ำหนักในการขึ้นเพลงลงเพลงต้องมีความชัดเจน เน้นที่เสียง ขึ้นตามเนื้อเพลงของทำนองหลักเพื่อแสดงความเคารพต่อเพลงและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และ จาก การวิเคราะห์โครงสร้างของเพลงหน้าพาทย์แต่ละเพลงพบว่า ครูผู้ประพันธ์เพลงหน้าพาทย์ได้ สร้างสรรค์ทำนองเพลงเพื่อบ่งเฉพาะกาล จากแรงบันดาลใจ ด้วยความสำนึกในความกตัญญูเป็น พื้นฐาน เพลงหน้าพาทย์ในพิธีไหว้ครู จึงมีการใช้มือพิเศษ มีท่วงทำนองที่ไพเราะ มีลีลาแซมซ้อย ซ้ำเนิบแต่มีความ งาม สง่างาม เหมาะกับสถานะแห่งเทพสังคีตอาจารย์

5.1 อภิปรายผล

พิธีไหว้ครูดนตรีไทยมีความสำคัญมากเนื่องจากเป็นศิลปะที่สำคัญที่สุดในการฉายรูปแบบ ทางวัฒนธรรม 3 รูปแบบ ได้แก่ 1. การสังสรรค์ทางวัฒนธรรมระหว่างพุทธกับพราหมณ์ 2. การคัดสรร ทางวัฒนธรรมการสืบทอดวัฒนธรรมอย่างดีเยี่ยมทั้งกายและใจ 3. เป็นบูรณาการทางศิลปะอย่างดี เยี่ยม ควรค่าในการอนุรักษ์วัฒนธรรมสืบต่อไป

5.2 ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยพบว่าในแนวทางการศึกษาเอกสารหลักฐานเกี่ยวกับพิธีไหว้ครูดนตรีไทย วิทยาลัยนาฏศิลปบุรีพบว่า มีข้อมูลในบางช่วงปีที่ยังไม่สมบูรณ์หรือสูญหายไป จึงเสนอแนะให้มีการขยายผลในการสืบค้นและรวบรวมข้อมูลของพิธีไหว้ครูดนตรีไทยที่เกี่ยวข้องในวิทยาลัยนาฏศิลป แห่งอื่น ๆ ที่คล้ายคลึงกันให้เป็นหมวดหมู่ และจัดเก็บเป็นข้อมูลประจำห้องสมุดของสถาบันหรือ

หน่วยงานเพื่อความสะอาดในการสืบค้นต่อไปในอนาคต เพื่ออนุรักษ์ให้พิธีไหว้ครูตามขนบโบราณได้คงอยู่เพื่อการเรียนรู้ของเยาวชนไทยต่อไป

รายการอ้างอิง

- กชภรณ์ ตราโมท (บรรณาธิการ). क्रमन्त्री त्रामोठ गबगरहवैक्रुदन्त्रीथय. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิมนตรี ตราโมท, 2545. (โดยการสนับสนุนของสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล พิมพ์เผยแพร่ในงานเปิดบ้านक्रमन्त्रीตราโมठ ครั้งที่ 3 23 - 24 มีนาคม 2545)
- กินทร์ คุณา. ครูชำนาญการ วิทยาลัยนาฏศิลปปทุมบุรี สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม. สัมภาษณ์. 17 มิถุนายน 2559.
- ข้ามคม พรประสิทธิ์. “การจัดพิธีไหว้ครูดนตรีไทยของคุณครูกำนันสำราญ เกิดผล (ศิลปินแห่งชาติ).” ใน หนังสือพิธีไหว้ครูดนตรีไทยประจำปี 2556 สาขาวิชาดุริยางศิลป์ ภาควิชาดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร: คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2556.
- เจนจิรา เทียบขจิตต์. หลักการจัดเครื่องสังเวในพิธีไหว้ครูดนตรีไทยของครูดนตรี ตราโมठ. งานวิจัยหลักสูตรศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาดุริยางค์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2558.
- ฉัตรพร ดวงสร้อย. ความหมายของเครื่องสังเวบูชากระยาบวช ในพิธีไหว้ครูดนตรีและนาฏศิลป์ ไทยกรณีศึกษาวิทยาลัยนาฏศิลปปทุมบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, แขนงวิชาไทยคดีศึกษา สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2551.
- ชลิดา จันทร์แก้ว. ศึกษาวตรปฏิบัติผู้อ่านโองการไหว้ครูดนตรีไทยแนวอนุรักษ์ กรณีศึกษา ครูสุบิน จันทร์แก้ว. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาดุริยางค์ไทย ภาควิชาดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552.
- ชิงชัย วิชิตกุล. ศึกษาภาพสะท้อนของพิธีกรรมไหว้ครูในแง่มุมของวัฒนธรรม. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2550.
- ขึ้น ศิลปบรรเลง. ที่ระลึกพิธีไหว้ครูดนตรีไทย และแจกรางวัลศรทอง. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พิมพ์เนศ, 2530.
- ไชยยะ ทางมีศรี. ศิลปินอาวุโส สำนักการสังคีต กรมศิลปากร. สัมภาษณ์. 19 เมษายน 2559.
- ณรงค์ฤทธิ์ คงปิ่น. ครูชำนาญการ วิทยาลัยนาฏศิลปปทุมบุรี สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม. สัมภาษณ์. 11 มิถุนายน 2559.

ดนตรี ตราโมท. “การเตรียมการไหว้ครูดนตรีไทย.” ใน กษภรณ์ ตราโมท (บรรณาธิการ). क्रमन्त्री
ตราโมท กับการไหว้ครูดนตรีไทย, หน้า 9-27. กรุงเทพมหานคร: มุลินิธมนตรี ตราโมท,
 2545. (โดยการสนับสนุนของสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล พิมพ์เผยแพร่ในงานเปิดบ้านครุ
 มนตรีตราโมท ครั้งที่ 3 23 - 24 มีนาคม 2545)

_____. ข้าราชการบำนาญ สำนักงานการสังคีต กรมศิลปากร. สัมภาษณ์. 17 มิถุนายน 2559

เดชนัน คงอิม. พิธีไหว้ครูดนตรีไทย. กรุงเทพมหานคร: (ม.ป.ท.: ม.ป.พ.), 2546.

_____. เพลงหน้าพาทย์ไหว้ครู. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เสมาธรรม. 2545.

ทัศนีย์ ทานตวณิช. คติชาวบ้าน. ชลบุรี : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน, 2523.

ธีรานันท์. มงคลพิธีไทย. กรุงเทพมหานคร. โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, 2541

นัฐพงศ์ โสวัตร. บทบาทและหน้าที่ของเพลงตระโห่ครูในพิธีดนตรีไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญา
 ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา แขนงวิชาวัฒนธรรมการดนตรี บัณฑิต
 วิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหิดล, 2538.

_____. อาจารย์ประจำภาควิชาดนตรีไทยคณะศิลปนาฏดุริยางค์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กรม
 ศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม. สัมภาษณ์. 13 กรกฎาคม 2559

บุญช่วย โสวัตร. ผู้เชี่ยวชาญดนตรีไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. สัมภาษณ์. 15 กรกฎาคม 2559

_____. “คุณสมบัติของผู้บรรเลงในพิธีไหว้ครู, การปฏิบัติตนของผู้เข้าร่วมในพิธีไหว้ครูไทย”
หนังสือที่ระลึกพิธีไหว้ครูดนตรีไทย ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พุทธศักราช 2558, หน้า
 46-49. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2558.

บุษกร บินทสันต์. ดนตรีภาคใต้ ศิลปิน การถ่ายทอดความรู้ พิธีกรรมและความเชื่อ. สำนักพิมพ์แห่ง
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2554.

ประดิษฐ์ไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง), หลวง. พิธีไหว้ครูดนตรีไทย. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการเอกลักษณ์
 ของชาติสำนักนายกรัฐมนตรี, 2482.

ประสิทธิ์ ถาวร. 2558. “เพลงหน้าพาทย์ในพิธีไหว้ครู.” หนังสือที่ระลึกพิธีไหว้ครูดนตรีไทย
ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พุทธศักราช 2558, หน้า 43. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์
 มหาวิทยาลัย, 2558.

بيب คงลายทอง. ศิลปินอาวุโส สำนักงานการสังคีต กรมศิลปากร. สัมภาษณ์. 19 เมษายน 2559.

_____. ศิลปินอาวุโส สำนักงานการสังคีต กรมศิลปากร. สัมภาษณ์. 9 มิถุนายน 2559

พงษ์คณัย จิตรสม. นักศึกษาปริญญาตรีปี 4 วิทยาลัยนาฏศิลปชลบุรี สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์
กระทรวงวัฒนธรรม. สัมภาษณ์. 9 มิถุนายน 2559

พลณศักดิ์ ทรัพย์บางยาง. ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยนาฏศิลปชลบุรี สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์
กระทรวงวัฒนธรรม. สัมภาษณ์. 18 กรกฎาคม 2559

_____. ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยนาฏศิลปชลบุรี สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวง
วัฒนธรรม. สัมภาษณ์. 1 กันยายน 2559

พิชิต ชัยเสรี. ข้าราชการบำนาญ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. สัมภาษณ์. 24
มกราคม 2559.

พิชันดร นิตยสุทธิ. ไหว้ครูดนตรีไทย ชมรมดนตรีไทย มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ขอนแก่น :
มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2531.

พินิจ สุวรรณบุญ. ค้นคว้ามาแล้วเรื่องดนตรี. วารสารฐานวรรณสาร. ปีที่ 25 ฉบับที่ 2 เมษายน
2549: 49.

พูลผล อรุณรักถาวร. บุชาครุดริยเทพ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัท ทรงสิทธิ์
วรรณ จำกัด, 2550.

มนตรี ตราโมท. ศัพท์สังคีต. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา. 2531

_____. “การไหว้ครูดนตรีไทย.” ใน กษภรณ์ ตราโมท (บรรณาธิการ). ครุมนตรี ตราโมท กับ
การไหว้ครูดนตรีไทย, หน้า 9-27. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิมนตรี ตราโมท, 2545. (โดยการ
สนับสนุนของสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล พิมพ์เผยแพร่ในงานเปิดบ้านครุมนตรีตราโมท
ครั้งที่ 3 23 - 24 มีนาคม 2545)

_____. “ภาคที่ 1 ดนตรีไทย.” ใน ศีกฤทธิ ปราโมท, หม่อมราชวงศ์ (บรรณาธิการ) และ คณะ.
ลักษณะไทย 3 ศิลปะการแสดง, หน้า 4-30. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช
จำกัด, 2551. [จัดพิมพ์โดยธนาคารกรุงเทพ (จำกัด มหาชน)]

ยุทธศักดิ์ เชื้อพราหมณ์. นักศึกษาปริญญาตรีปี 5 วิทยาลัยนาฏศิลปชลบุรี สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์
กระทรวงวัฒนธรรม. สัมภาษณ์. 9 มิถุนายน 2559

ลำยอง โสวัตร. ผู้เชี่ยวชาญดนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวง
วัฒนธรรม. สัมภาษณ์. 5 สิงหาคม 2559

- ลิขิต สุนทรสุข. ครูชำนาญการ วิทยาลัยนาฏศิลปพบุรี สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม. สัมภาษณ์. 18 กรกฎาคม 2559
- วรรณะ ตราโมท. ข้าราชการบำนาญ กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. สัมภาษณ์. 17 มิถุนายน 2559
- วิทยา จ้อยวงษ์. ครูชำนาญการ วิทยาลัยนาฏศิลปพบุรี สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม. สัมภาษณ์. 25 ตุลาคม 2558
- ศรัทธา จันทมณีโชติ. “ภูมิปัญญาความเชื่อเรื่องอาหารที่นำมาจัดเป็นเครื่องสังเวยในพิธีไหว้ครูดนตรีไทย.” วารสารปาริชาติ. ปีที่ 16 ฉบับที่ 2 ตุลาคม 2546 – มีนาคม 2547: 60.
- ศรินทิพย์ นิมิตรมงคล. หนังสือที่ระลึกงานไหว้ครู และครอบครูดนตรีไทยประจำปีของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พุทธศักราช 2554. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2554.
- ศิลปากร, กรม. พิธีไหว้ครูและพิธีสืบทอดผู้ประกอบพิธีไหว้ครูโขน-ละคร ครูดนตรี และครูช่าง ของกรมศิลปากร. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: รุ่งศิลป์การพิมพ์ 1977, 2553.
- ศิลป์ ตราโมท. “ขั้นตอนการประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย.” ใน กษภรณ์ ตราโมท (บรรณาธิการ). क्रमन्त्री ตราโมท กับการไหว้ครูดนตรีไทย, หน้า 28-35. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิมนตรี ตราโมท, 2545. (โดยการสนับสนุนของสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล พิมพ์เผยแพร่ในงานเปิดบ้านक्रमन्त्रीตราโมท ครั้งที่ 3 23 - 24 มีนาคม 2545)
- สิริชัยชาญ ฟ้าจรรย์. อธิการบดี สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม และศิลปินแห่งชาติ สาขาดนตรีไทย. สัมภาษณ์. 11 สิงหาคม 2559
- สุพัสชา ผดุงสุทธิ. ครูชำนาญการ วิทยาลัยนาฏศิลปพบุรี สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม. สัมภาษณ์. 18 กรกฎาคม 2559
- สุมิตร เทพวงษ์. การไหว้ครูในพิธีไหว้ครู สำหรับการแสดงของไทย. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, 2548.
- สุรเดช สิงหะ. นักศึกษาปริญญาตรีปี 3 วิทยาลัยนาฏศิลปพบุรี สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์กระทรวงวัฒนธรรม. สัมภาษณ์. 9 มิถุนายน 2559

สุวิชา พงษ์เกิดลาภ. ศึกษาพิธีไหว้ครูดนตรีไทยสายพระยาเสนาะดุริยางค์ (แหม่ม สุนทรวาทีน).

งานวิจัยหลักสูตรศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาดุริยางค์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2556.

นาฏศิลป์ลพบุรี, วิทยาลัย. สูจิบัตรพิธีไหว้ครูดนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี. ลพบุรี: วิทยาลัยนาฏ
ศิลป์ลพบุรี, 2559.

เสรี หวังในธรรม และ สุจิตต์ วงษ์เทศ. โสมส่องแสง : ชีวิตดนตรีไทย ของ มนตรี ตราโมท.

กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์, 2527. (จัดพิมพ์เนื่องในพิธีมงคลเพื่อเทิดทูนผลงาน
และฉลองอายุครบ 84 ปี บริบูรณ์ของครูมนตรี ตราโมท วันที่ 17 มิถุนายน 2527)

หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง), มุลนิธิ. “การไหว้ครู หลวงประดิษฐไพเราะ.” หนังสือที่
ระลึกพิธีไหว้ครูดนตรีไทยและแจกรางวัลศรทองคำ 16 สิงหาคม 2530. กรุงเทพมหานคร:
มูลนิธิหลวงประดิษฐไพเราะ, 2530.

อัจฉิมา สวัสดิ์ชีวิน. ศึกษาการสืบทอดภูมิปัญญาพิธีไหว้ครูและครอบครูโขนละคร. โครงการวิจัยเฉลิม
พระเกียรติ เนื่องในโอกาสมหามงคลพระชนมพรรษา 80 พรรษา วันที่ 5 ธันวาคม 2550
มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, 2550.

อัชฎารุส สาคริก. สาธการ พิธีกรรมไหว้ครูดนตรีไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ปิ่นเกล้าการพิมพ์,
2541.

อุทิศ นาคสวัสดิ์. ทฤษฎีและปฏิบัติดนตรีไทย ภาค 1 ว่า ด้วยหลักและทฤษฎีดนตรีไทย. พิมพ์ครั้งที่ 5
กรุงเทพมหานคร: ห.จ.ก. พัฒนศิลป์ การดนตรีและละคร, 2530.

เอนก อางม้งกร. ดุริยางคศิลป์นักษะพิเศษ สำนักการสังคีต กรมศิลปากร. สัมภาษณ์. 13 กรกฎาคม
2559.

ภาคผนวก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

รูปภาพขั้นตอนของพิธีไหว้ครูดนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลปบุรี

ภาพที่ 1 ประธานจุดเทียน รูป บุษบาพระรัตนตรัยพิธีสวดมนต์เย็น
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ภาพที่ 2 ประธานจุดเทียน รูป บุษบาครูพิธีสวดมนต์เย็น
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ภาพที่ 3 ประธานจุดเทียน รูป บูชาครูพิธีสวดมนต์เย็น
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ภาพที่ 4 สถานที่สวดมนต์เย็น
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ภาพที่ 5 พระสงฆ์สวดมนต์เย็น
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ภาพที่ 6 ครู อาจารย์ ร่วมฟังพระสวดมนต์เย็น
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ภาพที่ 7 นักเรียน นักศึกษา ร่วมฟังพระสวดมนต์เย็น
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ภาพที่ 8 สถานที่บรรเลงถวายมือ
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ภาพที่ 9 อาจารย์ปีบ คงลายทอง กล่าวให้โอวาทในการบรรเลงถวายมือ
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ภาพที่ 10 ศิษย์ปัจจุบันบรรเลงวงปี่พาทย์ถวายมือ
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ภาพที่ 11 ศิษย์ปัจจุบันบรรเลงวงเครื่องสายถวายมือ
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ภาพที่ 12 ศิษย์ปัจจุบันแสดงหนังใหญ่ถวายครู
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ภาพที่ 13 ศิษย์ปัจจุบันแสดงหนังใหญ่ชุดเบิกหน้าพระ
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ภาพที่14 -15 การแสดงถวายมือของศิษย์ปัจจุบัน
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ภาพที่ 16 - 17 ศิษย์ปัจจุบันแสดงละครราชภัททีศรีนารายณ์
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ภาพที่ 18 – 19 ศิษย์ปัจจุบันบรรเลงปีพาทย์ประกอบการแสดง
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จ้อยวงษ์

ภาพที่ 20 – 22 ศิษย์เก่าจากสำนักการสังคีตบรรเลงถวายมโหรี
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ภาพที่ 23 - 25 ครูอาจารย์ นักเรียน นักศึกษา ชมการบรรเลงถวายมือ
ที่มณฑล : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ภาพที่ 26 เตรียมของถวายพระในพิธีสวดมนต์ทำบุญในตอนเช้า
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงศ์

ภาพที่ 27 จัดเตรียมสถานที่สำหรับพระสงฆ์ในตอนเช้า
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงศ์

ภาพที่ 28 ประธานในพิธี รองอธิการบดี ดร.สมชาย poonratit จุดเทียนธูปบูชาพระรัตนตรัย
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ภาพที่ 29 ปีพาทย์บรรเลงพิธีสงฆ์ในตอนเช้า
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ภาพที่ 30 พระสงฆ์สวดมนต์ตอนเช้า
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ภาพที่ 31 ครูอาจารย์ นักเรียน นักศึกษา ร่วมฟังพระสวดมนต์เช้า
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ภาพที่ 32 ถวายอาหารเข้าแต่พระสงฆ์
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ภาพที่ 33 พระสงฆ์ฉันภัตตาหารเช้า
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ภาพที่ 34 – 35 นักเรียน นักศึกษา บรรเลงวงเครื่องสายขณะพระฉันเช้า
ภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ภาพที่ 36 ถวายอาหารเพลแด่พระสงฆ์
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ภาพที่ 37 ถวายดอกไม้ รูปเทียน เครื่องไทยธรรมแด่พระสงฆ์
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ภาพที่ 38 ผู้ประกอบพิธีไหว้ครูและผู้ช่วยจัดเตรียมความเรียบร้อยในพิธีไหว้ครู
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ภาพที่ 39 ผู้ประกอบพิธีและผู้ช่วยดูแลการจัดวางเครื่องสังเวยในพิธีไหว้ครู
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ภาพที่ 40 - 41 ปะรำพิธีไหว้ครูดนตรีไทย
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ภาพที่ 42 - 43 การจัดตั้งเครื่องสังเวย
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ภาพที่ 44 การตั้งหน้าพระ
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ภาพที่ 45 อาหารถวายพระพุทธร
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ภาพที่ 46 - 47 การตั้งศิระษะครูและการตั้งรูปครู
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ภาพที่ 48 - 49 อาจารย์เป็บ คงลายทอง จัดเตรียมดูความเรียบร้อยด้านหน้าผู้ทำพิธี
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ภาพที่ 50 - 52 อาจารย์เปิบ คงลายทอง จัดเตรียมตำราอ่านโองการ
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

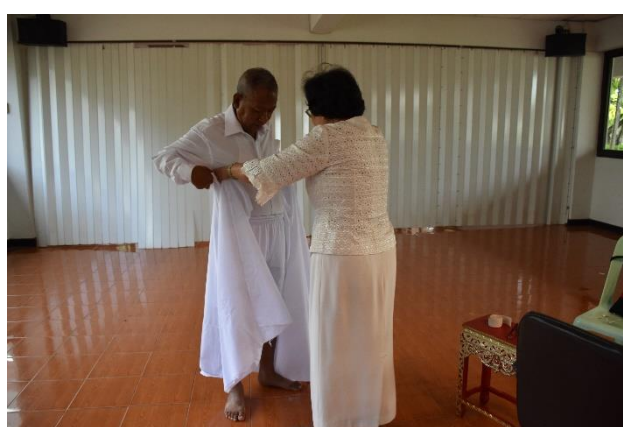
ภาพที่ 53 - 55 อาจารย์ป๊อบ คงลายทอง ว่าคาถาทำแป้งเจิมหน้าผาก
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ภาพที่ 56 - 57 อาจารย์ปีบ คงลายทอง นำใบไม้มงคลจัดใส่ในขันน้ำมนต์
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ภาพที่ 58 – 59 การผ่าลูกมะกรูดของอาจารย์ป๊อบ คงลายทอง ใส่ขันน้ำมนต์
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ภาพที่ 60- 62 วิธีแต่งชุดขาวของ อาจารย์ป๊อ คงลายทอง
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ภาพที่ 63 – 65 ผู้บรรเลงเพลงหน้าพาทย์จัดเตรียมเครื่องดนตรี
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ภาพที่ 66 ชั้นกำนลผู้บรรเลงปี่พาทย์ในพิธีไหว้ครูดนตรีไทย
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ภาพที่ 67 ประธานในพิธีจุดเทียนชัย
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาพที่ 68 - 69 อาจารย์ป๊อบ คงลายทอง เริ่มพิธีไหว้ครูดนตรีไทย
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ภาพที่ 70 – 71 ปี่พาทย์บรรเลงพิธีไหว้ครูดนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ภาพที่ 72 นักเรียน นักศึกษา เข้าร่วมพิธีไหว้ครูดนตรีไทย
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ภาพที่ 73 อาจารย์เป็บ คงลายทอง อธิษฐานก่อนโปรยข้าวตอก
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ภาพที่ 74 อาจารย์ป๊อบ คงลายทอง พรมน้ำมนต์
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ภาพที่ 75 อาจารย์ป๊อบ คงลายทอง เเจิมตะโพนบนปะรำพิธี
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ภาพที่ 76 - 78 อาจารย์ป๊อบ คงลายทอง เติมเครื่องดนตรีบนปะรำพิธี
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ภาพที่ 79 - 81 การตัดเครื่องสังเวย

ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ภาพที่ 82 เครื่องสังเวद्यถวายสัมภเวสี
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ภาพที่ 83 นักเรียน นักศึกษา รับน้ำมนต์จาก อาจารย์ป๊อบ คงลายทอง
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ภาพที่ 84 - 85 นักเรียน นักศึกษา ใช้น้ำมนต์จากผู้ประกอบพิธีให้วัดครู
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ภาพที่ 86 ประธานในพิธีเข้ารับน้ำมนต์จากผู้ประกอบพิธี
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ภาพที่ 87 อาจารย์ผู้บรรเลงเพลงหน้าพาทย์เจิมหน้าผาก
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 88 – 89 ครู อาจารย์ วิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรีเจิมหน้าผาก

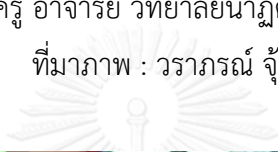
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ภาพที่ 90 - 92 ครู อาจารย์ วิทยาลัยนาฏศิลป์บุรีรัมย์รับน้ำมนต์
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ภาพที่ 93 ครู อาจารย์ วิทยาลัยนาฏศิลป์บุรีรัมย์ที่ตัดหู
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ภาพที่ 94 อาจารย์ป๊อบ คงลายทอง เจิมหน้าผากให้ลูกศิษย์
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ภาพที่ 95 - 96 แยกที่ร่วมงานและศิษย์เก่า เจริม รับน้ำมนต์และที่ตัดหู
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาพที่ 97 - 98 อาจารย์ปีบ คงลายทอง ทำพิธีครอบฉิ่ง
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ภาพที่ 99 อาจารย์ป๊อบ คงลายทอง ครอบสารธุการ
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ภาพที่ 100 อาจารย์ป๊อบ คงลายทอง เจิมลูกซ็อง
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ภาพที่ 101 อาจารย์ป๊อบ คงลายทอง ครอบไหมโรงกลางวัน
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ภาพที่ 102 อาจารย์ป๊อบ คงลายทอง เติมหน้าตะโพน
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

CHULALONGKORN UNIVERSITY
ภาพที่ 103 - 104 อาจารย์ป๊อบ คงลายทอง ครอบบาทสกุณี
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ภาพที่ 105 อาจารย์ป๊อบ คงลายทอง ทำพิธีมอบ
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ภาพที่ 106 อาจารย์ณรงค์ฤทธิ์ คงปิ่น รับมอบจากนักศึกษา
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ภาพที่ 107 ครู อาจารย์ ภาควิชาดุริยางค์ไทย วิทยาลัยนาฏศิลปบุรี
บันทึกภาพกับผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ภาพที่ 108 ผู้วิจัยบันทึกภาพกับผู้ประกอบพิธีและผู้ช่วยประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย
ที่มาภาพ : วราภรณ์ จุ้ยวงษ์

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

ชื่อ	นางวราภรณ์ จ้อยวงษ์	
วัน เดือน ปี เกิด	16 ตุลาคม พ.ศ. 2517	
ภูมิลำเนา	บ้านเลขที่ 44 หมู่ 1 ตำบลบางงา อำเภอท่าม่วง จังหวัดลพบุรี 15150	
บิดาชื่อ	พ.อ.อ. ทรี จันทรินทร์	
มารดาชื่อ	นางสังวร จันทรินทร์	
สมรสกับ	อาจารย์วิทยา จ้อยวงษ์	
มีบุตร 1 คน	เด็กชายวิศิษฐ์พล จ้อยวงษ์	
การศึกษา	ระดับประถมศึกษา	โรงเรียนวัดโพธิ์ศรี (สังวรราชานุสรณ์)
	ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น	โรงเรียนท่าม่วงวิทยาคาร
	ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย	วิทยาลัยนาฏศิลปลพบุรี
	ระดับอนุปริญญา	วิทยาลัยนาฏศิลปลพบุรี
	ระดับปริญญาตรี	ศึกษาศาสตร์ ดุริยางคศาสตร์ไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
	ระดับปริญญาโท	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาดุริยางค์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย